МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ

Факультет № 2

КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

КАФЕДРА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

матеріали
IV Всеукраїнської науково-практичної конференції

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

28 травня 2021 року
м. Кривий Ріг
Україна

УДК 342.7

ББК 67.9(4Укр)

Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), м. Кривий Ріг, 28 травня 2021 року. Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2021. 366 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Донецького юридичного інституту МВС України (протокол № 15 від «***25» червня 2021 року)***

Публікується за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів», що проводилася кафедрою кримінально-правових дисциплін, кафедрою державно-правових дисциплін, кафедрою цивільного та господарського права факультету №2 28 травня 2021 року у Криворізькому навчально-науковому інституті Донецького юридичного інституту МВС України (м. Кривий Ріг, вул. Степана Тільги, 21).

Видання може бути корисним для наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та наукових установ, студентів, аспірантів (ад'юнктів), докторантів юридичного напрямку, працвників правоохоронних органів а також для усіх, хто цікавиться актуальною проблематикою дотримання прав людини.

Матеріали опубліковані в авторській редакції.

Редакційна колегія може не поділяти точку зору авторів.

За точність і достовірність наведених даних, відсутність у роботі плагіату, інформації, що ображає честь, гідність чи ділову репутацію, відомостей, що виправдовують фашизм, расизм, шовінізм, ксенофобію тощо несе відповідальність автор та його науковий керівник.

© ДЮІ МВС України, 2021

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО …….. 13

СЕКЦІЯ 1. ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ …….. 15

Голубош Г. В., Голубош В. В. *КУЛЬТУРА ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ І ЯВИЩЕ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ……..* 15

Гаркушина Я.С. *ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ……* 19

Кірін Р.С., Коротаєв В.М. *ПРАВО ЛЮДИНИ НА ЗБРОЮ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ……* 22

Коптєв О.С. *ПРАВА ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ ЖИТТІ……..* 27

Лопатін С.В. *ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ……...* 29

Приходько Ю.П. *СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ВИБУХОВИХ МАТЕРІАЛІВ……..* 30

Стулій В. О. *ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ……* 34

Фісун Н. О. *ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ……..* 36

СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ …….. 39

Веселов М. Ю. *ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ВІЛЬНЕ ТА БЕЗПЕЧНЕ ПЕРЕСУВАННЯ……..* 39

Верига К.Г. *ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ – ЦЕ НАЙНАДІЙНІШИЙ МЕХАНІЗМ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ……* 43

Бондар В.Ю. *КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ…….* 45

Войчишена М.В. *МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ТА ВІТЧИЗНЯНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ТА МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ОБІГУ ПРЕДМЕТІВ, ЩО МІСТЯТЬ ДИТЯЧУ ПОРНОГРАФІЮ……* 47

Гаркушина Я.С. *СУД ЯК ЗАХИСНИК ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА……* 51

Деревянко Б. В. *ЗАХИСТ ПРАВ ГРОМАДЯН, ІНОЗЕМЦІВ, СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ - ЗАМОВНИКІВ ТА ДЕРЖАВИ НА ЯКІСНІ ОСВІТНІ ПОСЛУГИ…….* 53

Ісарєва В. Ю. *МІГРАЦІЙНА КРИЗА XXI СТОЛІТТЯ І ПРАВА МІГРАНТІВ (НА ПРИКЛАДІ ІТАЛІЇ)……..* 56

Король М.О. *ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ В МІСЦЯХ ТИМЧАСОВОГО ТРИМАННЯ ДЕРЖПРИКОРДОНСЛУЖБИ МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ……* 60

Котковський В. С. *ПОЗАСУДОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА……* 65

Куліш Є. К. *ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ЗЛОЧИНИ: СУТНІСТЬ, КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ПОНЯТТЯ ТА МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ……* 68

Павловська М.П., Нестеренко К.О. *КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ……* 72

Пилипів Р. М. *«РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ» ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ……* 75

Ремінська Є.В. *ЗНАЧЕННЯ FATF В ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ І ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ……* 78

Романенко Є.Д. *ІНТЕРПОЛ, ЯК ІНСТИТУЦІЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРАВООХОРОННІЙ СФЕРІ……* 82

Рубан К.П. *ВІДСУТНІСТЬ НАЛЕЖНИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОГО ДЕКЛАРУВАННЯ ПУБЛІЧНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ УКРАЇНИ…….* 85

Шурупова К. В., Шустрова К. В. *АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ ЖУРНАЛІСТІВ В УКРАЇНІ……* 89

Щербина К. А. *ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ У ВУЗАХ УКРАЇНИ……* 93

Ястремська Н.М. *ЗАХИСТ ПРАВ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ……* 94

СЕКЦІЯ 3. ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА…….. 97

Андрух К.М. *ЩОДО ПИТАНЬ ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ……* 97

Бугаєць Т.І. *УЧАСТЬ ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИКА, ПЕДАГОГА, ПСИХОЛОГА ТА ЛІКАРЯ У ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА УЧАСТЮ МАЛОЛІТНЬОЇ ТА НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ……* 100

Балецька А.І. *ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ……* 103

Городецька М.С. *ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ……* 105

Голубош В. В., Кіцелюк В. М., Бондюк А. Ф., Кріцак І.В. *ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ……* 108

Гуріна Д.П. *ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА МАЙНО ТРЕТЬОЇ ОСОБИ……* 113

Гурська Н.А. *ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО – ВІД ФАКТІВ ДО ДІЙ……* 116

Єлаєв Ю.Л. *СПЕЦІАЛЬНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ РЕЖИМ ПОВОДЖЕННЯ З ПІДСЛІДНИМИ УВ'ЯЗНЕНИМИ ЗГІДНО ЮРИДИЧНОГО АКТУ – ПРАВИЛ НЕЛЬСОНА МАНДЕЛИ ……* 118

Кобець Д.О. *ДОТРИМАННЯ ПРАВ ПОТЕРПІЛИХ ОСІБ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ…….* 122

Кріпак А. Ю. *ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОДИ ОСОБИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ……* 125

Кузьменко С.В. *ВІДШКОДУВАННЯ ПОТЕРПІЛОМУ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ……* 127

Кубарєв І.В., Татаренко С.В., Барган С. С. *ТАКТИЧНІ РІШЕННЯ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ: ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ……..* 131

Курченко А. Р. *ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ……* 134

Облог Я. В., Бабанін С. В*. «ПОДВІЙНА» ФОРМА ВИНИ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ……..* 137

Овчар М.М. *ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОЇ ВІД ЗҐВАЛТУВАННЯ ОСОБИ…… ……* 139

Перекопський С.Ю. *РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЗНАВАЧЕМ ПОВНОВАЖЕНЬ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА УХВАЛОЮ СЛІДЧОГО СУДДІ……..* 142

Плам О.А. *СЛОВЕСНИЙ ПОРТРЕТ ЯК МЕТОД ФІКСАЦІЇ ОЗНАК ЗОВНІШНОСТІ……* 145

Червінська О.В. *ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ……* 144

СЕКЦІЯ 4. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ ТА КРИМІНОЛОГІЇ…….. 150

Арсентьєв Д. С. *ЩОДО МЕТИ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ……..* 150

Балецька А. І. *ЗБРОЯ ЯК ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 263 ККУ……..* 153

Безп'ятий Д.Є. *НЕОБХІДНА ОБОРОНА*…… 155

Ковальова О.В. *ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ТАЄМНИЦЮ СПІЛКУВАННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ*…… 157

Комісаров М. Л., Комісарова Н. О. *РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ОСОБИ НА ОСОБИСТУ БЕЗПЕКУ ШЛЯХОМ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ТА ВИКОРИСТАННЮ ВОГНЕСТРІЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ* …… 161

Коросташівець І. М. *ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНІШОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЗАСУДЖЕНИХ*…… 165

Огаренко Є. А. *ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПІДОЗРИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ*…… 168

Печко В.В. *КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЯ УЧАСТІ ОСОБИ У РОЗГЛЯДІ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ*…… 170

Пилипенко Д. О. *ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ*…… 174

Самко А.В. *О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ РЕГЛАМЕНТАЦИИ МЕРЫ ПРЕСЕЧЕНИЯ В ВИДЕ ЗАПРЕТА ОПРЕДЕЛЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ*…… 177

Семенишина-Фіголь Б. М. *НАРКОЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ОБЄКТ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ЗАДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ*…… 179

Строганова Е. О. *ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ЖУРНАЛІСТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ*…… 181

Удовиченко О. В. *СУБ'ЄКТ НЕВИКОНАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ, ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ПРИПИСІВ АБО НЕПРОХОДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ДЛЯ КРИВДНИКІВ*…… 183

Урбан В. А. *ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА ТАЄМНИЦЮ СПІЛКУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ*…… 186

Хижняк В. *ТАКТИКА ДІЙ ПРИ ШТУРМІ І ЗАЧИСТЦІ ПРИМІЩЕННЯ*…… 188

СЕКЦІЯ 5. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ. 190

Альошина М.С., Миронюк Р.В. *ПОНЯТТЯ «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СПОРУ»*…… 190

Берестова А.А. *РЕАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ*…….. 192

Бондар А.В. *АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНИХ І ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ*…….. 195

Близнюк Є.О. *АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ГОЛОВНИЙ АСПЕКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ В СУСПІЛЬСТВІ*…… 198

Варламов А.О. *ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ*…….. 200

Гвоздіков В.Ю*. ПРАВОВА ОСНОВА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПОРЯДКУ*…….. 203

Глушаченко В.В. *ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ЕКОЛОГІЧНИХ СПОРІВ СУДАМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ*…… 207

Давидова В.В., Нестеренко К.О. *ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.* 209

Дручек О. В. *ПОНЯТТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ*…… 211

Зуб О. О. *ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА*…… 214

Казанчук І.Д. *ЩОДО АНАЛІЗУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ І НАСЕЛЕННЯ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА* …… 216

Камінський П.Д., Янішевська А. О. *АДМІНІСТРАТИВНО – ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ*…… 220

Конопацький В. В, Котковський В.С. *СТАДІЇ ПРОЦЕДУРИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ*……. 224

Корнієнко А. С. *ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ*…… 226

Корнієнко А. С., Булгакова О.В. *АДМІНІСТРАТИВНО – ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ*.. 230

Котковський В. С, Середа А. Д. *АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ*…… 234

Котковський В. С., Онищенко Н. К. *МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ У ДИНАМІЧНОМУ ВИМІРІ*…… 236

Котковський В. С., Корчемаха В.О. *ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ЗА ДОПОМОГОЮ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ* …… 239

Кошанок С.В. *АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ*…… 241

Ладіна Л.С. *ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДЕЛІКТОЗДАТНОСТІ ПРИВАТНИХ НОТАРІУСІВ*…… 244

Лопушенко Г. М. *АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ*…… 247

Ляшенко М. О., Нестеренко К. О. *ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПОРІВ ЩОДО ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ*…… 250

Мацак М. Д. *ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ*…… 253

Філімонов В.О. *ПИТАННЯ ПРАВА КОЛЕКТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ*. 255

Хороленко Ю.О. *ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ*…… 257

Шестерніна Н. П. *СЕРВІСИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ.* 259

Яровий К. В. *СУЧАСНА ДОКТРИНА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ*…….. 262

СЕКЦІЯ 6. ЗАХИСТ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ В СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ……... 266

Діденко К. Є. *КОРУПЦІЯ ЯК ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ*…….. 266

Лопушенко Г. М. *ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ*…….. 268

Мілюков Г. В. *ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ*…… 270

Скляр Н.М. *ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ ЯК ЗАГРОЗА ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ*…….. 273

Щербина І.М. *АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ СУБ`ЄКТІВ ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ІНОЗЕМНИМИ ДЕРЖАВАМИ*…….. 277

Янішевська А.О. *ЗАХИСТ ПРАВ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УКРАЇНІ*…… 279

СЕКЦІЯ 7. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЦИВІЛЬНИХ ТА ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ…….. 284

Абдель Фатах А. *ДЕТЕРМІНАЦІЯ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ*…….. 284

Балецька А.І. *ОСОБЛИВОСТІ ПОДІЛУ СПІЛЬНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ*…….. 287

Безп'ятий Д.Є. *ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРАВОВОГО СТАТУСУ СПОЖИВАЧА*..... 289

Волкова Д. М., Устінова-Бойченко Г. М. *ПОНЯТТЯ ДОГОВОРУ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА*…….. 291

Гузенко О.П. *ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО ЦИКЛУ*…….. 296

Давидова В.В. *ПРОБЛЕМИ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ*…… 300

Діденко К. Є. *ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У НАФТОГАЗОВОМУ КОМПЛЕКСІ*…….**.....** 302

Єремєєв А.В. *МАЙНОВА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ ОФШОРНИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ*…… 305

Зімін М. В. *ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ НА ВИРОБНИЦТВІ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СУДДІ*…… 309

Зуб О.О*. ПРАВОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ*……**.** 312

Іванець І. О. *ДО ПИТАННЯ ПРО ЕЛЕКТРОННИЙ ПРАВОЧИН*…… 315

Кадала В.В. *ГОСПОДАРСЬКІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЯК БАЗОВИЙ СЕГМЕНТ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ КРАЇНИ*…… 318

Королюк М.В. *РИНОК ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ*……**.** 322

Корнієнко А. С. *ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЦИВІЛЬНИХ ТА ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ*……**..** 325

Мілюков Г.В. *ВИДИ ПРЕЗУМПЦІЙ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ*…….. 328

Павловська М.П. *ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ*…… 331

Рзаєв С. Г., Устінова-Бойченко Г. М. *ЗАХОДИ ОПЕРАТИВНОГО ВПЛИВУ ЯК СПОСОБИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ*…….. 335

Роженко О.В. *УЗАКОНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА СУТНІСТЬ*…… 338

Свищук О. В. *ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ* …… 340

Смаль П. М. *ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ*…… 345

Устінова-Бойченко Г. М., Зуб О. О. *ПРАВОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ*…… 347

Устінова-Бойченко Г. М., Шірпал Ю. В. *МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ*…… 350

Хороленко Ю.О. *ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ*…… 354

Щербина К.А., Ярошенко А. С. *ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛІСОВИХ ПРАВОВІДНОСИН*…… 357

Янішевська А. О. *ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЗМІСТ, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ*…… 360

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Питання прав і свобод людини — одна з найважливіших проблем внутрішньої та зовнішньої політики всіх держав світової спільноти. Саме стан справ у сфері забезпечення прав і свобод, їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави й суспільства в цілому.

Так, вивчення позитивного досвіду розвинених зарубіжних країн дає змогу використовувати більш ефективні з теоретичної та практичної точки зору методи забезпечення прав і свобод людини, якими користуються державні та правоохоронні органи у своїй повсякденній роботі. Наразі, коли Україна долає бар'єри щодо членства у Європейському Союзі, украй гостро стоїть проблема захисту прав людини та громадянина в країні.

Тож аби виробити пропозиції щодо розв'язання проблем захисту прав і свобод людини і громадянина правоохоронними органами в умовах адаптації України до європейських стандартів, а також обговорити актуальні питання галузевого національного права, 28 травня 2021р. у Криворізькому навчально-науковому інституті ДЮІ відбулась IV Всеукраїнської науково-практична конференція «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів». Захід проводився очно та дистанційно з дотриманням усіх карантинних вимог, спрямованих на запобігання поширенню хвороби COVID-19.

Відкрив науково-практичну конференцію т.в.о. директора Криворізького навчально-наукового інституту, к.ю.н., майор поліції Артем Шапарь. У своїй промові Артем Олександрович від імені керівництва Донецького державного університету внутрішніх справ в особі ректора ДонДУВС Сергія Вітвіцького, та від імені керівництва Криворізького навчально-наукового інституту ДонДУВС в особі Пилипа Єпринцева привітав усіх учасників конференції.

Окрім того, Артем Шапарь висловив щиру подяку учасникам конференції за активність та неабиякий інтерес до заходу. Адже поставлене проблемне питання щодо захисту прав і свобод людини має широкий резонанс серед провідних вчених України. Про це свідчать цифри та факти: до участі у VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів» було подано 117 публікацій та заявлено 126 учасника конференції, серед яких: 7 докторів наук (в тому числі генерал НПУ) та 45 кандидати наук. Географія учасників конференції представлена від західних кордонів України, до Сходу. Участь у заході взяли практичні працівники Національної поліції та інших правоохоронних органів, державних органів та органів місцевого самоврядування, науковці, ад'юнкти, аспіранти, курсанти, здобувачі закладів вищої освіти та всі зацікавлені особи.

Отже, проведення конференції стало значним вкладом Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ у дійсно практичної реалізації незворотного прагнення українського народу до побудови правової та демократичної держави з повагою до прав і свобод кожної людини.

Голубош Г. В.
студентка 3-го курсу, Рівненського фахового коледжу Національного університету біоресурсів і природокористування України

Голубош В. В.
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», начальник ГУНП в Івано-Франківській області, генерал поліції третього рангу

КУЛЬТУРА ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ І ЯВИЩЕ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Правова держава – це така політична організація суспільства, яка заснована на верховенстві закону, що створює умови для найбільш повного забезпечення прав і свобод людини, громадянина, а також послідовного обмеження державної влади з метою неприпустимості зловживань з її боку [1, с. 327].

Наприкінці XX – початку XXI ст. в суспільній свідомості утвердилася ідея прав людини, що закономірно пов'язана з процесами демократизації. Загальна декларація прав людини, прийнята ООН в 1948 р., розглядається світовою спільнотою як система вироблених і узгоджених на міждержавному рівні правил і орієнтирів людського співжиття, як своєрідний кодекс взаємоприйнятної, цивілізованої поведінки різних країн, народів, корпоративних утворень, а також окремих громадян [2, с. 85].

Культура прав людини порівняно нова для юридичної науки категорія. Під нею слід розуміти складову частину духовної культури, що представляє собою систему знань, ціннісних орієнтирів і поглядів, почуттів і емоцій, заснованих на визнанні та повазі гідності людини, її прав і свобод, а також практичних навичок і умінь щодо їх реалізації і захисту [3, с. 1]. Д. В. Семенова, аналізуючи юридичну природу культурних прав людини, вказує в якості специфічної особливості тісний нерозривний зв'язок індивідуальних і колективних культурних прав і свобод, вважаючи, що реалізація культурної самобутності особистості невіддільна від визнання культурної самобутності конкретної групи [4, с. 13]. А. Н. Морозова розглядає культурні права і свободи

як комплексний міжгалузевий інститут, який включає в себе норми різних галузей права, «але ядром цієї фінансової інституції є, безумовно, конституційне право: воно закріплює основоположні елементи цього інституту, забезпечує його формування та функціонування, шляхом закріплення конституційних правових принципів, умов, прав і обов'язків суб'єктів культурних відносин і гарантій їх реалізації» [5, с. 12].

Про значимість категорії духовно-культурних цінностей в системі прав і свобод людини свідчить і те, що культурні права людини відносяться до числа основних і невідчужуваних прав особистості поряд з особистими (громадянськими), політичними, економічними і соціальними правами, однак мають низку специфічних характеристик. Так, наприклад, Д. С. Івакіна перераховує наступні ознаки, що відрізняють дану групу прав від інших: 1) є основними; 2) відображають духовно-культурні та правові закономірності розвитку держави і громадянського суспільства; 3) визначають світоглядний зміст і рівень гуманізму законодавства; 4) забезпечують духовний розвиток людини, стимулюють індивіда стати корисним учасником політичного, духовного, соціального та культурного прогресу; 5) підлягають підвищеному захисту [6, с. 146]. Серед гарантій прав і свобод людини і громадянина особливе значення мають духовні (культурні, моральні, ідеологічні) гарантії. Так, Е. Н. Хазов до таких моральних гарантій відносить «панівні в суспільстві гуманістичні та етичні погляди, моральні норми, які стверджують пріоритети і цінності людської особистості» [7, с. 36]. А. Н. Морозова виокремлює ідеологічні та духовно-культурні гарантії культурних прав людини, які, на її думку, «включають в себе систему ідей, поглядів, культурних цінностей, заснованих на вірі в добро і справедливість. Це суспільна свідомість і освіченість людини» [8, с. 16]. Е. М. Павленко поділяє цю точку зору і розглядає в якості найважливішої духовної гарантії всіх прав і свобод людини, в тому числі культурних, культуру прав людини конкретного індивіда, соціальних груп і суспільства загалом [9, с. 188].

Унікальність культури прав людини полягає в тісному взаємозв'язку її основних частин. Серед таких елементів або ознак даної категорії можна виокремити: знання, світоглядні установки або погляди, почуття і емоції, навички та вміння, що знаходяться в системній взаємодії. Іншими словами, при розробці поняття «культура прав людини» необхідно звернути увагу на кілька найважливіших аспектів: раціональний, аксіологічний, психологічний і прагматичний. Основним гуманістичним принципом, що пронизує цю категорію, є ідея поваги і дійсного дотримання прав і свобод, гідності та цінності людської особистості. Для того, щоб повага до прав і свобод людини як основи демократії стала нормою, необхідно, щоб громадяни усвідомлювали свої права і свободи, мали певні знання в даній сфері, поважали права і гідність інших людей, а також володіли практичними навичками у сфері їх захисту. Справді, високий рівень культури прав людини в суспільстві є духовною

гарантією реалізації всіх прав і свобод, у зв'язку з цим першочерговим завданням держави повинні стати вироблення і проведення єдиної державної політики насамперед в галузі освіти, що сприяє формуванню культури прав людини [9, с. 188].

В контексті досліджуваної проблеми, слід пригадати, що четверте покоління прав людини або духовно-моральні права включають в себе: право на життя, повагу до духовної і моральної гідності людини, заборона тортур і нелюдського поводження, право на духовну і моральну творчість, право вибору і свобода волі, свобода совісті і віросповідання, право на духовну освіту і виховання, право на духовне і моральне вдосконалення, право людини на духовну і моральну істину, право на сприятливе навколишнє середовище та інші права, які випливають з духовної та моральної автономії людини [10, с. 130]. «Історія прав людини, – стверджував В. С. Нерсесянц, – це історія олюднення людей, історія прогресуючого розширення правового визнання в якості людини, тих чи інших людей для того чи іншого кола відносин» [11, с. 108].

Отож, підбиваючи підсумки, слід наголосити, що українське суспільство переживає глибоку духовно-культурну кризу, яка супроводжується зміною пріоритетів, орієнтирів та ідеалів. В умовах глобалізованого світу відбувається процес відстоювання власної ідентичності та самобутності. Державою обраний пріоритетний шлях – утвердження демократичних цінностей, заснованих на повазі прав і свобод людини. Особливе значення сьогодні набуває діяльність держави в сфері поширення духовно-культурних цінностей та відстоювання прав людини. В якості її головних цілей і завдань можна визначити: 1) збереження культурної самобутності українського народу та створення умов для забезпечення рівного доступу до культурних благ усім громадянам нашої країни; 2) забезпечення можливості всестороннього розвитку особистості і реалізації духовно-культурного та ціннісного її потенціалу; 3) створення умов для підвищення якості та різноманіття послуг у сфері культури, у напрямку поширення духовно-культурних цінностей; 4) модернізація системи освіти та підготовки кадрів у сфері культури і мистецтва на засадах високих духовно-ціннісних ідеалів, що відповідає збереженню традицій кращих вітчизняних наукових шкіл з урахуванням їхньої відповідності вимогам сучасності; 5) виявлення, охорона і популяризація культурної спадщини народів, націй і національностей, які проживають на території нашої держави; 6) створення позитивного культурного образу України в очах світового співтовариства.

Держава має прагнути сформувати систему надійних цінностей та їх гарантій, заснованих на духовних началах, треба створити умови ефективної реалізації та захисту в державі особливої групи – культурних прав і свобод людини і громадянина на засадах високих духовно-моральних ціннісних ідеалів. Для прикладу, коли видатні особистості культури звертаються до народу з метою дотримання екології душі, бережливого ставлення до

навколишнього природного середовища – це має неабиякий вплив на сучасний соціум, особливо молодь.

Література

1. Газизова З. Р. Права человека в Российской Федерации, проблемы прав человека и пути их решения. Аллея науки. 2018. Т. 4. № 10 (26). С. 326–330.
2. Батырь В. А. Всеобщая декларация прав человека как основа международных стандартов в сфере прав человека (к 60-летию принятия). *Право и образование.* 2008. № 2. С. 85–96.
3. Павленко Е. М. Соотношение культуры прав человека и конституционного правосознания. *Российское право в Интернете*. 2006. № 4.
4. Семёнова Д. В. Юридическая природа культурных прав и свобод. *Современное право.* № 11, 2008.
5. Морозова А. Н. Конституционно-правовые гарантии участия граждан в культурной жизни российского общества. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2004.
6. Ивакина Д. С. Понятие и признаки основных культурных прав человека и гражданина в Российской Федерации. *Вестник Саратовской государственной юридической академии.* 2014. № 1 (96). 2014.
7. Хазов Е. Н. Конституционные гарантии прав и свобод человека и гражданина в России: теоретические основы и проблемы реализации. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. М., 2011.
8. Морозова А. Н. Конституционно-правовые гарантии участия граждан в культурной жизни российского общества. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2004.
9. Павленко Е. М. Культура прав человека как гарантия реализации культурных прав и свобод человека и гражданина. Культурные права и свободы человека и гражданина: вопросы теории и практики : сборник научных статей, посвященный 10-летию кафедры международного права и прав человека Юридического института. Москва : Издательство «Права человека», 2016. С. 184–190.
10. Ивентьев С. И. Божественные и духовно-нравственные права и свободы человека. Новосибирск: СИБПРИНТ, 2012. 357 с.
11. Нерсесянц В. С. Философия права: учеб. для вузов. Москва: Инфра. М. Норма, 1997. 652 с.

Гаркушина Я.С.
студентка 3-го курсу,
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (відповідно до статті 3 Конституції України) [1].

Головний правоохоронний орган, який захищає наданні Конституцією України права та свободи людини в межах своєї компетенції є національна поліція України.

В першу чергу треба дати відповідь на питання, що таке «національна поліція»? Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національну поліцію» національна поліція – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2].

Стаття 50 Закону України «Про Національну поліцію» чітко визначає, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Цей принцип застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Національна поліція України для виконання покладених на неї завдань керується не тільки Конституцією України та Законом України «Про Національну поліцію», актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, Закону України «Про запобігання корупції».

Також при виконанні своїх обов’язків посадові особи правоохоронних органів зобов’язані дотримуватися міжнародних договорів , поважати і захищати права і свободи людини, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України,

До таких міжнародних документів відносяться:

1. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (прийнятий резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р.);

2. Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку (прийняті резолюцією VIII Конгресу ООН по попередженню злочинності та поводженню з правопорушниками від 7 вересня 1990 р.);

3. Декларація про поліцію (прийнята Радою Європи у травні 1979 р.);

4. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою (прийнята резолюцією 40/34 Генеральної Асамблеї ООН);

5. Звід принципів захисту усіх осіб, яких піддано затриманню або ув'язненню в будь-якій формі (прийнятий резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1988 р.);

6. Декларація про захист усіх осіб від насильницького зникнення (прийнята резолюцією 47/33 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 р.).

Нормативно-правові акти, що регламентують діяльність поліції, обов'язково оприлюднюються на веб-порталі центрального органу управління поліції.

Проекти нормативно-правових актів, що стосуються прав та свобод людини, обов'язково проходять громадське обговорення в порядку, визначеному Міністром внутрішніх справ України.

Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції.

Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.

Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. У разі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності.

У разі виявлення таких дій поліцейський зобов'язаний повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних кримінальних правопорушень, вчинених поліцейськими.

У діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань,

статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками [2].

Поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку. Поліція може оприлюднювати (поширювати) інформацію з обмеженим доступом лише у випадках та в порядку, визначених законом.

Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Тому, можна стверджувати, що Національна поліція тісно співпрацює та взаємодіє з населенням територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб.

З метою визначення причин та умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

Національна поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно захисту прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.

Відповідно до вищезазначеного, основною метою поліції є недопущення жодного випадку порушення прав і свобод людини, але є певні фактори, що не дають усунути випадки порушень прав і свобод людини в діяльності органів внутрішніх справ. Прикладом данних факторів є те, що правоохоронна діяльність нерідко здійснюється в обмежених часових рамках або часто правоохоронець приймає рішення за умов недостатності інформації.

Тим не менше зменшення рівня порушень прав людини до певного мінімального рівня – це завдання цілком досяжне протягом розумного терміну.

Література

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. №30. стр.141.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року №580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №40-41. стр.379.

Кірін Р.С.
доктор юридичних наук, доцент,
судовий експерт Дніпропетровського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України

Коротаєв В.М.
кандидат юридичних наук, судовий експерт,
директор Дніпропетровського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ЗБРОЮ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС), зокрема ст. 12 [1], передбачено, що: - сторони розвивають подальше співробітництво з роззброєння, зокрема зменшення надмірних запасів стрілецької і легкої зброї; - співробітництво в галузі роззброєння включає контроль над озброєннями, експортний контроль та боротьбу з незаконною торгівлею зброєю, зокрема стрілецькою і легкою.

Проте, навіть і ці види збройових відносин сьогодні залишаються без належної уваги з боку нашої держави. Так, на початку березня 2021 р. Верховна Рада України відхилила і основний і альтернативний законопроєкти про обіг цивільної зброї. В той самий час, відповідно до наказу Голови Національної поліції України, було оголошено про повне розформування всіх підрозділів контролю за обігом зброї в країні. І хоча невдовзі процес оформлення, видачі дозволів та перереєстрації дозволених видів зброї відновився, вести мову про вихід збройової сфери з кризи передчасно.

Наразі у Міністерстві внутрішніх справ України (далі – МВС) відпрацьовується алгоритм створення та налагодження роботи нового підрозділу, який займатиметься питаннями реєстрації та контролю за обігом зброї, з передачею повноважень для оформлення документів на отримання чи продовження дозволів на зброю в сервісні центри МВС. Весь документообіг буде здійснюватися через електронну базу, яка має трансформуватися у Єдину базу даних зареєстрованої зброї.

Слід звернути увагу на дані дослідження Центру безпекових досліджень «СЕНСС» щодо наростаючої загрози громадській безпеці та порядку від обігу нелегальної стрілецької зброї та легкого озброєння, наслідком якої залишається посягання на людське життя та здоров’я, а також транскордонна злочинність. Зокрема, результати моніторингу свідчать [2]:

1) від побутових конфліктів до вимагань і викрадень людей щодо нелегального обігу стрілецької зброї та легкого озброєння в Україні за 2020 р.

постраждалими від злочинів із застосуванням зброї стали сотні людей, серед яких є як поранені, так і загиблі (260 та 87 осіб);

2) найчастіше постраждалими від незаконного застосування зброї є сусіди та знайомі, члени родини, а також звичайні перехожі; в зоні небезпеки – правоохоронці, молодь та представники сфери послуг;

3) в кожному шостому випадку зброю виявляли у осіб, які вживають наркотичні речовини, а у 19% випадків нею володіють групи злочинців, а 9% власників зброї (як зареєстрованої, так і нелегальної) возять її з собою в авто; за випадками незаконного використання/зберігання зброї «лідирують» Дніпропетровська область та м. Київ.

Питання про права громадян на зброю стало обговорюватись в суспільстві майже з перших років набуття Україною незалежності. Все частіше у засобах масової інформації, виступах не тільки громадських активістів і політичних діячів, а й пересічних громадян стало обговорюватися питання про необхідність визнання за громадянами права на вільне володіння та носіння зброї, у тому числі й вогнепальної. При цьому прихильники збройної лібералізації посилаються на європейський досвід [3, с. 185].

Наприклад, Ю.П. Жванко провівши дослідження особливостей правового регулювання обігу зброї у країнах ЄС [4, с. 26-27], у підсумку зазначив, що, по-перше, запозичення зарубіжного досвіду стане важливим фактором, який дозволить не лише удосконалити національне законодавство у сфері обігу зброї, а й суттєво скоротить час та сили, необхідні для його розроблення. По-друге, автор запропонував привести вітчизняне законодавство щодо придбання, зберігання та застосування вогнепальної зброї до відповідних вимог, що висуваються до країн-членів ЄС у цій сфері. По-третє, адаптація чинного законодавства України відповідно до досвіду країн ЄС, на його думку, має відбуватись так, щоб зберегти позитивні надбання національної системи права.

Однак, вказаний дослідник, на жаль, не конкретизував, ані «європейські вимоги» ані «вітчизняні надбання», які мають бути враховані при запозиченні, удосконаленні, розробці, приведенні та адаптації збройового законодавства України та ЄС. При цьому, не можна не відзначити очевидну активізацію не тільки наукових, аналітичних й популярних публікацій про зброю, а і певні наробки навчального та довідково-інформаційного характеру [5, 6].

Крім того, слід визнати, що нормативно-правові акти МВС, які регламентують обіг вогнепальної зброї в державі, фактично дублюють основні положення колишнього радянського законодавства. Переважна більшість цих норм не регламентує навіть усталених суспільних відносин у сфері обігу зброї. Зокрема, дотепер відсутній єдиний державний реєстр власників зброї, не визначені правові підстави діяльності стрілецьких спортивних організацій, немає будь-якої класифікації сучасної зброї тощо. В аспекті європейсько-правового досвіду - не враховані керівні роз'яснення у даній сфері, які містить Директива №91/477/ЄЕС Ради Європейських товариств про контроль над

придбанням зброї і володінням зброєю (Люксембург, 18.06.1991 р.) (з урахуванням змін і доповнень, внесених Директивою 2008/51 ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2008 р.) [7].

Спільними документами, що визначають питання придбання та зберігання зброї у країнах ЄС, є дві директиви: 1) Директива 91/477/ЄЕС [8] та 2) Директива 2008/51/ЄС [9]. Положення цих документів спрямовані на забезпечення контролю за придбанням та зберіганням зброї, полегшенням руху стрілецької зброї на єдиному європейському ринку та імплементації в законодавство ЄС Протоколу ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї. Обидві директиви містять мінімальні вимоги до обігу та користування зброєю, однак країни-члени ЄС можуть запроваджувати більш жорсткі правила щодо вогнепальної зброї, і багато з них це зробили.

Відповідно до Директиви 91/477/ЄЕС [8], вогнепальна зброя поділяється на чотири категорії за рівнем її небезпеки на ту, що: 1) заборонена, 2) потребує спеціального дозволу, 3) підлягає декларуванню, 4) не підпадає під спеціальні вимоги. Загалом придбання та володіння вогнепальною зброєю підлягає ліцензуванню та іншим вимогам, які повинні виконувати громадяни, наприклад, мати «поважні причини», досягти 18 років і не представляти небезпеку для себе або для суспільства.

Директива 2008/51/ЄС зобов'язує членів ЄС забезпечити маркування та реєстрацію будь-якої вогнепальної зброї або її частини до її виходу на ринок. Крім того, до грудня 2014 р. члени ЄС повинні були створити реєстр вогнепальної зброї, доступ до якого повинні мати лише окремі посадовці. Зобов'язані вести облік вогнепальної зброї і дилери, що торгують зброєю.

У 2012 р. ЄС було вжито заходів з контролю за дозволами на експорт вогнепальної зброї через зовнішні кордони. Таким чином, у внутрішнє законодавство було імплементовано ст. 10 Протоколу ООН – заборона експорту вогнепальної зброї будь-якій особі у третій країні, яка не досягла 18 років.

Директивою 91/477/ЄЕС було встановлено лише мінімальні вимоги, які стосувалися можливості набуття права на зброю, тим самим надавши членам ЄС повноваження встановлювати більш жорсткий контроль за придбанням зброї. До 2000 р. всі члени ЄС імплементували цю директиву до національного законодавства [10, с. 15], однак через гнучкість положень директиви, повної гармонізації законодавств країн-членів ЄС досягнуто не було.

Наприклад, низка членів ЄС не сприйняли класифікацію вогнепальної зброї, передбачену Директивою 91/477/ЄЕС, оскільки національне законодавство або вимагає дозволу на всі види вогнепальної зброї, або накладає заборону на всі види вогнепальної зброї. Більш того, деякі члени Європейського Союзу визнають як «військову зброю» або забороняють вогнепальну зброю, яка вважається мисливською в інших державах-членах.

Кілька держав-членів, таких як Франція, Бельгія та Австрія, мали суттєво змінити своє законодавство щодо вогнепальної зброї, оскільки до прийняття

Директиви 91/477/ЄЕС вони мали досить ліберальні закони, якими дозволялося вільно продавати спортивну зброю.

Нарешті, директива не регламентує правила носіння та перевезення зброї, правила мисливства або проведення стрільби по мішенях. Разом з тим документом чітко визначено, що право на придбання та володіння вогнепальною зброєю надається лише тим особам, які мають так звані «добрі наміри» та відповідають двом додатковим вимогам:

а) досягли 18 років, за винятком випадків придбання вогнепальної зброї способом, відмінним від купівлі, та володіння нею з метою полювання та спортивної стрільби, та за умови, що у подібному випадку особи віком до 18 років мають батьківський дозвіл або знаходяться під батьківським наглядом чи наглядом дорослого, які мають чинну ліцензію на вогнепальну або мисливську зброю, або знаходяться у тренувальному центрі підготовки, який має відповідну ліцензію або дозвіл;

б) не становлять загрози для себе, для громадського порядку або для суспільної безпеки. Наявність судимості за насильницькі умисні злочини вважається ознакою, що свідчить про існування такої небезпеки [9].

Члени ЄС мають право позбавити дозволу на володіння зброєю, якщо людина більше не відповідає цим критеріям. Крім того, члени ЄС мають право заборонити мешканцям володіти зброєю, яка була придбана в іншій державі ЄС, якщо така зброя заборонена на їх території.

Держави-члени можуть розглядати питання про видачу особам, які відповідають умовам дозволу на вогнепальну зброю, багаторічної ліцензії на придбання і володіння будь-якого виду вогнепальної зброї, що не порушить: а) обов'язок повідомляти компетентні органи про передачу; б) періодичну перевірку дотримання умов такими особами; в) максимальний термін володіння, передбачений національним правом.

Таким чином, збройове законодавство ЄС та збройове законодавство країн-членів ЄС характеризуються як єдністю так і диференціацією щодо режиму вогнепальної зброї та/або контролю над нею, регулюючи при цьому виробництво, продаж, передачу, володіння, модифікацію і використання вогнепальної зброї цивільними особами. Тому, в процесі законотворчої роботи над національним збройовим законом, пропонується оцінити та врахувати необхідність і можливість врегулювання наступних видів відносин в цій сфері: - умови володіння зброєю приватними особами; - мета володіння зброєю; - дозволені види зброї для приватних осіб; - дозволені види носіння зброї приватними особами; - вимоги по місткості магазину зброї; - умови з перевірки суб’єктів та об’єктів збройових відносин; - вимоги щодо реєстрації видів зброї; - підстави та види юридичної відповідальності за порушення збройового законодавства.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27.06.2014. *Офіційний вісник України* від 26.09.2014. № 75, том 1, стор. 83, ст. 2125.

2. Чи може нелегальна зброя стати на заваді Євроінтеграції України? Центр безпекових досліджень «CENCC». URL: https://censs.org (дата звернення 23.05.2021)

3. Гудзь Т.І., Мальцев В.В. Право на зброю : досвід країн Європейського Союзу. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2018. Спец. вип. № 3 (94). «Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти». С. 186-190. DOI: 10.31733/2078-3566-2018-5-132-137.

4. Жванко Ю.П. Особливості правового регулювання обігу зброї у країнах Європейського Союзу. *Наука і правоохорона діяльність*. 2018. № 3. С. 22-28.

5. Законодавство про обіг зброї та вибухових речовин в Україні : зб. нормат.-прав. актів / упоряд.: В.М. Комарницький, М.І. Єрофеєв; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєвєродонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2019. 919 с.

6. Кірін Р.С. Збройове право : навчальний посібник / Р.С. Кірін, В.М. Коротаєв // М-во внутр. справ України, Дніпр. наук.-досл. експерт.-кримінал. центр. Дніпро: Журфонд, 348 с.

7. Європейська директива про вогнепальну зброю - European Firearms Directive. URL: https://uk.wikiqube.net/wiki/European_Firearms_Directive (дата звернення 23.05.2021)

8. Directive (EU) 2017/853 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017 amending Council Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons (Text with EEA relevance) // OJ L 137, 24.5.2017, p. 22–39. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/853/oj (дата звернення 23.05.2021)

9. Directive 2008/51/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 amending Council Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons // OJ L 179, 8.7.2008, p. 5–11. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0051 (дата звернення 23.05.2021)

10. Report from the Commission to the European Parliament and the Council. 2017. 20 p. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/171011-ssm-review-report_en.pdf (дата звернення 23.05.2021)

Коптєв О.С.
Курсант 1-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університетувнутрішніх справ
Науковий керівник: Гузь І.В.
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВА ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ ЖИТТІ

Соціальні та правові умови функціонування суспільства мінливі, що, в свою чергу, призводить до трансформації прав і свобод людини, зміни умов їх реалізації, доповнення їх змісту, появи правових можливостей, які раніше не існували. Нові економічні, політичні, етичні, геополітичні, соціальні умови визначили сучасну концепцію прав і свобод людини, яка істотно відрізняється від спочатку змісту, зберігаючи при цьому базові цінності гуманізму, демократизму, надання особистості центрального значення в функціонуванні правової системи держави.

Світовий досвід показує, що питання про права людини набуває особливої актуальності на переломних етапах розвитку людства. Ця обставина обумовлена цілим рядом міжнародних та національних причин, що відображає закономірний характер зростання ролі і значення феномена прав і свобод особистості в історії людства.

XX ст. був відзначений масштабністю і інтенсивністю інтеграційних процесів у всьому світі, поглибленням контактів і зв'язків між різними цивілізаціями, країнами і народами. Він був і століттям прозріння, усвідомлення всім людством цінності окремої людини як важливої складової загального, століттям звернення до ідеалів гуманізму. Саме в другій половині XX ст. гуманізм переступив через станові, національні, релігійні, політичні, географічні бар'єри і був визнаний універсальною, загальнолюдською філософією. Ідеали гуманізму були втілені в норми міжнародного права, і повагу прав і свобод людини стало принципом міжнародних відносин. Весь Гельсінський процес і в т. ч. Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р. побудовані на постулаті, що міжнародні відносини повинні включати в себе «людський вимір», т. ч. приносити користь на рівні конкретної людини і відносин між людьми.

«Людський вимір» - це якість життя, яке забезпечує держава. Свобода особистості, сприятливі матеріальні умови, можливість творчого самовиявлення, наявність прав, - ці та інші складові «людського виміру» перетворюють його в основний критерій оцінок прогресу держави. Однак, дана ідея не нова. Ще на поч. XX ст. Б. А. Кістяківський стверджував, що «поряд з цивільними і політичними правами повинні бути поставлені права соціальні,

поряд зі свободою від втручання держави у відому сферу особистого та суспільного життя і правом на участь в організації та напрямку державної діяльності має бути поставлено право кожного громадянина вимагати від держави забезпечення йому нормальних умов економічного і духовного існування »[1].

«Людський вимір», спочатку задумане як загальні політичні рамки відносин між державою і особистістю, в подальшому включило в себе сприяння розбудові правової людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р преамбулі цього документа зазначається, що створення світу, вільного від страху і потреби, вимагає законодавчого закріплення і охорони прав і свобод, а перший пункт говорить: «Люди народжуються вільними і рівними у гідності та правах. Всі вони наділені розумом і совістю ... ».

Загальна декларація прав людини, міжнародні пакти про права людини, Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод визначили універсальний набір основних прав і свобод. Причому не тільки як стандарт, до досягнення якого повинні прагнути усі держави, а й як юридичні зобов'язання учасників, які підписали ці та наступні угоди. Сьогодні, як ніколи раніше, відбувається інтеграція міжнародного і внутрішньодержавного права в галузі прав людини, їх взаємопроникнення і посилення впливу друг на друг[2].

Звичайно, перелік прав людини, що міститься в міжнародно-правових документах, носить загальнолюдський зміст, але не враховувати відмінність історії, культури, традицій різних народів світу, які прагнуть зберегти свою самобутність, не можна. Тому, оцінюючи динамізм прав людини в сучасному світі, слід брати до уваги дві суперечливі тенденції: глобалізацію суспільних відносин, з одного боку, і прагнення до національного й культурного самоствердження, пов'язаному з деяким відторгненням європейських стандартів, - з іншого. Обидві ці тенденції отримають ще більший розвиток в XXI ст., вони приховують в собі можливості «зіткнення цивілізацій». Активні прояви процесів зіткнення ми можемо бачити у сучасному світі у форматі гео-політичних, економічних та структурно-соціальних війн та перерозподілу ресурсних можливостей.

«Все минає, і це теж мине» Цар Соломон (X ст. до н.е.)

Література

1. Кистяковский Б. А. Социальные науки и право. Очерки по методологии социальных наук и общей теории права. Москва, 1916. С. 490.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. 1950 р. Рада Європи. Конвенція. Міжнародний документ від 04.11.1950 (Редакція станом на 02.10.2013) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

Лопатін С.В.
кандидат юридичних наук
декан факультету №1
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Популярною серед наукових досліджень та в особистих дискусіях є тема гарантій прав людини. Дійсно, значення захисту прав людини у суспільстві важко перебільшити. Забезпеченням основоположних прав людини переймаються судові органи, органи виконавчої влади в нашій державі, зокрема органи Національної поліції. Звичайно, що кожний суб'єкт державної влади здійснює таке забезпечення шляхом застосування властивих саме йому повноважень, що регламентовані законодавством.

Органи Національної поліції є досить потужним органом на варті основоположних прав людини. Задля їх забезпечення поліцейським підрозділам надано можливість провадження негласних оперативно-розшукових заходів, здійснення слідчих (розшукових) дій інших процесуальних дій у кримінальному провадженні. Для даної діяльності, звичайно, державою передбачено застосування владного примусу. Зокрема, слідчі підрозділи Національної поліції можуть застосовувати окремі заходи забезпечення кримінального провадження, клопотати про застосування запобіжних заходів у кримінальному процесі. Останні реалізуються за ухвалою слідчого судді на стадії досудового розслідування, та за ухвалою суду на етапі судового провадження.

Реалізація владних повноважень неможлива без їх забезпечення владним примусом. А тому дуже важливо такий примус передбачити у відповідній адекватній пропорційності, а також із забезпеченням належного судового контролю. За відсутності цих гарантій може існувати реальна загроза безпідставного обмеження або взагалі порушення прав людини у кримінальному провадженні.

Забезпечивши належний контроль щодо застосування примусу правоохоронними органами, варто потурбуватися також про виховання наших правоохоронців у дусі поваги та дотримання прав людини. Оскільки, які б не було запроваджено обмеження у законодавстві, або які б не було запроваджено контролюючі органи, все можна зіпсувати неефективним та некомпетентним правозастосуванням.

Правозастосовна діяльність щодо забезпечення основоположних прав людини має важливе значення, тому що дозволяє виправити недоліки приписів законодавства та проблеми організації контролюючих органів шляхом застосування загальних засад (принципів) кримінального провадження.

Тому, хотілось би підняти питання щодо орієнтування на захист прав людини навчальної програми в цілому та окремих навчальних дисциплін у підготовці наших курсантів, студентів та слухачів. У цьому контексті хочу відмітити, що у нашому вищому навчальному закладі викладаються такі навчальні дисципліни: «Європейські стандарти захисту прав людини у кримінальному процесі», «Забезпечення конституційних прав учасників досудового розслідування», «Основи кримінальної процесуальної діяльності», «Кримінальний процес», «Прийняття процесуальних рішень та проведення слідчих (розшукових) дій», «Доказування на досудовому розслідуванні», «Негласні слідчі (розшукові) дії» тощо. Під час оволодіння змістом цих юридичних дисциплін курсанти, студенти та слухачі одержують необхідні знання та навички щодо забезпечення прав людини у кримінальному провадженні.

Навчальні юридичні дисципліні, що викладаються у нашому вищому навчальному закладі формують правосвідомість, правову культуру та розвивають професійну компетентність щодо забезпечення прав людини у кримінальному судочинстві.

Приходько Ю.П.
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
криміналістичного забезпечення та судових експертиз
навчально-науковий інститут № 2,
Національна академія внутрішніх справ

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ВИБУХОВИХ МАТЕРІАЛІВ

Основне завдання науки криміналістики полягає у розробленні та застосуванні засобів, прийомів і методів розслідування кримінальних правопорушень, виявлення та усунення обставин, що сприяють їх вчиненню. Вирішенню зазначених завдань сприяє техніко-криміналістичне забезпечення попередження та розслідування кримінальних правопорушень у тому числі пов'язаних із використанням вибухових матеріалів.

Враховуючи події останніх років кількість кримінальних проваджень пов'язаних з використанням вибухових матеріалів в Україні помітно збільшилось. Про це свідчать повідомлення засобів масової інформації та статистичні дані правоохоронних органів. Зокрема за даними Національної поліції України тільки у 2018 році працівники Управління вибухотехнічної служби Національної поліції України вилучили з незаконного обігу 68,5

кілограм вибухових речовин, знешкодили 5019 вибухонебезпечних предметів, 2871 разів виїжджали за повідомленнями про загрозу вибуху, близько 496 разів проводили огляди за інформацією про виявлення підозрілих предметів [1]. У складній системі заходів щодо протидії кримінальним правопорушенням пов'язаним з використанням вибухових пристроїв і вибухових речовин важливе місце посідає техніко-криміналістичне забезпечення їх розслідування.

Техніко-криміналістичні засоби – це пристрої, пристосування або матеріали, що використовуються для збирання й дослідження доказів, або створення умов, що перешкоджають вчиненню злочинів [2, с. 227].

Різні точки зору в криміналістиці існують не тільки щодо поняття техніко-криміналістичних засобів, але і їх класифікації.

Так, П. Т. Скорченко пропонує класифікувати техніко-криміналістичні засоби на наступні групи: ті, що підвищують результативність слідчих дій; ті, що підвищують результативність праці слідчого; ті, що застосовуються для одержання пошукової інформації; ті, що застосовуються в лабораторних дослідженнях; ті, що застосовуються в профілактиці злочинів; ті, що застосовуються під час проведення оперативно-розшукових заходів [3, с. 7-10].

Наприклад, стосовно огляду місця події слід виділити наступні групи техніко-криміналістичних засобів, які повинні бути використані в процесі огляду місця події: засоби виявлення невидимих і слабковидимих слідів та інших об'єктів, пошукові засоби, засоби закріплення (копіювання) і вилучення слідів, засоби фіксації, засоби для одержання відбитків пальців у живих осіб і трупів, засоби-маркери, універсальні засоби.

Експертно-криміналістичні засоби застосовуються у двох видах діяльності: судовоекспертній та техніко-криміналістичній. Перша реалізується в ході проведення судових експертиз, друга – шляхом техніко-криміналістичного забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій [4, с.184-190].

При використанні спеціального обладнання основна увага повинна приділятися можливостям наданих зразків, їх надійності та функціональному призначенню. Кожний зразок обладнання не може задовольнити усі функціональні можливості проведення повного обсягу вибухотехнічних робіт і повинен розглядатися у сукупності з іншими. Особлива увага під час вивчення зразків спеціального обладнання приділяється можливостям підвищення заходів безпеки та окремих дій з виявлення, розрядження, локалізації чи знищення вибухових пристроїв і вибухових речовин. У той же час багатофункціональність спеціального обладнання не повинна занижувати показники ефективності обладнання, яке містить однокомпонентне функціональне призначення.

За ознаками функціонального призначення спеціальне обладнання поділяється на: індивідуальні засоби захисту; колективні засоби захисту та транспортування вибухових пристроїв; засоби для виявлення та ідентифікації

вибухових пристроїв і речовин; засоби для контактної та дистанційної роботи з вибуховими пристроями; спеціальні пересувні вибухотехнічні лабораторії.

Науково-технічні засоби, що застосовуються під час попередження і розслідування кримінальних вибухів, доцільно класифікувати за походженням, загальним призначенням і конструктивними особливостями, а також за функціональним призначенням.

До загальних науково-технічних засобів, що застосовуються у криміналістичних дослідженнях вибухонебезпечних об'єктів, ми відносимо криміналістичні засоби загально-технічного призначення, а також прилади, апаратуру, обладнання, допоміжні технічні засоби і матеріали, які без будь-яких змін застосовуються для виконання завдань вибухотехнічних досліджень. До них належать: освітлювальні засоби; фото- та відеотехніка для наочно-образної фіксації; засоби фіксації вербальної та графічної інформації (аудіотехніка, комп'ютерна техніка тощо).

До пристосованих науково-технічних засобів, тобто доопрацьованих (з деякими змінами) для криміналістичної вибухотехніки, належать хімічні реактиви та обладнання (наприклад, для тонкошарової та газорідинної хроматографії), засоби рентгенографії і рентгеноскопії, прилади та обладнання для вивчення елементного складу речовини (наприклад, метод емісійного спектрального, лазерного мікро-спектрального, нейтронно-активаційного, рентгеноструктурного аналізу), засоби та обладнання для дослідження металографії металевих осколків корпусів вибухових пристроїв, комп'ютерна техніка зі спеціальним програмним забезпеченням, ендоскопічне обладнання (фіброскопи, бароскопи) тощо.

Одним із прикладів сучасних розробок є рентгенівський генератор постійного потенціалу ІСМ СР 120-160 КВ. Велика проникаюча здатність і неймовірно малі розміри дозволяють використовувати даний пристрій в різних нестандартних ситуаціях. Основною конструктивною особливістю даного пристрою є високовольтний трансформатор з частотою 100 кГц резонансного типу. Дана особливість забезпечує безперервний вихід постійного струму, що є більш продуктивно у порівнянні з сучасними імпульсними рентгенівськими генераторами холодного аноду 150 кВ і 200 кВ. Залежно від того, який обраний детектор, за допомогою апаратів типу СР 120-160 КВ можна отримати зображення крізь сталеву пластину завтовшки 10 або 21 мм при дуже малому часі експозиції. Апарати СР120 і СР160 можуть працювати без охолодження протягом декількох хвилин, що є беззаперечною перевагою у порівнянні з імпульсними рентгенівськими генераторами холодного анода.

Науково-технічні засоби і методи для виявлення вибухонебезпечних об'єктів, їх розробка (або пристосування вже існуючих) значною мірою залежить від властивостей та особливостей вибухонебезпечних об'єктів, що є предметами пошуку спеціалістів-вибухотехніків [5, с. 91]. Залежно від загального призначення і конструктивних особливостей науково-технічні

засоби, які насамперед використовуються для виявлення вибухових речовин, вибухових пристроїв та їх слідів, доцільно поділяти на: засоби пошукової техніки (металодетектори або металошукачі); магнітомеханічні засоби; прилади візуально-оглядового спостереження (оглядовий прилад Regula модель 3001 «Лоза»); детектори парів та часток вибухових речовин (детектор виявлення парів і часток вибухових речовин EVD-3000 (Канада), тест для виявлення вибухових матеріалів PIR-2 (Польща)); електротехнічні прилади тощо.

Зважаючи на те, що вибухові речовини змінюють свої властивості під дією кисню, що позначається на їх збереженні (консервації), а у подальшому – і на результаті їх дослідження та транспортуванні, важливе значення має застосування фото - та відеозаписувальної апаратури, за допомогою якої фіксуються образ об'єкта, його ознаки і властивості, недоступні для безпосереднього сприйняття. Ця форма фіксації доказової інформації дозволяє наочно відтворити місце події для подальшого його аналізу суб'єктами судового розгляду і забезпечує високу точність та об'єктивність відтворення місця кримінального правопорушення.

Останнім часом, все частіше при розслідування злочинів пов'язаних з вибухами, пожежами та дорожньо-транспортними пригодами, спеціалістами використовуються «безпілотні літальні апарати», технічні засоби повітряного обстеження та фіксації території на якій сталася пригода.

Застосування «Квадрокоптерів» під час огляду місця події, дозволяє з висоти оцінити масштаби руйнувань викликаних надзвичайною подією. Також за допомогою даних пристрої можливо оглянути територію на наявність підозрілих (вторинних вибухових пристроїв «мін-пасток», «розтяжок») предметів, що спрощує огляд місця події та підвищує безпеку спеціалістів, які залучаються до її огляду.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що ефективність застосування зазначених засобів залежить від багатьох чинників, у тому числі наявності їх у достатній кількості, уміння використання, своєчасності технічного обслуговування, ремонту і т. ін.

Отже, питання щодо розробки і удосконалення сучасних зразків технічних засобів для використання при розслідуванні кримінальних правопорушень пов'язаних з використанням вибухових матеріалів необхідно відпрацьовувати постійно із залученням наукових кіл, спеціалістів практиків, розробників. До того ж, такі злочини як «теракти» з використанням вибухових пристроїв і вибухових речовин скоюються в різних країнах світу і при цьому гинуть люди то боротьба з кримінальними вибухами та умовами, що сприяють їх вчиненню не може замикатись в межах однієї держави, на наше глибоке переконання необхідний постійний обмін досвідом відповідних фахівців різних держав і взаємодопомога щодо технічного оснащення спеціалістів вибухотехніків.

Література

1. URL:https://www.npu.gov.ua/news/preventivna-robota/uprodovzh-2018-roku-vibuxotexniki-kinologi-naczpolicziji-viluchili-ta-zneshkodili-p-yat-tisyach-vibuxonebezpechnix-predmetiv/#menu.

2. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. Москва, 1997. 227 с.

3. Скорченко П. Т. Криминалистика. Технико-криминалистическое обеспечение расследования преступлений : учебное пособие. Москва, 1999. 272 с.

4. Леонов Б. Д., Надіжко М. М. Науково-технічне забезпечення судово-експертної діяльності: сучасний стан та перспективи. *Юридичний вісник*. 2 (55) 2020. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/47135/1/14793-38645-1-SM.pdf

5. Дулов А. В., Грамович Г. И., Лапин А. В. и др. Криминалистика : учеб. пособ. под ред. А. В. Дулова. Минск : Экоперспектива, 1998. 415 с.

Стулій В. О.
курсант 1-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного університету внурішніх справ
Науковий керівник: Гузь І.В.
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ

Діалектичну єдність права і держави, а також неухильно зростаюча роль правових засад в державному управлінні суспільством актуалізує питання про правові основи забезпечення прав і свобод.

Для досягнення головної обов'язки держави - забезпечення прав і свобод - необхідно створювати, роз'яснювати і застосовувати деякі загальні правила поведінки. Досягається це за допомогою права, яке є важливим знаряддям в руках держави для здійснення його обов'язків і функцій.

Правові основи механізму забезпечення прав і свобод – це сукупність нормативних, інтерпретаційних і правозастосовних правових актів, що регулюють діяльність держави з охорони і захисту прав і свобод.

Нормативні правові акти. Ключову роль в системі нормативно-правових актів, що регламентують діяльність із забезпечення прав і свобод, виконує

Конституція. У ній містяться основи правоохоронної діяльності держави стосовно до різноманітних об'єктів.

Конституційне закріплення структури і змісту механізму забезпечення прав і свобод надає його діяльності і всієї Нормативні правові акти, які видаються Президентом України і органами виконавчої влади, є необхідними засобами в механізмі правового регулювання правозахисної діяльності, оскільки висловлюють управлінську волю в сфері безпеки і правопорядку і спрямовані на деталізацію положень Конституції України та федеральних законів.

Слід зазначити, що підзаконні нормативні правові акти самим безпосереднім чином (покроково) регулюють процес реалізації охорони і захисту прав і свобод. Укази Президента України повинні бути ієрархічно вбудованим в систему законодавства елементом і виконувати чітко визначену нормативно-регулятивну навантаження в сфері безпеки і правопорядку. Перебуваючи «в оркестрі» з іншими нормативно-правовими актами, укази не повинні вступати в протиріччя з Конституцією України або законом. У свою чергу, акти Президента України виступають ієрархічним орієнтиром для інших підзаконних актів, перш за все для актів Уряду України, законодавства суб'єктів і муніципалітетів.

Поряд з указами, помітну роль виконують щорічні послання глави держави, юридико-ієрархічний статус яких викликає дискусію, а нормативна природа досі залишається ще не з'ясованою. Проте вони виконують важливу соціально-політичних роль. Незважаючи на те що в формально-юридичному сенсі Укази Президента України не є нормативними правовими актами, вони виконують важливу політико-організуючу роль і мають спонукальним властивістю, орієнтуючи інших учасників правоохоронної діяльності на головні, найбільш проблемні ділянки і питання, пов'язані з гарантуванням прав і свобод людини. Як правило, позначені главою держави пріоритети стають основою нормотворчості самих різних рівнів, від національного до локального.

Література

1 Діалектична єдність права і держави, а також неухильно зростаюча роль. URL: _http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/669/50%B5%D0%B4%20-%202-B5%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4.pdf

2.Конституційне закріплення структури і змісту механізму забезпечення прав. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/08/PhD-1-%D0%94%D0BE%D0%BA%D1%8D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8.pdf

3.Поряд з указами, помітну роль виконують щорічні послання глави держави URL:https://www.naiau.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/konferencii/2020/01_06/konf-300420.pdf]

Фісун Н. О.
курсант 1-го курсу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Гузь І.В.
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Законність є важливим принципом поліцейської діяльності. Цей принцип виражається як у правозастосовному характері самої діяльності поліції, так і в тому, що ця діяльність здійснюється на основі чіткого дотримання законів та норм. Поліція зміцнює правопорядок шляхом забезпечення безпеки громадян, охорони громадського порядку та громадської безпеки, контролю за дотриманням громадянами та службовцями принципів громадського порядку та громадської безпеки, запобігання та припинення злочинів та притягнення винних до відповідальності за незаконні події. Окрім припинення адміністративних злочинів та правопорушень, поліція повинна чітко діяти та законно в межах своїх повноважень та у порядку, встановленому законом. Верховенство закону в роботі поліції особливо важливо, оскільки вона зобов'язана зупиняти злочини та запобігати їх. Поліція несе відповідальність за захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян, майна, інтересів суспільства та держави від злочинів та інших незаконних дій. Він має широкий діапазон примусових законів. У цьому відношенні будь-які порушення закону є неприйнятними, оскільки вони порушують конституційні принципи особистої недоторканності, житла, конфіденційності листування, телефонних розмов, поштового, телеграфного та іншого зв'язку та свободи пересування в Україні. Більше того, незаконні дії працівників поліції підривають її авторитет. Будь-яке обмеження прав і свобод громадян правоохоронними органами допускається лише на законній підставі та в порядку, прямо визначеному законом. У всіх випадках обмеження прав і свобод громадянина службова особа зобов'язана пояснити йому причини такого обмеження та пов'язані з цим права та обов'язки. Поліція поважає гідність та гуманне ставлення до людей, захищає права людини незалежно від соціального походження, фінансового та іншого статусу, раси та національності, громадянства, віку, мови та освіти, релігії, статі, політичних та інших переконань.

Чинне законодавство надає право поліції тимчасово обмежувати права і свободи громадян, якщо без цього вони не можуть належним чином виконувати свої обов'язки. Це обмеження може бути встановлене лише законодавством.

Вимоги правоохоронних органів до громадян щодо вчинення будь-яких дій, що забороняють їх виконувати, стосовно підзаконних актів, статутів викладачів чи інструкцій керівництва, порушуючи їх законодавство або за відсутності законодавства, чітко обмежуватимуть права громадян і будуть незаконними. У всіх випадках обмеження прав громадян працівники поліції повинні пояснити їм причини такого обмеження.

Для реалізації прав і свобод людини, закріплених в конституції, кожна держава повинна мати встановлений соціально-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини - систему заходів та факторів, що забезпечують необхідні умови для поваги всіх основних прав і свобод людини, що випливають із його гідність. Завданням механізму соціально-правового забезпечення прав людини є захист, відновлення порушених прав, а також формування загальної та правової культури населення. У разі порушення прав людини без їх відновлення, а також юридичної відповідальності винного, правові гарантії механізму захисту прав людини не можна вважати повністю реалізованими. Захисні заходи - це початкова захисна реакція на сам факт відхилення від захисних заходів, які покликані змусити зобов'язану особу виконати зобов'язання, покладені на неї законом або договором. Без захисту прав захист буде неповним. Захист - це найефективніший захист, його другий рівень.

Людина, її життя, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані в Конституції (ст.3) найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини і громадянина є змістом і спрямованістю діяльності держави. Держава згідно з Конституцією відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави. Виходячи з цієї концепції, в чинній Конституції України правам, свободам і обов’язкам людини і громадянина присвячено спеціальний розділ II. Цей розділ є одним з найважливіших в Конституції і містить близько третини її статей. Для держави, як і для всього суспільства, головним завданням є боротьба з негативними соціальними процесами, особливо злочинами, в ім’я справедливості. Тому державний механізм кожної країни має систему органів, які проводять правоохоронну діяльність.

Завдання правоохоронних органів - захист соціального ладу держави, економічної та політичної систем, прав та законних інтересів громадян, підприємств, організацій, установ, суб’єктів усіх форм власності, економічної та інформаційної безпеки, суверенітету та територіальних цілісність України. Особливе місце серед завдань правоохоронних органів займає захист прав людини, свободи та життя; здоров'я, гідності, недоторканності та безпеки.

Відповідно до Конституції України, система забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина охоплює практично всі органи державної влади. Однак для одних правоохоронні органи є лише одним із багатьох видів діяльності (наприклад, для Верховної Ради України або Президента України),

тоді як інші (міліція, СБУ, прокуратура) створюються для цього. Компетенції кожного правоохоронного органу у галузі дотримання прав людини визначаються Конституцією та конкретними законами. Найширші та найважливіші функції правозастосування покладено на правоохоронні органи. Сфера дії цих органів є складною; охоплює конкретні групи зв'язків з громадськістю, пов'язані із захистом особистості та держави від злочинів та інших втручань, а також забезпеченням громадського порядку та безпеки, захистом об'єктів незалежно від форм власності, виявленням та розслідуванням злочинів, забезпеченням дотримання норм перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні; виправлення та перевиховання ув'язнених тощо. Хоча ці типи соціальних відносин взаємопов'язані, вони не є ідентичними та характеризуються специфічними особливостями та характеристиками. Це, в свою чергу, визначає різницю в основній діяльності правоохоронних органів (адміністративні, оперативні та слідчі провадження, кримінальне провадження, виконання вироків), видах складових елементів правоохоронних органів (міліція, досудове розслідування, пожежні команди та ін.), охорона громадського порядку, економічна злочинність, розслідування кримінальних справ, державна автоінспекція тощо), різноманітні форми, методи їх роботи та вжиті дії.

Зокрема, за Законом України «Про Національну поліцію» основними завданнями поліції у сферы надання поліцейськіх послуг є: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

До юридичних гарантій забезпечення прав особи органами внутрішніх справ належать гарантії охорони, які виражаються в порядку, підставі та межах застосування примусових заходів. Співробітник ОВС не має права чинити дії з обмеження свободи особи, що виходять за рамки закону, гарантії захисту, які виражаються в системі правових і організаційних засобів.

Література

1. КонституціяУкраїни.URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

2. Про національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

Веселов М. Ю.
професор кафедри державно-правових дисциплін
факультету № 2 КННІ
Донецького юридичного інституту МВС України,
доктор юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ВІЛЬНЕ ТА БЕЗПЕЧНЕ ПЕРЕСУВАННЯ

Конституція України у ст. 27 гарантує невід'ємне (природне) право кожної людини на життя. При цьому обов'язок захищати життя людини покладається на державу. Серед іншого, Основним Законом кожній людині також гарантується свобода пересування. Втім, при обранні деяких способів такого особистого пересування, а також переміщення вантажів, наприклад, з використанням технічних можливостей автомобільного транспорту, виникає конфлікт між реалізацією цих двох гарантованих Конституцією правами. Звичайно, що мається на увазі побічний ефект від зростання автомобілізації – дорожньо-транспортний травматизм, який виникає через низку причин, зокрема через порушення правил дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів. Протягом 12 місяців 2020 року в Україні трапилося 55791 дорожньо-транспортна пригода (далі – ДТП), з них 6000 – це автопригоди, в результаті яких загинуло 785 людей та 7220 було травмовано.

У березні 2021 року набули чинності чергові зміни до українського законодавства щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху (далі – БДР) – Закон України від 16.02.2021 р. № 1231-IX [1]. Що нового та цікавого ми вкотре отримали на сьогодні від вітчизняного законодавця? Проведемо стислий аналіз змісту правових новел.

По-перше, зазначений Закон вніс зміни до таких законодавчих актів України: Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), Кримінального кодексу України (далі – КК України), Закону України «Про дорожній рух», нарешті, Закону України «Про Національну поліцію».

По-друге, Закон вносить зміни, які посилюють окремі аспекти як адміністративної, так і кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері БДР.

По-третє, зміни стосуються норм матеріального права (встановлюють склади адміністративних та кримінальних правопорушень, окремі аспекти накладення та виконання стягнень чи можливості звільнення від відповідальності, обов'язки учасників дорожнього руху та повноваження поліцейських), а також процесуального (стосуються порядку застосування

деяких заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення).

Отже, законодавець нарешті дав ладу регулюванню правових підстав для притягнення до юридичної відповідальності за керування транспортними засобами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції. Наявність цієї проблеми досліджувалась мною в інших публікаціях [2]. Цілком доречним є повернення таких діянь до переліку адміністративних правопорушень – ч.ч. 1–4 ст. 130 КУпАП, з посиленням санкцій за їх скоєння, а також доповнення КК України новою статтею, яка посилює кримінальну відповідальність за порушення правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння, якщо це спричинило завдання середньої тяжкості, тяжких тілесних ушкоджень чи смерть потерпілого – ч.ч. 1–4 ст. 286-1 КК України (спеціальний склад кримінального правопорушення). До того ж, тепер правопорушника не може бути звільнено від адміністративної відповідальності за вказані вище та деякі інші правопорушення у сфері БДР у зв'язку з передачею матеріалів на розгляд громадської організації або трудового колективу чи за малозначністю вчиненого адміністративного правопорушення (ст.ст. 21 та 22 КУпАП), – а такі абсурдні випадки мали місце в судовій практиці. Необхідним нововведенням стало суттєве збільшення допустимих строків накладення адміністративного стягнення за вчинення правопорушень, передбачених ст. 130 КУПАП – протягом одного року з дня його вчинення. Адже раніше поширеною практикою було штучна тяганина в суді розгляду справи і, як наслідок – закриття таких проваджень через закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, раніше передбачених ст. 38 цього Кодексу (до трьох місяців). До речі, чинне кримінальне законодавство зараз також виключає можливість так званої гуманізації кримінальної відповідальності за порушення правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, – це стосується виключення можливості звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання та його відбування, а також умов умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким у випадках передбачених ст.ст. 45–48, 74, 75, 81 та 82 КК України. Безумовно, що такі зміни до законодавства спрямовані на підвищення ефективності принципу невідворотності фактичної юридичної відповідальності особи винуватої у скоєнні цих небезпечних правопорушень [3].

Норми Закону України від 16.02.2021 р. № 1231-IX систематизують адміністративну відповідальність за керування транспортним засобом особою,

яка не має відповідних документів на право керування таким транспортним засобом або не пред'явила їх для перевірки, або стосовно якої встановлено тимчасове обмеження у праві керування транспортними засобами. Чинна редакція ст. 126 КУпАП послідовно розподіляє по окремим частинам з першої по п'яту можливі склади даних правопорушень та санкції по ним, враховуючи такі обставини як, наприклад, тимчасове обмеження у праві керування транспортними засобами, шкідливість, цих діянь і ступень систематичності їх скоєння. На перший погляд здається, що зазначені правопорушення не мають безпосереднього впливу на стан БДР, але вони опосередковано підвищують рівень кваліфікації та дисциплінованості водіїв. До того ж, норми цієї статті є засобом дієвості адміністративного стягнення та інших правових заходів, пов'язаних з позбавленням чи обмеженням осіб права керування транспортними засобами.

Окрему увагу хочу зосередити на нових зобов'язаннях водія та пасажира, закріплених у ч. 2 ст. 16 та ч. 1 ст. 18 Закону України «Про дорожній рух». У випадку подання сигналу про зупинку водій зобов'язаний: тримати руки в полі зору поліцейського або посадових осіб військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України і не виходити з транспортного засобу без дозволу; на вимогу поліцейського, а водії військових транспортних засобів – поліцейського або посадових осіб військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України пред'явити … пред'явити електронне посвідчення водія та електронне свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, чинний внутрішній електронний договір зазначеного виду обов'язкового страхування у візуальній формі страхового поліса (на паперовому чи електронному носії або відображення інформації про його наявність в електронному свідоцтві про реєстрацію транспортного засобу), інші документи, що визначені законодавством. При цьому абзац перший ч. 1 ст. 32 Закону України «Про Національну поліцію», викладений в новій редакції надає право поліцейському вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах… . У свою чергу, пасажир під час зупинки транспортного засобу на вимогу поліцейського зобов'язаний знаходитися на своєму місці до відповідного розпорядження або вимоги поліцейського, а на вимогу поліцейського вийти з транспортного засобу.

Отже, увагу було акцентовано лише на деяких змінах до законодавства. Водночас, які вади залишилися чи виникли у законодавстві у зв'язку з прийняттям Закон України від 16.02.2021 р. № 1231-IX?

1. Так і залишається невизначеним питання відповідальності за порушення учасниками дорожнього руху Правил дорожнього руху, що спричинило потерпілому легкі тілесні ушкодження. Необхідно доповнити

ст. 124 КУпАП другою частиною з відповідною диспозицією та посиленою санкцією.

2. Відповідно до ст. 222 КУпАП за адміністративні правопорушення, передбачені ч.ч. 1, 2, 4 ст. 126 КУпАП рішення у справі уповноважені приймати поліцейські, за ч. 3 та 5 – суд. Але відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 255 КУпАП поліцейські наділяються правом складати протоколи про адміністративні правопорушення лише за ч. 3 ст. 126 цього Кодексу. Про існування частини п'ятої зазначеної статті законодавець напевно забув, через що поліцейські позбавлені можливості складати адміністративні матеріали за цією нормою.

3. Відповідно до Закону України «Про дорожній рух» у випадку подання поліцією сигналу про зупинку водій відтепер повинен зупинитися, тримати руки в полі зору поліцейського і не виходити з транспортного засобу без дозволу поліцейського – дуже корисний обов'язок водія задля безпеки поліцейського. Але при цьому до Закону України «Про Національну поліцію» не внесено кореспондуючого повноваження поліцейського вимагати від водія та/чи пасажира(ів) залишатися у транспортному засобу після зупинки (це відноситься до пасажирів) чи вийти з нього. До того ж, якщо стосовно пасажирів Закон встановлює обов'язок «на вимогу поліцейського» залишатися в транспортному засобів чи вийти з нього, а від так, злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків дає підстави для притягнення таких осіб до адміністративної відповідальності за ст. 185 КУпАП, то для водіїв ця вимога передбачена законом. Відповідно ігнорування цієї законної вимоги і залишення транспортного засобу без дозволу поліцейського не може утворювати об'єктивну сторону правопорушення, передбаченого ст. 185 КУпАП. Будь-яких інших заходів реагування на порушення згаданого обов'язку з боку водія законодавець також не передбачив.

Таким чином, внесення змін до законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері БДР та урегулювання деяких інших, пов'язаних з цим питань безумовно були конче потрібні. Але на жаль, не всі нововведення мають завершений вигляд у механізмі реалізації тих правовідносин на урегулювання яких вони спрямовані. Тож, окреслені у цьому дослідженні проблеми залишають місце для подальших наукових розвідок та напрацювання пропозицій щодо удосконалення вітчизняного законодавства.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху:Закон України від 16.02.2021 № 1231-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1231-20#Text (дата звернення: 03.04.2021).

2. Веселов М. Ю., Шелудяков Р. С. Якою бути юридичній відповідальності за керування транспортними засобами в стані сп’яніння? *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 3 (91). С. 78–88. DOI: 10.33766/2524-0323.91.78-88.

3. Гаврилюк М. Ю., Веселов М. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності за керування транспортними засобами у стані сп’яніння. *Транспортна безпека: правові та організаційні аспекти*: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Кривий Ріг, 12 лист. 2019 р.). Кривий Ріг, 2019. С. 79–82.

Верига К.Г.
здобувач 3-го курсу
факультету № 2 КННІ
Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Бугаєць Т.І.
викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ – ЦЕ НАЙНАДІЙНІШИЙ МЕХАНІЗМ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Сьогодні найчастіше права людини розглядаються як права, які притаманні кожній людині в силу того, що вона є людиною [1]. Права людини, гарантовані Конституцією та міжнародними угодами нашої країни, мають бути реалізовані. Один із засобів реалізації прав людини полягає у тому, що їх можна захистити у випадку порушення.

Одним із актуальних питань протягом всього існування людства залишається питання прав людини, можливість їх реалізації та захисту. Гарантії дотримання прав людини та їх захисту закріплені як в національних, так і в міжнародних нормативних актах. Так, частиною п’ятою статті 55 Конституції України, кожному гарантується захист своїх прав, свобод та інтересів від порушень і протиправних посягань будь-якими не забороненими законом засобами. Такий підхід відповідає проявам верховенства права, що не обмежується лише законодавством, а містить і інші соціальні регулятори, норми моралі, традиції, звичаї тощо.

Закони, політики, процедури і механізми, які існують на національному рівні, є ключовими для здійснення прав людини в кожній країні. Реальний захист прав людини належить до найгостріших проблем української дійсності. Конституційне прагнення розвивати і зміцнювати демократичну державу неможливо реалізувати без утвердження в суспільній свідомості і соціальній практиці невідчужуваних прав і свобод людини, нормативного закріплення їх гарантій [4].

Можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод і система органів, які захищають і забезпечують ці права та свободи утворюють юридичний механізм захисту прав людини.

Юридичний механізм захисту прав людини – це можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод.

З кожним днем права людини набувають більшого значення і отримують все ширшу підтримку. Це перемога не тільки захисників прав людини, але всіх людей взагалі. Наслідком цих успіхів стала розробка великого і складного зводу текстів (документів) з прав людини, а також процедур їх виконання.

Зазвичай угоди з прав людини поділяють на три основні категорії: за їх географічними рамками дії (регіональні або універсальні), за категорією прав, які передбачаються, а також за категорією осіб або груп осіб, на яких права поширюються.

Лише в рамках ООН існує більше сотні документів, які відносяться до прав людини. Одним з головних органів ООН, що здійснює захист прав людини, є Комітет ООН з прав людини [2].

Найважливішим універсальним документом з прав людини є Загальна декларація прав людини, прийнята в 1948 році Генеральною Асамблеєю ООН. Вона отримала настільки широке визнання, що її спочатку необов'язковий характер змінився, і тепер на неї часто посилаються як на юридично обов'язковий документ звичайного міжнародного права. Це критерій для всіх документів з прав людини, який став відправною точкою для десятків інших міжнародних та регіональних документів, а також сотен національних конституцій та інших законодавчих актів.

Право громадян на судовий захист закріплено у статті 10 Загальної декларації права людини, згідно якої воно знайшло своє відображення у частині першій статті 55 Конституції України. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових та службових осіб. Відповідно до статті 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються [3].

Конституція України гарантує кожному судовий захист його прав у межах конституційного, цивільного, господарського, адміністративного і кримінального судочинства України. Для того щоб звернутися до суду необхідно скласти позовну чи іншу заяву, передбачену чинним процесуальним законодавством, надати суду відповідні докази та сплатити судовий збір. Позов має відповідати вимогам встановленим процесуальним законодавством. Підготувати документи для звернення до суду особа може самостійно або ж звернутися за правового допомогою, у тому числі безоплатною.

Література

1. Donnelly, J. Universal Human Rights in Theory and Practice / J. Donnelly. – 2d ed. Ithaca, New York: Cornell University Press, 2003. 290 p.
2. Мовчан А. П. Права человека и международные отношения. Москва: Наука, 1982. 145 с.
3. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. с. 141. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%
4. Юридичний захист прав людини. URL: https://www.coe.int/uk/web/compass/legal-protection-of-human-rights.

Бондар В.Ю.
курсант 1-го курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Карпенко О.М.
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державногоуніверситету внутрішніх справ,
капітан поліції

КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

З моменту народження дитина отримує права і свободи людини та громадянина, захист яких покладається на державу. Гарантії прав і свобод людини і громадянина – захист і охорона державою прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, що передбачено Конституцією і відповідними законами України, міжнародними нормативно-правовими актами.

Конституційно-правові гарантії конституційних прав та свобод людини і громадянина поділяють на дві основні групи:

- нормативно-правові гарантії конституційних прав та свобод людини і громадянина (правові норми, що забезпечують захист і охорону прав та свобод особистості);
- організаційно-правові гарантії конституційних прав та свобод людини і громадянина (механізми держави, що реалізують практичну реалізацію гарантій прав і свобод людини і спрямовані на створення сприятливих умов для реального користування громадянами своїми правами і свободами) [2].

Одним із механізмів забезпечення реалізації прав і свобод особистості є звернення до незалежного суду. Саме суд є правовою гарантією прав і свобод людини і громадянина в демократичній державі, який не належить до будь-якого державного/партійного органу.

Вертаючись до юридичних гарантій прав і свобод особистості, хотілося б звернути увагу на такі положення в Конституції України, що напряму забезпечують гарантії прав і свобод людини і громадянина:

Стаття 157. “ Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина ...”

Стаття 3. “Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.”

Стаття 8. “… Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується ...” [1].

Вищеназвані норми є прикладом нормативно-правових гарантій конституційних прав та свобод людини і громадянина. Повертаючись до організаційно-правових гарантій конституційних прав та свобод людини і громадянина, можу виділити декілька норм, що регулюють діяльність суду щодо забезпечення захисту і охорони прав і свобод особистості:

Стаття 55. “Права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб …”

Стаття 59. “Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.”

Стаття 55 ч.5 “… Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань …” [1].

Окрім конституційних механізмів і гарантій прав і свобод, про які я розповів вище, є й міжнародно-правові. Міжнародно-правові механізми і гарантії прав – це міжнародні договори, конвенції та інші документи, що укладаються для здійснення дотримання, забезпечення, охорони і захисту прав, свобод і законних інтересів людини, що відповідає нормативно-правовим гарантіям конституційних прав та свобод людини і громадянина. Прикладом слугують Загальна декларація прав людини (1948 р.); Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.); Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.); Декларація про право на розвиток

(1986 р.); Декларація і План дій Другої конференції з прав людини (1993 р.); Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод та інші міжнародні нормативні акти [3].

Були створені спеціальні міжнародні органи зі спостереженням, контролю за дотриманням основних прав людини (комісії, тощо) та їх захисту (трибунали та суди), які фактично є механізмом забезпеченням гарантій прав і свобод особистості, що були прийняті в міжнародних правових нормах, що були названі в минулому абзаці. Прикладом міжнародних комісій, рад та судів є Комісія з прав людини Економічної Соціальної Ради ООН; Комітети ООН: з прав людини; економічних, соціальних і культурних прав; ліквідації расової дискримінації; ліквідації дискримінації жінок; Центр з прав людини Відділення ООН у Женеві; Верховний Комісар ООН з прав людини; Європейська Комісія з прав людини; Європейський суд з прав людини та інші міжнародні органи [3].

Література

1. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Механізм реалізації, гарантії та захист прав та свобод людини та громадянина в Україні. Обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні URL: http://mykolaivska.land.gov.ua/%D0%BC%D0%B5%D1%85%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC- (дата звернення: 18.05.2021)
3. Гарантії прав людини в національній та міжнародній правових системах URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/10018/ (дата звернення 18.05.2021)

Войчишена М.В.
фахівець відділу забезпечення режиму секретності
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України,
доктор філософії

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ТА ВІТЧИЗНЯНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ТА МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ОБІГУ ПРЕДМЕТІВ, ЩО МІСТЯТЬ ДИТЯЧУ ПОРНОГРАФІЮ

Законодавством України та багатьох держав світу передбачено не тільки адміністративну, а й кримінальну відповідальність за обіг предметів, що містять дитячу порнографію. Крім того, існує низка міжнародних нормативно-правових документів, які регламентують співпрацю та взаємодію держав щодо

запобігання, виявлення та протидії обігу порнографічних предметів. Але, незважаючи на такі вітчизняні та міжнародні заходи протидії, динаміка цього виду злочинів набирає обертів.

1. Перші міжнародні акти щодо припинення обігу порнографії розроблено на початку XX століття та ратифіковано багатьма державами світу, серед яких є і Україна. До таких актів слід віднести Угоду стосовно припинення обігу порнографічних видань (1910 р.), Міжнародну конвенцію про припинення обігу порнографічних видань та торгівлі ними (1923 р.), Протокол про змінення Угоди стосовно припинення обігу порнографічних видань (1949 р.), Конвенцію про права дитини (1989 р.), Європейську конвенцію про транскордонне телебачення (1998 р.), Конвенцію про кіберзлочинність (2001 р.).

Акцентуємо увагу, на тому, що Конвенцією про права дитини (1989 р.) визначено необхідність захисту дитини від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень, вжиття державами-учасницями необхідних заходів щодо запобігання використання дітей з метою експлуатації у порнографії та порнографічних матеріалах [2]. Зокрема, у ст. 9 Конвенції про кіберзлочинність (2001 р.) визначено, що кожна держава-учасниця вживає такі заходи, які можуть бути необхідними для встановлення кримінальної відповідальності відповідно до її внутрішнього законодавства за навмисне вчинення таких дій: 1) виготовлення дитячої порнографії з метою її розповсюдження за допомогою комп'ютерних систем; 2) пропонування або надання доступу до дитячої порнографії за допомогою комп'ютерних систем; 3) розповсюдження або передача дитячої порнографії за допомогою комп'ютерних систем; 4) отримання дитячої порнографії за допомогою комп'ютерних систем для себе чи іншої особи; 5) володіння дитячою порнографією у комп'ютерній системі чи на комп'ютерному носії інформації [1].

2. У ст. 301-1 Кримінального кодексу України передбачено кримінальну відповідальність за умисне одержання доступу до дитячої порнографії з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем чи технологій або умисне її придбання, або умисне зберігання, ввезення в Україну, перевезення чи інше переміщення дитячої порнографії без мети збуту чи розповсюдження; ввезення в Україну дитячої порнографії з метою збуту чи розповсюдження або її зберігання, перевезення чи інше переміщення з тією самою метою; виготовлення, розповсюдження, збут дитячої порнографії або примушування неповнолітньої особи до участі у створенні дитячої порнографії, а також примушування малолітньої особи до участі у створенні дитячої порнографії [3]. Крім того, у ст. 10 Закону України «Про захист дитинства» закріплено право дітей на захист від усіх форм насильства, а саме використання дітей для створення та розповсюдження порнографічних предметів [4].

Слід зазначити, що у ст. 7 Закону України «Про захист суспільної моралі» регламентовано захист неповнолітніх від негативного впливу продукції сексуального чи еротичного характеру та з метою захисту морального та

фізичного життя неповнолітніх заборонено: 1) втягнення неповнолітніх у діяльність з виробництва й обігу продукції сексуального чи еротичного характеру, порнографічних матеріалів, надання послуг, а також організації й проведення видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру; 2) розповсюдження продукції сексуального чи еротичного характеру, порнографічних матеріалів, надання послуг і проведення видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру серед неповнолітніх; 3) використання образів неповнолітніх у будь-якій формі в продукції сексуального чи еротичного характеру і проведенні видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру; 4) виготовлення (виробництво), зберігання, реклама, розповсюдження, придбання продукції, що містить дитячу порнографію, ввезення, вивезення, транзит через територію України, поштова пересилка такої продукції [5].

Основні напрями державного регулювання обігу інформаційної продукції, що впливає на суспільну мораль закріплені у ст. 5 Закону України «Про захист суспільної моралі», а саме: формування єдиної комплексної системи забезпечення захисту моральних засад і утвердження здорового способу життя у сфері інформаційної діяльності, освіти та культури; недопущення пропаганди в електронних та інших засобах масової інформації культу насильства, жорстокості, поширення порнографії; впровадження експертної оцінки відео-, аудіо-, друкованої інформації та інформації на електронних носіях, розроблення механізмів і методик віднесення її до такої, що завдає шкоди суспільній моралі; підтримка національної культури, мистецтва, кінематографії, книговидання, поліпшення системи пропаганди кращих зразків світової літератури, культури та мистецтва; заборона демонстрації неліцензійної аудіо-, відеопродукції на усіх національних телерадіокомпаніях; установлення контролю за обігом продукції, що становить загрозу суспільній моралі; приєднання до міжнародних договорів з питання захисту суспільної моралі [5].

3. З метою ефективної протидії обігу порнографічних предметів Національною поліцією України здійснюється взаємодія з правоохоронними органами інших держав із зазначених питань. Враховуючи наявність міжнародних нормативно-правових документів, які регламентують співпрацю та взаємодію держав щодо запобігання, виявлення та протидії обігу порнографії, повідомлення про здійснення розповсюдження продукції порнографічного характеру через мережу «Інтернет» надходять до Національної поліції України від іноземних колег. Міністерством внутрішніх справ України налагоджено співпрацю з Міжнародною оперативною групою Федерального Бюро Розслідувань Сполучених Штатів Америки, яка на сьогодні володіє новітніми засобами щодо виявлення, документування та протидії порнографії. Крім того, Україна співпрацює з правоохоронними органами країн Європи та Міжнародною організацією кримінальної поліції

(Інтерпол), яка забезпечує транснаціональне співробітництво з питань протидії та виявлення обігу порнографії.

Контроль у сфері захисту суспільної моралі та протидії обігу порнографічних предметів здійснюється Міністерством внутрішніх справ України, Національною поліцією України, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері культури, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері кінематографії, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, Державним комітетом телебачення і радіомовлення України та Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення [5].

Отже, на сьогодні, захист дітей від сексуальної експлуатації, зокрема, примушування до участі у створенні порнографічних предметів є актуальним на міжнародному рівні та потребує співпраці й взаємодії правоохоронних органів, а також використання сучасних методів виявлення та механізмів протидії обігу предметів, що містять дитячу порнографію.

Література

1. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. // Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575 (дата звернення: 22.05.2021).

2. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. // Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 20.05.2021).

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341–III // Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341–14 (дата звернення: 22.05.2021).

4. Про захист дитинства: закон України від 26.04.2001 р. № 2402 III // Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402 14 (дата звернення: 21.05.2021).

5. Про захист суспільної моралі: закон України від 20.11.2003 р. № 1296 IV // Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296 15 (дата звернення: 21.05.2021).

Гаркушина Я.С.
студентка 3-го курсу
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

СУД ЯК ЗАХИСНИК ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Відповідно до ст.24 Конституції України, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1].

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується:

– наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї;

– спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг;

– створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

В першу чергу треба розглядати поняття «суд». Суд – орган, що здійснює правосуддя у формі розгляду і вирішення цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних і інших категорій справ у встановленому законом України процесуальному порядку.

Головне завдання суду: забезпечувати кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами,згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2].

Також, слід звернути увагу на обов'язки судді, які зазначаються у законі України «Про судоустрій і статус суддів»:

1. справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства;

2) дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів;

3) подавати декларацію доброчесності судді та декларацію родинних зв'язків судді;

4) виявляти повагу до учасників процесу;

5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання;

6) виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції;

7) подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

8) систематично розвивати професійні навички (уміння), підтримувати свою кваліфікацію на належному рівні, необхідному для виконання повноважень у суді, де він обіймає посаду;

9) звертатися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про таке втручання;

10) підтверджувати законність джерела походження майна у зв'язку з проходженням кваліфікаційного оцінювання або в порядку дисциплінарного провадження щодо судді, якщо обставини, що можуть мати наслідком притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, викликають сумнів у законності джерела походження майна або доброчесності поведінки судді [2].

Проаналізувавши ст.55 Конституції України можно виділити такі права і свободи людини і громадянина, що захищаються судом:

1. Право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб;

2. Право звернутися до Уповноваженого Верховною Ради України з прав людини щодо захисту своїх прав;

3. Право звернутися до Конституційного Суду України із конституційною скаргою;

4. Право звернутися до відповідного органу міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (якщо вже були використані всі національні засоби юридичного захисту);

5. Право вибору захисту своїх прав і свобод від порушень і протиправних посягань.

Один із головних принципів, що використовує суд є принципом недоторканності особи. Суть принципу у тому, що ніхто не може бути позбавлений волі, заарештований, затриманий за підозрою у вчинені злочину, підданий особистому обшуку або приводу інакше як на підставі і в порядку, передбачених законом.

Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом [1].

Недоторканність також гарантується: народним депутатам України (вони не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані.); Президенту України під час виконання повноважень; судді.

Відповідно до вищезазначеного, головним завданням суду є виконання покладених Конституцією України та законів України повноважень, щодо забезпечення кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Література

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. №30. стр.141.

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 10 грудня 2020 р. №580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. №31. стр.545.

Деревянко Б. В.
провідний науковий співробітник
відділу міжнародного приватного права і порівняльного правознавства
Науково-дослідного інституту приватного права
і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор

ЗАХИСТ ПРАВ ГРОМАДЯН, ІНОЗЕМЦІВ, СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ - ЗАМОВНИКІВ ТА ДЕРЖАВИ НА ЯКІСНІ ОСВІТНІ ПОСЛУГИ

Статтею 53 Конституції України кожному надано право на освіту. А держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам [1]. Проте Конституція не сказала про забезпечення якості освіти. Це само собою розуміється, оскільки в іншому випадку заклад освіти не отримав би відповідні дозвільні документи і втратив би сам статус закладу освіти. Та сьогодні стає усе складніше відповідати потребам інформатизованого суспільства і надавати освітні послуги з урахуванням вимог інформаційного суспільства.

Зараз в Україні тривають процеси модернізації вітчизняного освітнього законодавства відповідно до взятих зобов'язань, закріплених в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Як наслідок, законодавчих змін зазнають і господарсько-правові умови забезпечення діяльності з надання освітніх послуг в Україні. Окрім цього, на суб'єктів освітньої діяльності значний вплив чинить науково-технічний прогрес, цифровізація освітніх процесів, інтенсифікація технологічних змін та інновацій сукупно з глобалізацією соціально-економічних процесів, а також вплив обставин непереборної сили. Зазначене безумовно не сприяє стабільності сфери господарських відносин та досягненню соціально значущих результатів, якими є результати освітньої діяльності.

Забезпечення якості освітніх послуг є найпершою запорукою захисту прав на освіту громадян України та іноземців. Навіть безоплатно отримані освітні послуги насправді мають дуже високу вартість. Їх оплачує держава. Раніше вказувалося, що слід погодитися із класичною економічною теорією, згідно з положеннями якої будь-який товар, робота чи послуга має свою вартість. Якщо послуга надається безоплатно, то її вартість складає собівартість, тобто сума грошей, витрачена державою на її надання. Тому ефективність наданої освітньої послуги у сучасній капіталістичній економіці повинна завжди мати грошову оцінку [2, с. 232-233]. І через це споживачі мають право на якісні освітні послуги. Забезпечити якість послуг заклади освіти можуть різними способами.

Задовольняючи попит населення на якісну вищу освіту, державні інституції, наділені повноваженнями контролю, повинні за пріоритетне визначити якість освітніх послуг, що надаються в контексті господарської діяльності, яка провадиться ЗВО, забезпечення їх престижу, а також створення балансу між фінансовим станом університетських закладів та їх спроможністю надавати якісні й доступні освітні послуги [3, с. 27]. Є.Ю. Савчук зазначає, що з метою забезпечення якості освіти Законом України «Про освіту» передбачено наступні інструменти, процедури та заходи системи зовнішнього забезпечення якості освіти: стандартизацію; ліцензування освітньої діяльності; акредитацію освітніх програм; інституційну акредитацію; громадську акредитацію закладів освіти; зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання; інституційний аудит; моніторинг якості освіти; атестацію педагогічних працівників; сертифікацію педагогічних працівників; громадський нагляд; інші інструменти, процедури і заходи, що визначаються спеціальними законами [4]. Видається, що вкупі із здійсненням державних перевірок якість освітніх послуг може бути забезпечення й одночасним застосуванням заходів системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

Слід підтримати пропозицію М.О. Тимошенка щодо запровадження концепції поліфункціональності ЗВО як однієї з ключових інтегральних характеристик сучасної системи вищої освіти, у результаті якої вища освіта постає як багатофункціональна система, що реалізується через традиційні та

нові соціальні функції (освітня, науково-дослідна, організаційна, господарська), що зумовлює особливості правового регулювання діяльності ЗВО як інституційної підсистеми, відповідальної за реалізацію суб'єктивного права на вищу освіту [3, с. 6].

В частині необхідності забезпечення високої якості надання освітніх послуг на сьогодні не втратила актуальності пропозиція щодо визнання атестації педагогічних та науково-педагогічних працівників непрямим засобом регулюючого впливу держави на діяльність закладів освіти [2, с. 394], а також пропозиція щодо застосування заходів господарської відповідальності до суб'єктів господарювання – роботодавців або державних органів зі сприяння зайнятості населення у разі невиконання ними соціально-комунальних зобов'язань та зобов'язань з організації підвищення кваліфікації і проходження професійної підготовки працівниками, які: мають обмежену працездатність; не мають вищої освіти; займають посади у державних органах, або які перебувають на обліку у службі зайнятості; а також надання пільг суб'єктам господарювання – роботодавцям, які є учасниками довгострокових освітніх програм у рамках угод із закладами освіти про підвищення кваліфікації [2, с. 396].

Нещодавно було запропоновано встановити умову надання освітніх послуг у неформальній освіті – державну реєстрацію суб'єкта господарювання та його добровільну сертифікацію з подальшим віднесенням їх до суб'єктів надання освітніх послуг, що відповідає умовам гармонізації українського законодавства до законодавства ЄС та його базовим принципам і стандартам освітньої діяльності. З урахуванням цього було запропоновано доповнити Закон України «Про освіту» статтею 51-1 «Добровільна сертифікація освітньої діяльності у неформальній освіті» [4, с. 172]. Це є виправданим та важливим.

Протягом останнього року якість освітніх послуг значно впала внаслідок застосування технологій дистанційного навчання в умовах всесвітньої пандемії. У наукових джерелах було визначено, що вимоги до інформаційно-технічного забезпечення суб'єкта надання освітніх послуг в режимі «онлайн» потребують врахування доступності використовуваних технологій для широкого кола здобувачів освіти, рівня володіння цифровими навичками й уміння користуватися технологіями онлайн навчання як безпосередніх надавачів, так і споживачів освітніх послуг [4, с. 22, 172]. У цьому зв'язку більше семі років тому нами було визнано дистанційну освіту формою навчання, яка за якістю послуг поступається заочній, вечірній та очній формам, а тому має надаватися як додаткові платні освітні послуги на основі договорів між закладами освіти і зарубіжними державами або суб'єктами господарювання, і як виняток, – вітчизняним споживачам. Із метою забезпечення якості послуг закладів освіти наголошено на необхідності легального визначення переліку спеціальностей, за якими не можна буде отримати освіту заочно чи дистанційно [2, с. 396]. Видається, що комплексне впровадження запропонованих заходів дозволить

забезпечити право громадян України, іноземців, суб'єктів господарювання - замовників та держави на якісну освіту.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.

2. Деревянко Б. В. Правове регулювання господарської діяльності навчальних закладів: дис. … д-ра юрид. наук. Донецьк, 2014. 504 с.

3. Тимошенко М.О. Правове регулювання господарської діяльності закладів вищої освіти: теорія і практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук. Харків, 2021. 44 с.

4. Савчук Є.Ю. Господарсько-правове регулювання надання освітніх послуг. дис. ... докт. філософії. Вінниця, 2021. 217 с.

Ісарєва В. Ю.
студентка 2-го курсу економіко-правового факультету
спеціальності «Право» ОНУ імені І. І. Мечникова
Науковий керівник: Садовська О.М.
доцент Одеського Національного університету імені І.І. Мечникова

МІГРАЦІЙНА КРИЗА XXI СТОЛІТТЯ І ПРАВА МІГРАНТІВ (НА ПРИКЛАДІ ІТАЛІЇ)

Міжнародні міграції супроводжують людство протягом всієї його історії. У XXI столітті це явище набуває глобальний характер, що і призвело до міграційної кризи. Це явище вкрай негативно вплинула на внутрішньополітичну ситуацію як в окремих країнах, так і на весь Європейський Союз. Ця криза розпочалася восени 2015 року, коли збільшився потік біженців та нелегальних мігрантів до ЄС, які прибували сюди із країн Ближнього Сходу, Північної Африки та Південної Азії [1]. Європейські країни не були готові до цього. Причинами масштабного переселення можна назвати воєнні конфлікти в країнах Ближнього Сходу, перенаселення в Африці та у країнах Ближнього Сходу, соціально-економічна нерівність та негативні кліматичні умови у цих регіонах. Найбільш вразливішими для мігрантів країнами стали Німеччина, Росія, Франція, Швеція, Британія та Італія. На сьогодні ця криза ще не закінчилася, а досі продовжується, хоча й країни ЄС всіляко борються з цим.

Згідно з оцінками європейських аналітиків, ситуація з нелегальними мігрантами на даний момент в країнах Євросоюзу є найбільш гострою кризою з переміщеними особами з часів Другої світової війни. До теперішнього часу кількість мігрантів, які прибули в Європу, склало вже кілька мільйонів осіб. При цьому тільки в 2015 році їх кількість, за даними Агентства з контролю за зовнішніми кордонами ЄС Frontex, склала більше 1,8 млн осіб [2; с.11].

Однією з європейських країн, яка сильно потерпає від напливу біженців є саме Італія, так як ця країна має відкритий вихід до Середземного моря. Вони приїжджають сюди по морю через Мальту, Сицилію, Лампедузу.

Наразі італійська влада не справляється із потоком мігрантів, вони навіть подумують закрити порти для суден із біженцями, так як в країні їх вже занадто багато. Особливо це стосується Сицилії. Місцева влада острову вважає, що вся Європа повинна розподіляти між собою мігрантів, так як вони не можуть надавати підтримку такій кількості людей.

Ще в 2015 році італійці почали піднімати питання про розподіл напливу мігрантів між країнами Євросоюзу. Італія вимагає ввести механізм більш рівномірного розподілу мігрантів серед всіх країн співтовариства. Деякі з країн ЄС, в тому числі Німеччина і Австрія, підтримують план з розподілу мігрантів. Інші країни наполягають, що мігрантів не можна змушувати переїжджати в країни, де вони не хочуть жити [3].

У 2018 році за Сальвіні був прийнятий декрет (який отримав статус закону) ddl 840/2018 [4], так званий «Декрет про безпеку і імміграцію ». Закон в основному був спрямований на боротьбу з італійською мафією і міграцією. Згідно з текстом, опублікованим в Gazzetta Ufficiale, офіційному друкованому органі уряду Італії, декрет містить ряд положень, що стосуються міграції, включаючи ідентифікацію особистості, в'їзд в країну, міжнародний захист і інтеграцію. Перша стаття декрету скасовує надання притулку з гуманітарних міркувань. При цьому експерти Італійської ради у справах біженців (Cir) попереджають, що скасування гуманітарного захисту суперечить конституції і міжнародним договорам з питань міграції [5]. На думку експертів, новий декрет може привести до зростання нелегальної міграції.

Влітку 2019 року загальне увагу привернув другий декрет Маттео Сальвіні про міграцію, відомий як «Decreto sicurezza bis» [6]. Він містить 18 статей, які встановлюють кримінальну відповідальність за порятунок на морі. Закон посилює відповідальність для капітанів і власників суден, які входять без дозволу в територіальні води країни. Відтепер їм може бути призначений штраф 1 мільйон євро. Капітан ризикує бути заарештованим, а судно може бути конфісковано[6].

Вражаючим є той факт, що в Італії капітанам-рятувальникам загрожують в'язницею, а у Франції їх нагороджують медалями. Країнам Євросоюзу потрібно нарешті домовитися, як вести себе по відношенню до нелегальних іммігрантів, що прибувають по морю.

У сучасних умовах наплив мігрантів ускладнює пандемія. Італія стала однією з країн, яка найбільш постраждала від коронавірусу, і багато місцевих жителів, чуючи новини про прибуття нових мігрантів відчувають тривогу. Також у місцевих центрах розміщення і реєстрації мігрантів влада не може забезпечити належні умови для дотримання необхідних заходів ізоляцій, у зв'язку з великим потоком біженців.

В Італії мігрантам надаються певні права, яка прописані у міграційному законодавстві країни. Перш за все питання міграції визначаються ратифікованими Італією документами ЄС. До них відносяться: Конвенція про співробітництво та взаємну допомогу між митними адміністраціями держав-членів ЄС (1957 р.), Шенгенські угоди, Дублінська конвенція (1990 р.) тощо. Ці угоди та конвенції визначають базові засади у цій сфері: повага до прав і свобод мігрантів на вільне пересування і вибору місця проживання, побудова загальноєвропейської системи притулку для них, впровадження контролю на зовнішніх кордонах для боротьби із нелегальною міграцією, інтеграція мігрантів у європейське середовище та інші [7; с. 43].

Згідно Конституції Італійської Республіки гарантується безоплатна медична допомога всім, хто її потребує [8; ст.32]. Також це відображено і в Декреті Італії №286/98 (Єдиний імміграційний акт). Цей документ містить важливі положення стосовно доступу іноземців, які перебувають на італійських територіях, до медичного забезпечення. А саме тут визначено, що будь-якому іноземцю , який знаходиться на території Італії або на її кордонах, гарантуються: фундаментальні права людини, запроваджені національним законодавством, міжнародними конвенціями, які чинні, та принципами, що визнані міжнародним правом (стаття 2); термінове і необхідне піклування в акредитованих державою закладах охорони здоров’я (програми превентивної медицини також поширюються на всіх мігрантів незалежно від їхнього правового статусу) (стаття 35, пункт 3) [9; с. 87-88].

Для того, щоб нелегальний мігрант міг отримати медичні послуги, він повинен зареєструватися в амбулаторії і отримати персональний анонімний код, що дійсний на всій території Італії. Таким чином, звертання мігранта за наданням такого коду або його наявність є фактичним визнанням нелегального статусу іноземця, що неодмінно має спонукати персонал лікарні довести дану інформацію до відома відповідних служб [10].

Італійська міграційна політика відрізняється від підходу інших країн. Вони проводять політику обмежень, спрямовану на зменшення потоку мігрантів. Так, наприклад, італійський уряд відмовився від підписання Міграційного пакту ООН, який був направлений на врегулювання міграційних рухів. Також Італія не визнала резолюцію саміту ЄС з міграції щодо створення низки «спеціальних центрів» для розміщення мігрантів в ЄС. Уряд Італії не впевнений, що це дасть гарантію того, що мігранти, які вже перебувають на території Італії будуть відправленими до них [7; с. 44-45].

Згідно «Закону Боссі-Фіні» 2002 р. термін дії дозволу на роботу було скорочено з чотирьох до двох років, а термін проживання для отримання дозволу на постійне перебування збільшено з п'яти до шести років, вдосконалено процедури негайної депортації мігрантів, запроваджено величезні штрафи для роботодавців за використання нелегальної робочої сили [7; с. 43].

В Італії досить поширеним явищем є експлуатація мігрантів. У період коронавірусу багато мігрантів залишилися без роботи і внаслідок цього вони опинилися за межею бідності. Але коли настав сезон збору врожаю фруктів і овочів уряд Італії оголосив про тимчасову легалізації мігрантів, щоб забезпечити сільськогосподарський спектор робочою силою. Праця мігрантів таким чином експлуатують за невелику плату - деякі заробляють всього два з половиною євро за годину.

В Італійській республіці мігрантами навіть була заснована власна політична партія «FUTURO E` ORA», яка представляла їхні права. Вони виступають за прийняття закону щодо надання італійського громадянства дітям, які народилися на італійській території від батьків-іноземців; за рівні для права для всіх та за більше політичне представництво у місцевих органах влади [11].

Отже, можна зробити висновок, що міграційною кризою XXI століття стурбовано європейське товариство, а особливо Італія, яка приймає на себе чи не найбільш потік мігрантів, що призвело до величезних фінансових втрат для бюджету країни. Зараз активно ведуть бесіди щодо розподілу мігрантів серед європейських країн, але, на жаль, це досі лише розмови, а Італія продовжує страждати від іноземців по сьогоднішній день. Але Італія всіма силами протистоїть проблемам міграції шляхом запровадження обмежувальних заходів, спрямованих на зменшення потоків мігрантів.

Література

1.Европейский миграционный кризис. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0

2. Миграционный кризис в Европе / под ред. А. П. Кошкина. Вып. 6. Москва : ФГБОУ ВО «РЭУ им. Г. В. Плеханова», 2016. 92 с. URL: https://www.rea.ru/ru/Documents/Antiterror/Vestnik6.pdf

3.Италия недовольна миграционной политикой ЕС. URL: https://www.bbc.com/russian/international/2015/06/150616_eu_migration_crisis_talks

4.DECRETO-LEGGE 4 ottobre 2018, n. 113 Disposizioni urgenti in materia di protezione internazionale e immigrazione, sicurezza pubblica, nonche' misure per la funzionalita' del Ministero dell'interno e l'organizzazione e il funzionamento dell'Agenzia nazionale per l'amministrazione e la destinazione dei beni sequestrati e confiscati alla criminalita' organizzata. URL: https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2018/10/04/18G00140/sg

5.Cosa prevede il decreto sicurezza e immigrazione. URL: https://www.internazionale.it/bloc-notes/annalisa-camilli/2018/11/27/decreto-sicurezza-immigrazione-cosa-prevede
6.DECRETO-LEGGE 14 giugno 2019, n. 53 Disposizioni urgenti in materia di ordine e sicurezza pubblica. URL: https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2019/06/14/19G00063/sg
7.Берегута В. Міграційна політика Італії. Травневі студії – випуск 4. 2019. 43-46 с. URL: https://drive.google.com/file/d/19tqDpYgteHBF6-QSkzg-F1NDzSiOfajk/view?usp=sharing
8.Конституция Итальянской Республики. URL: https://worldconstitutions.ru/?p=148
9.Майданік І. П. Законодавчі зміни Італійської Республіки: новітні виклики для українських мігрантів. *Міграційна політика та етнічні проблеми.*2010р. 86 – 93 с. URL: https://dse.org.ua/arhcive/14/9.pdf
10.Health Care and Irregular Foreigners: What are the prospects? URL: http://www.meltingpot.org/articolo14283.html
11.Мигранты в Италии: право на политику. URL: https://ru.euronews.com/2020/09/04/migrant-party-by-giorgia

Король М.О.
старший викладач кафедри адміністративної діяльності,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник: Зьолка В.Л.
д.ю.н., доцент Національної академії Державної
прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ В МІСЦЯХ ТИМЧАСОВОГО ТРИМАННЯ ДЕРЖПРИКОРДОНСЛУЖБИ МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Діяльність місць тимчасового тримання (далі - МТТ) Держприкордонслужби ґрунтується на принципах гуманності й суворого дотримання законності, положень Конституції України, вимог Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Конвенції ООН про статус біженців 1951 року, інших актів законодавства України та закріплених стандартів поводження із затриманими особами.

Ватро відмітити, що правовий механізм забезпечення основних прав і свобод людини являє собою взаємозалежну систему національних і міжнародних стандартів, засобів і способів, які гарантують умови нормальної життєдіяльності особистості. В цьому контексті слід звернути увагу, що мова йде про права людини, незалежно від її правового статусу в країні перебування (нелегальний мігрант, шукач притулку, тощо).

Міжнародний механізм забезпечення прав і свобод людини складається з двох елементів:

1) включення норм міжнародного права стосовно захисту прав і свобод людини до національного законодавства;

2) діяльність міжнародних організацій щодо нагляду та контролю за дотриманням цих документів [1, с. 243].

Тому, з'ясування питання, що стосується організації здійснення моніторингу дотримання прав та свобод людини міжнародними організаціями, є надзвичайно актуальним та важливим.

Управління верховного комісара з прав людини визначає моніторинг прав людини як: широкий термін, що описує активне збирання, перевірку й безпосереднє використання інформації для вирішення проблем з правами людини. Моніторинг прав людини включає збирання інформації про інциденти, спостереження за подіями (виборами, судовими процесами, демонстраціями тощо), відвідання таких об'єктів, як місця утримання й табори біженців, проведення переговорів з органами влади для отримання інформації і виправних та інших наступних дій. Моніторинг прав людини включає заходи з оцінки, збору фактів та іншу роботу на місцях. Крім того, моніторинг має часовий вимір – він завжди триває досить довго [2].

Головне завдання моніторингу – не допустити й попередити порушення прав людини. Для цього при здійсненні моніторингу прав людини вивчають можливі причини порушень, пропонують рішення і заохочують підзвітність. Моніторинг прав людини здійснюють державні органи, зокрема, національні служби омбудсменів та національні інститути з прав людини а також регіональні та міжнародні інститути, такі, як правозахисні та міжнародні організації. Моніторинг прав людини міжнародними та місцевими неурядовими організаціями – це додатковий механізм захисту прав людини, що є найпершим обов'язком держави [2].

Україна входить до ряду міжурядових організацій, серед яких є такі, що здійснюють моніторинг дотримання прав людини. В сфері міграції і затримання моніторинг здійснюють Міжнародна організація міграції, структури ООН, Рада Європи.

Моніторинг прав в сфері притулку від імені ООН здійснює Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Його представники слідкують за дотриманням порядку процедури надання притулку, прав осіб що звернулись до країни-члена за притулком, а також прав осіб, що отримали статус біженця.

Представництва Міжнародної організації міграції в країнах-членах здійснюють моніторинг в рамках різноманітних проектів, що ними виконуються.

Серед інших міжнародних інститутів, які здійснюють моніторинг дотримання прав та свобод людини підрозділами тримання Держприкордонслужби можемо виділити:

структури ООН - Комітет прав людини, Раду ООН з прав людини, Комітет ООН проти катувань, Підкомітет при Комітеті проти катувань;

європейські структури - Європейський суд з прав людини, Європейський комітет з попередження катувань, Організацію з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Бюро демократичних інститутів та прав людини;

міжнародні недержавні структури - Асоціацію з запобігання катуванням, Міжнародний комітет Червоного Хреста, Міжнародна амністія, Human Rights Watch.

Названі організації вправі здійснювати нагляд та моніторинг за дотриманням прав людини в діяльності державних органів. Держава повинна реагувати на доповіді вказаних інституцій.

Крім того підрозділи тримання повинні враховувати не лише вимоги міжнародних документів, закріплених у договорах, конвенціях, пактах, але й рекомендації, які надаються відповідними суб'єктами та стосуються тримання осіб. Так, Європейським комітетом з попередження катувань, опрацьовано, перелік чинників, які необхідно враховувати посадовими особами Держприкордонслужби для оцінки придатності місця тимчасового тримання:

- камери мають бути чистими, мати розмір, відповідний кількості розміщених у них осіб, мати освітлення, достатнє для читання (за винятком часу сну), вентиляцію; бажано, щоб камери мали природне освітлення (вікна);
- камери мають бути придатними для відпочинку, тобто мати закріплені стільці або лави. Осіб, які будуть ночувати в камері, необхідно забезпечити чистим матрацом та ковдрою;
- особи, які перебувають під вартою, повинні мати можливість відправляти природні потреби в чистих та пристойних умовах, мати доступ до обладнання для миття;
- особи, які перебувають під вартою, повинні мати забезпечений доступ до питної води і отримувати їжу в установлений час, включаючи якнайменше один повний обід кожного дня;
- особи, які перебувають під вартою більше 24-ох годин, повинні мати можливість доступу до свіжого повітря;
- камери, які використовуються для однієї особи на період, довший, ніж декілька годин, повинні мати розмір близько 7 м^2 [3, с. 18-31].

Заборона катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання містить в собі також зобов'язання не висилати особу

до країни, коли існують серйозні підстави вважати, що там цій особі загрожує реальний ризик бути підданою катуванням або жорстокому поводженню.

Проаналізувавши загальні питання здійснення моніторингу дотримання прав людини в МТТ Держприкордонслужби можемо виокремити основні функції які здійснюють моніторингові органи та особи:

- стримуюча, оскільки як зовнішній так і внутрішній контроль МТТ спричиняє важливий стримуючий вплив на органи та підрозділи Держприкордонслужби, які не захочуть бути розкритикованими ззовні і які можуть, за відсутності такого контролю (особливо зовнішнього), вважати, що їх ніколи не притягнуть до відповідальності за їхні діяння;
- незалежна оцінка ситуації. Відвідування дозволяють незалежним експертам безпосередньо знайомитися, без свідків, посередників, з тим, як поводяться з особами, які знаходяться в МТТ, а також з умовами їх тримання;
- інформаційна – внаслідок моніторингових візитів інформуються вищестоящі органи Держприкордонслужби про порушення прав людини в МТТ та надаються рекомендації щодо покращення в них умов тримання;
- психологічної підтримки - відвідування особами, які не пов’язані із МТТ Держприкордонслужби, можуть стати важливим джерелом моральної підтримки для осіб, які там знаходяться;
- формування громадської думки - систематичні відвідування здатні «відкрити» МТТ для широкої громади, змінити ставлення як до місць тримання так і осіб, які там знаходяться.

Здійснення моніторингу дотримання прав людини має відбуватись на основі певних правил. Так, Управління верховного комісара з прав людини перелічує ряд принципів, яких має дотримуватись будь-яка організація, що займається моніторингом прав людини:

- правозахисники зобов’язані не посягати на життя, фізичну та психологічну безпеку, свободу й добробут жертв, свідків і всіх, хто контактує з ними в рамках їх роботи з моніторингу;
- кожен правозахисник має знати про свої повноваження та прописані для нього міжнародні стандарти;
- прагнути повного й безперешкодного доступу до джерел інформації та об’єктів для виконання своєї роботи згідно з принципом свободи пересування та в межах параметрів, визначених місцевими угодами та мандатами;
- співробітники з прав людини мають бути повністю ознайомлені з міжнародними стандартами прав людини, що стосуються їх мандату та умов їх роботи;
- співробітники з прав людини мають завжди і за будь-яких обставин висловлювати свою обґрунтовану думку;

- співробітники з прав людини мають регулярно радитись із колегами та (або) керівниками з різних аспектів моніторингу прав людини, особливо у складних випадках;
- важливими елементами успішного моніторингу прав людини є: довіра, конфіденційність та захист джерел інформації;
- при опитуванні жертв, свідків порушень прав людини та інших осіб, з якими вони контактують, правозахисники повинні отримати свідому згоду опитаного на використання та/або передачу наданої інформації і як наслідок цього поважати безпеку правозахисників та осіб, які контактують з ними;
- правозахисники мають розуміти умови, в яких вони працюють;
- правозахисники мають забезпечувати залучення та консультації з усіма задіяними сторонами, в тому числі найбільш маргіналізованими;
- враховувати гендерну перспективу при моніторингу прав людини;
- інформацію слід збирати постійно і з різних джерел. Правозахисники повинні мати всебічне й повне розуміння ситуації, враховуючи всі можливі джерела інформації;
- правозахисники мають здійснювати ґрунтовний і точний аналіз, виходячи з фактів, з ретельним документуванням, з тим, щоб такий аналіз служив основою для виправних заходів і рекомендацій;
- завжди треба бути неупередженим, об'єктивним і чуйним;
- правозахисники мають діяти чесно, професійно і поважати (враховувати) різноманіття;
- правозахисники мають діяти прозоро і поширювати інформацію про права людини та свою роботу [2].

Таким чином, можемо констатувати, що в системі Держприкордонслужби здійснюються різні види моніторингу дотримання прав людини в МТТ з урахуванням міжнародних стандартів прав людини, національного законодавства з прав людини.

Література

1. Сучасне міжнародне право : навч. посібник / Н.В. Пронюк. Київ : КНТ, 2010. 280 с.
2. Office of the High Commissioner for Human Rights (2001), Training Manual on Human Rights Monitoring. Professional Series, No. 7. 68 p.
3. Стандарти Комітету запобігання катувань. "Основні" розділи із Загальних доповідей Комітету. Страсбург, 2015. 128 с.

Котковський В. С.
доцент кафедри соціально-політичних
та економічних дисциплін, доктор економічних наук, доцент
Криворізький факультет Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПОЗАСУДОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Одним із актуальних питань протягом всього існування людства залишається питання прав людини, можливість їх реалізації та захисту. Утвердження, забезпечення, реалізація прав людини є важливим показником, що вказує на демократичність та соціальність держави, а також на те, що така держава є правовою [1].

Питанням позасудового захисту прав людини і громадянина приділяли увагу такі учені, як Н. В. Аніщук, М. В. Афанасьєва, С. В. Ківалов, П. С. Корнієнко, І. Г. Побірченко, Ю. Д. Притика, З. В. Ромовська, І. В. Спасибо-Фатеєва, Н. А. Чечина та ін.

Позасудовий захист – це звернення громадян до органів державної влади і місцевого самоврядування, керівництва підприємств, установ та організацій для відстоювання своїх прав і законних інтересів. Позасудова форма захисту прав та інтересів реалізуються через процедури, передбачені чи не заборонені законодавством, й виражають певну поведінку.

Згідно до Конституції України (ст. 40), кожна людина має право направляти індивідуальні чи письмові звернення або особисто звертатись до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, до посадових та службових осіб. Положеннями статті вищевказаного Закону України передбачено, що громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об’єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов’язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення [2].

Військовослужбовці, працівники органів внутрішніх справ і державної безпеки, а також особи рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України мають право подавати звернення, які не стосуються їх службової діяльності. Особи, які не є громадянами України і законно знаходяться на її території, мають таке ж право на подання звернення, як і громадяни України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами.

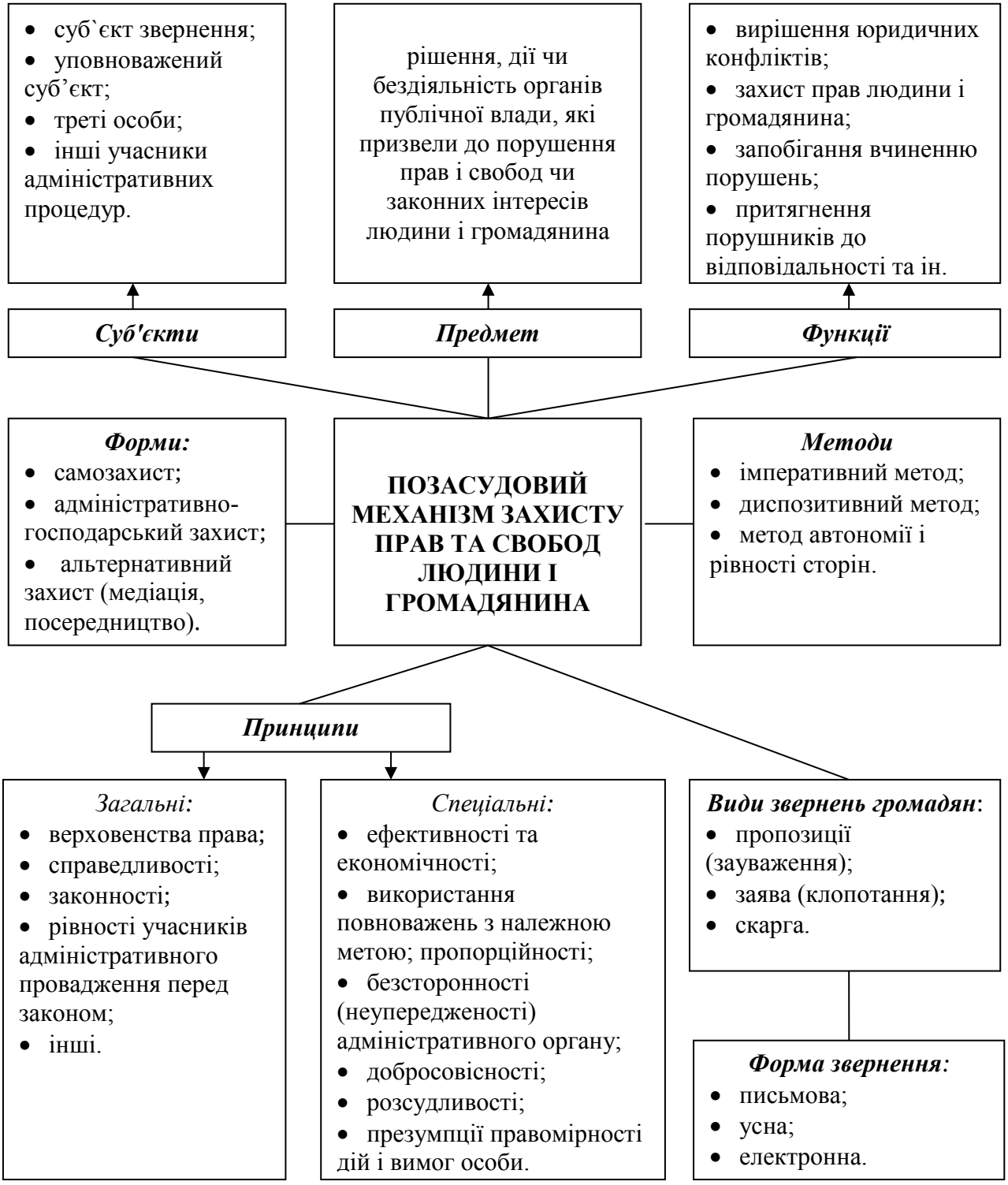

Рис. 1. Комплексна характеристика позасудового механізму захисту прав та свобод людини і громадянина

Джерело: складено автором на основі [4-7]

Порядок звернень визначається Законом України «Про звернення громадян». Під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або

усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги. Закон України «Про звернення громадян» надає таку можливість, і громадяни нею користуються. У законі передбачено три види звернень громадян: пропозиції (зауваження), заява (клопотання) та скарга [3].

Функціональна система механізму захисту включає практичну діяльність суб'єктів, уповноважених здійснювати функцію захисту прав і свобод, що складається із засобів і процедур, які спрямовані на відновлення порушених прав і свобод, запобігання вчиненню порушень і притягнення порушників до відповідальності.

Органи, які здійснюють позасудовий захист прав споживачів утворюються, як правило, при державних органах на загальному чи муніципальному рівні. В кожній державі обирають свій механізм позасудового захисту прав споживачів.

Основними методами позасудового захисту прав та свобод людини і громадянина, як сукупності способів та засобів впливу на коло суспільних правовідносин, визначених предметом правового регулювання, є: імперативний метод; диспозитивний метод; метод автономії і рівності сторін [4, с. 155].

Принципи, на яких основується позасудовий захист [5, с. 84]: загальні – верховенства права, законність, справедливість; спеціальні – ефективність, прозорість, добросовісність, точність, безпристрасність, незалежність та ін.

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо схематично відобразити позасудовий механізм захисту прав та свобод людини і громадянина (рис. 1).

Таким чином, кожен має право звернутися по захист своїх прав і свобод не лише до судів, а й до позасудових суб'єктів, уповноважених захищати конституційні права і свободи людини і громадянина. У разі коли національні позасудові засоби захисту прав людини вичерпано, особа має гарантоване Конституцією України право звернутися до міжнародних правозахисних організацій (стаття 55).

Альтернативним способом вирішення спорів громадян є звернення до медіації, тобто позасудового вирішення проблем та захисту прав громадян. В Україні така практика є не досить поширеною та потребує законодавчого врегулювання, зокрема доопрацювання проекту закону «Про медіацію» та ухвалення його. Все це сприяло б швидшому вирішенню спорів, значно зекономило час та кошти.

Література

1. Безоплатна правова допомога: Офіційний сайт. URL: https://www.legalaid.gov.ua/novyny/sposoby-zahystu-prav-ta-svobod-lyudyny-i-gromadyanyna.

2. Конституція України: Основний Закон від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.

3. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-

ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.

4. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / За загальною редакцією О.М. Пасенюка. К.: Істина, 2007. 608 с.

5. Ківалов С. В., Біла-Тіунова Л. Р., Білоус-Осінь Т. І. Адміністративне право: навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання). Одеса: Фенікс, 2019. 136 с.

6. Семьоркіна О.М. Позасудовий захист прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб в Україні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_53.

7. Коваленко В. Гарантії прав і свобод людини та шляхи їх удосконалення в контексті модернізації Конституції України. *Голос України*. 20 червня 2013 р. URL: http://www.golos.com.ua/article/47694.

Куліш Є.К.
курсантка 2 курсу факультету № 1
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Скляр Н. М.
к.е.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ЗЛОЧИНИ: СУТНІСТЬ , КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ПОНЯТТЯ ТА МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ

Проблема боротьби з міжнародною злочинністю – є однією з найбільш актуальних і, відповідно, досить важливих і складних для людства й держав світового співтовариства. Міжнародна злочинність створює загрозу для існування самого міжнародного співтовариства, оскільки в структурі людського суспільства зараз мають місце організовані і цілеспрямовано діючі кримінальні об’єднання. Вони перешкоджають здійсненню не тільки правової, але і в цілому міждержавної соціально-економічної політики. Організовані міждержавні злочинні групи здійснюють найбільш небезпечні протиправні дії, в тому числі насильницькі, посягають на права і свободи громадян, підривають економіку і правопорядок в державах світу та органах державної влади в різних країнах, в діяльності ООН, її формувань, інших міжнародних організацій. Дана обставина сьогодні для світової спільноти в боротьбі з міжнародною злочинністю має першочергове значення в інтересах забезпечення міжнаціональної безпеки і навіть пов’язана з проблемою виживання людства [1].

На нашу думку, криміналістичне розуміння поняття «транснаціональний злочин» має ґрунтуватись на вже існуючих міжнародно-правових, кримінально-правових та кримінально-процесуальних дослідженнях з указаного питання. Зокрема, огляд наукових джерел з міжнародного права дає уявлення про

міжнародно-правове розуміння міжнародної злочинності й міжнародного злочину, визначає класифікацію таких злочинів тощо.

Можна погодитись з думкою про те, що на даний час поняття «міжнародна злочинність» формується під впливом практики і розглядається, здебільшого, як загально-кримінальне явище, тобто злочинність стала «міжнародною без політичного змісту», оскільки майже всі злочини, передбачені кримінальним правом набули міжнародну поширеність.

Отже, враховуючи зазначене, можна зробити висновок про те, що злочин може бути транснаціональним, виходячи із свого характеру, тобто означати правопорушення, яке перетинає хоча б один кордон перед, протягом або після вчинення, а також, якщо окремі елементи його складу (об'єкт; об'єктивна сторона: діяння, наслідки, предмет злочинного посягання; суб'єкт) містяться в межах більше ніж одної держави.

В основу криміналістичного розуміння злочину з іноземним елементом мають лягти ознаки, що матимуть криміналістичне значення, визначатимуть особливість його криміналістичної характеристики, тобто підкреслюватимуть його «транснаціональність».

Серед ознак транснаціональних злочинів виділяються:

– небезпека злочину більш ніж для одної країни;

– природа вчиненого злочину;

– характеристика злочинця або хоча б одного з учасників групи як особи, яка причетна до вчинення злочинів на території інших держав;

– поведінка злочинця або його співучасників [2].

Для визначення злочину як транснаціонального необхідно звертати увагу на:

– громадянство злочинця: для кожної окремої країни вчинений злочин є транснаціональним, якщо він вчинений іноземцем (і не тільки ним);

– динаміка злочину: місцева (національна) злочинність має в основному статичні характеристики, головною з яких є прив'язаність більшості злочинців до місць свого постійного проживання.

У свою чергу транснаціональна злочинність проявляється у постійному русі і динаміці. Особи, що вчинюють транснаціональні злочини можуть пересуватись з однієї країни до іншої та не мати постійного місця проживання;

– організованість транснаціональної злочинності: транснаціональна злочинність у сучасних умовах існує переважно у вигляді транснаціональних злочинних об'єднань;

– професіоналізм транснаціональної злочинності розглядається як:високий рівень володіння злочинною майстерністю; постійне зайняття, що здійснюється на постійній основі, як спосіб отримання доходів.

Отже, транснаціональний злочин – це злочин для якого є властивим наявність іноземного елементу в криміналістичній характеристиці або/та в кримінально-процесуальних відносинах під час його розслідування.

Українькі дослідники міжнародної злочинності визначають її як «протиправні дії і саме функціонування транснаціонально структурованих або пов'язаних професійних злочинних об'єднань, а також груп злочинців різної чисельності і характеру об'єднання,які не мають чіткої організації (у тому числі злочинці-одинаки), створені на довготривалій або короткочасній основі, з постійним або змінюваним складом, обов'язковим елементом діяльності яких є перетинання кордонів держав для реалізації їх злочинних намірів, а також вся сукупність вчинюваних ними діянь, у тому числі тих, наслідки яких проявляються за межами країни, де вони були вчинені, діянь, метою яких було протизаконне здобуття, отримання матеріальних і грошових коштів» [3].

Дослідження сутності поняття транснаціонального злочину з криміналістичної точки зору є однією з основних передумов для розробки теоретичних положень методики розслідування транснаціональних злочинів і, відповідно, покращення діяльності правоохоронних органів нашої держави у протидії злочинності в цілому. Також, дослідження вказаного поняття дозволить більш глибоко дослідити сутність феномену транснаціональної злочинності взагалі.

Висловлюється пропозиція також виділити в окрему групу методик розслідування злочинів криміналістичні методики, у яких містять іноземний елемент. Такі методики можна охопити поняттям «методика розслідування транснаціональних злочинів» (або, відповідно, «криміналістична методика розслідування транснаціональних злочинів»).

Методика розслідування транснаціональних злочинів розглядається як теоретичне поняття, яке згруповує та виділяє характерні особливості розслідування злочинів з іноземним елементом. При цьому методика розслідування транснаціональних злочинів може розглядатись як «групова методика розслідування злочинів, яка розробляє комплекс методичних рекомендацій слідчим з організації і проведення розслідувань» злочинів, особливою ознакою криміналістичної характеристики яких є наявність іноземного елементу.

Методика розслідування транснаціональних злочинів, як групова методика, призначається для слідчих, дізнавачів та інших посадових осіб, які здійснюють попередження, розкриття та розслідування злочинів і складається з двох елементів: криміналістичної характеристики транснаціональних злочинних діянь і вихідних нормативних, організаційних, психологічних,методичних, етичних та інших принципів їх побудови і використання [4].

Однак, наявність іноземного елементу може бути характерною ознакою криміналістичної характеристики злочинів в структурі як групових, так і окремих методик розслідування.

Тобто, методика розслідування транснаціональних злочинів включає в себе [3]:

– групові методики розслідування злочинів, характерною ознакою криміналістичної характеристики яких є наявність іноземного елементу;

– окремі методики розслідування злочинів, характерною ознакою криміналістичної характеристики яких є наявність іноземного елементу.

У той самий час пропонується не ставити методику розслідування транснаціональних злочинів в один ряд з іншими груповими методиками розслідування злочинів, оскільки вона згруповує всі інші криміналістичні методики розслідування злочинів лише за однією ознакою – наявністю іноземного елементу.

Основною ознакою, що характеризує методику розслідування транснаціональних злочинів (злочинів з іноземним елементом) визначається обов'язкова взаємодія правоохоронних органів різних держав.

Сучасна транснаціональна організована злочинність на території Європи характеризується неоднорідністю як за національним складом так і за видами злочинів, що вчинюються відповідними організованими злочинними групами.

На сьогодні на території Європейського Союзу діють організовані злочинні групи походженням з країн цього регіону, з європейських країн, що не є членами ЄС. За національною ознакою до складу цих груп входять, зокрема, албанці, бельгійці, естонці, латвійці, литовці, поляки, португальці, росіяни, серби, турки, українці, французи, чеченці та інші.

Серед організованих злочинних груп не європейського походження можна виділити:

– турецькі та курдські організовані злочинні групи;

– африканські організовані злочинні групи, що здійснюють свою діяльність на територіях країн Європи;

– південноамериканські організовані злочинні групи, що здійснюють свою діяльність на територіях країн ЄС;

– азіатські організовані злочинні групи, що здійснюють свою злочинну діяльність на територіях країн Європи.

Найбільш поширеними злочинами, що вчинюються організованими злочинними групами на території Європейського Союзу є: злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів (кокаїну, героїну, канабісу, наркотичних засобів синтетичного походження та психотропних речовин; злочини, пов'язані з торгівлею людьми; злочини, пов'язані з нелегальною міграцією; злочини, що вчиняються у фінансовій сфері; легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; шахрайство; виготовлення підроблених грошей; злочини проти власності; викрадення та контрабанда транспортних засобів; контрабанда; контрабанда тютюнових виробів; контрабанда алкогольних напоїв.

Таким чином, злочинність у країнах сучасної Європи має яскраво виражений транснаціональний характер. Здебільшого транснаціональні злочини вчинюються транснаціональними організованими злочинними групами, які

діють на території всієї Європи і спеціалізуються майже у всіх сферах злочинної діяльності залежно від своєї національної приналежності, території діяльності.

Література

1. Уголовная юстиция: проблемы международного сотрудничества: Междунар. науч.-исслед. проект . РАН, Институт государства и права. Москва: БЕК, 1995. URL: http://ex-jure.ru/law/news.php?newsid=1124

2. Биленчук П.Д., Еркенов С.Е., Кофанов А.В. Транснациональная преступность: состояние и трансформация: Учеб. Пособие для вузов. Київ: Атика, 1999. 271 с. URL:http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/5457/1/Транснациональная%20преступность%20П.pdf

3.Бахін В.П., Гора І.В, Цимбал П.В. Криміналістика: Курс лекцій. Ірпінь: Академія ДПС України, 2002.URL:https://cyberleninka.ru/article/n /metodika-rassledovaniya-transnatsionalnoy-prestupnoy-deyatelnosti-ekstremistskogo-haraktera-k-voprosu-o-rezultatah/viewer

4. Алікіна П.В., Біленчук П.Д., Зубань М.А., Ромашко А.В. Психологічна експертиза в слідчій практиці: Навчальний посібник. Київ: Українська академія внутрішніх справ, 1993. 56 с.

Павловська М.П.
студентка 3-го курсу юридичного факультету
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Зважаючи на той факт, що зараз Україна стрімко розвивається як демократична, незалежна, гуманно спрямована держава, завдання захисту прав та свобод людини є одним із найголовнішим для держави. Віднині головним змістом і спрямованістю діяльності нашої держави можна вважати права та свободи людини, а також гарантії їх здійснення.

Говорячи про захист законних прав та свобод в Україні, необхідно виокремити два окремих напрямки, а саме: конституційний та міжнародно-правовий механізм, як гарантії забезпечення прав людини. Слід не забувати, що ці напрямки йдуть паралельно та тісно переплетені один з одним, тим самим створюючи основну базу доктрини захисту прав людини в Україні [1].

Спочатку розглянемо Конституцію України в сфер захисту прав та свобод людини. Відповідно до статті 22 Основного Закону держави права і свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. Частина 3 ст. 22 Конституції України наголошує на тому, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод [2].

Частина 2 статті 3 Конституції України зазначає, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Зокрема, стаття 55 Конституції України передбачає право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, Конституція і законодавство України передбачають можливість здійснення громадянами певних дій, а також утворення системи органів держави, призначенням якої є допомога громадянам у реалізації і захисті їх прав[2].

Можливість здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод і системи органів, які захищають і забезпечують ці права та свободи утворюють юридичний механізм захисту прав людини.

Юридичний механізм захисту прав людини – це можливість здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав та свобод.

Конституція України передбачає можливість здійснення громадянами дій, спрямованих на захист їх прав і свобод, такі як:

- захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань;
- об'єднуватися в політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод;
- проводити збори, мітинги та демонстрації;
- направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення до органів державної влади;
- захищати в суді свої права і свободи;
- звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних установ або органів.

Що стосується останнього пункту з вищенаведеного списку дій, до яких мають право прибігати громадяни для захисту своїх свобод, то слід вказати, що цей момент регулюється не лише Конституцією, а й міжнародними договорами, такими як Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3].

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод є

міжнародною угодою, відповідно до якої держави-учасниці Ради Європи зобов'язались забезпечити основні права не тільки своїм громадянам, але будь-кому, хто знаходиться під їхньою юрисдикцією[4].

Пов'язуючим елементом конституційних та міжнародно-правових механізмів захисту прав та свобод людини можна назвати Національну стратегію у сфері прав людини, що була затверджена Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021 [5].

Зміст даної стратегіє дає можливість зрозуміти наскільки тісним є зв'язок між міжнародною та вітчизняною доктриною захисту прав та свобод громадян: «Удосконалення системи забезпечення та захисту прав і свобод людини здійснюватиметься з урахуванням як вітчизняного досвіду, так і напрацьованих та апробованих міжнародною спільнотою принципів та підходів. У зв'язку з цим буде взято до уваги та активно використано досвід Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Європейського Союзу, Організації Об'єднаних Націй (далі - ООН), Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, інших міжнародних організацій, практику Європейського суду з прав людини (далі - Європейський суд), досвід правозахисних організацій України.У співпраці з іншими державами Україна застосовує підхід, заснований на правах і свободах людини, розвиває багатосторонні відносини з урахуванням міжнародних зобов'язань у зазначеній сфері» [5].

Таким чином, міжнародно-правовий механізми та конституційні базуються на одних і тих самих принципах. По-перше це верховенство права, справедливість та законність. Рівність та недискримінація у забезпеченні прав і свобод людини — одна із провідних гарантій захисту людської свободи. Серед великої кількості основоположних принципів є один найголовніший, і це – гуманність та пріоритетність людини.

Література

1. Державно-правовий механізм забезпечення конституційного права людини і громадянина. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9254

2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

3. Размєтаєва Ю.С. Доктрина та практика захисту прав людини». Навчальний посібник. Київ, 2018.

4. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини : навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О.О. 168 с.

5. Про Національну стратегію у сфері прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua

Пилипів Р. М.
к.ю.н, доцент кафедри «Право»
Івано-Франківської філії Університету «Україна»

«РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ» ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Рівень розвитку науки і техніки є визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб.

Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження [1].

Дотримання та забезпечення прав, свобод та інтересів людини у діяльності правоохоронних органів залишається найбільш гострою проблемою в державі. Забезпечення балансу приватних і публічних інтересів при регулюванні правовідносин у сфері національної, публічної безпеки, громадського порядку, боротьби зі злочинністю та іншими видами деструктивної поведінки людей залишається темою постійних диспутів з боку правознавців, правоохоронців, науковців, політиків. Складність питання для остаточного його вирішення обумовлена тим, що термін «баланс інтересів» є не визначеним, і становить собою оціночне поняття, оскільки наразі у будь-якому правовому акті не названо критерії для його чіткого окреслення. До речі, Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своїх рішеннях неодноразово звертав увагу на необхідність дотримання балансу приватних і публічних інтересів у різних сферах. Наприклад, ЄСПЛ при розгляді справи «Сорін проти Сполученого Королівства» («Soering v. United Kingdom») в рішенні від 7 липня 1989 р. зазначено, що Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. «спрямована на пошук справедливого співвідношення між потребами, пов'язаними з інтересами суспільства загалом, і вимогами захисту основних прав людини» (пункт 89) [2]. До цієї проблематики додаються інші питання, пов'язані з правоохоронною діяльністю, які у сукупності лише ускладнюють процес дотримання та реалізації прав людини у відповідних правовідносинах. Загрожуючи інтересам і правам людини, життєдіяльності всього суспільства, проблеми в сфері правоохоронної діяльності стали одним з

основних факторів деструктивного впливу на процеси соціального, економічного та політичного розвитку країни. Виявленню причин цих проблем, пошуки шляхів їх ефективного розв'язання як завдяки створенню належних правових підстав та механізмів, так і практичному їх втіленню мають сприяти наукові дослідження у цій сфері.

Правоохоронна діяльність розглядається як вид державної діяльності, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими державними органами шляхом застосування юридичних заходів впливу в точній відповідності із законом і за неухильного дотримання встановленого порядку. Це найзагальніше визначення поняття правоохоронної діяльності, що широко використовується в правовій літературі. Правоохоронна діяльність охоплює такі напрями: діяльність із виявлення, запобігання й розслідування злочинів та інших правопорушень; діяльність із захисту державної (національної) безпеки, державного кордону та правопорядку в Україні; діяльність органів прокуратури; діяльність із забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. Правоохоронна діяльність спрямована на запобігання виникненню умов і причин можливих та вчинених суспільно небезпечних явищ, припинення їх розвитку та ліквідацію наслідків. Різним видам правоохоронної діяльності властива одна спеціальна ознака. Вона полягає в тому, що охорона прав фізичної чи юридичної особи здійснюється шляхом застосування публічно встановлених процедур. Як охоронний інструмент держави, правоохоронна діяльність впливає на поведінку суб'єктів правовідносин за допомогою використання дозволів, приписів, заборон, контролю за їх додержанням та реалізації юридичної відповідальності [3].

Незважаючи на розгалуженість мережі, сучасний стан наукових установ та вищих навчальних закладів у системі правоохоронних органів зумовлює необхідність посилення координації наукової та науково-технічної діяльності з метою розв'язання загальнодержавних завдань боротьби із злочинністю, забезпечення громадської і державної безпеки, усунення дублювання наукової тематики, нераціонального використання наукового потенціалу.

Наука у системі правоохоронних органів інтегрується в існуючу систему наукової та науково-технічної діяльності на засадах єдиної нормативно-правової бази, яка забезпечує ефективність її функціонування. Безумовно, що основні засади здійснення наукової діяльності в наукових установах правоохоронних органів здійснюється на підставі вимого та положень Закону України від 26.11.2015 р. № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність». Втім багато питань організації та удосконалення цього напряму діяльності регулюється на рівні підзаконних нормативно-правових актів (наприклад, Наказ МОН України від 12.03.2019 р. № 338 «Про державну атестацію закладів вищої освіти в частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності»), зокрема відомчого характеру.

Аналіз нормативно-правової бази відомств правоохоронного сектору дає підстави стверджувати, що найбільш уваги цьому питанню приділяється у системі органів МВС України. Систематично зазначене Міністерство затверджує переліки пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ: Наказ МВС від 29.07.2010 р. № 347 «Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010 – 2014 років»; Наказ МВС від 16.03.2015 р. № 275 «Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015 – 2019 років»; Наказ МВС від 11.06.2021 р. № 454 «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020 – 2024 роки». Крім того, Наказом МВС від 25.06.2018 р. № 535 затверджено Положення про конкурс на кращу наукову, науково-технічну та профорієнтаційну продукцію в апараті МВС, територіальних органах, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери управління МВС України тощо. В інших правоохоронних органах такої системності до питань організації наукової діяльності нажаль не спостерігаємо.

Тож, можна констатувати, що до проблем організації наукового супроводження правоохоронної діяльності належить наступне.

1. Не чітко визначено пріоритетні напрями наукової діяльності в системі правоохоронних органів (крім системи органів МВС України), чимало актуальних і перспективних проблем, які пов’язані із дотриманням та реалізацією прав людини взагалі не розробляється, що негативно позначається на розв'язанні практичних завдань боротьби із злочинністю, зміцненні правопорядку, забезпеченні громадської і державної безпеки, забезпеченні прав та свобод громадян.

2. Не подолано недоліки методологічного характеру, а також кадрового, науково-інформаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення потреб наукової діяльності в низці правоохоронних органів та інституцій, недостатньо впроваджуються в практику результати наукових розробок тощо. Не повною мірою реалізується прогностична функція науки.

Таким чином, проблема реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі правоохоронних органів має бути комплексною і різноплановою. Основною метою реформування є забезпечення концентрації і підвищення ефективності використання наукового потенціалу для функціонування правоохоронної системи шляхом створення ефективного механізму взаємодії її суб'єктів, запровадження ефективної системи координації наукової та науково-технічної діяльності, створення належних умов для впровадження результатів наукових досліджень у практику з урахуванням міжнародних людиноцентриських тенденцій.

Література

1. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. Дата оновлення: 18.04.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text (дата звернення: 16.05.2021).
2. Рішення Європейського суду з прав людини «Сорін проти Сполученого Королівства» від 07.07.1989 р. URL: http://www.eurocourt.org.ua (дата звернення: 17.05.2021).
3. Подоляка А. Правоохоронна діяльність і правоохоронні органи. *Віче*. 2009. № 18. URL: http://veche.kiev.ua/journal/1643/ (дата звернення: 16.05.2021).

Ремінська Є.В.
курсантка 2 курсу факультету № 1
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Скляр Н. М.
к.е.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ЗНАЧЕННЯ FATF В ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ І ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Наростаючий в останні десятиліття процес глобалізації світової економіки і фінансів з особливою гостротою поставив питання про посилення міжнародного співробітництва у боротьбі з легалізацією кримінальних коштів, сучасні масштаби якої загрожують стабільності світової фінансової системи. Сьогодні боротьба з відмиванням грошей може мати успіх лише у тому випадку, якщо вона набуває глобального характеру, тобто засновується на міжнародному співробітництві державних та правоохоронних органів, фінансових інститутів, насамперед, банків.

До перших спроб розвитку міжнародного співробітництва у сфері боротьби з легалізацією злочинних доходів, крім укладання між країнами двосторонніх угод про надання взаємної допомоги, можна віднести створення та діяльність Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (англ. Financial Action Task Force — FATF).

Група була створена у 1989 році у Парижі на зустрічі керівників країн «Великої сімки», у відповідь на зростання у світі проблеми відмивання грошей. До її складу увійшли країни — члени «Великої сімки» (Велика Британія, Італія, Канада, ФРН, Франція, США та Японія), Європейська Комісія та вісім інших країн.

FATF відноситься до міжурядового органу зі специфічним правовим статусом. До його завдань належить розробка й сприяння реалізації стратегії боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом як на

національному, так і на міжнародному рівнях. З 2001р. та 2008р. мандат FATF було розширено. З цього періоду вона вживає також заходів щодо протидії фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення [1].

Діяльність FATF з розробки фінансових заходів спрямована на формування необхідної політичної волі для здійснення реформування національного законодавства та регуляторної системи держав з метою боротьби з відмиваннях грошей. Вона стежить за результатами зусиль країн-членів щодо виконання заходів протидії легалізації злочинних доходів, розглядає методи відмивання грошей та використання контрзаходів на національному і всесвітньому масштабі. У своїй діяльності група співпрацює з іншими міжнародними органами, що протидіють легалізації коштів та фінансуванню тероризму.

Цілями діяльності FATF є встановлення стандартів й сприяння ефективному здійсненню правових, нормативних та оперативних за' ходів по боротьбі з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та з іншими пов’язаними загрозами цілісності міжнародної фінансової системи. У співпраці на міжнародній арені з іншими зацікавленими сторонами FATF також веде роботу з виявлення вразливостей на національному рівні з метою захисту міжнародної фінансової системи від незаконного використання.

З метою досягнення своїх цілей FATF виконує наступні завдання:

а) виявлення та аналіз відмивання грошей, фінансування тероризму та інших загроз цілісності фінансової системи, у тому числі, їх методів і тенденцій розвитку; вивчення впливу заходів, спрямованих на боротьбу із зловживанням міжнародною фінансовою системою; надання допомоги у проведенні національних, регіональних й глобальних оцінювань загроз та ризиків;

б) розвиток й вдосконалення міжнародних стандартів боротьби з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення (Рекомендації FATF);

в) оцінювання та моніторинг членів Групи шляхом проведення «експертних оцінок» («взаємних оцінок») та відповідних подальших дій, щоб визначити ступінь технічної відповідності, міру впровадження та ефективність систем боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму й розповсюдженням зброї масового знищення; уточнення стандартної методології оцінки і загальних процедур для проведення взаємних оцінок та реалізації подальших дій;

г) виявлення та проведення роботи з високоризиковими юрисдикціями, які не співробітничають у сфері боротьби з легалізацією коштів, а також з тими, які мають стратегічні недоліки у національних режимах протидії легалізації; координація дій із захисту цілісності фінансової системи від загрози, що походить від цих юрисдикцій;

ґ) надання необхідної відповіді на суттєві нові загрози цілісності фінансової системи відповідно до потреб, виявлених міжнародним

співтовариством, зокрема, Радою Безпеки ООН, G'20 та самою FATF; підготовка керівництв країн, необхідних для сприяння впровадженню відповідних міжнародних зобов'язань у спосіб, сумісний із стандартами FATF (наприклад, продовження роботи стосовно контролю за відмиванням коштів та інших зловживань у фінансовій системі, пов'язаних з корупцією);

д) надання допомоги юрисдикціям у реалізації фінансових положень резолюцій Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй стосовно нерозповсюдження зброї масового знищення, оцінка ступеня впровадження та ефективності цих заходів у відповідності до процедур FATF щодо взаємної оцінки та подальших дій, а також підготовка керівних вказівок, необхідних для сприяння здійсненню відповідних міжнародних зобов'язань у спосіб, сумісний із стандартами FATF;

е) залучення приватного сектора й громадянського суспільства та консультації з ними з питань, що стосуються всіх аспектів роботи FATF, включаючи регулярні консультації з приватним сектором та вільні дискусії;

є) прийняття будь-яких нових завдань, узгоджених країнами-членами в ході своєї діяльності і в рамках її мандату, але тільки у тому випадку, якщо в їх виконання потрібно зробити особливий додатковий внесок, уникаючи при цьому дублювання зусиль, що вживаються в іншому місці [2].

Питання протидії відмиванню злочинних доходів, стали актуальними і на теренах України, як нової держави, одразу після розпаду Радянського Союзу, коли можна було спостерігати різке зростання злочинності, пов'язаного з приватизацією. Проте варто зазначити, що в 1990-х роках в Україні, як і в інших пострадянських країнах, не існувало системи протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів. Її створення розпочалося із вивчення універсальних стандартів, розроблених ООН, і європейських стандартів у цій сфері.

За оцінки фахівців FATF, на той час Україна частково, чи повністю відповідала основним критеріям, за якими визначаються країни, що не співпрацюють у сфері боротьби з відмиванням коштів(«чорний список» NCCT).

До серйозних недоліків були віднесені такі:

1) неефективність державної системи доведення інформації про операції, що підлягають фінансовому моніторингу до уповноваженого органу – фінансової розвідки;

2) недостатню ідентифікацію клієнта;

3) неналежне фінансування боротьби з відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом.

За таких умов уряд України був змушений негайно впроваджувати невідкладні заходи відповідно до рекомендацій міжнародної групи FATF, які сприяли б виправленню цієї ситуації.

Сьогодні в Україні створена і розвивається державна система ПВД/ФТ, у розвитку якої ключову роль відіграє фінансовий моніторинг. За результатами перевірок України за 2019р. міжнародні експерти відзначили, що Україна в

значній мірі імплементувала норми щодо протидії фінансування тероризму, а також підвищила санкції за порушення вимог законодавства в сфері ПВК/ФТ, визначивши їх відповідними, переконливими та такими, що даватимуть стримуючий ефект. Важливим показником для України є підвищення рейтингу та досягнення позитивної оцінки відповідності Стандартам FATF щодо Рекомендації 5 та Рекомендації 35.

У 2020 р. Держфінмоніторингом до правоохоронних органів направлено 1 036 матеріалів (з них 607 узагальнених матеріалів та 429 додаткових узагальнених матеріалів), які направлені на розгляд до: органів прокуратури (62 матеріали), органів фіскальної служби України (292 матеріали), Національної поліції України (233 матеріали), Служби безпеки України (252 матеріали), Національного антикорупційного бюро України (168 матеріалів), Державного бюро розслідувань (28 матеріалів), Служби зовнішньої розвідки України (1 узагальнений матеріал). У вказаних матеріалах сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів, та з учиненням іншого злочину, визначеного Кримінальним кодексом України, становить 76,2 млрд гривень.

У 2020 р. Держфінмоніторингом до правоохоронних органів передано 75 матеріалів щодо фінансових операцій осіб, які у тому числі за інформацією Служби безпеки України можуть бути пов'язані, з фінансуванням тероризму/сепаратизму, та проведених за участю осіб, які публічно закликають до зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території або державного кордону України, а також до яких застосовано санкції. Дані матеріали містили інформацію щодо виявлених зв'язків з Російською Федерацією, фінансування незаконних збройних формувань на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, а також щодо причетності осіб до діяльності міжнародного терористичного угрупування «Ісламська держава Іраку та Леванту» або інших екстремістських груп [3].

Отже, враховуючи зазначене, можна зробити висновок, що група FATF впроваджуючи певні стандарти та рекомендації, з боротьби щодо легалізації злочинних доходів, підтримує рівень державних стандартів, що в свою чергу забезпечують подолання неефективності державних систем у сфері боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом.

Свою діяльність група FATF впроваджує майже у всіх країнах, намагаючись удосконалити їх політичну діяльність на міжнародній арені.

Література

1. Єгоричева С. Б. Організація фінансового моніторингу в банках: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 292 с.

2. Financial Action Task Force Mandate (2012 -2020). Washington, DC. URL:https://www.un.org/sc/ctc/news/document-source/fatf/#:~:text=The%20 man date%20of%20the%20FATF,of%20the%20international%20financial%20system.

3. Інформування про результати роботи Держфінмоніторингу за 2020 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. 25.01.2021. URL: https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/Informuvannya-pro-rezultati-roboti-derzhfinmonitoringu-za-2020-rik.html

Романенко Є. Д.
курсант 2 курсу факультету № 1
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Скляр Н. М.
к.е.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ІНТЕРПОЛ, ЯК ІНСТИТУЦІЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРАВООХОРОННІЙ СФЕРІ

Останнім часом сучасний період нашого суспільства характеризується низкою проблем, які призводять до зростання транснаціональної злочинності, яка зазіхає на інтереси кількох держав та становить небезпеку для міжнародної спільноти. Таким чином, виникає необхідність плідного співробітництва держав, прийняття спільних заходів для профілактики та боротьби зі злочинністю, які засновані на міждержавній взаємодії. Міжнародне співробітництво у цій сфері являє собою скоординовану діяльність держав, спрямованих на попередження, припинення, розкриття злочинів, розшук злочинців, притягнення осіб, винних у скоєнні злочинів, до відповідальності, обмін інформацією та досвідом. Важливу роль у цьому процесі відіграють і міжнародні організації. Однією з таких організацій є Міжнародна організація кримінальної поліції ***Інтерпол***, яка формує інститут міжнародного співробітництва у правоохоронній сфері.

Історія становлення Інтерполу є достатньо складною. Одним з основних етапів його еволюції було створення 7 вересня у 1923 році у Відні Міжнародної комісії кримінальної поліції з метою координації зусиль окремих країн у боротьбі з загальнокримінальною злочинністю. Формально Комісія продовжувала свою діяльність і в роки Другої світової війни, але у 1945 р. більшість країн припинили свою участь, і фактично Інтерпол перестав існувати як міжнародна організація.

Відтворення цієї міжнародної установи відбулося у 1946 році. У 1956 році був прийнятий Статут, який затвердив нову назву організації – Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол. З 1989 року штаб-квартира Інтерполу знаходиться у місті Ліон (Франція). Також потрібно зауважити, що на міжнародній конференції було висунуто такі запитання щодо створення цієї організації:

1. Уніфікації процедури екстрадиції злочинів;

2. Міжнародна превентивна антропометрія;
3. Організація відділу обліку міжнародної кримінальної інформації;
4. Розробка заходів по прискоренню і спрощенню арешту злочинця.

На сьогоднішній день Інтерпол є другою у світі міжнародною міжурядовою організацією після Організації Об'єднаних Націй. До її складу входять 192 країни світу. Органами Інтерполу є: Генеральна Асамблея, Виконавчий комітет, Генеральний секретаріат, Радники, Національні центральні бюро. Цілями Інтерполу відповідно до Статуту є забезпечення широкої взаємодії всіх національних органів кримінальної поліції, розвиток закладів з попередження злочинності та боротьби з нею. Крім того, Інтерполу категорично заборонено відповідно до ст. 3 Статуту здійснювати будь-яке втручання чи діяльність політичного, військового, релігійного чи расового характеру.

Серед інших основних завдань можна відзначити координацію міжнародного розшуку, а також боротьбу з: торгівлею людьми; організованими злочинними товариствами; контрабандою наркотиків; злочинами у сфері економіки та високих технологій (піратство); фальшуванням; підробкою цінних паперів; дитячою порнографією.

Таким чином, основна роль Інтерполу полягає в забезпеченні та розвитку міжнародного поліцейського співробітництва, а діяльність спрямована на захист і дотримання прав людини, створення служб, які сприяли попередженню та припиненню злочинів.

Для досягнення Інтерполом закріплених Статутом цілей, виконання основних функцій була створена інституційна система Інтерполу. Під інституційною системою Інтерполу розуміють сукупність пов'язаних елементів (інститутів), які об'єднані в єдине ціле — міжнародну організацію, що характеризується якостями єдності та цілісності.

Елементами (інститутами) системи Інтерполу є:

1) створення відповідно до міжнародного права. Міжнародна організація Інтерпол була створена на правомірній основі. А це означає, насамперед, що установчий документ організації повинен відповідати загальновизнаним принципам і нормам міжнародного права;

2) наявність прав і обов'язків організації. Права й обов'язки Інтерполу похідні від прав і обов'язків держав-учасниць (*визначеність та наявність прав і обов'язків організації,* тобто особливістю компетенції Інтерполу є те, що її права й обов'язки похідні від прав і обов'язків держав-учасниць);

3) офіційна участь держав в Інтерполі (членство). Учасниками Інтерполу є держави, представники яких беруть участь у складі урядових делегацій в роботі Генеральної Асамблеї, кількість держав — членів Інтерполу нараховує 187 (за іншими джерелами 188) держав. Як зазначено в ст. 4 Статуту Інтерполу, будь-яка країна може делегувати як член Інтерполу будь-якого офіційного поліцейського органу, функції якого стосуються діяльності цієї організації.

Термін «поліцейський орган» не слід тлумачити буквально, його назва може залежати від особливостей системи правоохоронних органів конкретної держави. Заявка на вступ у члени Інтерполу надсилається Генеральному секретарю відповідним урядовим органом. Рішення про прийняття в члени затверджується Генеральною Асамблеєю більшістю в 2/3 голосів.;

4) процедура прийняття рішень (установлення порядку прийняття рішень і їх юридичної чинності - в рамках міжнародної організації характерним є прийняття рішень у спеціально розробленій процедурі. Крім того, юридичну чинність рішень, прийнятих у рамках міжнародної організації, установлюють самі держави - члени міжнародної організації) (Рішення приймаються простою більшістю голосів, за винятком тих, для прийняття яких відповідно до Статуту Інтерполу потрібно більшість у 2/3 голосів.);

5) органи, які посідають відповідне до їхніх завдань і функцій місце (організаційна система) тобто *наявність відповідної організаційної структури* (постійні органи і штаб-квартира);

6) здійснення співробітництва в конкретній галузі міжнародної діяльності. Інтерпол створений для координації зусиль держав у галузі сприяння міжнародному поліцейському співробітництву, надання допомоги усім організаціям, державним органам та службам, метою яких є попередження чи припинення злочинів.

Україна є членом Інтерполу. Так, взаємодія правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби зі злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни, здійснюється через Департамент міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції, який є добре організованим, сучасно оснащеним підрозділом, спроможним надавати ефективну допомогу правоохоронним органам держав у проведенні за кордоном оперативно-розшукових та інших заходів у справах про транснаціональні злочини загальнокримінальної та економічної спрямованості.

Тому зазначаючи вищесказане, можна зробити висновок, що Інтерпол є глобальною міжнародною організацією, діяльність якої спрямована на боротьбу з транснаціональною злочинністю шляхом взаємодії держав-членів з метою обміну та аналізу оперативною інформацією, участі у спільних заходах з розслідування щодо широкого кола міжнародних злочинів, розшуку злочинців, та осіб зниклих безвісті тощо.

Література

1. Бандурка О.М. Інтерпол: Міжнародна організація кримінальної поліції: Наук.-практ. посібник. Харків : Держ. спеціалізоване вид-во «Основа», 2003. 324 с.

2. Бельсон Я. М. Интерпол в борьбе с уголовной преступностью / Я. М. Бельсон. Москва : Наука, 1989. 240 с.

3. Житняк С. Є. Використання можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у боротьбі зі злочинами : навч. посібник / Житняк С. Є., Некрасов В. А., Смелік В. Б. Київ : КНТ, Скіф, 2008. 168 с.

Рубан К. П.
кандидат юридичних наук,
заступник начальника тренінгового центру
Головного управління Національної поліції в
Херсонській області

ВІДСУТНІСТЬ НАЛЕЖНИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОГО ДЕКЛАРУВАННЯ ПУБЛІЧНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ УКРАЇНИ

Обговорення особливостей правового регулювання порядку заповнення електронних декларацій майнового стану осіб уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування має актуальний характер як з огляду на значимість антикорупційної політики в Україні, так і з огляду на обговорення цієї проблематики і в науковій літературі, і в суспільно-політичній публіцистиці. Особливої нагальності електронне декларування статків осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування набуло саме після кардинальних змін у антикорупційному законодавстві з 2014 року, які полягали у прийнятті на загальнодержавному рівні норм, котрі зобов'язали усіх публічних посадовців подавати електронні декларації про свій майновий стан. Спосіб життя та доходи державних посадовців привертають до себе підвищену увагу, а іноді і напряму призводять до корупційних правопорушень, через що це питання є досить вагомим та навіть небезпечним, як у плані довіри до влади, так і у скоєнні економічних злочинів. Продовженням актуалізації цієї проблеми стало прийняте у жовтні 2020 року рішення Конституційного Суду України [1], яке фактично скасувало електронне декларування і, відповідно, кримінальну відповідальність за недостовірну інформацію в деклараціях, що поставило під загрозу зриву проведення у цілому антикорупційної реформи в Україні за останнє десятиліття.

Втім, такий стан справи, на наш погляд, є цілком очікуваним, оскільки відсутність належних конституційних механізмів забезпечення прав людини у сфері електронного декларування майнового стану публічних службовців України спостерігався від самого початку прийняття пакету антикорупційних законів. Для обґрунтування своєї позиції наведемо політичну передісторію ухвалення даних норм загальнодержавної юрисдикції.

Електронне декларування було останнім з комплексу антикорупційних зобов'язань України для отримання безвізового режиму з Європейським

Союзом (ЄС), а також умовою для отримання макрофінансової допомоги від ЄС і чергового траншу від Міжнародного валютного фонду (МВФ) [2].

На старті повноцінного запуску системи електронного декларування вітчизняних посадовців його називали одним із ключових досягнень антикорупційної реформи в Україні. Новий режим декларування публічних службовців був визнаний значним кроком вперед, а саму систему декларування визнавали однією із найбільш прогресивних у світі [3]. Навіть більше національне електронне декларування є своєрідним ноу-хау, за даними Світового банку, більше 150 країн ввели вимоги про декларування майна [4]. Втім, електронне декларування у тому вигляді, який передбачає закон України «Про запобігання корупції» є новацією не тільки для нашої держави, а й суттєво відрізняється від подібної практики, що існує у Європі та інших розвинених країнах світу. Принциповою є різниця у виді декларування, для іноземних країн це податкові декларації, в нашій державі це майново-інформаційні декларації. Важливим елементом українського режиму декларування є високий рівень публічності відомостей з декларацій. Сьогодні буквально кожен може переглянути декларацію переважної більшості суб'єктів декларування.

Деякі аналітики зауважують, що така доступність е-декларацій для широкого загалу є особливо важливою умовою, оскільки ключовий контролюючий орган – Національне агентство з питань запобігання корупції – недостатньо ефективне. Наразі журналісти та громадські активісти використовують декларації для проведення власних розслідувань [3]. Проте, слід одразу зазначити, що такі розслідування нічим окрім розмов не завершуються. Адже, навіть, якщо така справа і доходить до суду, то жодного посадовця не притягають до відповідальності з посиланням на ст. 87 КПК України про недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Більше того, ті ж аналітики вказують на існування значних загроз щодо окремих категорій декларантів через публічність їх декларацій [3]. Загалом за минулий 2020 рік подано 478 869 декларацій, які відображають дані щодо статків посадовця. Це близько 50% від загальної кількості декларацій, які НАЗК планували отримати у цьому році [5]. Ми наводимо ці цифри для відображення кількості публічних службовців чиї е-декларації знаходяться у вільному перегляді в мережі Інтернет. І це при тому, що ні ЄС, ні МВФ не вимагали від України такої відкритості для електронних декларацій посадовців.

У зв'язку з набуттям для України чинності Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифіковано Законом від 16 березня 2005 року) з 1 січня 2006 року Україна стала сороковим членом Групи держав проти корупції. ГРЕКО – це так звана розширена часткова угода (enlarged partial agreement) Ради Європи. Групу було засновано в 1999 році [6].

12 липня 2002 року Рада ЄС прийняла рішення про надання Україні макрофінансової допомоги у розмірі до 110 мільйонів євро у вигляді кредиту (Рішення 2002/639/ЕС). 7 липня 2010 року Європейський Парламент та Рада ЄС прийняли рішення про надання Україні макрофінансової допомоги у розмірі до 500 мільйонів євро у вигляді кредиту (Рішення 646/2010/EU). Метою цієї допомоги є зменшення зовнішнього фінансового тиску на Україну, поліпшення її платіжного балансу та забезпечення бюджетних потреб, а також підсилення її позиції за валютними резервами. Ця допомога з боку ЄС є додатком до ресурсів, які надаються Україні міжнародними фінансовими установами та на основі двосторонніх угод з донорами на підтримку державної програми економічної стабілізації та реформ. Передумовою виділення коштів у рамках допомоги є проведення заходів з реалізації домовленостей досягнутих між Україною та МВФ, так само, як і позитивні результати оцінки з боку Європейської Комісії (далі - Комісія), яка діє від імені ЄС, прогресу, досягнутого щодо економічної стабілізації та структурних реформ [7].

Нагадаємо, що за умовами меморандумів допомога реалізується у розумінні того, що влада України і надалі поважатиме верховенство права, демократію і права людини. Серед рекомендацій ЄС зазначали: схвалити Національну стратегію щодо запобігання та протидії корупції, яка відповідала б кращим зразкам міжнародної практики, а також затвердити відповідну Державну програму стосовно впровадження такої стратегії з визначеними заходами і термінами їх виконання. Запровадити всеохоплююче антикорупційне законодавство згідно з рекомендаціями Групи держав проти корупції (ГРЕКО) та іншими міжнародними стандартами [8].

Таким чином, від України ніхто не вимагав запровадження електронного декларування держслужбовців у форматі он-лайн перегляду для усіх охочих. Міжнародні стандарти у цьому напрямку полягають у дотриманні балансу між забезпеченням прав людини-посадовця та перевірки задекларованих доходів і витрат. В Україні ж вийшло зовсім по-іншому: тепер кожен може помилуватися безмежними статками високопосадовців, і, не може дізнатися про їх походження. Або, навпаки, кожен може плакати над жебрацькими деклараціями інших можновладців, у той час, коли по телебаченню транслюють результати журналістських розслідувань про королівські палаци замість задекларованих однокімнатних квартир та безкінечні відпочинки на Мальдівах чи Балі, які нібито придбані на «регулярні» виграші у лотереях. Тобто ключове завдання електронного декларування за світовими стандартами – перевірка та моніторинг способу життя публічних службовців, в Україні не виконане.

Натомість зайва загальнодоступність українських е-декларацій і була покладена в основу обґрунтування неконституційності ст. 47 Закону України «Про запобігання корупції», яка регламентує облік та оприлюднення декларацій (Рішення Конституційного суду від 27.10.2020) [1].

Отже, на практиці запровадження електронного декларування зіткнулось із значними перешкодами. Виглядає так, що ключовим чинником успіху його запровадження було те, що відповідні заходи були включені до зобов'язань України перед міжнародними партнерами, зокрема, для отримання чергового траншу МВФ і лібералізації візового режиму з ЄС. Всього з 2014 року Україна залучила понад 16 мільярдів євро на підтримку реформи. Це робить нашу державу найбільшим реципієнтом фінансової підтримки Європейського Союзу [9]. Провідний досвід розвинутих країн, де успішно використовується е-декларування державних службовців вказує, що ефективність протидії корупції полягає не у розширені кола осіб, які можуть переглядати ці документи, а у можливостях їх належної перевірки компетентним органом та реального виявлення тих, хто живе на «нетрудові доходи». Для того, щоб боротьба з корупцією була успішною, необхідні незалежне судочинство та правоохоронні органи, вільні від політичного та лобістського втручання. Хоча часто лунають тези про надзвичайну вимогливість до декларування тих чи інших активів публічних службовців, членів їх сім'ї, дослідження показує, що встановлені в Україні вимоги до змісту декларацій загалом відповідають міжнародній практиці у цій сфері, а у деяких елементах є навіть більш прогресивними. Крім того, виглядає так, що лише така суворість режиму декларування може стати ефективною і дієвою в умовах України. У коротко- та середньостроковій перспективі послаблення вимог декларування є недоцільним і матиме негативний вплив на те, якою мірою будуть досягнуті цілі декларування. Втім, через відсутність належних конституційних механізмів забезпечення прав людини у сфері електронного декларування публічними службовцями України, існує потреба у відмові від загальнодоступного режиму перегляду даних е-декларацій, і переведенні на закрите (спеціальне) зберігання та запровадження належної перевірки їх НАЗК та моніторингу способу життя (теж із дотриманням прав людини).

Література

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про запобігання корупції“, Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text

2. Тарасенко Н. Електронне декларування як антикорупційний тест для української влади. URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2283:osoblivosti-vprovadzhennya-elektronnogo-deklaruvannya-2&catid=64&Itemid=376

3. Марчук А., Отт М. Аналітичний огляд системи е-декларування з 60 пропозиціями по вдосконаленню. 31.07.2018. URL:

http://pravocn.org.ua/antykorupijnyj-shtab-opublikuvav-analitychnyj-ohlyad-systemy-e-deklaruvannya-z-60-propozytsiyamy-po-vdoskonalennyu/

4. Котляр Д., Поп Л. Как декларируют имущество госслужащих в разных странах мира. Является ли Украина особенной? Европейская правда: сайт. 26.09.2016. URL: http://www.eurointegration.com.ua/ rus/articles/2016/09/26/70549

5. До кінця кампанії декларування залишилося 15 днів: наразі подано 478 869 декларацій. 17 березня 2021 року. НАЗК. URL: https://nazk.gov.ua/uk/novyny/do-kintsya-kampaniyi-deklaruvannya-zalyshylosya-15-dniv-narazi-podano-478-869-deklaratsij/

6. Україна стала сороковим членом групи держав ради Європи проти корупції (ГРЕКО). URL: https://minjust.gov.ua/news/ministry/ukraina-stala-sorokovim-chlenom-grupi-derjav-radi-evropi-proti-koruptsii-greko-6134

7. Четвертий раунд оцінки запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів. Звіт-оцінка відповідності Україна. / Прийнято GRECO на 84-му пленарному засіданні (Страсбург, 2-6 грудня 2019 року). URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/Greko.pdf

8. Оприлюднено Звіт про виконання Україною рекомендацій GRECO Про НАЗК. 26 березня 2020 року. URL: https://nazk.gov.ua/uk/novyny/oprylyudneno-zvit-pro-vykonannya-ukrayinoyu-rekomendatsij-greco/

9. Чому і яким чином ЄС підтримує Україну. Блог Високого представника ЄС із закордонних справ і безпекової політики Жозепа Борреля. 22.04.2021. Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/97040

Шурупова К. В.
к.ю.н, доцент, доцент кафедри
професійної та соціально-гуманітарної освіти
Криворізького національного університету
Шустрова К. В.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
соціально-політичних та економічних дисциплін
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ ЖУРНАЛІСТІВ В УКРАЇНІ

Гарантії реалізації прав журналістів один із пріоритетних напрямів удосконалення законодавства не тільки України, але й всього світу. Саме ця професія передбачає ризики під час здійснення професійної діяльності, які пов’язанні з знаходженням працівників ЗМІ у зонах воєнних дій та надзвичайних ситуаціях. Але, нажаль, небезпека для журналістів виникає і у мирний час, коли органи державної влади, юридичні особи, і навіть громадяни

перешкоджають виконанню журналістами своїх професійних обов'язків. Тому, на рівні держави повинні бути передбаченні гарантії додержання прав журналістів, як осіб, діяльність яких передбачає професійний ризик.

При цьому гарантії діяльності журналістів включають в себе не тільки свободу слова, а й захист безпосередньо життя та здоров'я журналістів. Поки що статистика з цього приводу невтішна, так, наприклад, з січня по липень 2020 року, за даними Генеральної прокуратури України, зареєстровано загалом 149 кримінальних проваджень щодо злочинів, вчинених стосовно працівників засобів масової інформації. З них 14 кримінальних проваджень (з урахуванням кримінальних проваджень щодо правопорушень минулих років) були передані до суду.

Захист прав журналістів здійснюється на різних рівнях законодавства від Конституції до підзаконних актів. На рівні Конституції України, передбачено, що кожному громадянинові України незалежно від його професії гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір. Дані права стосуються не тільки окремих громадян України, але й безпосередньо журналістів.

На рівні законів гарантії захисту прав журналістів в Україні передбачено в Кримінальному кодексі України, Кодексі України про адміністративні правопорушення, Цивільному кодексі України, а також в більш спеціальних нормативно-правових актах таких як закони України «Про інформацію» [1], «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [2], тощо.

Таким чином, на сьогоднішній день правовий захист діяльності журналістів здійснюється за допомогою правових гарантій визначених на різних рівнях законодавства України. При цьому загальноправові гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина можуть застосовуватись і до журналістів, але з додатковими гарантіями, пов'язаними з професійною діяльністю.

У правовідносинах, які виникають у процесі гарантування прав журналістів приймають участь різні суб'єкти, основними з яких виступають журналіст та держава. Тому законодавче визначення поняття «журналіст» має на меті встановлення кола осіб, які підпадають під гарантії забезпечення їх професійних прав. В законі України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» журналіст – це творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для засобів масової інформації, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в засобі масової інформації (в штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України.

Крім того, згідно з Планом дій ООН щодо безпеки журналістів та проблеми безкарності: «захист журналістів не повинен обмежуватися особами, які офіційно визнані журналістами, він поширюється на інших осіб, зокрема працівників медіа громад й громадянських журналістів та інших осіб, які можуть використовувати нові ЗМІ як засіб звернення до своєї аудиторії».

Враховуючи євроінтеграційні процеси, які відбуваються в Україні інформаційне законодавство потребує імплементації більш широкого значення терміну «журналіст», включивши до нього інших осіб, у тому числі допоміжний персонал. Лише після затвердження на законодавчому рівні єдиного поняття журналіст, можна говорити про всебічне охоплення осіб, які потребують гарантування їх професійної журналістської діяльності.

Зрозуміло, що державою передбачено гарантування додержання загальних прав людини. Але в українському законодавстві, крім загальних прав, передбаченні спеціальні права журналістів, які реалізуються під час здійснення їх професійної діяльності, а саме: 1) на вільне одержання, використання, поширення (публікацію) та зберігання інформації [4]; 2) на вільний доступ до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів; обмеження цього доступу зумовлюються лише специфікою цінностей та особливими умовами їх схоронності, що визначаються чинним законодавством України [4] 3) звертатися до спеціалістів при перевірці одержаних інформаційних матеріалів [4]; 4) здійснювати письмові, аудіо- та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом [4]; 5) безперешкодно відвідувати приміщення суб'єктів владних повноважень, відкриті заходи, які ними проводяться, та бути особисто прийнятим у розумні строки їх посадовими і службовими особами, крім випадків, визначених законодавством [3; 4]; 6) не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дозволяє встановити джерела інформації, крім випадків, коли його зобов'язано до цього рішенням суду на основі закону [3; 4]; 7) після пред'явлення документа, що засвідчує його професійну належність, працівник засобу масової інформації має право збирати інформацію в районах стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масових безпорядків, воєнних дій, крім випадків, передбачених законом [3; 4]; 8) поширювати підготовлені ним матеріали (фонограми, відеозаписи, письмові тексти тощо) за власним підписом (авторством) або під умовним ім'ям (псевдонімом) [3;4]; 9) має право відмовитися від авторства (підпису на матеріал, якщо його зміст після редакційної правки (редагування) суперечить його переконанням та інші [3;4].

Саме на захист цих прав направлені гарантії захисту прав журналістів з боку держави. Саме гарантії захисту прав журналістів визначаються як родові, що сприяють захисту інтересів певних категорій громадян. Як правильно зазначив Коваленко І.П., Конституція та закони гарантують журналістам, що під час здійснення професійної діяльності вони можуть користуватися загальновизнаними громадянськими правами та свободами, зокрема свободою

думки і слова, свободою совісті, свободою інтелектуальної діяльності, правами на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на результати своєї інтелектуальної та творчої діяльності, на вільне збирання, використання, поширення інформації тощо. Законодавство також містить норми, які, зважаючи на специфіку професійної діяльності журналістів, визначають їх професійні права [2].

Таким чином, гарантії прав журналістів можна поділити на загальні (політичні, економічні, соціальні) та спеціальні (які враховують специфіку професійної діяльності журналістів та встановлені у нормативно-правових актах, що регулюють діяльність журналістів) та юридичну відповідальність.

Окремо від інших видів гарантій журналістської діяльності стоїть забезпечення невтручання держави та інших осіб у професійну діяльність журналістів. Зокрема, в законі України «Про інформацію» забороняється цензура - будь-яка вимога, спрямована, зокрема, до журналіста, засобу масової інформації, його засновника (співзасновника), видавця, керівника, розповсюджувача, узгоджувати інформацію до її поширення або накладення заборони чи перешкоджання в будь-які й іншій формі тиражуванню або поширенню інформації. Забороняються втручання у професійну діяльність журналістів, контроль за змістом поширюваної інформації, зокрема з метою поширення чи непоширення певної інформації, замовчування суспільно необхідної інформації, накладення заборони на висвітлення окремих тем, показ окремих осіб або поширення інформації про них, заборони критикувати суб'єкти владних повноважень, крім випадків, встановлених законом, договором між засновником (власником) і трудовим колективом, редакційним статутом. Умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів та/або переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, за критику тягне за собою відповідальність згідно із законами України [1].

На сьогоднішній день забезпечення прав журналістів здійснюється за допомогою гарантій визначених на різних законодавчих рівнях. Незважаючи на це, поняття «журналіст» не уніфіковано і потребує закріплення відповідно до вимог європейських стандартів. Це дасть змогу визначити коло осіб, на яких розповсюджується державні гарантії захисту прав журналістів.

Під гарантією захисту прав журналістів можна розуміти закріплені на законодавчому рівні засоби та/або способи захисту прав і свобод журналістів, можливості об’єктивно реалізувати свою професійну діяльність. Гарантії прав журналістів можна поділити на загальні (політичні, економічні, соціальні) та спеціальні (які враховують специфіку професійної діяльності журналістів та встановлені у нормативно-правових актах, що регулюють діяльність журналістів) та юридичну відповідальність. Порушення законодавства України про захист прав журналістів тягне за цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законами України.

Зважаючи на досить різноманітну нормативно-правову базу у цій сфері, більшість гарантій прав журналістів регулюються різними правовими актами. Тому є нагальна потреба у прийнятті Закону України «Про захист професійної діяльності журналістів», законопроект якого був відкликаний з розгляду Верховної Ради України. Це дасть змогу закріпити поняття «журналіст», визначити права та обов'язки журналістів, визначити гарантії захисту прав журналістів.

Література

1. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року N 2657-XII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12(дата звернення: 11.10.2020).

2. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні від 16.11.1992 № 2782-XII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2782-12

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів: Закон України від 14 травня 2015 року № 421-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/421-19

4. Правові засади діяльності журналістів в Україні: Роз'яснення Міністерства юстиції від 04.10.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0062323-11

Щербина К. А.
курсант
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Гіденко Є. С.
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ У ВУЗАХ УКРАЇНИ

У публікації використовується опис та аналіз як методи наукового дослідження. Матеріалом для досліджень є іноземні та вітчизняні наукові статті, журнали та публікації дослідників у мережі INTERNET за напрямком дослідження.

Україна займає 150 місце серед 223 країн світу та 122 місце серед членів ООН за показником середньої тривалості життя. За даними Держстату, кожен десятий українець не доживає до 35 років, а кожен четвертий – до 60 років. Сьогодні незалежно від вікової категорії існує велика залежність населення від сучасних засобів комунікацій та комп'ютера. Значну частину свого життя молодь і люди середнього віку проводять за екранами ноутбуків і стаціонарних ПК. 63% молоді вважає, що заняття спортом допоможе покращити стан її

здоров'я (у Європі 70%). Найпопулярніші форми фізичної активності в Україні це: біг, їзда на велосипеді, плавання, футбол, гімнастика і піші прогулянки. Питання розвитку спортивної інфраструктури і проведення цікавих спортивних заходів є серед головних пріоритетів розвитку городів нашої країни в цілому. Важливим чинником для підвищення рівня зацікавленості (особливо молоді) заняттями спортом має стати розвиток і модернізація спортивної інфраструктури країни. Наразі спостерігається невідповідність вимогам сучасності ресурсного забезпечення галузі, а саме фінансового та матеріально-технічного, така ситуація є стимулом до вдосконалення стану існуючих спортивних споруд: проведення забудови нових та реконструкцій, капітальних та поточних ремонтів існуючих спортивних споруд. Необхідно продовжити роботу із забудови спортивних майданчиків з тренажерами та комплексів для стріт-воркауту (вуличної гімнастики), забудови стадіонів зі штучним покриттям для гри у футбол та міні-футбол, реконструкції баскетбольних та волейбольних майданчиків.

Слід зазначити, що серед документів які зберігаються в обласних державних архівах, численні документи які характеризують процес розбудови спортивної галузи, є одними з найменш затребуваних. Комплексних досліджень, щодо діяльності різного роду студентських спортивних товариств та клубів не існує. У сучасному спортивному житті пріоритетними напрямками спортивної діяльності є підготовка олімпійського резерву, активна підтримка розвитку інваспорту та участь у різного роду спортивних масових змаганнях.

Отже, актуальність теми мого дослідження, насамперед, полягає в тому, що необхідність вивчення розвитку фізичного виховання в Україні є особливо важливою в наш час, коли в країні проходить процес відродження й особливого значення набуває необхідність відповідних знань.

Література

1. Салтан О. М., Салтан Н. М. Історичні аспекти розвитку фізичної культури та спорту в Україні. Харківська державна академія фізичної культури. 2019. С. 3-4. URL : http://journals.uran.ua › article

2. Колишкін О. В. Використання засобів адаптивного фізичного виховання у процесі розвитку рухової сфери учнів. *Вісник Чернігівського ДПУ імені Т. Г. Шевченка.* Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2010. Вип. 81. Чернігів : ЧДПУ. 724 с. С. 241–244.

Ястремська Н.М.
к.е.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ЗАХИСТ ПРАВ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Міграції є невід'ємною частиною розвитку сучасних світових

економічних процесів і полягають у переміщені людей, зміні місця проживання з певною метою. Найбільшого поширення набула трудова міграція, основною метою якої є пошук нового місця роботи та працевлаштування мігранта. Напрямки та масштаби трудових міграційних процесів можуть бути зумовлені великою кількістю чинників.

Найбільш вагомими серед яких є умови макросередовища в країні, що сформовані під впливом економічних, політичних, військових, етнічних, освітніх, соціально-трудових, морально-психологічних, екологічних та ін. чинників. Також, явище міграції необхідно розглядати з точки зору держави та методів її регулювання, основні з яких є незадовільні економічні умови життя працездатного населення та недостатнє соціальне забезпечення з боку держави.

Серед мікрочинників (індивідуальних), що формують конкретні внутрішні мотиви окремої людини для міграції можна виділити накопичення та примноження власного людського капіталу (базується на власному віці, статі, рівні освіти та здоров'я, професійних здібностях тощо), що передбачає отримання винагород в майбутньому (віддачі від інвестицій) [1].Отже, можна стверджувати, що формування напрямків та масштабів трудових міграційних процесів, залежить від багатьох взаємозалежних чинників, що діють одночасно, і є певною мірою взаємозалежні та притягують або відштовхують та впливають на рішення мігрувати.

Право людини на здійснення міграцій та свобода вибору місця проживання закріплені у різноманітних міжнародних договорах. Зокрема, важливу роль у цьому питанні займає Загальна Декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 р.. Ніхто не може забрати у особи права вільного пересування по всьому світу, однак у такому випадку від самої особи вимагається дотримання законів тієї країни, яку вона обрала для проживання [4].

Міжнародна міграція робочої сили також не обмежується економікою, а й впливає на соціальну, політичну, культурну, релігійну сфери життєдіяльності людей різних країн. Чинники міжнародної трудової міграції ускладнюють управління нею, зумовлюють некерованість і непрогнозованість міжнародних міграційних потоків трудових ресурсів.Основними країнами спрямування українських трудових-мігрантів є: Польща, Італія, Чехія, Іспанія, Німеччина, Угорщина, Португалія, Росія [2].

Особливістю трудової міграції працездатного населення України в сучасних умовах є зміна вектору трудоміграційних процесів на користь європейських країн, зумовлена геополітичними змінами, відкритістю національної економіки, лібералізацією вікового контролю, посиленням євроінтеграційних процесів. Це вимагає посилення взаємодії з країнами-членами Європейського Союзу. Нормативно-правова та практична діяльність міжнародних організацій є невід'ємною складовою розвитку глобальних процесів міграції населення. Країни-учасниці міграційного руху, беручи

активну участь у роботі та ратифікуючи різноманітні конвенції, рекомендації і протоколи, визначають пріоритет норм міжнародного права над національним законодавством, що має важливе значення як для самої держави, з огляду на її інтеграції у світове співтовариство, так і для самих мігрантів, з погляду необхідності захисту їхніх прав і свобод за кордоном, створенні сприятливих умов для легалізації трудових мігрантів, активізації співробітництва у сфері прикордонного контролю, управління процесами законної міграції, сприяння зворотній міграції тощо [3].

Дослідження сучасного стану міжнародного руху робочої сили в Україні дає підстави стверджувати, що оптимізація державної міграційної політики повинна передбачати: пом’якшення впливу факторів, які активізують зовнішню трудову міграцію; розширення можливостей працевлаштування українських громадян за кордоном; забезпечення належного правового і соціального захисту українських трудових мігрантів у країнах прийому; стимулювання надходження міграційного капіталу в Україну, залучення іноземної робочої сили відповідної якості у достатній кількості з урахуванням потреб економіки і поточної демографічної ситуації в державі; протидія нелегальним потоком міжнародної трудової міграції [3].

Правовий напрям повинен передбачати налагодження системи обліку тих, хто працює за кордоном офіційно та неофіційно. У цьому аспект потрібно приєднатися до міжнародних угод регулювання міграційних потоків та використовувати міжнародний досвід країн, які вдалося вирішити таку ситуацію. Тож вирішити проблему трудової міграції можливо через формування загального механізму соціально-економічного розвитку.

Отже, трудова міграція в Україні відображає загальні та типові для більшості держав головні причини, які пов'язані, насамперед, із високим рівнем безробіття, низьким рівнем заробітної плати, зникненням деяких галузей виробництва тощо та потребує впровадження комплексу заходів щодо регулювання та захисту прав трудових мігрантів.

Література

1. Гребенюк А.А. Теоретические подходы к изучению международной трудовой миграции. *Миграция и социально-экономическое развитие*. 2016. Том 1. No 1. С. 17–38.

2. Малиновська О. А. Трудова міграція громадян України закордон: виклики та шляхи реагування. Національний інститут стратегічних досліджень, серпень 2018. С. 2–16.

3. Ткачук Ю.В., Малишенко Л.О. Основні тенденції трудової міграції в контексті сучасних міжнародних міграційних процесів. *Науковий журнал «Політикус»*, вип. 5, 2019. С. 70-74

4. Федоренко О.М. Сутність і сучасні тенденції міжнародної трудової міграції. *Науковий вісник УМО. Серія: Економіка та управління*. 2016. Вип. 2. С. 1–12.

СЕКЦІЯ 3. ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Андрух К.М.
студентка 2-го курсу факультету № 2
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Пилипенко Д.О.
к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ЩОДО ПИТАНЬ ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В умовах світової глобалізації важливим стає створення та функціонування механізмів співпраці між державами у різних сферах. Особливого значення набуває питання прав людини у кримінальному провадженні, яке давно перевищило національні інтереси і стало одним із пріоритетів міжнародних відносин та міжнародного права.

Із здобуттям Україною незалежності пріоритетною проблемою правового мислення є захист прав людини, свобод та законних інтересів у кримінальному процесі. Це набуває особливого змісту та значення у сфері кримінального судочинства. Зрозуміло також, що в контексті європейської інтеграції України цьому аспекту приділяється більше уваги з боку міжнародних інституцій, оскільки сьогодні уряд ратифікував значну кількість міжнародно-правових документів у галузі прав і свобод людини.

Останніми роками зміна у суспільній свідомості дуже вплинула на потреби людини щодо діяльності держави, передусім відповідно до Конституції України, до гарантій та забезпечення прав та свобод громадян. Люди довідалися правду про порушення законів та цілковите свавілля, яке існувало у радянському суспільстві, а також про порушення гарантованих Конституцією України прав та свобод під час кримінального провадження, права на повагу гідності; на приватну недоторканність; на недоторканність власного житла; на таємницю особистого листування, телефонних розмов чи телеграфної та іншої кореспонденції; на пошану приватного та сімейного життя [1, с. 197].

Механізм реалізації основних прав людини включає заходи, які можуть створити умови для здійснення індивідуальних прав. Механізм захисту прав людини передбачає заходи щодо запобігання злочинам з метою встановлення законної поведінки людини. Механізм захисту прав людини включає заходи, спрямовані на виправлення порушених прав від незаконних дій та відповідальності особи, яка вчинила цей злочин [2, с. 190].

Охороною прав людини у кримінальному провадженні прийнято вважати внутрішню узгоджену структуру відповідних органів, установ і посадових осіб,

які мають вплив на його хід та наслідки, а також осіб, що допущені чи залучені до розслідування та розгляду кримінальних справ з метою відновлення необґрунтовано або незаконно порушених конституційних прав людини.

Чинна законодавча база в Україні посилається на авторитарний характер механізму захисту прав людини. Відповідно до ст. 2 КПК України одним із основних завдань кримінального судочинства є захист прав [3]. Конституція України передбачає, що створення, забезпечення та захист прав і свобод людини є головним пріоритетом держави. Деякі статті Конституції (32 та 55) містять такі визначення, як "гарантії судового захисту" та "захист прав у міжнародних організаціях". Подібні визначення поняття "правова допомога", яка гарантується кожній особі, згідно статті. 59 Конституції. Проголошуючи гарантований захист прав і свобод, Україна зобов'язалася захищати ці права і свободи через різні державні органи. Відповідно до цього обов’язку кожен має право звертатися до влади та захисту основних прав і свобод [4].

На теперішній час в кримінальному провадженні механізм захисту є підсистемою механізму забезпечення прав та свобод, що на наш погляд, є першочерговим напрямом функціонування правоохоронних органів у питанні поновлення порушених прав і неприпустимості таких порушень та створення належних юридичних гарантій. Це пов’язано із тим, що порушення чи обмеження суб’єктами прав і свобод людини зумовлює потрібний обсяг суб’єктивних прав та правових інститутів, а також правових механізмів, котрі б створили для особи можливість захисту своїх прав перед державою та її органами і змусили установи, організації та підприємства дотримуватись вимог Конституції та законів держави [4].

Суб’єктами забезпечення і охорони конституційних прав та свобод особи є ціла низка державних інституцій і силових відомств – МВС, СБУ, суди загальної юрисдикції, прокуратура.

Діяльність цих суб’єктів виражена в правових та організаційних заходах, які спрямовані на:

− захист особи, її життя, здоров’я та права, свободи і законні інтереси, незалежно від статі, мови, віку, національної чи расової приналежності;

− недопущення чи припинення у своїй роботі незаконних обмежень та порушень права, законних інтересів громадян, скажімо, звільнення необґрунтовано заарештованого чи затриманого;

− забезпечення людині всіх необхідних умов для реалізації свого права, свобод та законних інтересів;

− анулювання незаконного акту і поновлення порушеного права, свобод та інтересів людини, для прикладу, рішення про порушення кримінальних справ тощо;

− компенсацію шкоди, завданої унаслідок незаконного обмеження прав та свобод людини;

− притягнення особи, що визнана винною у вчиненні правопорушення, до

належної відповідальності.

Разом з тим, треба визначити, хто має потребу в захисті прав і свобод у кримінальному провадженні. На нашу думку, такими суб'єктами є:

− особи, яким безпосередньо чи опосередковано завдано шкоду злочином. Ними вважають потерпілого, цивільного позивача та їхніх представників і правонаступників;

− суб'єкти, яким було надано право захисту від підозри, обвинувачення або цивільного позову. Ними вважають обвинуваченого, підозрюваного, цивільного відповідача, підсудного. Як бачимо, захисту підпорядковані види діяльності, які не збігаються, а інколи абсолютно протилежні за формою та змістом;

− захист від злочину та захист від кримінального переслідування.

Перелічені заходи захисту ставлять таке завдання: змусити зобов'язаних осіб виконати всі обов'язки, котрі поклав на них закон. Захист прав є об'єктивною необхідністю, тому що всі права які надані особистості, але не забезпечені відповідними засобами захисту, у випадках порушення цих прав є лише декларативними правами.

За сферою дії у кримінальному провадженні захист прав поділяють на внутрішньодержавний, який здійснюється за допомогою внутрішньодержавних способів захисту прав, і міжнародний, який реалізується згідно із загальновизнаними засадами і нормами, що регулюють ділянку захисту прав європейськими організаціями, наділеними відповідними функціями.

Внутрішньодержавний захист прав, відповідно до суб'єктів його здійснення, поділяється на: прокурорський, захист конституційних прав громадян адвокатом, захист офіційно Уповноваженим Верховної Ради України і захист прав людини правозахисними організаціями та судовий.

Міжнародно-правовий захист конституційного права людини, що було порушено під час кримінального провадження, відобразився в діяльності Європейського суду із прав людини. Ці суб'єкти реалізують, узаконюють конкретні юридичні механізми і процедуру захисту людини, якої стосується кримінальне провадження, на підставі, в обсязі, що передбачені КПК, Конституцією та іншими законами держави, бо їхні функції, повноваження, права й обов'язки підконтрольні служінню людині і суспільству [5 , с. 236].

Відомо, що в кримінальному процесі механізм захисту конституційного права людини мусить діяти перманентно, бо його пасивність чи бездіяльність призводить до суспільно небезпечних результатів, що можуть проявлятися в обмеженнях та масових порушеннях основних прав та у нівелюванні загальнолюдських гуманістичних вартостей, зростанні правового нігілізму, що може призвести до порушення першорядних засад законності та рівності громадян перед законом, судом. Функція механізму захисту конституційного права людини у кримінальному провадженні виявляється у зростанні поваги до гідності людини, збереженні її особистого життя та здійсненні невідкладних

належних заходів у разі порушень прав та свобод людини.

Отже дійдемо висновку, що для ефективної роботи механізму та для того, щоб права особи були реалізовані практично, а не залишились декларацією, вкрай необхідно, щоб кожен із тих, хто бере участь у кримінальному провадженні мав змогу користуватися своїми правами та належні права повинні бути забезпечені державою і мати найвищу цінність. Так як охорона основних прав є ключовим фактором побудови в Україні демократичної та правової і соціальної країни. Тільки особи, що використовують всі свої права та свободи, можуть почувати себе гідно в державі, розуміти, громадянином якої держави вони є, та бути повноправним членом громадянського суспільства, усвідомлюючи належний, повний захист від всіх незаконних зазіхань.

Література

1. Погорецький М. А., Яновська О. Г. Адвокатура України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2014. 368 с. 2.

2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.

3. Кримінально процесуальний кодекс.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 22.05.2021).

4. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 23.05.2021).

5. Адвокатура України: навч. посіб. / В. К. Шкарупа, А. М. Титов, Ю. Я. Кінаш; за ред. В. К. Шкарупи. 2-ге вид., випр. Київ: Знання, 2008. 398 с.

Бугаєць Т.І.
викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

УЧАСТЬ ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИКА, ПЕДАГОГА, ПСИХОЛОГА ТА ЛІКАРЯ У ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА УЧАСТЮ МАЛОЛІТНЬОЇ ТА НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ

Міжнародні стандарти захисту прав та інтересів малолітніх та неповнолітніх осіб у кримінальному провадженні закріплюють, що правосуддя завжди має бути доброзичливим до дитини, не залежно від того, хто вона і що вчинила. Правосуддя, дружнє до дитини, передбачає ставлення до дитини від всіх його сторін з гідністю, повагою, турботою та справедливістю. Зокрема, кожній дитині має бути надана підтримка та професійна допомога, коли вона стикається із системою правосуддя.

Варто зазначити, що в залежності від процесуального статусу дитини, її віку, суб'єктивної думки особи, яка проводить слідчу (розшукову) дію, склад

визначених осіб різний і в цій частині національне законодавство потребує змін з метою забезпечення якнайкращих інтересів дитини без жодної дискримінації.

Відповідно до міжнародного стандарту, який закріплений у принципі 72 пояснювальної записки Керівних принципах Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, багатопрофільний підхід до дітей, що порушили закон, особливо необхідний. Існуюче та зростаюче розуміння дитячої психології, потреб, поведінки і розвитку не завжди достатньо поширюється серед професіоналів у галузі правоохоронної системи [1].

Участь педагога, психолога та, за необхідності, лікаря покликана забезпечити те, щоб малолітні та неповнолітні особи під час досудового розслідування, а особливо під час надання ними свідчень та заяв, почували себе у безпеці та мали необхідну підтримку. Так само участь зазначених фахівців є необхідною та важливою підтримкою для поліцейських, суддів, адвокатів та прокурорів, які не володіють спеціальними знаннями у галузі дитячої психології або медицини (у випадках, де це необхідно) під час здійснення оцінки показів дитини, визначення найкращих інтересів дитини та можливих шкідливих наслідків для неї при прийнятті рішень, що прямо або опосередковано стосуються благополуччя малолітніх та неповнолітніх осіб зараз або у майбутньому. Багатопрофільний підхід та залучення психологів або педагогів та лікарів до участі у кримінальних провадженнях за участю дітей є доцільним та необхідним однозначно.

Разом з тим, КПК України визначає можливість залучення педагога або психолога при проведенні слідчих (розшукових) дій за участі малолітніх та неповнолітніх осіб, зокрема, під час допиту, і дане питання є досить дискусійним. Це питання широко обговорюється як практиками, так і вченими та немає чіткої одностайної відповіді. Законодавець дозволив особі, яка проводить допит право вибору, при цьому не визначив, в яких випадках має бути запрошений педагог, а в яких – психолог. На практиці часто це призводить до формального вирішення питання. Відсутність у достатній кількості психологів, особливо у невеликих містах, навіть у приватному секторі, призводить до того, що найчастіше до участі під час допиту малолітньої та неповнолітньої особи запрошують педагога, роль якого зводиться до формальної присутності та поставлення підпису у протоколі допиту.

Так само думки вчених з цього питання – різні. Так, одним із завдань педагогіки є визначення закономірностей в області виховання та навчання. Завданням психології є дослідження особливостей формування, розвитку та прояву психологічних явищ та процесів [2]. Деякі вчені ототожнюють педагога та психолога зі спеціалістом [3]. Інші вчені дотримуються протилежної думки та вважають, що психолога та педагога не варто ототожнювати зі спеціалістом [4]. Каневський Л.Л. вважає, що педагог, який навчає неповнолітнього, якого підозрюють або обвинувачують у вчиненні злочину, зацікавлений у тому, як буде завершена справа, оскільки несе відповідальність за навчання та

виховання цієї дитини [5]. У той час, коли спеціаліст не має бути зацікавленим, а у разі, якщо він має який-небудь інтерес, то підлягає обов'язковому відводу. Ф. Багаутдинов зазначає, що у випадку, якщо педагог вперше бачить підлітка під час слідчої (розшукової) дії, не знає його психологічного стану, він фактично не може активно приймати участь у слідчій (розшуковій) дії та обирає пасивну функцію [6]. С.В. Тютєв, окрім цього, відмічає, що відсутність чіткого розуміння цілі та задач педагога, який приймає участь під час допиту, приводить лише до його формальної присутності [7].

Серед переваг залучення психолога можна визначити наступні. По-перше – роль психолога не обмежується лише його участю під час слідчої (розшукової) дії. Участь психолога під час слідчої (розшукової) дії за участю малолітньої та неповнолітньої особи сприяє встановленню психологічного контакту з дитиною. Психолог, в залежності від вікових та психологічних особливостей дитини, її поведінки, відношення до події злочину та інших факторів, застосувавши певні методики та психологічні прийоми, може сформулювати коректні запитання та отримати повну і достовірну інформацію від дитини. по-друге – завданням психолога також може бути підготовка малолітньої або неповнолітньої особи до участі у слідчій (розшуковій) дії. По-третє – психолог може оцінити ступінь розвитку дитини, її індивідуальні та психологічні особливості та сприяти встановленню контакту з дитиною, що спонукатиме до надання нею правдивих свідчень. По-четверте – психолог може скласти свій висновок за результатами спілкування з дитиною, в якому надати свої рекомендації щодо подальшої роботи дитини у разі такої потреби. У висновку психолог може зазначити ймовірність того, чи говорить дитина правду, чи, можливо, її свідчення є проявом фантазії або навіюванням сторонніми особами, чи може вона приймати участь у наступних слідчих (розшукових) діях, та, зокрема у судових засіданнях. Безумовно, на деякі питання додатково наддасть відповідь комплексна судова психолого-психіатрична експертиза, але роль психолога на даному етапі досудового розслідування є досить важливою, оскільки висновок експерта вдасться отримати, як правило, через значний проміжок часу. По-п'яте – психолог так само може оцінити покази дитини. Методика оцінки показів дитини добре себе зарекомендувала за кордоном та активно використовується. По-шосте – оцінка наслідків травм дитини, яка потерпіла внаслідок подій. Це важливо особливо у випадку малолітніх жертв фізичного, психологічного та сексуального насильства. Педагог в силу відсутності в нього спеціальних знань, навичок та відповідної практики не здатний впоратись з порушеними вище питаннями. Так само у випадку участі педагога у якості спеціаліста, процесуально виключається можливість його допиту у якості свідка.

Важливо зазначити про результати дослідження «Особливості розслідування та судового розгляду справ, пов'язаних з сексуальним насильством щодо дитини, зокрема онлайн, та торгівлею дітьми», ініційованого

за підтримки Уповноваженого Президента України з прав дитини у 2020 році. Так, 97,9% респондентів з числа суддів, прокурорів, адвокатів, слідчих, ювенальних поліцейських, представників служб у справах дітей зазначили про необхідність залучення саме психолога до проведення опитування та допиту малолітньої та неповнолітньої особи.

Важливою є участь лікаря у досудовому провадженні за участю малолітньої та неповнолітньої особи. КПК або іншими нормативно-правовими актами не визначено, коли участь лікаря є обов'язковою. Разом з тим, варто забезпечити участь лікаря під час взаємодії з малолітньою та неповнолітньою особою, яка має розлади спілкування й інші розлади нервово-психічного розвитку. Малолітні та неповнолітні особи такої категорії потребують особливого підходу та допомоги спеціалістів, які мають медичну освіту, оскільки дитина може мати труднощі з: мовленням, розумінням та використанням мови, мисленням чи обґрунтуванням, соціалізацією, відчуттями та поведінкою, слухом, зором, пересуванням чи станом здоров'я.

Підсумовуючи, варто зазначити, під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю малолітніх та неповнолітніх осіб варто залучати саме психолога, а не педагога, що відповідає найкращим інтересам дитини. так само, важливою є участь лікаря у тих кримінальних провадженнях, де діти потребують особливого підходу.

Література

1. Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини. Програма Ради Європи "Будуємо Європу для дітей і разом з дітьми". 2010. С. 66. URL: https://rm.coe.int/16804c2188

2. Бычков А. Н. Участие педагога в уголовном судопроизводстве : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. Ижевск, 2007. С. 6.

3. Евстигнеева О. В. Использование специальных познаний в доказывании на предварительном следствии : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. Саратов, 2008. С. 284.

4. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса: в 2 т. Москва, 1970. С. 11.

5. Степанов В. В., Шапиро Л.Г. Процессуальные и криминалистические проблемы использования специальных знаний в уголовном судопроизводстве // Использование специальных знаний в судопроизводстве: сб. науч.тр. Калининград, 2005. С. 3–12.

6. Крысько В. Г. Психология и педагогика: курс лекций. Москва, 2005. (3). С. 477–478.

7. Пидкасистый П. И. Педагогика: учеб. пособие для студ. педагог.вузов и педагог. колледжей. Москва, 1998. С. 3–12.

8. Багаутдинов Ф. Ювинальная юстиция начинается с предварительного следствия. *Российская юстиция*. 2002. №9. С. 43–44.

9. Тетюев С. В. Зачем уголовному процессу педагог? *Российская юстиция.* 2010. № 6. С. 37–40.

Балецька А.І.
здобувачка 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Кисельов А. О.
к.ю.н., доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції, доцент
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
майор поліції

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Головними вимогами до працівників оперативних підрозділів органів та підрозділів Національної поліції при здійсненні ними оперативно-розшукових заходів є: абсолютна недопустимість використання в процесі їх здійснення таких прийомів й методів, що суперечать вимогам законів та правилам моралі; оперативно-розшукові заходи можуть здійснюватися виключно з метою попередження, припинення та розкриття злочинів, а також виявлення осіб, причетних до їх вчинення; оперативно-розшукові заходи не повинні порушувати законні права та свободи осіб, у тому числі й тих, які вчинили протиправні порушення та злочини; оперативно-розшукові заходи не можуть містити в собі елементів провокації та фальсифікації. На нашу думку, під правовою основою здійснення ОРД слід розуміти сукупність правових норм, що визначають правові, організаційні й тактичні положення використання гласних і негласних сил, засобів і методів, та створюють умови для досягнення окремих оперативно-тактичних завдань. Нормативно-правове регулювання діяльності оперативних підрозділів органів та підрозділів Національної поліції необхідно розуміти як цілеспрямовану діяльність суб'єктів нормотворчого процесу щодо врегулювання та впорядкування засобами юридичної техніки суспільних відносин, які виникають з приводу здійснення оперативно-розшукових заходів з метою боротьби зі злочинністю.

Таким чином, спостерігаються неоднакові підходи до використання терміну «документування»: науковці та розробники відомчих нормативно-правових актів цілком обґрунтовано ним послуговуються, а застосування його законодавцем є досить обмеженим та, цілком імовірно, випадковим. У науці відсутні єдині погляди на сутність ключових понять, пов'язаних із

документуванням, а вчені та представники відомчої правотворчості, часто без надання відповідних дефініцій, вживають різні похідні від нього («документування», «документування злочинів», «оперативне документування», «оперативно-розшукове документування», «документування оперативними підрозділами»).

Викладене зумовлює необхідність сформувати категоріально-понятійний апарат документування оперативними підрозділами. На нашу думку, цілком логічно розглядати поняття «документування» як похідне від поняття «документ». Саме так до цього питання здебільшого підходять представники не лише юридичних наук, а й інших галузей знань [1].

При цьому у кожній науці співіснують різні підходи до визначення поняття «документа»: у різних галузях знань між науковцями точаться дискусії з приводу його сутнісних ознак та формулювання дефініції. Дослідження з цього приводу, спеціально проведене А.П. Запотоцьким, дозволило вченому визначити, що документом можна вважати будь-які предмети матеріального світу, придатні для фіксації та передачі у часі і просторі інформації (відомостей) з метою її збереження та суспільного використання [2].

Література

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

2. Структура Національної поліції України // Національна поліція : тимчас. вебсайт. URL: https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1795723 (дата звернення: 05.03.2018).

Городецька М.С.
к.ю.н., доцентка кафедри організації досудового розслідування
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

На підставі аналізу рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Європейський суд, Суд) можна стверджувати, що Європейський суд у своєму тлумаченні дотримується доктрини того, що права людини визначені у Європейській конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ, Конвенція), створюють негативний (матеріальний) обов'язок держав щодо недопущення порушення вказаних прав, а також позитивний (процесуальний) обов'язок щодо ефективного розслідування та забезпечення справедливого судового розгляду у кожному випадку порушення вказаних прав.

В.В. Касько зазначає, що: «Виходячи із доктрини позитивних зобов'язань, яка застосовується Судом при інтерпретації норм Конвенції, її стаття 3 містить не лише обов'язок держав утримуватись від жорстокого поводження (негативні

обов’язки), але і накладає на Високі Договірні Сторони зобов’язання вживати певних активних дій для забезпечення права особи не бути підданою такому поводженню (позитивні зобов’язання)» [1, с.41].

Хоча вказаний принцип використовується ЄСПЛ стосовно оцінки зобов’язань держави лише щодо дотримання норм Конвенції, варто зазначити, що подібний принцип є цілком доречним щодо застосування внутрішнього законодавства. Стосовно кримінально-правової сфери слід зазначити, що кожна норма матеріального права – кримінально-правова норма – зобов’язує усіх осіб утримуватись від вчинення кримінальних правопорушень, тобто не вчиняти тих суспільно небезпечних діянь, які передбачені у кримінальному законі. Тобто передбачає так звану перспективну кримінальну відповідальність. А також зобов’язує державу пильнувати дотримання прав, охоронюваних кримінальним законом, та всіляко сприяти утриманню осіб від вчинення кримінальних правопорушень. У чому полягає матеріальний негативний обов’язок держави щодо недопущення порушення кримінальних норм.

У разі порушення кримінальних норм держава автоматично набуває обов’язку процесуального щодо ефективного розслідування порушених прав (реалізовується даний обов’язок держави у вигляді обвинувальної діяльності офіційних органів кримінального переслідування) та справедливого судового розгляду (реалізовується даний обов’язок держави за рахунок прийняття справедливого рішення компетентним судом).

Отже, реалізація кримінальних матеріальних прав завжди пов’язана та зумовлена реалізацією кримінальних процесуальних прав.

Зупинимося на дослідженні конституційних та природніх (конвенційних) прав, реалізація яких може знаходитися у сфері впливу суб’єктів кримінального судочинства.

Конституційні права громадян, які не є абсолютними, можуть бути обмежені за вмотивованим рішенням суду, про що прямо вказується у конституційних нормах, які регламентують вказані права, наприклад, ст. 29, 30, 31, 41 Конституції України (далі – Конституції). Окрім того, ст. 55 Конституції визначає, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. А отже, у кожному разі можливого обмеження органами державної влади конституційних прав, їх забезпечення покладається на суд.

Усі ці конституційні права і свободи людини і громадянина знайшли відображення у кримінальному процесуальному законодавстві у вигляді засад кримінального провадження.

Також слід вказати, що конституційні права та свободи дублюють у певній мірі конвенційні права та свободи людини. Елементарний порівняльний аналіз Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) та Конституції України підтверджує дану тезу. Так, С. Шевчук вірно зазначає, що з ратифікацією Конвенції в Україні існує, так би мовити,

«подвійний» захист цих прав та свобод — як на конституційному рівні, так і на рівні Конвенції [2].

С. Шевчук у своїй публікації розвиває тезу щодо того, що старій ліберальній ідеї про захист прав людини на підставі закону, на якій ґрунтувалася перша європейська правова революція, приходить на зміну експериментальна ідея про необхідність захисту прав людини від закону, але на підставі Конституції. У цьому саме й полягала головна мета прийняття Конвенції – забезпечити верховенство людини над державою, пріоритетність її прав перед будь-яким правовим актом держави [2].

Звичайно, що сфера кримінального судочинства обов'язково має відповідати конституційним принципам та міжнародним конвенційним правовим положенням. Обмежувальну функцію основних прав людини не можна заперечувати. Отже, функціональне призначення конституційних та конвенційних прав у кримінальному процесі є обмеження державних органів у їх діяльності щодо людини та захист від їх свавілля.

У той же час, слід зазначити, що вчинення кримінального правопорушення кожного разу пов'язане з посяганням однієї особи на основоположне право іншої особи (право на життя, право на власність тощо). У такому випадку захист основоположних прав людини спонукає державу до здійснення кримінальної процесуальної діяльності, у зв'язку з захистом основоположних прав людини у процесуальному аспекті. Проте тут же під час кримінальної процесуальної діяльності держава обмежується через дотримання основоположних прав людини.

У даному випадку проявляється дуальність функціонального призначення прав людини у кримінальному процесі: з одного боку забезпечення основоположних прав у процесуальному аспекті спонукає державу до провадження кримінальної процесуальної процедури, з іншого боку забезпечення основоположних прав людини цю ж кримінальну правову процедуру обмежує, стримує.

Література

1. Ахтирська Н.М., Касько В.В., Маланчук Б.А., Мелікян А., Пошва Б.М., Фулей Т.І., Шукліна Н.Г. Застосування в Україні європейських стандартів протидії жорстокому поводженню і безкарності: науково-практичний посібник для суддів / За заг. ред. проф. Маляренка В.Т. Київ: «К.І.С», 2011. 320 с.

2. Шевчук С. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод: практика застосування та принципи тлумачення у контексті сучасного українського праворозуміння . *Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі.* № 2'1999. URL: http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=416. (дата звернення 01.05.2021)

Голубош В. В.
генерал поліції третього рангу,
начальник ГУНП в Івано-Франківській області,
к. ю. н., доцент,доцент кафедри кримінального права, процесу
і криміналістики Київського інституту інтелектуальної власності
та права Національного університету «Одеська юридична академія»

Кіцелюк В. М.
заступник начальника ГУНП в Івано-Франківській області,
державний службовець 3 рангу,
к. ю. н., доцент,доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики
Івано-Франківського юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

Бондюк А. Ф.
майор поліції, начальник управління кадрового
забезпечення ГУНП в Івано-Франківській області,
кандидат юридичних наук

Кріцак І.В.
підполковник поліції, помічник начальника ГУНП
в Івано-Франківській області,
кандидат юридичних наук

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

«Найкращі правила можуть втратити своє значення
в недосвідчених, грубих і недобросовісних руках»
А. Ф. Коні

Актуальність проблеми. Конституція України вперше за багатовікову вітчизняну історію державотворення визнає найвищою цінністю права і свободи людини. Це – єдина вища цінність, всі інші суспільні блага відносно до неї займають інший рівень і не можуть їй суперечити. Побудова громадянського суспільства і правової держави призводить до того, що право і його найважливіша складова – права людини – стають дієвим регулятором суспільних відносин. Саме права людини покликані визначати межі свободи політики, політиків та державної влади. Будь-які політичні заходи, які

породжують порушення прав людини – це посягання на свободу індивіда. Вони є антиправовими і аморальними, оскільки права людини – це не тільки відображення правового досвіду розвитку людства, а й кристалізація його моральних начал, пов'язаних з повагою свободи і автономії індивіда, неприпустимістю їх порушення, з орієнтиром на категорії добра і загального блага [1, с. 11].

Права людини є складним багатовимірним явищем, їх генезис, соціальні корені, призначення –одвічна проблема історичного, соціально-культурного розвитку людства, яка нараховує тисячоліття і незмінно перебуває в центрі уваги політичної, правової, етичної, релігійної, філософської думки. Людство на шляху утвердження прав і свобод пройшло тернистий шлях, крок за кроком обмежуючи всевладдя держави, поширюючи принцип рівноправності на дедалі більше коло осіб та відносини між ними. Вся історія розвитку людського суспільства – це історія боротьби за створення кращих умов для існування людини, за визнання і забезпечення безперешкодної реалізації її прав і свобод. Права людини невідчужувані, належать їй від народження. Ніхто не може позбавити людину її природних прав на життя, особисту недоторканність, вільний вибір способів життєдіяльності, свободу совісті, думки, переконання, автономію у сфері приватного життя та інших прав. Сучасний світ неможливо уявити без прав людини, які ґрунтуються на принципах свободи, рівності, справедливості і дають уявлення про добро та зло [2, с. 265].

Якщо звернутися до історії розвитку прав людини, то довгий час вони були суто внутрішньою справою держави, яка сама визначала і об'єкт прав людини, і способи їх реалізації та захисту. Однак з часу прийняття Статуту ООН з 1945 року права людини та механізми їх захисту стають предметом загального міжнародного права. А з середини XX століття розробляються універсальні документи з міжнародного захисту прав людини, серед яких такі: Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні правах від 16 грудня 1966 р. та ін. [3, с. 133].

Права людини – складне і багатостороннє суспільне явище, яке пройшло у своєму розвитку низку послідовно змінюючих один одного етапів. Так чи інакше права індивіда були притаманні всім суспільно-економічних формаціям і цивілізаціям [4, с. 12]. Тут слід відзначити, що загальновизнані права людини в будь-якій країні залежать від історичного розвитку її державності, характеру суспільно-політичного ладу, розстановки соціальних сил, від національних, релігійних, культурних, правових традицій і, нарешті, від загальної політичної і правової культури населення [5, с. 213]. У найзагальнішому значенні права і свободи людини є одним з найбільш важливих інститутів демократичної держави, який об'єктивно відображає рівень розвитку суспільства, ступінь його цивілізованості [6, с. 258].

Забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності. Правове становище (статус) людини і громадянина в повному обсязі характеризується сукупністю прав, свобод і обов'язків, якими вона наділяється як суб'єкт правовідносин, що виникають в процесі реалізації норм всіх галузей права. Для України з її надзвичайно багатою, напрочуд цікавою і трагічною історією завжди гостро стояла проблема забезпечення і дотримання прав і свобод особистості. Це – головна мета і найважливіший механізм будь-якої цивілізованої держави, яка прагне забезпечити свободу, добробут, гідність, безпеку людей, позбавити їх від згубних наслідків дестабілізації суспільства. Декларування прав і свобод людини направлено, таким чином, на те, щоб саме вони стали головною метою функціонування влади та існування суспільства. Однак за роки проведення реформ, всупереч благим намірам і оптимістичним прогнозам їх зачинателів, утворився певний розрив між теорією і практикою прав і свобод людини. Його усунення – найважливіший пріоритет вітчизняної правової політики. В даний час країна зіштовхнулася з масовим порушенням елементарних прав і свобод особистості, таких, як право на життя, здоров'я, безпеку, оплату праці, соціальний захист, медичну допомогу тощо [7]. В цьому аспекті слушною є думка М. Козюбри про те, що від рівня забезпеченості права залежить ступінь досконалості самої особистості, а «людський вимір», врешті-решт, є точкою відліку будь-яких перетворень у суспільстві [8, с. 24].

У сучасних умовах ефективне забезпечення прав і свобод людини у правоохоронній діяльності вимагає концептуально нових підходів, що обумовлюють докорінні зміни організаційно-правових основ їхнього функціонування, зокрема гуманізації діяльності поліції і підвищення її авторитету, побудову відносин між поліцією і народом на основі партнерства, вдосконалення форм, методів і засобів забезпечення прав і свобод людини [9, с. 601]. Правоохоронна роль поліцейського найбільше проявляється в охороні прав громадян, адже в основному діяльність поліції спрямована на усунення перешкод в реалізації громадянами своїх прав і свобод, на попередження правопорушень, боротьбу з невиконанням обов'язків і зловживанням правами і свободами з боку будь-яких учасників правовідносин [9, с. 603]. О. А. Горєлова зазначає, що важливими функціями поліції в цьому напрямку є надання допомоги людям у відновленні порушених прав і свобод, в надзвичайних ситуаціях, які постраждали від правопорушень; неповнолітнім, які залишились без піклування; особам, які звільнилися з місць позбавлення волі, на їхню ресоціалізацію; надання охоронних послуг і т.д. [9, с. 605].

Порушення прав людини з боку правоохоронних органів. Правопорушення, вчинені співробітниками правоохоронних органів, мають підвищену суспільну небезпеку, оскільки це ті самі органи, які існують для боротьби з ними. Давня грузинська приказка говорить: «Якщо сторожу сторож знадобиться – кінець світу настане». Правопорушення, вчинені працівниками поліції, підривають саму основу існування правоохоронних органів, знижують

авторитет поліцейських підрозділів і формують негативне ставлення населення до них, сприяють розвитку правового нігілізму в країні [10, с. 327]. Окремі гучні злочини, скоєні співробітниками поліції особливо до 2010 року, наводять жах. Проблема тортур, катувань, жорстоких і нелюдських поводжень з людиною в поліції стала пріоритетною, вказані факти часом переповнювали пресу, телебачення, Інтернет. В Україні таке вирішення було дуже простим: за новим КПК визнання вини особою під час досудового розслідування не є доказом в суді. До уваги судом приймаються тільки свідчення, надані безпосередньо на судовому засіданні. Цим відкинута знаменита «доктрина Вишинського»: визнання – цариця доказів. Адже часом катування в поліції відбуваються не заради спортивного інтересу, а для того, щоб будь-яким шляхом «вибити» зізнання, розкрити злочин, незалежно від того, чи знайшли винного. А вже потім, на жаль, у цей ланцюг включаються прокуратура і суд. І ніякі «залізні» докази, представлені суду, вже не мають сенсу. З прийняттям нового КПК України правоохоронним органам просто безглуздо «вибивати» зізнання з підозрюваних [11, с. 198-199].

Як слушно зауважує Е. А. Памфілова, «Не дивлячись на складнощі зовнішньополітичного і економічного характеру, розумно не економити на людях, а, навпаки, інвестувати в права людини, культуру, освіту і охорону здоров'я, примножуючи людський капітал – основний ресурс і джерело розвитку держави. Пріоритет дотримання прав людини в будь-яких умовах і за будь-яких обставин може створити фундамент, необхідний для стійкого розвитку країни і досягнення балансу інтересів особистості, суспільства і держави» [12, с. 111].

В результаті проведеного дослідження слід констатувати, що Україна, слідуючи курсом реформ, проголосила права людини як пріоритетні і найбільш значущі соціальні цінності, визнала необхідність дотримання загальноприйнятих міжнародних стандартів у сфері прав людини. При цьому, особливої уваги заслуговує конституційне положення про те, що людина, її права і свободи є найвищою соціальною цінністю, а визнання, дотримання і їхній захист – обов'язок держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а людина – перед державою за власні вчинки. Лише конгломерат та сутнісне усвідомлення прав як можливостей, свобод не як вседозволеності та неухильного виконання обов'язків кожним із нас є запорукою докорінного переформатування особистості у напрямку відповідності високим суспільним ідеалам. При цьому, особливий акцент робиться на обов'язках, на добросовісному служінні людини – державі, а держави людині. Такий шлях сприятиме досягненню неабияких успіхів у царині дотримання прав людини. В Україні гарантується державний захист прав і свобод людини і громадянина. Це положення повинно лежати в основі діяльності всіх органів державної влади.

Сучасне суспільство настільки швидкими темпами розвивається і трансформується, що поліцейські структури повинні щоразу підлаштовуватись

до роботи в нових суспільних умовах і виробляти нові підходи до реалізації правоохоронної діяльності. Велике значення має аналіз зарубіжного досвіду, насамперед європейського. Поліція будь-якої країни покликана захищати життя, здоров'я, права, свободи, майно людини, інтереси суспільства і держави від злочинних та протиправних посягань. При цьому поліцейський зобов'язаний не лише сам дотримуватися прав людини, він не має права не реагувати на подібні порушення, вчинені іншими громадянами чи організаціями. Звідси кожен поліцейський наділений правом крайнього засобу впливу на поведінку людини – застосування вогнепальної зброї, що загалом накладає особливу відповідальність на дії представників правоохоронних структур. Слід чітко усвідомлювати саму сутність та межі дозволених прав людини чи обов'язок зробити усе можливе, щоб такі її права не були порушені. Тут спостерігається дуже тонка межа знання культури спілкування, переконливості, від якої, власне, залежить кінцевий результат довіри громадян до поліцейського. Недарма поліцією багатьох країн світу визначений девіз: «Служити і захищати», «Служити і поважати».

Література

1. Будовская О. В. Духовно-политические аспекты реализации прав и свобод человека и гражданина в современной России. *Гуманитарные исследования.* 2008. № 4 (28). С. 11–17.

2. Сігріянська В. О. До питання про права людини: генезис тлумачень та уявлень. *Альманах права.* 2017. Вип. 8. С. 264–269. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2017_8_66

3. Мулюкова В. А. Универсальный международный механизм защиты прав человека, как один из способов защиты прав человека. *Управление социально-экономическим развитием регионов: проблемы и пути их решения:* материалы международной научно-практической конференции. Ответственный редактор: Горохов А.А., 2011. С. 133–135.

4. Стремоухов А. В., Стремоухов А. А. Предыстория прав человека и становление концепции прав человека в древнем мире. *Ленинградский юридический журнал.* 2017. № 2 (48). С. 12–21.

5. Головистикова А. Н., Грудцына Л. Ю. Права человека: эволюция развития. Исторические предпосылки зарождения концепции прав человека. *Адвокат.* 2006. №6.

6. Шутова В. Н. Права человека в современном мире: проблеми понимания и реализации. *Деятельность правоохранительних органов в современних условиях*: сб. материалов XXIII междунар. науч.-практ. конф.: В 2 т. Иркутск, 2018. Т. 2. С. 258–261.

7. Ледях И. А. Защита прав человека и конституционное правосудие. Права человека и политическое реформирование. Москва, 1999.

8. Козюбра М. Права людини і верховенство права. *Право України*. 2010. № 2. С. 21–25.

9. Горелова О. А. Защитная деятельность правоохранительных органов прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации. *Аллея науки*. 2019. Т. 1. № 6 (33). С. 600–605.

10. Хасаншин И. М. Предупреждение преступлений, совершаемых органами ОВД. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена*. 2008. № 65.

11. Пирская Е. И. Проблемы соблюдения прав и свобод человека и гражданина в деятельности правоохранительных органов. *Право и политика: теоретические и практические проблемы:* сборник материалов 2-й Международной научно-практической конференции, посвященной 20-летию юридического факультета Рязанского государственного университета имени С..А. Есенина. Ответственный редактор: А.В. Малько. 2013. С. 197–200.

12. Доклад Уполномоченного по правам человека в РФ. Москва: Аппарат Уполномоченного по правам человека в РФ, 2015.

Гуріна Д.П.
кандидатка юридичних наук,
заступник завідувача лабораторії навчальної та наукової роботи
Державного науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА МАЙНО ТРЕТЬОЇ ОСОБИ

Одним із найважливіших питань кримінального провадження є забезпечення дотримання законності під час досудового розслідування і судового провадження. Із доповненням у 2016 р. Кримінального процесуального кодексу України статтею 64^2 «Третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт» у наукових колах виникли певні дискусії з приводу окремих питань кримінально-процесуального статусу нового учасника кримінального провадження, а також кримінальних процесуальних гарантій, які повинні забезпечувати законність та обґрунтованість накладення арешту на майно третьої особи.

Окремі проблемні питання накладення арешту на майно третьої особи досліджені у роботах таких українських науковців, як О. В. Верхогляд-Герасименко , В. І. Галаган, І. В. Гловюк, А. В. Дрозд, О. М. Калачова, О. В. Капліна, Т. В. Корчева, Л. М. Лобойко, Н. С. Моргун, Ю. М. Мирошниченко, О. В. Музиченко, Т. О. Музиченко, Т. Ю. Смалюк,

О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова, В. І. Фаринник, О. Г. Шило та ін. Проте, деякі аспекти забезпечення законності під час накладення арешту на майно третьої особи залишаються недостатньо дослідженими.

Законність під час накладення арешту на майно третьої особи, а також дотримання її прав і законних інтересів, забезпечується кримінальними процесуальними гарантіями, серед яких виокремлюють кримінальну процесуальну форму, засади кримінального провадження, процесуальний статус учасників, судовий та відомчий контроль, прокурорський нагляд та ін.

Заслуговує на підтримку думка Т. Ю. Смалюка, який до основних процесуальних гарантій дотримання прав та законних інтересів третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, пропонує віднести: процесуальну форму накладення арешту на майно; установлені законом процесуальні дії посадових осіб органів державної влади, що виконують свої контрольно-наглядові функції (нагляд прокурора за дотриманням законів під час арешту майна третьої особи, судовий контроль за дотриманням прав та законних інтересів третьої особи в разі застосування цього заходу); визначені законом процесуальні дії третьої особи, які пов’язані з правом на захист від неправомірного накладення арешту на їх майно шляхом подання клопотання про скасування арешту майна та/або оскарження ухвали про накладення арешту на майно [1, с. 157].

Процесуальна форма накладення арешту на майно визначає порядок та межі дій та рішень уповноважених суб’єктів, недотримання яких тягне за собою санкції.

Нагляд прокурора за дотриманням законів під час накладення арешту майна третьої особи є однією з важливих процесуальних гарантій дотримання прав і законних інтересів такої особи. Слушною є думка Н. І. Мичка про те, що на стадії досудового розслідування прокурор вирішує два взаємопов’язані завдання: по-перше, він охороняє закон, піклується про права й законні інтереси підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого та інших учасників досудового слідства, стежить за дотриманням порядку розслідування; по-друге, він є учасником досудового слідства, сприяє розкриттю й розслідуванню злочину, притягненню винних осіб до встановленої законом відповідальності [2, с. 329]. Тобто, прокурор має вжити заходів у разі порушення законності під час накладення арешту на майно третьої особи. Крім того, з метою попередження незаконного арешту майна третьої особи, прокурор має відмовити у погодженні клопотання слідчого щодо арешту такого майна.

Важко не погодитися з науковцями, які відносять до повноважень прокурора, що спрямовані на забезпечення законності під час накладення арешту на майно третьої особи, та передбачають можливість: мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, які стосуються застосування цього заходу (п. 2 ч. 2 ст. 36 КПК України); брати участь в арешті майна третьої особи (п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України); ініціювати перед керівником

органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених кримінальним процесуальним законодавством, для його відводу, або в разі неефективного досудового розслідування (п. 8 ч. 2, ч. 5 ст. 3 КПК України); погоджувати або відмовляти в погодженні клопотання слідчого до слідчого судді щодо арешту майна третьої особи (п. 10 ч. 2 ст. 36 КПК України); уносити зміни до складеного слідчим клопотання (п. 13 ч. 2 ст. 36 КПК України) [1, с. 161].

Крім розглянутого вище, однією із процесуальних гарантій дотримання прав та законних інтересів третьої особи при вирішенні питання про накладення арешту на її майно, є судовий контроль, який здійснюється слідчим суддею, судом. Слідчий суддя, суд у межах своєї компетенції, перевіряють законність та обґрунтованість рішення слідчого, прокурора щодо арешту майна третьої особи. Так, слідчий суддя, суд при розгляді клопотання перевіряють наявність у ньому необхідних даних для його розгляду, вивчають доводи, якими обґрунтовується клопотання, заслуховують відповідних учасників кримінального провадження, пересвідчуються в наявності повноважень у слідчого, прокурора щодо звернення з клопотанням про арешт майна третьої особи тощо.

Подання клопотання про скасування арешту майна та/або оскарження ухвали про накладення арешту на майно є дієвим способом захисту від неправомірного арешту майна третьої особи. Судовий порядок розгляду скарг сприяє створенню системи додаткових засобів забезпечення законності під час кримінального провадження [3, с. 16], і, вочевидь, створює відповідні умови для забезпечення законності під час накладення арешту на майно третьої особи.

Таким чином, кримінальні процесуальні гарантії, передбачені чинним кримінальним процесуальним законодавством, є ефективною системою забезпечення законності під час накладення арешту на майно третьої особи.

Література

1. Смалюк Т. Ю. Третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт : дис. … канд. юр. наук. Київ, 2021. 229 с.

2. Мичко М. І. Проблеми функцій і організаційного устрою прокуратури України: дис. … докт. юрид. наук. Харків, 2001. 375 с.

3. Черечукина Л. В. Процессуальный порядок заявления ходатайств и подачи жалоб о производстве следственных действий, их разрешения и обжалования процессуальных решений: дис. ... канд. юрид. наук. Киев, 1998. 163 с.

Гурська Н.А.
студентка 3-го курсу факультету № 2
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Бугаєць Т.І.
викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін,
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО – ВІД ФАКТІВ ДО ДІЙ

В Україні проблема домашнього насильства стрімко набирає актуальності та потребує негайного втручання з боку поліцейських, прокурорів, суддів, адвокатів, соціальних працівників, психологів, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів. Сімейне життя називають однією із найбільш специфічних сфер відносин між людьми, яка найменше підлягає правовому регулюванню. Проте проблема домашнього насильства є головним порушенням прав людини, що вимагає її вирішення на державному рівні. Проблема домашнього насильства дуже актуальна для українського суспільства, оскільки кількість сімей, які потерпають від нього, швидко зростає. Значна кількість людей і загалом сімей стоїть на обліку у правоохоронних органах за вчинення домашнього насильства. Причинами його здійснення варто вважати зловживання алкоголем чи наркотичними засобами, психічні розлади, соціальний та економічний стан, безробіття, стереотипи, відношення до розподілу ролей жінки та чоловіка у суспільстві та інші.

Майже половина населення України страждала від домашнього насильства впродовж свого життя, причому 30% з них зазнавали жорстокого поводження в дитячому віці. За оцінками громадських організацій, кожна друга жінка у світі потерпає від одного з видів насильства. До поліції звертається лише невеликий відсоток від усієї кількості постраждалих. Причин цьому чимало, і одна з них − нерозуміння того, що саме є домашнім насильством.

Що таке домашнє насильство? Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство – дії, характерні для фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються між родичами або подружжям чи між іншими людьми, які спільно проживають, але не перебувають у родинних відносинах чи у шлюбі між собою. Домашнє насильство є найрозповсюдженішою формою насильства щодо жінок.

Насильство щодо жінок і домашнє насильство становлять серйозне порушення прав людини, вкорінене в нерівності між чоловіками та жінками й гендерній дискримінації. Проблема насильства щодо жінок актуальна для всіх країн і суспільств без винятку. Домашнє насильство позначається на жінках і чоловіках, хлопцях і дівчатах. Однак світова статистика, а також статистичні

дані з різних країн, включно з Україною, свідчать про те, що домашнє насильство нерозмірно зачіпає жінок. У 2020 році зареєстровано 208784 заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, з них 184100 надійшло від осіб жіночої статі.

Насамперед, важливо, що в Україні діє Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», і з початку 2019 року домашнє насильство в нашій країні є злочином. Крім того, Закон передбачає низку послуг та сервісів, які може отримати людина, що зазнала домашнього насильства та гарантує невідворотність покарання для її кривдника.

Значний внесок до зміцнення зусиль української влади із запобігання насильству щодо жінок та боротьби з ним, а також до підтримки процесу ратифікації Стамбульської конвенції здійснюється Радою Європи. 2016 року Україна вперше наблизилася до її ратифікації, але її було відхилено більшістю голосів депутатів українського парламенту. Причиною цього, як стверджувалося, був текст Конвенції з посиланнями в ній на сексуальну орієнтацію і ґендер, що сприймалося як таке, що суперечить українським традиціям і християнським цінностям. Це явне і серйозне нерозуміння Конвенції, метою якої є запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьба з цими явищами. Необхідно чітко зазначити, що мету Стамбульської конвенції визначено в її офіційній назві: запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьба з цими явищами. Це єдина мета Конвенції.

У всьому світі ще до початку пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) і кризи, яку вона викликала в усьому світі, кожна третя жінка зазнавала фізичного або сексуального насильства в певний момент свого життя. На жаль, 2020 рік, з його особливими соціально-економічними умовами, коли багато людей були змушені дотримуватися режиму самоізоляції в рамках заходів по боротьбі з пандемією, лише посилив ситуацію з домашнім насильством. Особливо зважаючи на те, що діяльність служб, насамперед – правоохоронних органів та органів охорони, було переорієнтовано на подолання пандемії.

За скоєння домашнього насильства залежно від форми, може наставати адміністративна або кримінальна відповідальність. Однак з огляду на стрімке поширення проблеми домашнього насильства та збільшення сімей, які від нього потерпають, міри покарання за його здійснення у найближчому майбутньому варто посилити. . Разом з тим, задля запобігання домашньому насильству варто посили заходи підтримки осіб та сім'ей, які потребують допомоги. З огляду на те, що домашнє насильство є комплексною проблемою, так само і реагування на випадки домашнього насильства має бути комплексне із залучення усіх суб’єктів реагування.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.uaЛaws/show/254к/96-вр.

2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III // Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14.

3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція). Довідник для членів парламенту. Рада Європи, оновлена редакція, жовтень 2013 р. URL: https://rm.coe.int/1680096e45 (дата звернення: 22.12.2017).

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII . URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229–19.

Єлаєв Ю.Л.
Адвокат, м. Кривий Ріг

СПЕЦІАЛЬНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ РЕЖИМ ПОВОДЖЕННЯ З ПІДСЛІДНИМИ УВ'ЯЗНЕНИМИ ЗГІДНО ЮРИДИЧНОГО АКТУ – ПРАВИЛ НЕЛЬСОНА МАНДЕЛИ

Щорічно, 18 липня, все людство відзначає та відзначатиме у подальшому (в майбутні роки) Міжнародний День Нельсона Мандели. Вищеназване свято (визначна дата) відзначається на честь видатного державного та політичного діяча Південно-Африканської Республіки Нельсона Мандели (1918 – 2013). У період часу з 1994 року по 1999 рік, Нельсон Мандела обіймав конституційно-правову посаду Президента Південно-Африканської Республіки. Велич особистості та незламність духу Нельсона Мандели проявляється у тому, що він є одним із найвідомійших борців за права людини у Світовій Історії та Історії Людської Цивілізації. Разом з цим, гуманістична та правозахисна діяльність Нельсона Мандели була надзвичано важкою та складною – він провів у тюрмі 27 років у ході боротьби за права людини, рівність, демократію та формування культури миру у всьому світі. Саме тому, в знак поваги до пам'яті про Нельсона Манделу; Організацією Об'єднаних Націй (в особі Генеральної Асамблеї) прийнято рішення про те, що один із юридичних актів даної міжнародної інституції (структури) повинен мати назву – Правила Нельсона Мандели. Так, Правилами Нельсона Мандели, як джерелом права (зокрема, джерелом міжнародного публічного права) та юридичним актом, є Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 17 грудня 2015 року [за доповіддю Третього комітету (A/70/490)] 70/175. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй у відношенні поводження з засудженими (Правила Нельсона Мандели) [1] (далі за текстом – Правила Нельсона Мандели).

Зауважу, що щорічне відзначення Міжнародного Дня Нельсона Мандели – 18 липня, має на меті також сприяння забезпеченню гуманних умов тюремного ув'язнення. У зв'язку з цим, наявна необхідність інформування громадськості України (в тому числі, наукової спільноти України) про: 1) Нельсона Манделу – великого сина Південно-Африканської Республіки; 2) Гуманіста всесвітного рівня, Лауреата Нобілевської Премії Миру в 1993 році; 2) Правила Нельсона Мандели [1], як юридичний акт, що увіковічнює його ім'я, як людини, котра у сучасному (сьогоденному) світі, всім своїм життям і всією своєю суспільною, політичною та державною діяльністю відстоювала найвищі гуманістичні ідеали, ідеї, теорії Епохи Просвітництва та найвищі соціальні та цивілізаційні цінності захисту і охорони прав і свобод людини. У 1998 році, Нельсон Мандела удостоєний державної нагороди України – Ордена Князя Ярослава Мудрого І (першого) ступеня.

Звертаю увагу на те, що Правила Нельсона Мандели [1], як джерело міжнародного публічного права можуть вважатися джерелом права України, зокрема, кримінального процесуального права України, виходячі з наступного. Так, норми статті 18 Конституції України [2], встановлюють правовий принцип у відповідності з яким: Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права. У зв'язку з цим, вбачається, що Правила Нельсона Мандели [1], можуть вважатися загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права, в розумінні положень статті 18 Конституції України [2].

В свою чергу, приписи Кримінального процесуального Кодексу України [3] (далі за текстом – КПК України), передусім, норми статті 9 КПК України [3], не містять вичерпного переліку джерел кримінального процесуального права України. Таким чином, із урахуванням того, що загальні засади кримінального провадження, які встановленні нормами статті 7 КПК України [3] не обмежуються принципами кримінального процесу, які передбачені положеннями статті 7 КПК України [3] та інших статей КПК України [3] – можна вважати, що Правила Нельсона Мандели [1], як джерело кримінального процесуального права за формально-юридичною ознакою є одночасно:

1) принципом кримінального провадження;

2) новітнім кримінально-процесуальним правовим звичаєм, який закріплений у письмовій формі;

3) загальновизнаним принципом і нормою міжнародного права в кримінальному процесі. Одночасно з цим, норми ч. 1 ст. 9 КПК України [3] прямо передбачають в якості джерел кримінального процесу України: міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Таким чином, інші джерела міжнародного публічного права можуть вважатися формами кримінального процесуального права України, в силу приписів ч. 6 ст. 9 КПК України [3], згідно принципу юридичної аналогії в кримінальному провадженні у відповідності до якого прямо передбачено можливість та імовірность наявності випадків, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження. Також, зміст Правил Нельсона Мандели [1] повністю відповідає законом, встановленим найвищим ідеалам Гуманізму в кримінальному процесі, які прямо встановлені, зокрема, нормами:

а) частини 1 статті 8 КПК України [3], яка визначає, що Верховенство права в кримінальному провадженні полягає у тому, що людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави (позитивний прийом викладення тексту диспозиції норми закону);

б) частини 2 статті 11 КПК України [3], яка передбачає, що: Забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність (негативний прийом викладення тексту диспозиції норми закону). Крім того, зміст Правил Нельсона Мандели [1] повністю відповідає такому завданню кримінального провадження, як охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження (стаття 2 КПК України [3]).

Кримінально-процесуальне значення Правил Нельсона Мандели [1] проявляється у тому, що у відповідності до норм частини 1 правила 111 даного юридичного акту [1]: Особи, які заарештовані або ті, що знаходяться в ув'язненні за обвинуваченням у кримінальному злочині та тримаються або в поліцейських дільницях, або в тюремних установах (слідчих ізоляторах), але ще не викликані до суду і не засуджені, називаються в даних правилах «підслідними ув'язненими» ("untried prisoners"). У нормах частині 3 правила 111 даного юридичного джерела [1] вказується про те, що: у відношені цих ув'язненених слід застосовувати спеціальний режим, котрий викладається у наступних правилах тільки в основних його вимогах. По суті, із урахуванням положень чинного КПК України [3], можна вважати, що вищеназвані приписи Правил Нельсона Мандели [1] стосуються, передусім, таких суб'єктів кримінального процесу, як підозрюваних або обвинувачених до яких застосовані найбільш суворі заходи кримінального процесуального примусу, що обмежують свободу (волю) особи (в тому числі, тримання під вартою, затримання).

Разом з цим, вищевказані положенні правила 111 даного джерела права [1] містять дефініції: спеціальний режим (special regime); правила тільки в основних його вимогах (rules in its essential requirements only). Внаслідок чого,

вищевказаний юридичний порядок (режим) поводження з підслідними ув'язненими можливо та доцільно визначати, в якості окремого, самостійного: спеціального кримінального процесуального режиму поводження з підслідними ув'язненими.

У межах вказаного спеціального кримінального процесуального режиму поводження з підслідними ув'язненими; права, дозволи, гарантії відносно забезпечення юридичних (кримінально-процесуальних) можливостей людини, як підслідного ув'язненного, наступні (зокрема, але не вичерпуючись):

1) Дозвіл на отримання їжі (харчування) зі сторони за їхній власних рахунок, або через органи тюремної адміністрації, або через членів їхніх сімей або друзів (речення 1 правила 114 [1]);

2) Право на носіння власного одягу, за умови, що він тримається в чистоті та має пристойний характер (речення 1 правила 115 [1]);

3) Право (можливість) на працю, проте, робота не вважається їхнім обов'язом; одночасно з цим, якщо такий ув'язнений вирішить працювати, його труд повинен оплачуватися (правило 116 [1]);

4) Право (можливість) на придбання книжок, газет (правило 117 [1]);

5) Дозвіл на користування послугами власного лікаря або зубного лікаря (правило 118 [1]);

6) Право бути терміново проінформованим про причини його затримання та про будь-які пред'явлені йому обвинувачення (частина 1 правила 119 [1]);

7) Право на адвоката, який призначений йому судовим або іншим органом у всіх випадках, коли цього потребують інтереси правосуддя, і без внесення підслідним ув'язненим будь-якої плати (частина 2 правила 119 [1]);

8) Гарантія надання за його проханням письмового приладдя для підготовки документів пов'язаних з його захистом (частина 2 правила 119 [1]).

Таким чином, новітнім гносеологічним напрямком науки кримінального процесу може бути фундаментальне пізнання дозволів, як елементу кримінального процесуального статусу підозрюваного, обвинуваченого, який затриманий або перебуває під вартою.

Наукове пізнання Правил Нельсона Мандели [1], як джерела кримінального процесуального права повністю відповідає новітній гносеологічній традиції у царині кримінального процесу щодо фундаментального дослідження прав і законних інтересів людини в якості невід'ємної частини кримінального провадження.

У зв'язку з цим, необхідно звернути увагу на науковий підхід українського дослідника-правознавця Т.О. Лоскутова, у відповідності з яким: «Змістовним наповненням предмета правового регулювання у кримінальному процесі є сукупність таких елементів: 1) кримінально-процесуальні відносини; 2) кримінально-процесуальна діяльність; 3) права і законні інтереси людини» [4, с. 708].

Так, на думку, українського вченого-юриста Т.О. Лоскутова: «Права і законні інтереси людини є первинним елементом предмета правового регулювання у кримінальному процесі, бо визначають реалізацію кримінально-процесуальних відносин і здійснення кримінально-процесуальної діяльності»[4, с. 708].

Наукове дослідження Правил Нельсона Мандели [1] (в тому числі, як джерела кримінального провадження) сприятиме:

1) інтеграції наукового (зокрема, науково-юридичного) співтовариства України до всесвітнього наукового співтовариства;

2) підвищенню суспільно-політичної та публіцистично-історичної уваги Українського Народу до самовідданого життєвого шляху і визначної та епохальної особистості Нельсона Мандели – Славетного Героя Народу Південно-Африканської Республіки.

Література

1. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 17 грудня 2015 року (за доповіддю Третього комітету (A/70/490) 70/175. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй у відношенні поводження з засудженими (Правила Нельсона Мандели) (англійською мовою). URL*:* https://undocs.org/A/RES/70/175.

2. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. № 11-12, № 13. ст. 88.

3. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. ст. 141.

4. Лоскутов Т.О. Обсяг предмета правового регулювання у кримінальному процесі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. № 67. С. 706-714.

Кобець Д.О.
студентка 2-го курсу 213 групи факультету № 2
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Пилипенко Д.О.
к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ПОТЕРПІЛИХ ОСІБ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

На нашу думку актуальністю даної теми являють достатньо часті порушення прав потерпілих осіб під час проведення оперативно-розшукової діяльності, нажаль такі ситуації мають тенденції до поширення. Однією з

причин цього є недотримання принципів кримінального процесу: верховенства права; законності; рівності перед законом і судом; повагу людської гідності; забезпечення права на свободу та особисту недоторканість; недоторканність житла чи іншого володіння особи; невтручання у приватне життя; недоторканність права власності; презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини [1, ст.7].

Потерпілим у кримінальному провадженні може бути як фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, так і юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. Права і обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого. Потерпілому вручається пам'ятка про процесуальні права та обов'язки особою, яка прийняла заяву про вчинення кримінального правопорушення [1, ст.55].

Посилаючись на статтю 56 КПКУ можна виділити те, що потерпілий протягом кримінального провадження має бути повідомлений про: свої права та обов'язки, сутність підозри та обвинувачення, зміну чи скасування щодо підозрюваного, йому надається можливість подавати докази слідчому, давати показання або відмовитися від їх подання, оскаржувати рішення суду. Під час досудового розслідування потерпіла особа може прийняти рішення про негайну реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення, набуття ним процесуального статусу потерпілого, подавати докази на підтвердження своєї заяви, уповноважений орган повинен видати йому документ, що він прийняв та зареєстрував заяву потерпілого. Потерпілий може ставити запитання, подавати заперечення щодо порядку проведення слідчих (розшукових) дій, знайомитися з протоколами, йому повинні надати копії матеріалів, що стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, але після досудового розслідування. Потерпілому надається право знати час і місце судового розгляду, брати участь у судовому провадженні, перевіряти докази, висловлювати власну думку про вирішення питання щодо застосування примусових заходів до обвинуваченого, бути ознайомленим з судовим рішенням. Також потерпіла особа може не залежно від стадії кримінального провадження помиритися з підозрюваним і укласти угоду про примирення, це є підставою для закриття кримінального провадження.

У свою чергу потерпілий згідно зі статтею 57 КПКУ повинен прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а в разі неможливості своєчасного прибуття – завчасно повідомити причину чому його прибуття стало неможливим. При досудовому розслідуванні потерпіла особа не може перешкоджати встановлювати обставини вчинення правопорушення, також їй забороняється розголошувати відомості, що стали йому відомі з участі у кримінальному провадженні та ті, які містять охоронювальну законом таємницю без дозволу органу досудового розслідування [1, ст. 56,57].

Продовжуючи розгляд питання стосовно порушень прав потерпілих, можемо навести приклад: в ухвалі Закарпатського апеляційного суду говориться, що в скарзі яку надав потерпілий, йдеться, що постанова слідчого є незаконною і такою, що порушує його права та законні інтереси, оскільки із часу внесення до ЄРДР відомостей на підставі його заяви про вчинення кримінального правопорушення слідчим не вчинено жодної слідчої дії, спрямованої на повне, всебічне і неупереджене дослідження обставин кримінального провадження, зокрема, не допитано скаржника як заявника та потерпілу особу, не враховано висновок дисциплінарної комісії Закарпатської митниці ДФС від 17.08.2017, не з'ясовано, яким чином відбувся злочин, не встановлено осіб, які вчинили злочин [4]. Досить велика кількість прикладів порушень прав потерпілих пов’язаних з невнесенням слідчими відомостей до Єдиного державного реєстру судових рішень [5].

Спираючись на Конвенцію про захист прав і основоположних свобод (далі-Конвенція) згідно зі статтею 6 Конвенції в якій вказано, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безпосереднім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов’язків цивільного характеру або встановлюють обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Зауважимо, що судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал судового засідання протягом усього судового розгляду або його частини у випадках якщо це стосується моралі, громадського порядку чи національної безпеки в суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, а також якщо є особливі обставини публічного розгляду, що можуть зашкодити інтересам правосуддя [2, ст. 6].

Вважаємо, що дотримання положень Конвенції є пріоритетними для органів досудового розслідування, тому в край важливими є реалізація положень щодо того, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку, яке закріплене в статті 6 Конвенції. Також слід дотримуватись принципів права таких, як: принцип законності, принцип верховенства права, рівності перед законом і судом та поважати людську честь і гідність [1, ст.7].

Отже, підводячи підсумок, зазначимо необхідність законодавчими та нормативними актами МВС України удосконалити роботу органів досудового розслідування, оптимізувати дотримання принципів КПК України, додатково наголосити слідчим на обов’язковість дотримання норм не лише КПК, а й Конвенції.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 01.04.1961. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Відомості з Єдиного державного реєстру судових рішень. Кримінальні правопорушення проти правосуддя. Розголошення даних досудового слідства або дізнання. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80439855
4. Відомості з Єдиного державного реєстру судових рішень. Провадження за скаргами на дії та рішення правоохоронних органів, на дії чи бездіяльність слідчого, прокурора та інших осіб під час досудового розслідування; бездіяльність слідчого, прокурора URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79006387
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/

Кріпак А. Ю.
здобувач 1-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції,
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Гузь І.В.
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОДИ ОСОБИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Увага світової спільноти завжди привертали форми і методи діяльності правоохоронних органів різних держав, оскільки вона за своєю сутністю тісно пов'язана з необхідністю застосування заходів державного примусу, спеціальних засобів, а також з вторгненням в приватне життя громадян. Не випадково в багатьох міжнародних актах містяться різноманітні стандарти поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прямо передбачають їх шанобливе ставлення до прав людини[1]:

- обмеження на здійснення прав і свобод необхідні лише з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших громадян, і забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і суспільного добробуту в демократичному суспільстві;
- посадові особи з підтримання правопорядку поважають і захищають людську гідність, і підтримують, і захищають права людини по відношенню до всіх осіб;
- до жертв і свідків злочинів слід ставитися із співчуттям і повагою їхньої людської гідності;

- всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і повагу гідності, властивої людській особистості; - релігійні та моральні вірування затриманих повинні поважатися;

- права і особливий статус жінок і неповнолітніх повинні поважатися;

- застосування посадовими особами сили і вогнепальної зброї з метою підтримання правопорядку має здійснюватися при належному повазі прав людини;

- діяльність поліції грунтується на принципах законності, поваги до прав і свобод, честі і гідності особистості, гуманності і гласності, і т. п.

Однією з особливостей діяльності поліції щодо забезпечення прав і свобод. Їх охороною (взаємопов'язаними заходами, спрямованими на попередження та усунення причин порушення прав та сприяють нормальному процесу реалізації особистістю своїх прав і свобод) і захистом (примусовим щодо зобов'язаної особи способом здійснення права, що застосовуються в установленому законом порядку компетентними органами з метою відновлення порушеного права), є аспект обмеження цих прав і свобод. Думка про даний обов'язковому аспекті діяльності особливого апарату державного управління, спрямованої на «охорону державного правового порядку за допомогою обмеження свободи окремої особи в формі примусу», у функціонуванні якого неминуче виникає потреба у будь-якого народу сформувалося вже до кінця XIX ст. Однак з вищесказаного аж ніяк не випливає, що поліцейська діяльність пов'язана виключно з обмеженням прав і свобод, хоча співробітники поліції і наділяються широкими повноваженнями щодо їх використання. Завдяки обмеженням, вдається запобігти реальну загрозу здійснення багатьох злочинів проти особистості, її прав і законних інтересів, і схилити нестійких осіб до правомірної типу поведінки. У деяких випадках обмеження особистих прав і свобод є правомірним, незалежно від того, чи є правопорушення. Це робиться з метою запобігання правопорушень або забезпечення безпеки людей і ліквідації негативних ситуацій (наприклад, примусове переселення громадян під час епідемій).[2]

У реальній практиці можливість застосування співробітниками тих чи інших форм обмежень гарантує досягнення законних цілей найчастіше однією потенційною можливістю цього застосування: використання обмежень допускається лише в суворій відповідності з правовою нормою, причому воно повинно бути не тільки законним, але і доцільним, і строго індивідуальним, і, крім того, не повинно мати на меті заподіяти особі фізичне чи духовне страждання.

У сфері протидії співробітниками протиправних діянь або погрозам їх вчинення відносно конституційно захищаються цінностей важливе значення має правильне розуміння ними кордонів, підстав і порядку можливих обмежень особистих (цивільних) і політичних прав і свобод, які займають центральне місце в системі прав і свобод особистості. Особисті права і свободи покликані

насамперед захистити життя і свободу людини, його недоторканність і гідність. Дану групу прав і свобод зазвичай розглядають як природну і невідчужуваним. Політичні ж права і свободи належать суб'єкту як члену політичної спільноти і пов'язані з участю в громадському житті, в управлінні державою.[3]

У всіх випадках, коли виникає сумнів у доцільності встановлення обмежень прав і свобод, перевагу необхідно віддавати правам і свободам, оскільки особистість є не об'єктивним тому державної діяльності, а повноправним суб'єктом, що ставить за обов'язок державі забезпечувати повагу до гідності особи. Особливе місце в даному контексті займають «невід'ємні, невідчужувані і рівні права».

З урахуванням вищевикладеного, можна сказати, що ті чи інші форми обмежень прав і свобод людини і громадянина, що застосовуються в діяльності співробітників, з одного боку, є, як правило, заходами негативного характеру для суб'єктів, на які вони спрямовані, а з іншого боку, вони служать гарантіями реалізації цих прав і свобод.

Література

1. Кожан В. В. Окремі аспекти реалізації права на життя. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2015. No 5. С. 33–37.

2. Головатий С. Нові можливості щодо захисту прав людини в Україні // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. 1999. № 1. С. 11.

3. Шевчук С. Две концепции свободы и Украина. *Зеркало недели*. 1998. № 18.

4. Шевчук С. Потерянный рай. Правовая революция в Европе и Украина. *Зеркало недели.* 1998. № 28.

Кузьменко С.В.
Дніпропетровська обласна прокуратура,
Прокурор Криворізької центральної окружної прокуратури

ВІДШКОДУВАННЯ ПОТЕРПІЛОМУ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Згідно статті 41 Конституції України ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Україна, згідно Конституції, є соціальною державою, головним обов’язком якої є утвердження і забезпечення прав і свобод людини [1].

Дослідженням дієвості наявного в національному законодавстві практичного механізму відшкодування потерпілому шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням здійснювали І.В. Грицюк, П.Л. Слободянюк, І.А. Тітко, С.Є. Абламський та інші.

Зокрема, С.Є. Абламський звертає увагу, що правове регулювання відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному судочинстві належить до числа найбільш актуальних питань незалежно від стадії розвитку суспільства та держави в цілому. Як свідчить практика, незважаючи на новели чинного КПК України, значні труднощі та проблеми виникають під час забезпечення і реалізації права потерпілого на відшкодування (компенсацію) шкоди, завданої в ході кримінальним правопорушенням [2].

Водночас у вищевказаних наукових працях основна увага приділяється дослідженню реалізації права потерпілого на відшкодування (компенсацію) шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, під час досудового та судового розгляду справ та у випадку встановлення особи, винної у вчиненні кримінального правопорушення. Одночасно механізм компенсації державою потерпілому збитків у випадку невстановлення особи, винної у вчиненні кримінального правопорушення, здебільшого залишається поза увагою наукових досліджень.

Одним із завдань кримінального провадження є захист особи від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження [3].

Вважаю, аксіомою є твердження, що неможливо визнати належним захист особи від кримінальних правопорушень, якщо їй не буде відшкодована шкода, заподіяна будь-яким кримінальним правопорушенням.

П.Л. Слободянюк слушно зазначає, що головний обов'язок держави полягає в утвердженні та забезпеченні прав і свобод людини, тому вся діяльність осіб, які ведуть кримінальне провадження, має бути спрямована на реальне забезпечення прав і законних інтересів учасників цього провадження, насамперед потерпілого, оскільки саме він зазнав суттєвого порушення прав внаслідок скоєння кримінального правопорушення, а не підозрюваний чи обвинувачений. Метою кримінального провадження є не лише притягнення до відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, а й усунення його наслідків, зокрема пов'язаних із порушенням майнових прав як фізичних, так і юридичних осіб, що зазнали шкоди від вчиненого щодо них кримінального правопорушення [4].

Чинним національним законодавством передбачені механізми відшкодування потерпілому шкоди, заподіяної внаслідок кримінального правопорушення. Однак, як свідчить практика, вказані механізми не повною мірою забезпечують вимоги законодавства щодо реального виконання державою свого обов'язку щодо утвердження та забезпечення прав людини, зокрема викладених в статті 41 Конституції України.

Так, у відповідності до вимог статті 127 Кримінального процесуального кодексу України підозрюваний, обвинувачений, а також за його згодою будь-яка інша фізична чи юридична особа має право на будь-якій стадії кримінального провадження відшкодувати шкоду, завдану потерпілому,

територіальній громаді, державі внаслідок кримінального правопорушення. Шкода, завдана кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням, може бути стягнута судовим рішенням за результатами розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні. Шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується йому за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом [5].

Вказана норма права кореспондується із положеннями статті 1177 Цивільного кодексу України, згідно яких Шкода, завдана фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, відшкодовується відповідно до закону. Шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується йому за рахунок Державного бюджету України у випадках та порядку, передбачених законом [6].

Таким чином, можна зробити висновок, що законодавець на цей час пропонує два ступені шляху відновлення прав потерпілого від кримінального провадження:

1) Відшкодування заподіяної шкоди за рахунок коштів особи, яка вчинила кримінальне правопорушення;

2) Компенсація шкоди потерпілому державою за рахунок Державного бюджету України.

Дослідженням судової практики як національних судів, так і Європейського суду з прав людини встановлено, що у випадку встановлення винної особи суди ухвалюють рішення про реальне поновлення прав потерпілого та стягнення коштів з винної особи.

В той же час у випадку звернення потерпілих від кримінального правопорушення із позовами про стягнення компенсації за рахунок Державного бюджету України, як національні суди всіх інстанцій, так і Європейський суд з прав людини відмовляють у задоволенні відповідних позовів, що унеможливлює поновлення прав потерпілого.

Так, наприклад, у справі Петльований проти України (заява 54904/08, ухвала суду від 30 вересня 2014 року) Суд визнав скаргу неприйнятною оскільки заявник не міг стверджувати, що він мав законне сподівання одержання будь-яких конкретних сум. З цього випливає, що скарга є несумісною ratione materiae відповідно до положень Конвенції і має бути відхилена.

Суд зазначив, що для створення законного сподівання, законна норма, на яку посилаються, має визначити певні правила для позову. Якщо законні вимоги, які мають бути дотримані, та інші параметри чітко не визначені, певна правова норма не може бути застосована для обгрунтування законного сподівання.

Відповідно до Цивільного кодексу питання державної компенсації жертвам злочину врегульовано таким чином, що будь-яка вимога про таку

компенсацію є умовною, і ці умови частково викладені у першому пункті статті 1177, який містить слова «якщо особа, яка вчинила злочин, не ідентифікована або неплатоспроможна». Подальші умови полягають у тому, що вони мають бути встановлені окремим законом, який не було прийнято до цього часу. Той закон має також містити процедуру присудження та сплати такої компенсації. Ясно видно із застережень, що право на компенсацію з боку держави жертвам злочину, передбачене статтею Кодексу, ніколи не було призначене, щоб бути безумовним [7].

Вказаний висновок Європейського суду прав людини, викладений у вищевказаній ухвалі, став преюдицією для його застосування національними судами та відмови у задоволенні позовів громадян до держави про отримання компенсації шкоди, завданої позивачам внаслідок вчинення кримінальних правопорушень.

Наприклад, рішенням Печерського районного суду міста Києва у справі № 755/14205/20-ц відмовлено в задоволенні позову фізичної особи до держави України про стягнення шкоди, відшкодування якої передбачено статтею 1177 ЦК України.

Відмовляючи в задоволенні позову, суд зазначив, що в рішенні Європейського суду з прав людини від 30 вересня 2014 року у справі «Петро Якович Петльований проти України», заява № 54904/08, суд зауважив, що відповідно до Цивільного кодексу України питання державної компенсації жертвам злочину врегульовано таким чином, що будь-яка вимога про таку компенсацію є умовною, і ці умови частково викладені у першому пункті статті 1177 Цивільного кодексу України, який містить слова «якщо особа, яка вчинила злочин, не ідентифікована або неплатоспроможна». Подальші умови полягають у тому, що вони мають бути встановлені окремим законом, який не було прийнято до цього часу. Такий закон має також містити процедуру присудження та сплати компенсації. Ясно видно з цих застережень, що право на компенсацію з боку держави жертвам злочину, передбачене вищевказаною статтею Цивільного кодексу України, ніколи не було призначене, щоб бути безумовним. Практика національних судів підтверджує, що за відсутності закону, який формулює такі положення, право на компенсацію не може виникнути згідно статті 1177 Цивільного кодексу України, як окремо взятої. [8].

Відповідно, сучасна практика національних судів та Європейського суду з прав людини звертає увагу на недосконалість існуючого законодавства, спрямованого на відшкодування заподіяної потерпілим шкоди внаслідок кримінальних правопорушень, що, на мою думку, свідчить про необхідність створення у національному законодавстві механізму, що забезпечить реальне поновлення прав потерпілого шляхом серед іншого та внесення змін відповідних до національного законодавства.

Література

1. Конституція України: Основний Закон від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.
2. Абламський С.Є. Захист прав і законних інтересів потерпілого у кримінальному провадженні. Харків: ФОП Панов А.М., 2015. 155 с.
3. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. С. 131
4. Слободянюк П.І. Захист прав потерпілого на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2018 рік. № 6. С. 74
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. С. 474
6. Цивільний кодекс України: *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. С. 356
7. Сайт Європейського суду з прав людини станом на 22 травня 2021 р. URL:https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22fulltext%22:[%2254904/08%22],%22iemid%22:[%22001-147691%22]}
8. Єдиний державний реєстр судових рішень України станом на 22 травня 2021 р. URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/96623072

Кубарєв І.В.
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету №2
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
к.ю.н., доцент
Татаренко С. В.
старший оперуповноважений
в особливо важливих справах
УОТЗ ГУНП в Дніпропетровській області
підполковник поліції
Барган С. С.
магістр права
Донецького юридичного інституту МВС України

ТАКТИЧНІ РІШЕННЯ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ: ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Успішне виконання завдань кримінального провадження є запорукою забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян від протиправних посягань. Проте в сучасних правових реаліях ефективність збирання, дослідження і оцінки доказів, головним чином, залежать від якісного планування досудового розслідування. Враховуючи зазначене, справедливою

вбачається думка Д. М. Балашова, що планування допомагає окреслити найбільш широке коло питань, які підлягають з'ясуванню шляхом вибору оптимальних засобів і способів їх вирішення [1, с. 218]. Разом з тим, досягти задовільних результатів процесу розкриття і розслідування злочинів неможливо без досконалого знання механізмів вирішення розумових задач, що слугують підґрунтям для розробки й адаптації плану розслідування. Таким чином, задля вдосконалення організації слідчої діяльності необхідно звернути увагу на існуючі творчі підходи до аналізу слідчої ситуації, одним з яких є розроблена радянським винахідником Г. Альтшулером теорія розв'язання винахідницьких задач (далі – ТРІЗ).

Як відомо, планування є основним методом організації розслідування, який полягає у визначенні шляхів розкриття злочинів, окресленні обставин, які підлягають з'ясуванню, а також у встановленні найбільш доцільних строків проведення необхідних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів [2, с. 174]. При цьому планування виходить із особливостей слідчої ситуації, що склалася на певний момент розслідування. В цьому плані Л. Я. Драпкін тлумачить слідчу ситуацію з позиції побудови розумових процесів, оскільки її зміст становить оформлена у єдину динамічну інформаційну систему сукупність логічних зв'язків між встановленими та ще невідомими слідчому обставинами, що мають значення для кримінального провадження [3, с. 165].

Розглядаючи слідчу ситуацію як динамічну інформаційну систему, для її глибинного осмислення і розкриття змісту на рівні підсвідомості нерідко поєднується декілька видів мислення, активізуючи творчі процеси пізнання. У випадку проведення аналізу слідчої ситуації творчість полягає в неординарному пізнанні дійсності про подію злочину на підставі використання інтегрованих знань різних галузей наук. З огляду на зазначене, вважаємо, що для розв'язання найбільш складних проблем слідчої ситуації доречно звернутися до загальних положень теорії розв'язання винахідницьких задач. Незважаючи на те, що задум теорії спочатку був спрямований на вирішення проблем в технічній сфері діяльності, але розроблені на її основі методики є досить корисними для вирішення значно ширшого кола творчих задач, адже вона сприяє пошуку рішень нетипових проблем в межах вже відомого діапазону знань. Кінцевою метою ТРІЗ є отримання за допомогою творчого підходу ідеального результату, в якому відсутні будь-які втрати, ускладнення й інші небажані фактори.

В ролі винахідницької задачі виступає таке завдання, яке не вдається вирішити очевидним і загальновідомим способом. Така характерна риса дозволяє віднести аналіз слідчої ситуації до категорії винахідницької задачі, тому що її зміст в кожному окремому випадку є унікальним, а також таким, що важко піддається узагальненню. Для досягнення цілей ТРІЗ, В. Петров пропонує використовувати спеціальний алгоритм вирішення винахідницьких

задач (далі – АРІЗ), який встановлює причинно-наслідкові зв'язки існуючих протиріч шляхом алгоритму творчого підходу в такій послідовності [4, с. 224]:

1) визначення умов нетипової задачі;

2) розкладання проблеми на складові;

3) пошук негативних характеристик в структурних елементах системи;

4) визначення ідеального результату або формулювання іншого результату, який можливо досягти за умови усунення небажаних факторів;

5) відокремлення конфліктного елементу від аналізованої системи, що заважає отримати ідеальний результат;

6) визначення наявності ресурсів, які будуть використані для подолання знайденого протиріччя;

7) перетворення моделі задачі в структуру рішення, яке усуває недоліки вихідного завдання;

8) з урахуванням наявних протиріч відмовитися від тих варіантів, що передбачають досягнення результату з втратами і докласти зусиль до вдосконалення найбільш оптимальних варіантів;

9) об'єднання і комбінація розроблених варіантів для видозміни системи;

10) вибір найбільш задовільного рішення, подальша робота з яким призведе до отримання ідеального результату.

На нашу думку, пропонований алгоритм аналізу планомірно звужує сферу пошуку до такої схеми: ситуація – завдання – пошук протиріччя – елемент, якого треба позбутися – оптимізація змінюваного елемента.

Оскільки система АРІЗ перетворює завдання на декілька стандартних задач, то для кожної стандартної задачі знаходяться стандартні рішення, які слугують фундаментом для побудови кінцевого результату. Для цього прийнято застосовувати принципи усунення системних протиріч. Загалом в системі ТРІЗ розроблено сорок принципів, які за правильного застосування стануть у нагоді при аналізі слідчої ситуації, забезпечивши ефективне виконання завдань кримінального провадження. Серед найбільш значущих принципів Г. Альтшулер виокремлює: 1) принцип розподілу (проблема розчленовується на незалежні частини – збільшується рівень поділу вже розподілених частин); 2) принцип виділення (відокремлення небажаних факторів, що заважають процесу пізнання, або, навпаки, відокремлення потрібної частини задачі для її цілеспрямованого осмислення); 3) принцип об'єднання (поєднання однорідних елементів – поєднання у часі однорідних або суміжних операцій); 4) принцип попередньої дії (завчасно вживаються необхідні заходи для усунення протиріч в повному або частковому обсязі, а також заздалегідь встановлюється доступ до потрібних ресурсів) [5, с. 223-227].

Таким чином, описана теорія виходить за межі стереотипного сприйняття дійсності. За допомогою розподілу задач на частини слідчий спроможний розірвати існуючий взаємозв’язок між протиріччями, які були перепонами для розвитку слідчої ситуації, і проблемою в цілому, зосередивши увагу не лише на

розв’язанні задач в загальному вигляді, а й на вирішенні проблематичних факторів, що негативно впливають на планування і перебіг досудового розслідування.

Література

1. Балашов Д. Н., Балашов Н. М., Маликов С. В. Криминалистика: учебник. 2-е изд. Москва: Инфра-М, 2010. 503 с.

2. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Кузьмічов Я. В. Криміналістика: питання і відповіді: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 280 с.

3. Драпкин Л. Я. Понятие и классификация следственных ситуаций. Следственные ситуации и раскрытие преступлений: науч. тр. Свердловского юрид. ин-та. 1975. Вып. 41. С. 165.

4. Петров В. Алгоритм решения изобретательских задач. Учебное пособие. Тель-Авив, 1999. 256 с.

5. Альтшуллер Г. Найти идею: Введение в ТРИЗ – теорию решения изобретательских задач. Москва: Альпина Бизнес Букс, 2007. 400 с.

Курченко А. Р.
здобувач 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
рядовий поліції
Науковий керівник:Кисельов А. О.
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
к. ю. н., доцент, майор поліції

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

Практика боротьби з торгівлею людьми свідчить про сприятливу криміногенну ситуацію в світі і мінімальному ризику злочинців, які отримують великі капітали від торгівлі людьми. Обсяг торгівлі людьми зростає щорічно, за даними американських експертів, він становить від 700 тис. До 3 млн осіб.

Проте, аналіз слідчої практики свідчить, що розслідування торгівлі людьми в Україні пов’язане з низкою серйозних труднощів, до яких відносяться: неадекватне фінансування діяльності правоохоронних органів в галузі боротьби з торгівлею людьми, неадекватна законодавча база, недостатнє міжвідомче співробітництво на національному та міжнародному рівнях і

відсутність пропозицій для покращення діяльності по боротьбі з цими злочинами. Ще одним важливим фактором, що обумовлює розповсюдження цього виду злочину, є, на нашу думку, війна на сході України.

Важливі питання оперативно-розшукової діяльності та протидії злочинності в Україні, що слугували підґрунтям для дослідження проблем взаємодії оперативних підрозділів у сфері протидії торгівлі людьми, розглядали у своїх працях М. І. Андрієнко, Н. М. Ахтирська, А. Ф. Возний, В. І. Варивода, В. І. Василинчук, Т. І. Возна, А. І. Волкова, О. М. Джужа, Т.А.Денисова, В.Ф.Дерюжинський, .Б.Левченко та інші.

Метою дослідження є теоретичний розгляд оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням пов'язаним із торгівлею людьми.

На сучасному етапі боротьба з кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з торгівлею людьми, потрібно не тільки максимальне використання всіх зусиль правоохоронних органів, а й забезпечення чіткої організації, координації і планування їх зусиль. Виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, передбачає вдосконалення правового регулювання і організації взаємодії слідчих і оперативно-розшукових органів. Оперативно-розшукова забезпечення повинно здійснюватися на всьому протязі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, або за окремими дорученнями слідчого, або в складі слідчо-оперативних груп.

За 2020 рік працівники оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України у взаємодії з українцями і міжнародними правоохоронцями і присікли діяльність 3 протиправних груп у складі 10 осіб, ліквідували 9 каналів торгівлі людьми та затримали 9 організаторів і 2 посібників.

Відзначається, що прикордонники не допустили вивезення 16 жінок для їх сексуальної та трудової експлуатації за кордоном. Також по ст. 149 КК України «Торгівля людьми» в ЕРДР внесено 22 повідомлення, оголошено 21 підозру. А за матеріалами, отриманими підрозділами оперативно-розшукової діяльності, судами винесено 5 обвинувальних вироків стосовно 6 осіб, з яких 3 особи отримали реальні терміни ув'язнення.

Так, оперативно-розшукова діяльність - це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [1].

Формування в Україні громадянського суспільства потребує перегляду соціальної ролі ОРД, що зумовлює актуалізацію принципів, на яких вона здійснюється. До сучасних принципів ОРД, на нашу думку, мають бути віднесені, зокрема: верховенство прав і свобод людини, законність, рівність громадян перед законом незалежно від їх майнового та службового становища, гуманізм, дотримання норм моралі, незалежність від політичного впливу, відповідність оперативно-розшукового реагування ступеню суспільної небе-

зпечності кримінального правопорушення, дотримання вимог конспірації, всебічність, повнота й об'єктивність дослідження обставин події, стійкість до негативного впливу з боку кримінального середовища [2, с.18]. Серед методологічних проблем теорії ОРД потрібно, ще вказати необхідність уточнення об'єкта її дослідження. Класичним об'єктом дослідження в теорії ОРД вважають злочинність (латентну, а також злочини – інциденти, учинені в умовах неочевидності) [3, с.49].

Так, зовнішніми причинами торгівлі людьми можна вважати як «позитивні» чинники (відкриття кордонів, стійка тенденція до глобалізації, спрощення можливості для українських громадян подорожувати світом як у пошуках розваг, так і праці, поширення практики спрощення візового режиму), так і «негативні» (інтернаціоналізація тіньової економіки, збільшення розриву між багатими й бідними державами, формування міжнародних кримінальних об'єднань, корумпованість працівників державних органів, низький моральний рівень суспільства, матеріальна незабезпеченість молодих людей з огляду на обмежені можливості працевлаштування) [4, с. 37].

Торгівлю людьми спричиняють також наявні в засобах масової інформації оголошення про можливість надання високооплачуваних робочих місць за кордоном без належної кваліфікації.

На нашу думку, стратегію протидії торгівлі людьми слід проводити за трьома напрямами: а) підвищення рівня поінформування громадськості, жінок групи ризику; б) удосконалення законодавства та правоохоронних дій; в) допомога потерпілим і потенційним жертвам [5, с. 63].

Підсумовуючи слід зазначити, що оновлена національна система законодавства, світова гуманізація, зміна правосвідомості суспільства зі спрямованістю на загальнолюдські цінності вимагають поновому глянути на діяльність оперативних підрозділів. Тому одним із найбільш важливих і актуальних для оперативно-розшукової діяльності є проведення наукових досліджень з метою розробки нових, які б відповідали сьогоденню, тактичних і методичних рекомендацій по розкриттю злочинів. Для розвитку самої науки вченим слід самоорганізуватися, розробити загальну гносеологічну концепцію оперативно-розшукової діяльності, поклавши тим самим фундамент для її еволюційного розвитку. Необхідна організація одночасного розслідування, проведення спільних координаційних заходів, співробітництво та обмін досвідом у форматі он-лайн робочих груп із представниками правоохоронних відомств України (представниками профільних департаментів, органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, прокуратури, суду, громадських організацій та ін.), із представниками іноземних держав, до повноважень яких входить розслідування кримінальинх правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми. Проведення вказаних заходів повинно мати постійний та комплексний характер, а також спрямовуватися на подолання негативних явищ, які виникають у ході розслідування торгівлі

людьми та судового розгляду. Дотримання вказаної рекомендації дозволить у подальшому виробити дієву стратегію з боротьби з торгівлею людьми як ганебним явищем сучасного світу як на території України, так і на міжнародному рівні.

Література

1.Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. No 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1998р. № 22. Ст. 303.

2. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. Харків : Арсіс ; ЛТД, 2007. 576 с.

3. Грохольский В. Л. Оперативно-розшукова діяльність». Київ, 1999. 230с.

4. Ахтирська Н. М. та ін. Виявлення та припинення торгівлі людьми : навч.- практ. посіб. Київ : Конус-Ю, 2009. 212 с.

5. Василинчук В. І., Рамазанова У. В., Стрільців О. М. та ін. Протидія органами внутрішніх справ злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми : метод. рек. Київ : Кандиба Т. П., 2014. 139 с.

Облог Я. В.
курсант ФПФППД,2 курсу ПД – 931
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Бабанін С. В.
доцент ,кандидат юридичних наук
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

«ПОДВІЙНА» ФОРМА ВИНИ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Кримінальне законодавство визнає два види вини: умисел та необережність. Отже, злочини можуть бути умисними (крадіжки, хуліганство тощо), необережними (недбале зберігання зброї або боєприпасів тощо) або умисними та необережними (вбивство, серйозне тілесне ушкодження тощо).

У той же час багато злочинів з матеріальним складом будуються так що, певні характеристики об'єктивної сторони мають різні форми вини.

В одному і тому ж складі злочину поєднання різних форм вини (умисел і необережність) називається змішаною (подвійною, складною) формою вини. Отже, це не форма злочину, невідома закону, а поєднання існуючих форм, це не суміш умислу та необережності, вони фігурують самостійно.

Існує два типи змішаної вини (деякі вчені вважають, що існує лише один тип змішаної вини).

У першого типу суть змішаної вини полягає в тому, що суб’єкт злочину має різне психологічне ставлення до соціально небезпечної поведінки злочинця та її наслідків. Це може спостерігатися у кримінальних правопорушеннях, пов’язаних із порушенням певних спеціальних норм (охорона підземних ґрунтів, охорона вод, ветеринарні норми, норми ядерного чи радіологічного захисту, безпека дорожнього руху тощо). І це матиме певні негативні наслідки або створить реальну загрозу.

При цьому типі злочину психологічне ставлення до діяння, яке розглядається як злочин, що не вдався, може бути умисним та необережним, а наслідком є тільки необережність.

Немає змішаної провини за необережні дії та наслідки.

Як правило, для цього типу змішаних невдач злочин вважається необережністю.

Другий вид змішаних почуттів стосується різного психологічного ставлення до наслідків двох різних видів та тяжкості нерівності (наслідків соціально небезпечної поведінки).

Психологічне ставлення причетних до цього виду злочинів є лише умисним, а намір характеризується ставленням до перших незначних наслідків. Ставлення до другого, більш серйозного наслідку відзначається випадковою провиною. Зазвичай вважається, що злочин був умисним.

Наприклад, якщо злочин, аборт особи без спеціальної медичної підготовки спричиняє тривалі проблеми зі здоров’ям, а безпліддя або смерть жертви [1] є винною формою умисного, то першим результатом, що відзначається позбавленням вагітності, є аборт. Порушник зробив це умисно. Але тривалі розлади здоров'я, безпліддя або смерть жертви сталися внаслідок необережності. У разі вчинення кримінального правопорушення (умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть жертви) [2], сама поведінка та початковий наслідок (серйозне тілесне ушкодження) характеризуються умисною виною але смерть жертви відбулась внаслідок необережності з боку злочинця. Подібні ситуації можуть також траплятися, коли навмисне знищення або пошкодження майна спричиняє летальні наслідки чи смерть людей [3], а також для інших подібних ситуацій.

Наприклад, існує намір заподіяти тяжкі тілесні ушкодження та необережність у зв'язку із заподіяною смертю, що дає підставу для визнання поведінки, заснованої на частині другій статті 121 Кримінального кодексу.

Якщо жертва померла через умисне заподіяння серйозних тілесних ушкоджень, умисел винного (принаймні непрямий) характирезується умисним вбивством. Навпаки, якщо немає наміру серйозно зашкодити здоров’ю жертви, яка спричинила смерть, вини немає. Це може бути лише випадкове вбивство через необережність [4].

Література

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 6 грудня 2017 року № 2227-VIII. *Відомості Верховної Ради* . 2018. № 5, ст.34
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості : Закон України від 5 листопада 2009р. N 1707-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2010. N 5, ст.43. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1707-17#Text
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності Кримінальний кодекс України: Закон України від 15 квітня 2008 р. N 270-VI . *Відомості Верховної Ради України*. 2008. N 24, ст.236 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270-17#Text
4. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. С. 131

Овчар М.М.
студентка 2-го курсу факультету № 2
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Пилипенко Д.О.
к.ю.н,.доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОЇ ВІД ЗҐВАЛТУВАННЯ ОСОБИ

Допит потерпілих від зґвалтування є одним з найбільш складних видів допиту. Низький рівень розкриття таких злочинів полягає у складності встановлення обставин події, тому що співробітникам доводиться втручатися в інтимну сферу життя. Слідчий не завжди оцінює вірно ситуацію і обирає помилкову тактику розслідування. Одним з найважливіших етапів слідчих дій є допит потерпілої. Жертва часто знаходиться стані сильного психологічного дисбалансу, тому потрібно встановити в якій послідовності та які нюанси слід враховувати під час допиту.

У деяких літературних джерелах зазначається, що при допиті жертв сексуального насильства бажана або необхідна присутність психолога [1, с. 10]. Але слідчий сам повинен володіти необхідними знаннями психології при роботі з даною категорією потерпілих. У зв'язку з тим, що допит має проводитися

наодинці, оскільки жертва злочину може замовчувати про певні обставини в присутності кількох людей. З боку слідчого вкрай важливо коректно розуміти хід психічних процесів під час допиту потерпілої, передбачити їх рішення і вчинки, регулювати та направляти їх, і з урахуванням цього, коригувати й спрямовувати свою власну поведінку.

Часто жертви зґвалтування не тільки не звертаються в правоохоронні органи, але далеко не завжди охоче йдуть на контакт зі слідчим. Це пов'язано з невірою в розкриття злочину, а також небажанням говорити про це публічно [2]. Тому, основне завдання слідчого полягає в тому, щоб переконати потерпілих у необхідності співпраці з органами досудового розслідування як єдиного способу покарання винних. З огляду на психічний стан осіб, які пережили глибоку психологічну травму або продовжують перебувати в такому стані, слідчому необхідно бути вкрай завбачливим і обережним у виборі тактичних прийомів допиту. Після вчинення злочину потрібно якомога раніше проводити допит потерпілих від сексуального насильства. У зв'язку з тим, що в пам'яті жертв ще досить чіткі спогади про події, що відбулися і висловлено бажання помсти по відношенню до злочинця, яке з часом може притуплятися, як і забуватися деталі події.

На встановлення психологічного контакту з допитуваним впливають такі чинники: вміння слідчого володіти собою, його тон, зовнішній вигляд, манера поведінки [3, с. 45]. Представляючись, слідчий повинен категорично виключати фамільярне ставлення — звернення повинно бути доброзичливим і поважним. Фізичний контакт з потерпілими неприпустимий тому, що вони будуть сприйняті жертвами сексуального насильства вкрай негативно. Потрібно прагнути створити певної міри неформальну обстановку. Постраждалі повинні розуміти, що поруч з ними знаходиться представник закону.

Прийоми емоційного впливу, при допиті, є найбільш ефективними. Вони спрямовані на формування у жертви здорового почуття помсти. Необхідно переконати, що основне завдання слідчого полягає в розкритті злочинного діяння, встановлення особи підозрюваного, залучення його до кримінальної відповідальності та вжиття заходів до безпеки самої жертви злочину, а також запобігання сексуального насилля щодо нових жертв.

Жертва повинна повністю усвідомлювати, що слідчий, діючи в межах своїх повноважень, не може дати гарантій повної її безпеки, однак докладе до цього всіх зусиль. Одночасно потрібно підготувати потерпілих до того, що свідчення, дані слідчому, необхідно буде відтворити як мінімум ще раз в суді. Жертва також має бути готова до того, що майбутній допит передбачає з'ясування досить інтимних деталей, що неминуче та необхідно для досягнення визначених цілей. Після роз'яснення зазначених положення та переконавшись, що потерпілі готові свідчити, слід почати розмову з абстрактних тем, обговорення яких буде цікаво жертвам, поступово перейшовши до стадії

вільної розповіді. Перед початком допиту доцільно дати можливість потерпілої самостійно розповісти про те, що трапилося. При допиті можна встановити чи дійсно жертва злочину перебуває у важкому моральному стані.

Для перевірки достовірності наданої інформації потерпілої важливо задавати питання з одним і тим же змістом, але по різному його формулюючи. Слідчому необхідно бути терплячим, вислуховувати жертву злочину до кінця, не перебиваючи її, бути тактовним і уважним та своєчасно ставити супутні питання. У випадках коли не вдається домогтися правдивості показань в повній мірі, доцільно застосувати додаткові тактичні прийоми, спрямовані на збудження у постраждалих почуття обурення по відношенню до злочинця - пред'явлення потерпілим вже зібраних доказів. Важливо не позбавляти жертву права вибору - співпрацювати зі слідством чи ні. Також необхідно нагадати, що в разі її відмови злочинці залишаться на свободі, що це загрожує низкою негативних наслідків, в тому числі для самої жертви. За результатами вільної розповіді потерпілих, слідчий зі значною часткою визначеності, може оцінити ситуацію з точки зору ефективності обраної ним тактики.

Фіксуючи в протоколі свідчення потерпілих, потрібно намагатися передати емоційний стан жертви, записуючи використовувані нею фрази і вирази. Після прочитання протоколу допиту доцільно запропонувати потерпілим власноруч внести необхідні зміни і доповнення. Це дозволить виключити можливі сумніви на стадії судового розгляду щодо достовірності та правомірності отримання показань потерпілих на досудовому слідстві, в разі неявки жертви в суд [4].

Оцінюючи отримані в ході допиту показання жертви, за загальними правилами, навіть правильно обрана тактика не гарантує повноту і достовірність отриманих відомостей, але підвищує ефективність допиту. Психологічна трансформація особистості жертви не завжди дозволяє слідчому в повній мірі якісно провести допит. Жертви зґвалтування на підсвідомому рівні бувають схильні давати показання, які не в повній мірі відповідають дійсності. Показання жертв повинні оцінюватися критично та перевірятися шляхом зіставлення з іншими доказами у кримінальній справі. Оцінка повноти отриманих відомостей здійснюється виходячи з аналізу обставин, що підлягають доказуванню у справах даної категорії.

Література

1. Zimmerman C. Watts Ch. Ethical and safety recommendations for interviewing trafficked women. *World Health Organization*. Geneva : WHO, 2003. URL: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/85454/9241546255_rus.pdf?sequence=1&isAllowed=y

2. Догадина Е., Назарова Н. Потерянное детство. Как расследование сексуального насили над ребенком может превратиться в пытку. Казань, 2019. URL:https://www.bbc.com/russian/features-50865767

3. Аманбаева А. Н. Психология допроса свидетелей и потерпевших. *Право: современные тенденции* : материалы V Междунар. науч. конф. (г. Краснодар, февраль 2018 г.). Краснодар : Новация, 2018. С. 44-46. URL: https://moluch.ru/conf/law/archive/283/13678/

4. Шруб. М.П. Тактика допроса потерпевших по уголовным делам о сексуальном насилии. *Вестник Полоцкого Государственного Университета*. Минск, 2017. С. 129-134.

URL:https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiaypDf2bfwAhWJ_ioKHY85DfAQFjAAegQIAxAD&url=https%3A%2F%2Fcore.ac.uk%2Fdownload%2Fpdf%2F154062882.pdf&usg=AOvVaw301K2yCb1CAhbvz6pDhZ2m

Перекопський С.Ю.
ад'юнкт відділу організації освітньо – наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Романюк В. В.
доцент кафедри кримінального процесу та
організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЗНАВАЧЕМ ПОВНОВАЖЕНЬ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА УХВАЛОЮ СЛІДЧОГО СУДДІ

Зміни у кримінальному процесуальному законодавстві мають сприяти в т.ч. спрощенню порядку досудового розслідування кримінальних правопорушень (проступків), а також зменшенню навантаження на слідчі підрозділи в системі Національної поліції. Вирішальним етапом у вказаному напрямі стало прийняття Закону України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень».

Аналіз практики застосування зміненого КПК України доводить необхідність більш чітко та однозначно конкретизувати, якими повноваженнями закон наділяє дізнавача під час здійснення ним досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання. Зокрема, це стосується: початку дізнання; проведення огляду місця події; обшуку затриманої особи; опитування осіб; вилучення знарядь та засобів учинення правопорушення, а також проведення слідчих (розшукових) дії, в тому числі на підставі ухвали слідчого судді.

Кримінальний провадження в Україні передбачає здійснення досудового розслідування у двох формах: досудового слідства та дізнання. Відповідно до п.

6 ч. 1 ст. 3 КПК України досудове слідство – це форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних правопорушень. Згідно з п. 4 тієї ж норми, дізнання визначено як форму досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків. Таким чином, головна відмінність досудового слідства та дізнання полягає у предметі розслідування. Проте дізнання має суттєві процесуальні відмінності від досудового слідства, що проявляються в особливостях проведення низки процесуальних дій, застосуванні заходів забезпечення, ухваленні процесуальних рішень тощо.

Зважаючи на вказані зміни, дізнання здійснюють підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів, а саме:

а) органів Національної поліції;

б) органів безпеки;

в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;

г) органів Державного бюро розслідувань;

д) Національного антикорупційного бюро України (ч. 3 ст. 38 КПК).

Розслідування кримінальних проступків покладається на уповноважену особу, а саме дізнавача – службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, у випадках, установлених Кримінально процесуальним кодексом України, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом (ст.ст. 3, 40-1 КПК).

Провадження дізнання по кримінальних проступках характеризується багатьма особливостями, які відрізняють його від досудового слідства. Його основною відмінністю є те, що дізнання як форма досудового розслідування носить спрощений характер, який дає можливість набагато швидше притягнути особу до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального проступку. Але при цьому законодавець встановив достатньо широкі гарантії для належного забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів підозрюваних (обвинувачених) у вчиненні кримінального проступку.

Дізнавач, як посадова особа несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення дізнання. Здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК України він є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення дізнавача, але не зважаючи на самостійність дізнавача, з метою дотримання прав та свобод людини, а також з метою консолідації правосуддя дізнавач зобов’язаний звертатись з

клопотанням, погодженим передчасно з прокурором, до слідчого судді з метою всебічного та вичерпного проведення досудового розслідування, а саме з метою отримання дозволу на проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, отримання дозволу на здійснення заходів кримінального провадження (здійснення судового виклику та приводу особи; накладення грошового стягнення на особу; вирішення клопотань щодо тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасового доступу до речей і документів; припинення тимчасового вилучення майна, щодо арешту майна та обрання запобіжного заходу під час досудового розслідування, а також здійснення заходів щодо захисту прав людини).

Отже звертаючись з клопотанням до слідчого судді, дізнавач має на меті отримати таку інформації, яка полягає у тому, що докази (інформація) обов'язково мають бути допустимими, тобто отриманими у порядку, встановленому КПК України, адже в іншому випадку ця інформація в майбутньому, отримана з порушенням встановлених норм, може бути недопустима як доказ, крім цього згідно зі ст. 40-1 КПК дізнавач під час здійснення дізнання наділений правами слідчого. Його безпосередні повноваження щодо обшуку, передбачені п. 2 ч. 2 ст. 40-1 КПК вказує також, що дізнавач проводить слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених законом, проте ст. 236 КПК України таких випадків не передбачає. Водночас ст. 234 КПК є спеціальною нормою, яка надає право звернення до суду лише зазначеним у ній суб'єктам – слідчому за погодженням з прокурором або безпосередньо прокурору. Окрім того, ст. 36 КПК України передбачено погодження прокурором клопотань слідчого, положень про погодження клопотань дізнавача вказана стаття не містить.

З огляду на вказане, на нашу думку, деякі положення чинного КПК України потребують змін і доповнень у відповідних частинах. Зокрема :

1) ч. 3 ст. 234 КПК України, «У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням», після слів слідчий слід доповнити – дізнавач;

2) ч. 4 ст. 234 КПК України, «Клопотання про обшук розглядається у суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора» доповнити словом дізнавач після слів слідчого або прокурора, або – виключити.

На нашу думку, запропоновані законодавчі зміни допоможуть скоротити час і матеріальні ресурси правоохоронної та судової систем, покращити механізми розслідувань кримінальних проступків, та допоможуть інтегрувати дізнавача у систему кримінально процесуального законодавства України, внаслідок чого повинна значно покращитись якість досудового розслідування у категорії кримінальних правопорушень, підслідних підрозділам дізнання.

Література

1. Бойко О. П., Литвинов В.В. Окремі питання здійснення дізнання в Кримінальному процесі України. *Jurnalul juridic național: teorie și practică.* 2019. URL : https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/100-104_14.pdf.
2. Черненко А. П., Шиян А.Г., Гулян А.Д. Деякі особливості закінчення дізнання у кримінальних проступках. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*. 2020. URL : http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4417/1/103.pdf.

Плам О.А.
старший судовий експерт сектору досліджень
у сфері інформаційних технологій
Кіровоградського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України,
м. Кропивницький, Україна

СЛОВЕСНИЙ ПОРТРЕТ ЯК МЕТОД ФІКСАЦІЇ ОЗНАК ЗОВНІШНОСТІ

Незважаючи на те, що словесний портрет як єдиний метод класифікації та опису зовнішніх ознак людини з метою розшуку і ототожнення був розроблений наприкінці XIX сторіччя відомим французьким юристом і біометристом Альфонсом Бертільйоном і удосконалювався в подальшому іншими криміналістами, актуальність цього методу не втратилась й до сьогодні і активно застосовується в розшуковій, слідчій і експертній практиці. Цьому, зокрема, сприяє значне розповсюдження систем відеоспостереження та відеофіксації.

Як відомо, словесний портрет – це криміналістичний метод опису особи за зовнішністю, який здійснюють за певною системою під час проведення слідчих і процесуальних дій з метою ідентифікації живих осіб і трупів.

Метою використання «словесного портрета» є ідентифікація живих осіб і трупів. Однак під цим не слід розуміти, що процес ототожнення повинен відбуватися одразу ж після проведення такого опису. Він може відбуватися й тоді, коли пройшов значний проміжок часу (наприклад, використання криміналістичних обліків, виявлення безвісти зниклої особи тощо).

Аналізуючи принципи, які покладено в основу проведення опису ознак зовнішності особи за методом «словесного портрета», необхідно з них виділити такі: послідовність (черговість) опису; використання спеціальної термінології та єдиних понять; повнота опису.

Принцип послідовності (черговості) опису полягає у здійснені опису від загального до окремого і зверху вниз. Тобто спочатку описують зовнішність загалом, потім окремі частини тіла, і на завершення – окремі деталі.

Принцип повноти полягає в докладному описі зовнішньої анатомії, функціональних ознак (наприклад, постава, хода, жестикуляція, міміка, мовлення, манера поведінки) і одягу.

Опис ознак зовнішності виконується за умови, що в особи, яка описується, спокійний вираз обличчя, зімкнуті без напруження щелепи і погляд спрямований вперед.

Незалежно від того, хто здійснює дослідження ознак зовнішності, під час даної роботи необхідно використовувати загальноприйняту термінологію і єдині поняття, щоб уникнути подальших розбіжностей і непорозумінь.

Повнота опису передбачає всебічне дослідження ознак зовнішності, включаючи опис фас і в профіль. Ознаки необхідно описувати за 3-х, 5-ти, 7-ми членною градацією, а також за розмірами, формою та іншими характеристиками.

Всі ознаки зовнішності поділяють на групи:

анатомічні (характеризують зовнішню будову тіла людини: зріст, статуру, форму голови, риси обличчя тощо);

функціональні (рухові, мовні та інші функції, які виявляються зовнішньо, у тому числі поведінки: хода, постава, жестикуляція, міміка, голос, звички та ін.);

прикмети одягу, взуття та інших предметів, що носилися постійно.

Окремо необхідно зупинитися на даних зовнішності людини, що підлягають опису. При характеристиці загальнофізичних зовнішніх даних описуються стать (чоловіча, жіноча) та вік (визначається за документами, на вигляд або шляхом освідування). Демографічні дані охоплюють відомості про расу, національність, народність, етнічну групу.

При характеристиці анатомічних даних використовуються такі показники, як розміри, контури (форма), положення, колір. Розміри вказуються зазвичай не в абсолютних цифрах, а щодо інших частин (деталей) тіла і передаються через такі поняття, як малий, середній, великий; низький, середній, високий; довгий, середній, короткий; вузький, середній, широкий; глибокий, середній, дрібний; товстий, середній, тонкий. Контур описується за подібністю з геометричними фігурами, а форма - щодо форм поверхні (або за аналогією з загальновідомими предметами).

У словесному портреті вказуються особливі й разючі прикмети. Особливі прикмети - це відмітні особливості, які мають цінність для ідентифікації людини за ознаками зовнішності (татуювання, родимки, шрами). Особливі прикмети, які легко доступні спостереженню і звертають на себе увагу, дуже помітні, впадають в очі, називаються разючими прикметами. Слід зазначити, що якщо раніше наявність татуювань на тілі у людини дозволяло відносити її до певної категорії або професії (колишні злочинці, моряки тощо), то на сьогодні мода на татуювання набула широкого розповсюдження і певною

мірою нівелювала всі знаки, які застосовували особи, які відбували покарання, для вербального свого ототожнення і певним кримінальним статусом.

Отже, актуальність словесного портрету як методу класифікації та опису зовнішніх ознак людини не втрачена, й активно використовується правоохоронцями для розшуку невідомих злочинців за їх прикметами; осіб, які переховуються від слідства і суду; втекли з місць позбавлення волі; безвісти зниклих осіб; встановлення загиблих осіб за неупізнаними трупами; перевірки заарештованих осіб; проведення впізнання живих осіб і трупів; проведення огляду; експертизи фотозображень з метою ототожнення особи; перевірки документів, що посвідчують особу; проведення слідчих (розшукових) заходів.

Також сучасними правоохоронцями активно застосовуються системи розпізнавання облич, основані на застосуванні штучного інтелекту, проте підтвердження відповідності особи до світлини чи зображення в чинному законодавстві України може лише експерт у своєму експертному висновку чи експертизі.

Література

1. Криміналістика : підручник. Біленчук П.Д. , Лисиченко В.К., Клименко Н.І. та ін. За ред. Біленчука П.Д. Київ : Атіка, 2001. 544 с.

2. Бахин В.П., Мамошин Ю.П. Функциональный портрет человека в криминалистике. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1987. Вып. 34. С. 13-16.

3. Апшай Ф.В., Ухаль А.М., Ідентифікація людини за ознаками зовнішності: навчальний наочний посібник. Ужгород, 1998. 114 с.

4. Ахтирська Н.М. Класифікація елементів та ознак зовнішності людини. *Держава і право*. 2003. ВИП. 21. С. 485-487.

5. Салтевський М.В. Криміналістика. Підручник : у 2-х ч. Ч.1. Харків: Консум, Основа, 1999. 416 с.

Червінська О.В.
студентка 2-го курсу факультету № 2
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Пилипенко Д.О.
к.ю.н,.доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ

В сучасних умовах розвитку будь-якої держави практична діяльність осіб і органів, які ведуть боротьбу із злочинністю, неможлива без обмеження конституційних прав людини.

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю. Права, свободи, законні інтереси та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. А їх утвердження та забезпечення є головним обов'язком держави [1]. Однак свобода окремої особи не є абсолютною, адже вона повинна враховуватися й поєднуватися з правами та свободами інших осіб у суспільстві.

Під час кримінального провадження досить часто виникають ситуації, коли вплинути на поведінку учасників провадження та скорегувати її неможливо без певних тимчасових обмежень їхніх прав і свобод, які є результатом застосування тих чи інших заходів забезпечення кримінального провадження. Необхідність захисту прав, свобод та законних інтересів особи передбачає можливість застосування тимчасових заходів примусового характеру до осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. З огляду на це, а також з метою досягнення завдань кримінального провадження в Кримінальному процесуальному кодексі України передбачена можливість затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, що певною мірою тимчасово обмежує її конституційні права і свободи до прийняття відповідного судового рішення [2].

Хоча затримання має короткочасний характер, але це один з жорстких видів кримінально-процесуального примусу. Тому що, затриманий позбавляється свободи пересування, можливості спілкування з іншими людьми, можливості розпоряджатися майном. Якщо особі формально не повідомляють про підозру, але процесуальні дії чи рішення слідчого або прокурора фактично свідчать про існування підозри, то вони є незаконними. І з цього моменту особа має право вимагати забезпечення реалізації всіх передбачених законом прав підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, у тому числі права на мовчання і права на захист.

У юридичній літературі можна зустріти твердження, що наявність підстав для затримання особи є правом, а не обов'язком, на чому наголошували ще радянські вчені. Так, З. Ф. Коврига зазначав, що наявність будь-якої з підстав затримання особи, передбаченої в законі, не тягне за собою її автоматичного затримання. Необхідність здійснення затримання особи обумовлюється наявністю мети, щодо якої застосовується цей вид кримінального процесуального примусу. На підтвердження своєї позиції вчений навів приклад, що за наявності факту, коли очевидці та потерпілий вкажуть на підозрюваного як на особу, яка вчинила злочин, або в неї будуть виявлені знаряддя злочину. То в такому разі негайне її затримання не є необхідним, з чим не можна погодитися, оскільки в такому разі втрачається можливість подальшого швидкого, повного й неупередженого розслідування та вирішення справи по суті [3].

Особа набуває статусу підозрюваного з моменту повідомлення їй про підозру або затримання за підозрою у вчиненні кримінального

правопорушення. Повідомлення про підозру має бути викладене у письмовій формі і вручене у день його складення слідчим чи прокурором. А у разі неможливості особистого вручення – шляхом направлення відповідного повідомлення. У ньому мають міститися відомості про зміст підозри, кваліфікацію, стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення (час, місце, інші суттєві обставини).

В теорії кримінального процесу розрізняють два види затримання, а саме: 1) без попереднього винесення постанови органу дізнання, слідчого, прокурора чи суду; 2) на основі такої постанови чи судового рішення [4, с. 52].

Перший вид являє собою затримання як адміністративно-владну дію (фактичне захоплення особи на місці скоєння злочину або після його скоєння). Другий вид – це затримання як тимчасовий запобіжний захід. Жоден з них не має достатньої законодавчої регламентації. Охоплення поняттям «затримання» фактично двох видів процесуальних дій створює навколо нього плутанину в практиці та науці.

Поділ затримання на два самостійні види процесуальних дій вимагає чіткішого термінологічного визначення кожного з них і більш детальної процесуальної регламентації. Це дозволить уникнути різного тлумачення закону, правильно й ефективно його застосовувати [5, с. 87]. Законодавче розмежування даних понять дало б змогу розробити окремий механізм здійснення кожного виду затримання з метою дотримання прав і свобод учасників процесу.

Отже, при затриманні підозрюваного основного значення законності набуває строге дотримання конституційних норм. Які гарантують захист, права і свободи особи. Порушення прав людини не може бути виправдано державною необхідністю, а тому обмеження прав і свобод громадян під час кримінального провадження можливі лише в абсолютно необхідних межах. Потрібно розмежувати поняття затримання підозрюваного як запобіжний захід і як адміністративно-владної дії. Доречним буде запровадити судовий контроль за процедурою затримання підозрюваного.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к. URL: http://zakon.rada. gov.ua/go/254к/96-вр.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 9 лют. 2015 р. Київ. 2015. 328 с.

3. Коврига З. Ф. Уголовно-процессуальное принуждение. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1975. С. 139-140.

4. Петрухин И.Л. Неприкосновеность личности и принуждение в уголовном процессе. Москва : Наука, 1989. 256 с.

5. Рожнова В. Щодо поняття «Затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину». *Право України*. 2001. № 8. С. 86–89.

СЕКЦІЯ 4. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ ТА КРИМІНОЛОГІЇ

Арсентьєв Д.С.
здобувач наукового ступеня доктора філософії (кандидата наук),
Луганського державного університету внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка
Науковий керівник: Письменський Є.О.
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

ЩОДО МЕТИ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Довіра до органів влади або керівництва підприємства, установи, організації багато в чому залежить від того, наскільки відповідні службові особи дотримуються законодавства при здійсненні своїх повноважень. Одним з найбільш небезпечних проявів порушення службовими особами своїх службових обов'язків є зловживання ними владою або службовими повноваженнями. Подібні дії тягнуть за собою кримінальну відповідальність за ст. 364 КК України.

Питання кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем в цілому та мети цього кримінального правопорушення зокрема розглядались у роботах багатьох вчених, серед яких можна виділити: П.П. Андрушка, О.О. Дудорова, К.П. Задою, В.П. Коваленка, Р.Л. Максимовича, М.І. Мельника, А.В. Савченка, В.І. Тютюгіна, М.І. Хавронюка, В.Г. Хашева, М.-М.С. Яциніну та інших. Разом з тим, розвиток кримінального законодавства, внесення змін до редакції ст. 364 КК України вимагають перегляду деяких усталених у спеціалізованій літературі положень.

Метою цієї роботи є аналіз мети зловживання владою або службовим становищем.

Законом України від 21 лютого 2014 року № 746-VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» була суттєво змінена суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого у ст. 364 КК України, зокрема, слова «з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб» замінити словами «з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи» [1]. Таким

чином, мотив було замінено на мету. Враховуючи те, що фактично зміст зазначених мотиву та мети збігається, можна констатувати, що зміст суб'єктивної сторони практично не змінився, проте навіть зміна форми відповідного прагнення суб'єкта до збагачення здатна ускладнити розуміння змісту цієї кримінально-правової норми, створити проблеми при її застосуванні.

Щодо розуміння самого словосполучення «неправомірна вигода», то з цим особливих складнощів не виникає, визначення цього поняття закріплено у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [2]. Таке ж визначення міститься і у примітці до ст. 364-1 КК України. Фактично, неправомірною вигодою може бути будь-що, що отримує службова особа без законних на те підстав. Як бачимо подібна мета цілком збігається з прагненням реалізувати корисливий мотив або інший особистий інтерес чи інтереси третіх осіб.

На відміну від мотиву, який розкриває внутрішні чинники, які спонукають особу вчинити кримінальне правопорушення, мета відображає кінцевий результат, якого прагне досягнути особа, вчиняючи кримінальне правопорушення [3, с. 141; 4, с. 366]. І ось тут можуть виникнути проблеми у розумінні кримінально-правової норми, передбаченої у ст. 364 КК України. Оскільки отримання неправомірної вигоди є метою зловживання владою або службовим становищем і, одночасно, самостійним кримінальним правопорушенням, передбаченим у ст. 368 КК України, то виникає питання щодо їх співвідношення. На нашу думку, кримінальне правопорушення, яке визначене як мета, не охоплюється складом кримінального правопорушення, передбаченого у ст. 364 КК України і потребує самостійної кваліфікації за ст. 368 КК України. Так само, досягнення зазначеної мети не є обов'язковою ознакою зловживання владою або службовим становищем і не впливає на момент закінчення цього кримінального правопорушення.

Не можна погодитись з М.-М. С. Яциніною, яка зазначає, що при чинному визначенні істотної шкоди та тяжких наслідків у пп. 3 та 4 Примітки до ст. 364 КК України хоча б один із наслідків зловживання неодмінно збігається з реалізацією мети – одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи. При цьому вона називає одержання будь-якої неправомірної вигоди основним наслідком, до якого винний може ставитись лише з прямим умислом [5, с. 9].

По-перше, не можна ототожнювати наслідки з метою, оскільки мета – це лише той, результат, який є в уяві винної особи, а наслідки – конкретні негативні зміни в об'єкті посягання. Вони не завжди збігаються.

По-друге, як уже зазначалося, неправомірна вигода може бути і нематеріальною, в той час як наслідки зловживання владою або службовим становищем у виді заподіяння істотної шкоди або тяжких наслідків – мають

виключно матеріальний характер, оскільки вимірюються у неоподаткованих мінімумах доходів громадян.

Змоделюємо наступну ситуацію: дівчина, бажаючи помститися своєму колишньому хлопцю, який займається підприємницькою діяльністю, обіцяє надати інтимні послуги податковому інспектору, якщо той накладе стягнення на зазначеного підприємця на суму 100 000 грн. Той безпідставно нараховує стягнення ніби то за несплачену суму податків, чим спричиняє істотну шкоду зазначеному громадянину. В цьому випадку мета отримання неправомірної вигоди не співпадає з наслідками у виді істотної шкоди, оскільки вони мають різний характер та різних адресатів. Кримінальне правопорушення буде вважатися закінченим з моменту заподіяння істотної шкоди, незалежно від того, чи вдалося винному отримати неправомірну вигоду, якої він прагнув.

Враховуючи викладене, можна зробити наступні висновки: метою зловживання владою або службовим становищем законодавець визначає одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої службової особи чи іншої фізичної або юридичної особи. Зазначена мета не співпадає з наслідками у виді істотної шкоди або тяжких наслідків, її реалізація не є обов'язковою ознакою для складу кримінального правопорушення, передбаченого у ст. 364 КК України, знаходиться за межами складу цього кримінального правопорушення і вимагає додаткової кваліфікації за ст. 368 КК України.

Література

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції : Закон України від 21 лютого 2014 року № 746-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 12. Ст. 188.

2. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

3. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Є. С. Назимко, С. В. Лосич, Ю. О. Данилевська та ін. / за заг. ред. проф. В. М. Бесчастного та О.М. Джужи. К.: ВД «Дакор», 2018. 386 с.

4. Гедз М. В. Мета злочину за кримінальним правом України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 1. С. 362-369.

5. Яциніна М.-М. С. Зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за Кримінальним кодексом України (ст. ст. 364, 364-1, 365-2 КК України) : автореф. дис. … канд. юрид. наук. 12.00.08. К., 2021. 20 с.

Балецька А. І.
курсантка 2-го курсу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:Бабанін С.В.
к.ю.н., доцент факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗБРОЯ ЯК ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 263 ККУ

Збройне насильство займає особливе місце в спектрі загроз національній безпеці. За два останніх десятиліття воно набуло настільки виражений, стійкий і системний характер, що з числа типових кримінологічних питань перейшло в розряд ключових соціальних проблем. Але всупереч очікуванням пильну увагу суспільства до збройної злочинності не вплинуло на якість її наукового аналізу. Протиріччя зачепили й прогалини в оцінці збройного насильства пояснюються конфліктом інтересів суб'єктів кримінальної політики. З одного боку, негативна трансформація збройної злочинності змушує державу обмежувати оборот зброї і посилювати відповідальність за збройні злочину; з іншого - реалізація права особи на захист вимагає розширювати правові можливості для застосування зброї при обставинах, що виключають злочинність діяння [1].

Наслідки таких злочинів носять особливо тяжкий характер і викликають великий громадський резонанс. Дуже часто злочинці діють надзвичайно зухвало: спокійно добивають жертву, не поспішаючи покидають місце події, не ховають осіб. Тим самим вони демонструють упевненість в безкарності і надають шокуюче вплив на суспільну свідомість, паралізуючи у громадян будь-яке бажання протистояти криміналу» [1].

Насиченість країни зброєю зумовлює його неправомірне значення. Можна говорити про пряму залежність між зростанням незаконного обігу зброї і кількістю здійснюваних збройних злочинів. На думку В.В. Іванової, незаконний оборот зброї сам по собі є небезпечним злочином. Але він стає ще більш небезпечним, так як із застосуванням зброї відбуваються різного роду насильницькі злочини, що мають наслідки різного ступеня тяжкості [1].

Аналіз судової практики та законодавства останніх років дозволяє зробити висновок, що є і зворотна тенденція: ознаки, які раніше вважалися специфічними для певного виду злочинів, втрачають властивість розмежовують, стаючи загальними для суміжних злочинів і вимагають додаткових розмежовують критеріїв. Так, озброєність протягом багатьох десятиліть вважалася специфічною ознакою розбійного нападу, що дозволяє розмежовувати розбої та грабежі. Прийняття закону «Про зброю», більш глибоке і всебічне вивчення зброї, як знаряддя злочину істотно змінило

становище. Справа в тому, що кримінальне право виходить з традиційного розуміння зброї, як предметів і механізмів, спеціально призначених для ураження живої цілі або мішеней і не мають іншого цільового призначення. Протягом майже всієї історії нашої держави в обороті знаходилися тільки два види зброї - холодна і вогнепальна. Застосування такої зброї завжди безсумнівно небезпечно для життя і здоров'я [1].

Таким чином, виходячи з вищевикладеного, автори висновують, що «особливий» статус гладкоствольної мисливської зброї, передбачений низкою статей КК, – це рудимент, зумовлений виключно віддзеркаленням історичних кримінально-правових норм держави, що не існує вже з кінця 1991 року, які стосувалися незаконного поводження зі зброєю. Всі характерологічні властивості даного виду зброї вказують на необхідність закріплення її у нормах КК України.

Віднесення того чи іншого предмета або пристрою до зброї повинен задовольняти трьом критеріям: наявності необхідного набору конструктивних елементів, нормативної визначеності і функціональної спрямованості. Про застосування зброї можна говорити тільки в разі використання предметів і пристроїв, визнаних зброєю в рамках Федерального закону «Про зброю», що володіють конструктивним мінімумом і спрямованих на ураження живої чи іншої цілі (подачі сигналів) в рамках встановлених функціональних можливостей.

Проведене дослідження виявило стійку залежність між легальним володінням вогнепальною зброєю і його кримінальним застосуванням. У Росії при скоєнні злочинів зброю, як правило, застосовується його статутним власником.

Провідними тенденціями в розвитку збройної злочинності є збільшення питомої ваги збройних вбивств на тлі істотного зниження кількісних показників збройного насильства, придбання їм чорт «спрощеної» побутової злочинності, універсалізація збройного способу вчинення злочину, розширення спектра кримінального зброї за рахунок цивільних зразків, тісний функціональний зв'язок між збройним насильством, люмпенізацією, алкоголізацією населення і рівнем психічних розладів [2].

Зброя як знаряддя злочину являє собою предмет матеріального світу, який використовується у відповідності зі своїми конструктивними властивостями для безпосереднього впливу на потерпілого, який перебуває під контролем волі і свідомості злочинця, застосовуваний для здійснення діяння або полегшення реалізації злочинного наміру [3].

Література

1. Лопашенко Н.А. Посягательства на собственность: монография. Москва: Норма, Инфра-М, 2012. 528с.

2. Пронькина Е.А. Ответственность за преступления, характеризующиеся признаком вооруженности. Автореф. дис…к.ю.н. Н.Новгород, 2003. С. 10.
4. Бюллетень Верховного Суда. № 2, 2003.

Безп'ятий Д.
курсант 2-го курсу
факультету підготовки фахівців для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Людвик В. Д.
доцент кафедри кримінального права і кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
Полковник поліції

НЕОБХІДНА ОБОРОНА

Питання про обгрунтування права необхідної оборони давно привертав до себе увагу філософів і юристів. Необхідна оборона як інституту кримінального права має давню і складну історію.

Вперше право на необхідну оборону було законодавчо закріплено в Руській Правді (ст. 13, 14, 20 та 38), але воно мало обмежений характер і поєднувало у собі риси самосуду і елементи публічного права. Застосування сили відносно злочинця допускалося при порушенні майнового права, в той час, як посягання на особисті права тягло за собою необмежений самосуд.

У Судебнике Івана Грозного містилася казуїстичне трактування необхідної оборони: « а кто на кого в городе засел на подсаде и тот истережется и его самого убьет и того, который забил, от себя бороняся, и преж сего с ним в поборанке не был, и ему приехати в город вскоре, известити в съезжей избе воеводе, что тот убийца на его было засел, и он, бороняся от него, убил его до смерти; и скажет пред воеводой по государеву крестному целованию вправду и он свободен будет от годовщины и от приставства »[1]. Характерно, що норма, регламентуючи підстави реалізації права на необхідну оборону, основну увагу приділяла процесуальній формі розгляду справ про правомірне заподіянні шкоди.

Право на необхідну оборону - це засіб самозахисту, що надається в рівній мірі всім особам, незалежно від їх професійної чи іншої спеціальної підготовки та службового становища, а також від можливості уникнути суспільно небезпечного посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади. Право на необхідну оборону виникає на стадіях замаху і закінченого посягання, а також на стадії приготування до вчинення тяжкого та особливо тяжкого кримінального правопорушення [3, с.105].

Основна мета оборони - це максимально повне забезпечення, збереження основних прав і свобод особистості, суспільства і держави, про виникнення

права на необхідну оборону можна говорити вже з моменту створення реальної небезпеки їх порушення.

У правовому і етимологічному значеннях необхідна оборона є правомірним захистом, що виражається в заподіянні юридично значущої шкоди тому, хто посягає (нападаючому) особі. Соціально-юридичну природу необхідної оборони як права особи на самозахист слід розглядати в єдності двох складових:

1. соціальна корисність. Заподіяння шкоди нападаючому в стані необхідної оборони не тільки не суперечить праву і правопорядку, а, навпаки, забезпечує їх існування і розвиток. Оскільки захист прав особистості, суспільства і держави входить в сферу діяльності не тільки публічної влади, але приватних осіб, заподіяння ними шкоди в цілях;

2. вимушеність оборони означає, що дії того, хто захищається відбувалися під впливом зовнішніх факторів у відсутності антисоціальної установки заподіювача шкоди [4, с.46].

Визначення суспільної небезпечності посягання через його шкідливість має важливе теоретичне і практичне значення. Зокрема, воно дозволяє відповісти на питання про допустимість необхідної оборони проти діянь психічно хворих, малолітніх і осіб, що виключає провину фактичної помилки або непереборної сили.

Таким чином, захист при необхідній обороні визнається правомірним тільки тоді, коли шкода заподіяна особі, яка нападала, а не комусь іншому. Шкода при захисті може бути завдана нападаючому особисто – його здоров'ю, життю, власності. Якщо особа, що захищалась, допустила помилку відносно нападаючого, то вона звільняється від відповідальності у випадку сумлінної помилки, коли вона не могла усвідомити такої помилки.

Література

1. Судебник Івана Грозного 1550 року URL: https://pravo.by/upload/pdf/krim-pravo/sudebnik_1550_goda.pdf (Дата звернення : 12.05.2021).

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341–III. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341–14 (дата звернення: 12.05.2021).

3. Баранова О.А. Необхідна оборона. Москва.: «Юрлітінформ», 2007. С. 105.

4. Гельфанд І.А., Куц Н.Т. Необхідна оборона за радянським кримінальним правом: Навчальний посібник. Київ, 1962. 46 с.

5. Баулін Ю.В. Обставини, що виключають злочинність діяння. Харків: Основа, 1991. 350 с.

Ковальова О.В.
завідувачка кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 1,
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України,
кандидатка юридичних наук

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ТАЄМНИЦЮ СПІЛКУВАННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Україна з початку її незалежності проголошує себе соціальною та правовою державою, діяльність якої здійснюється відповідно до принципу верховенства права, згідно з яким головною цінністю країни є людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність та безпека [1]. Конституцією України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [2]. Наведена конституційна норма є правовим орієнтиром розбудови нашої правової держави.

У сучасний період Україна є суб'єктом міжнародних відносин, політичний курс якої направлений на євроінтеграцію. Система національного законодавства включає в себе низку міжнародно-правових актів ратифікованих Верховною Радою України. Виходячи з норм міжнародного законодавства та Конституції України [1], право на приватне життя особи є одним із фундаментальних прав, які захищаються державою. зміст якого містить, зокрема, недоторканність житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, заборону збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди [3]. Зазначені блага закріплені, як пріоритетні і найбільш значущі. Утвердження і забезпечення прав людини є головним обов'язком держави.

Важливо наголосити, що у відповідності до принципу верховенства права всі інші нормативно-правові акти нашої держави повинні ґрунтуватися на засадах, визначених Конституцією України. Так, одним з принципів, визначених Кримінально процесуальним кодексом України є принцип таємниці спілкування, сутність якого повністю відповідає конституційним вимогам [1]. Так, відповідно до ч. 2 ст. 14 КПК України, втручання в таємницю спілкування можливе лише на підставі судового рішення у випадках, передбачених цим Кодексом [4].

Відносно міжнародних нормативно-правових актів, то ст. 12 Загальної декларації прав людини закріплює захист від свавільного втручання в приватне і сімейне життя, посягання на недоторканість житла та таємницю кореспонденції або посягання на честь та репутацію [5]. У ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначено про право на повагу до

свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції [6]. Такі ж положення містить і ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, яка передбачає, що ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його життя або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань па його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань [7].

Таким чином, право особи на таємницю спілкування тісно зв'язане з правом на невтручання у особисте і сімейне життя. Але не обмежується тільки цим, бо поширюється і на сферу службових, ділових та інших суспільних відносин [8].

Обмеження конституційних прав та свобод громадян повинні нести мінімальний характер, відповідати принципам демократичної держави і можуть застосуватись лише в інтересах захисту людини [9]. Саме це законодавець декларує нам у ст. 64 Конституції України, зазначаючи, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [2].

Відповідно до цієї норми, уповноважені оперативні підрозділи, правоохоронних органів і спеціальних служб протидіють злочинності, та іншим посяганням на державну безпеку України передбаченими чинним законодавством негласними засобами, зокрема тими, що пов'язані із втручанням у приватне життя особи, забезпечуючи максимальну ефективність виявлення і розкриття кримінальних правопорушень, на самих ранніх етапах їх підготовки і вчинення [10]. Так чинний КПК України передбачає низку слідчих дій, які спрямовані на отримання доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні, зокрема, визначає негласні слідчі дії, серед яких є і втручання у приватне спілкування особи [8].

У параграфі 2 «Втручання у приватне спілкування» глави 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії» в ч. 3 ст. 258 КПК України законодавець визнає спілкування, як передачу інформації від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою технічних засобів. Воно є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб [4].

Але стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовив появу нових способів швидкого спілкування осіб між собою, надавши можливість обміну великої за кількістю та обсягом інформації. Завдяки такому розвитку стало зручним спілкуватися з іншими особами за допомогою різних месенджерів, надсилаючи SMS-повідомлення, голосові повідомлення, електронні листи тощо [11]. До засобів передання інформації на сьогодення можемо віднести всі існуючі засоби зв'язку: як технічне обладнання, телефони, смартфони, ПК, планшети і т.п., у тому числі й комп'ютер, так і програмне забезпечення, Skype,

IMessage, WhatsApp, Viber, Telegram, Signa. тощо. Через що, виникає проблема визначення меж допустимості втручання в таємницю спілкування органами поліції під час здійснення негласної роботи, без порушення конституційних прав особи.

Зазначемо, що під час проведення НСРД, у відповідності до ч.4 ст. 258, статей 260, 261, 262, 263, 264 КПК України, різновидами втручання в приватне спілкування є: 1) *аудіо-, відеоконтроль особи*, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування.; 2) *арешт, огляд і виїмка кореспонденції особи*, що проводиться без її відома у виняткових випадках на підставі ухвали слідчого судді. Арешт на кореспонденцію накладається, якщо під час досудового розслідування є достатні підстави вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи іншим особам або інших осіб їй може містити відомості про обставини, які мають значення для досудового розслідування, або речі і документи, що мають істотне значення для досудового розслідування. Огляд затриманої кореспонденції проводиться в установі зв'язку, якій доручено здійснювати контроль і затримувати цю кореспонденцію, за участю представника цієї установи, а за необхідності – за участю спеціаліста. У присутності зазначених осіб слідчий вирішує питання про відкриття і оглядає затриману кореспонденцію. При виявленні в кореспонденції речей (у тому числі речовин), документів, що мають значення для певного досудового розслідування, слідчий у межах, визначених ухвалою слідчого судді, здійснює виїмку відповідної кореспонденції або обмежується зняттям копій чи отриманням зразків з відповідних відправлень.; 3) *зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж* (мереж, що забезпечують передавання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого виду між підключеними до неї телекомунікаційними мережами доступу), яке проводиться без відома осіб, які використовують засоби телекомунікацій для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.; 4) *зняття інформації з електронних інформаційних систем*, полягає у проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою та має значення для досудового розслідування, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку [4].

Поряд дій для працівників поліції під час втручання у приватне спілкування визначає КПК України у параграфі 2 «Втручання у приватне спілкування» глави 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії» - працівник поліції здатний на втручання у приватне спілкування лише за ухвалою судді.

Окрім цього, КПК забороняє використовувати інформацію, отриману внаслідок втручання у спілкування інакше як для вирішення завдань кримінального провадження.

Отже, можемо зазначити, що втручанням у приватне спілкування є цілком виправданим та необхідним з певних підстав, визначених як у вітчизняному законодавстві, так і у міжнародному, оскільки завдана шкода охоронюваним законом правам є цілком пропорційною меті та завданням проведення. З огляду на актуальність дослідження, можемо також констатувати, що застосування правоохоронними органами форм та методів роботи, пов'язаних із обмеженням гарантованих Конституцією та міжнародними актами прав людини, завжди виступало та буде виступати предметом гострих наукових дискусій.

Література

1. Пархоменко А.О. Забезпечення прав і свобод людини під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування з урахуванням міжнородного законодавства. *Актуальні проблеми оперативно-розшукової діяльності:* матеріали Круглого столу присвяченого Дню науки (Дніпро, 22 травня 2020 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 76-78.

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення 01.01.2020. *Відомості Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення 22.05.2021).

3. Годюк А.Ю., Загальні положення про втручання у приватне спілкування при проведенні негласних (слідчих) розшукових дій. *Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня Навчально-наукового інституту права Університету ДФС України: у 4 ч.* Ч. 2. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. С. 160-165.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI Дата оновлення 14.05.2021. *Відомості Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 22.05.2021).

5. Загальна декларація прав людини: Декларація Міжнародний документ від 10.12.1948№ 995_015. *Організація Об'єднаних Націй*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 24.05.2021).

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована Законом №475/97-ВР від 17 лютого 97 р., станом на 02 жовтня 2013 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 23.05.2021).

7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148 – VIII (2148-08) від 19 жовтня 73 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення 23.05.2021).

8. Бережний О. І., Чубарь, С. С., Втручання в приватне спілкування особи під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій: проблемні питання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2020. 1(89). С. 45-53.

9. Глушков В.О., Гарантії дотримання конституційних прав особи у проваджені негласних слідчих (розшукових) дій. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 67. С. 65-75.

10. Луценко Я. Л., Проблемні питання дотримання прав людини при проведенні оперативнорозшукових та контррозвідувальних заходів, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави:* матеріали XIII міжнар. наук.- практ. інтернет-конф., м. Одеса, 31 березня 2021 р. Одесса: ОДУВС, 2021. С. 175-176.

11. Перепелиця С. І., Дотримання прав особи під час втручання у приватне спілкування в кримінальному провадженні. *Форум права.* 2019. № 2. С. 70–79.

Комiссаров М. Л.
кандидат юридичних наук, доцент
Комiссарова Н. О.
кандидат юридичних наук, доцент
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ОСОБИ НА ОСОБИСТУ БЕЗПЕКУ ШЛЯХОМ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ТА ВИКОРИСТАННЮ ВОГНЕСТРІЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

Конфлікт на сході України негативно вплинув на незаконний обіг та використання вогнестрільної зброї, як в зоні проведення операції Об'єднаних сил так і в інших регіонах країни. За оцінкою дослідницької групи Small Arms Survey з 2013 по 2015 рр. в Криму та зоні проведення Антитерористичної операції було викрадено або втрачено 300 тис. одиниць стрілецької та легкої зброї [1]. Така ситуація змінила якісну картину щодо озброєності організованих злочинних угруповань та окремих правопорушників, підвищуючи загальний рівень соціальної небезпеки. З 2018 року ситуація щодо незаконного розповсюдження вогнестрільної зброї із зони проведення ООС дещо стабілізувалася, втім у сукупності з іншими джерелами поширення зброї такого типу поза законною процедурою (самостійне виготовлення вогнестрільної зброї, модифікація та переробка газової, пневматичної, травматичної зброї) все ще викликає занепокоєння.

За інформацією Управління карного розшуку ГУНП в Донецькій області за 12 місяців 2019 року за напрямком боротьби з незаконним обігом зброї, боєприпасів і вибухівки в Єдиному реєстрі досудових розслідувань

зареєстровано 493 кримінальних правопорушення. Оголошено про підозру 462 особам. Вилучено з незаконного обігу[2]:

Вогнестрільної зброї – 257 одиниці:
- **8** кулеметів;
- **24** автомата (системи АК);
- **35** карабінів;
- **29** пістолетів;
- **40** од**.** атипової зброї;
- **121** гранатомет;

Боєприпасів – 274734 одиниць**:**
- **2028** гранат;
- **1270** вибухових пристроїв;
- **11800** інших боєприпасів (міни, запали, снаряди)
- **259636** набоїв різного калібру;

Вибухової речовини – 88,412 кг**.**

За 2019 рік припинено **87** спроб вивозу за межі зони ООС:

	у військово-службовці	у цивільних	Всього
Зал. вокзали автостанції	17	12	**29**
Блокпости та КПВВ	30	22	**52**
Поштові відділення	6		**6**
Всього	**53**	**34**	**87**

Вилучено з незаконного обігу
Вогнепальної зброї – 16 одиниці**:**
- **6** гранатометів;
- **2** гвинтівок та карабінів;
- **3** пістолета;
- **5** од**.** атипової зброї.

Боєприпасів – 9421 одиниць:
- **89** гранат;
- **9202** набоїв різного калібру.
- **2** вибухових пристроїв;
- **128** інших боєприпасів (міни, запали, снаряди).

Вибухових речовин - 3, 15 кг.

У 2020 році ситуація щодо незаконного обігу зброї, боєприпасів і вибухівки на території Донецької області покращилась. За 12 місяців 2020 року в Єдиному реєстрі досудових розслідувань за даним напрямком зареєстровано 218 кримінальних правопорушень, оголошено про підозру 207 особам. Вилучено з незаконного обігу[2]:

Вогнестрільної зброї – 179 одиниці:
- **2** кулемета;
- **15** автоматів (системи АК);
- **20** карабінів;
- **15** пістолетів;
- **16** од**.** атипової зброї;
- **111** гранатометів;

Боєприпасів – 145004 одиниць**:**
- **1434** гранат;
- **74** вибухових пристроїв;
- **6775** інших боєприпасів (міни, запали, снаряди);
- **136721** набоїв різного калібру;

Вибухової речовини – 147,875 кг**.**

Більш ефективною у 2020 році стала робота правоохоронців Донецької області та задіяних сил щодо унеможливлення вивозу зброї, боєприпасів та вибухівки за межі території дії операції Об'єднаних сил. За цей період припинено **50** спроб вивозу за межі зони ООС:

	У військово-службовців	У цивільних	Всього
Зал. вокзали автостанції	**7**	**4**	**11**
Блокпости та КПВВ	**26**	**7**	**33**
Поштові відділення	**6**		**6**
Зовнішні наряди			
Всього	**39**	**11**	**50**

Вилучено з незаконного обігу
Вогнепальної зброї –3 одиниці**:**
- **1** гранатомет;
- **1** пістолет;
- **1** од**.** атипової зброї.

Боєприпасів – 5199 одиниць:
- **42** гранати;
- **5103** набоїв різного калібру;
- **5** вибухових пристроїв;
- **49** інших боєприпасів (міни, запали, снаряди).

Вибухових речовин - 1, 170 кг.

Загалом в Україні за 2020 рік обліковано 752 кримінальних правопорушення учинених з використанням зброї та боєприпасів. З них 395 кримінальних правопорушень пов'язані з використанням вогнестрільної зброї: у 57 випадках вогнестрільна зброя використовувалась як знаряддя вбивства, 4 рази для нанесення умисних тяжких тілесних ушкоджень та 27 разів для розбійних нападів. Зареєстровано 55 фактів викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 Кримінального кодексу України – далі ККУ). Порушено 5116 кримінальних проваджень стосовно незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 ККУ) та 168 з приводу незаконного виготовлення, переробки чи ремонту вогнестрільної зброї або фальсифікації, незаконного видалення чи зміни її маркування, або незаконного виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263-[1] ККУ) [3].

Впродовж десятиліть міжнародна спільнота шукає способи недопущення незаконного розповсюдження вогнестрільної зброї та усунення негативних наслідків її незаконного обігу, включно із загрозами, пов'язаними з використанням такої зброї організованими злочинними угрупуваннями при скоєнні тяжких злочинів. У результаті цієї роботи була підготовлена низка міжнародних і регіональних договорів та угод, укладених для регулювання законного та протидії незаконному обігу вогнестрільної зброї, встановлення

загальних стандартів і практик в області контролю над озброєннями, а також сприяння поширенню більш ефективних заходів кримінального правосуддя і зміцнення співпраці держав-членів в протидії цим загрозам.

В Україні для підсилення дії «Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності», у зв'язку з приєднанням України до цього Протоколу, прийнято Закон України від 14 травня 2013 року «Про внесення зміни до статті 263-[1] Кримінального кодексу України у зв'язку з приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності» [4], відповідно до якого змінено назву та частину першу статті 263-[1], прийнятої 5 липня 2012р.[5].

У 2018 році видання Small Arms Survey представило звіт, щодо загальної оцінки кількості вогнестрільної зброї у світі, оприлюднивши цифру 1,013 мільярда одиниць вогнестрільної зброї в обігу. Ці дані на 15,7% перевищують попередню цифру [6].

Таке зростання пояснюється збільшенням на 32% загальної кількості вогнестрільної зброї, якою володіє цивільне населення (857 мільйонів одиниць, або 84,6%). Разом з тим нові цифри свідчать про зменшення кількості вогнестрільної зброї, яка перебуває на озброєні військових до 133 мільйонів (-13,1%), а також вогнестрільної зброї правоохоронних органів (23 мільйона або 22%). Окремо у звіті Small Arms Surv зазначається, що значна кількість вогнестрільної зброї, яка зареєстрована на цивільних осіб, фактично перебуває на озброєні банд або недержавних озброєних груп[6].

Наведені дані свідчать про занепокоєність людей про власну безпеку та про вирішення цього питання шляхом придбання вогнестрільної зброї для потреб самозахисту. Саме тому надважливо в Україні прийняти закон «Про зброю», в рамках якого окреслити коло питань, щодо типів, видів дозволених до обігу вогнестрільної зброї та боєприпасів до неї; правовий порядок набуття права власності на зброю та її використання.

Література

1. Мартинюк А. Дослідження незаконних потоків зброї: Україна. Короткий інформаційний документ №3. Женева: Small Arms Survey, 2017 .

2. Електронне листування з Управлінням карного розшуку ГУНП в Донецькій області, 22 травня 2021 року.

3. https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo

4. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-18#n5

5. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5064-17#n10
6. http://www.smallarmssurvey.org/about-us/highlights/2018/highlight-bp-firearms-holdings.html

Коросташівець І. М.
аспірантка Академії Державної пенітенціарної служби

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНІШОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЗАСУДЖЕНИХ

Процеси реформування пенітенціарної системи України, зокрема щодо більш ефективного забезпечення прав і свобод засуджених, обумовлюють актуалізацію проблематики, пов'язаної з інститутом юридичної відповідальності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби (*далі – персонал ДКВС)* як чинника ефективного виконання покладених на ДКВС завдань. Відповідно, виникає потреба більш досконалого обґрунтування установленого взаємозв'язку.

Передовсім, визначимо зміст поняття «персонал Державної кримінально-виконавчої служби України». На нормативному рівні, у ч. ст. 14 (ч. 1) Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [1], до зазначеної категорії, зокрема, віднесено: «1) осіб рядового і начальницького складу; 2) спеціалістів, які не мають спеціальних звань; 3) інших працівників, які працюють за трудовими договорами». Водночас, у доктрині до зазначеної категорії найчастіше відносять фізичних осіб, «які на добровільній основі, з урахуванням визначених у законі кваліфікаційних та інших вимог і принципів діяльності, професійної, психологічної, моральної та іншої готовності, здатні ефективно працювати у відповідних підрозділах Державної кримінально-виконавчої служби України та реалізувати у повній мірі закріплені у кримінально-виконавчому законодавстві завдання, а також належним чином виконувати інші обов'язки, що витікають з їх правового статусу, при державному гарантуванні їх діяльності [2, с. 121].

Наразі реалізація покладених на персонал ДКВС завдань здійснюється з урахуванням міжнародного досвіду пенітенціарної діяльності та вимог європейських стандартів у сфері виконання покарань і поводження із засудженими. Останні, зокрема, передбачають, що спілкування персоналу із засудженими має відбуватися на основі гуманності, доброзичливості та поваги до особистості, які передбачені професійною етикою.

У контексті науки адміністративного права найважливіші юридичні характеристики суб'єктів владних повноважень, до яких слід віднести і персонал ДКВС, зазвичай обґрунтовуються через поняття їх правового (адміністративно-правового) статусу. У загальному плані, «статус» (лат. *status*)

означає стан, становище, правове становище громадянина чи юридичної особи. Під правовим статусом у юриспруденції зазвичай розуміють сукупність суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і законних інтересів суб'єктів права [3, с. 237]. На думку О.О. Бандурки, правовий статус [органу державної влади] – це сукупність повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань [4, с. 23]. Як різновид загального правового статусу органу публічної адміністрації, його адміністративно-правовий статус найчастіше трактується як сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, визначених у нормативних актах. Серед поглядів на питання структури адміністративно-правового статусу, підтримуємо погляди тих науковців, які до основних елементів зазначеної конструкції відносять права і обов'язки владного суб'єкта, а до похідних, відповідно, – гарантії здійснення його прав та обов'язків; юридичну відповідальність; обмеження, які на нього покладаються та ін. [5].

Розглядаючи юридичну відповідальність як складову адміністративно-правового статусу персоналу ДКВС, зазначимо, що у цілому під зазначеним поняттям розуміють передбачені законом вид і міру державно-владного (примусового) зазнання особою благ особистого, організаційного і майнового характеру за вчинене правопорушення. Здебільшого юридичну відповідальність розглядають у контексті більш широкого поняття соціальної відповідальності. Так, М.І. Матузов вважає, що юридична відповідальність є одним із видів соціальної відповідальності індивіда, головною особливістю якої є те, що вона пов'язана з порушенням правових норм, за якими стоїть апарат примусу держави [5, с. 443]. Чимала частина вітчизняних дослідників також схиляються до аналізу юридичної відповідальності у контексті суспільних (соціальних) відносин. Зокрема, Д.М. Лук'янець вважає, що юридична відповідальність – це регламентована правовими нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на діяння фізичних або юридичних осіб (колективних суб'єктів), що можуть виражатися в недотриманні встановлених законом заборон, невиконанні встановлених законом обов'язків, порушенні цивільно-правових зобов'язань, завданні шкоди чи збитків і застосуванні до осіб, що вчинили такі діяння, засобів впливу, які тягнуть за собою позбавлення особистого, майнового або організаційного характеру [7, с. 6].

Таким чином, поняття «юридична відповідальність персоналу ДКВС» пропонуємо розуміти як передбачені законодавством та забезпечені можливістю застосування держаного примусу несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких відповідний суб'єкт (особа із числа персоналу ДКВС) зазнає за вчинені дисциплінарний проступок чи правопорушення, та які реалізуються у процесуальному порядку.

Як свідчать результати аналізу законодавства, юридична відповідальність посадових осіб із числа персоналу ДКВС настає на основі норм права, що відносяться до різних галузей. Зокрема, за вчинення дисциплінарних

проступків особи рядового і начальницького складу ДКВС несуть дисциплінарну відповідальність згідно із ст.5 Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України [8]; за вчинення адміністративних правопорушень – адміністративну відповідальність згідно зі ст. 8 Кодексу України про адміністративні правопорушення [9]; за вчинення кримінальних правопорушень та злочинів – кримінальну відповідальність згідно з Кримінальним кодексом України [10].

На основі зазначеного, вважаємо за необхідне наголосити на доцільності прийняття консолідованого нормативно-правового акту з питань інституту юридичної відповідальності персоналу ДКВС та правовідносин, що виникають у його межах.

Висновки:

1. Одним із напрямів забезпечення прав і свобод осіб, що перебувають у пенітенціарних установах, підпорядкованих ДКВС України, є посилення відповідальності її персоналу за допущені порушення норм професійної етики, дисциплінарних вимог, вчинення адміністративних та кримінальних проступків і правопорушень.

2. Інститут юридичної відповідальності та правовідносини, що виникають у процесі його реалізації, є складовим поняття «правовий статус персоналу ДКВС», який пропонуємо розуміти як визначену у законодавстві сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, з метою виконання покладених на ДКВС завдань.

3. Поняття «юридична відповідальність персоналу ДКВС» слід розуміти як передбачені законодавством та забезпечені можливістю застосування держаного примусу несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких відповідний суб'єкт (особа із числа персоналу ДКВС) зазнає у разі здійснення вчинення дисциплінарного проступку, адміністративного чи кримінального проступку чи правопорушення.

4. У межах національної правової системи, юридична відповідальність посадових осіб із числа персоналу ДКВС настає на основі норм права, що відносяться до різних його галузей та регулюються різними нормативно-правовими актами: за вчинення дисциплінарних проступків особи рядового і начальницького складу ДКВС несуть дисциплінарну відповідальність згідно із ст.5 Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України; за вчинення адміністративних правопорушень – адміністративну відповідальність згідно зі ст.8 Кодексу України про адміністративні правопорушення; за вчинення кримінальних злочинів – кримінальну відповідальність згідно з Кримінальним кодексом України.

5. Розглядаючи удосконалення інституту юридичної відповідальності посадових осіб у системі пенітенціарних установ як один із засобів більш ефективного забезпечення прав і свобод засуджених, констатуємо на потребі

прийняття консолідованого нормативно-правового акту з питань юридичної відповідальність персоналу ДКВС.

Література

1.Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 черв. 2005 р. *Офіційний вісник України*. 2005. № 30. С. 4-10.

2.Яковець І., Новосад Ю. Про зміст поняття «персонал органів і установ виконання покарання» і його системоутворюючі ознаки. *Історико-правовий часопис*. 2017. № 1 (9). С. 120-125.

3. Теорія держави і права: підручник для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. О.В. Петришина. Харків:Право, 2014. 368 с.

4.Бандурка О. О. Державна податкова служба в Україні: система, правовий статус, модернізація. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 234 с.

5.Передерій О. С., Григоренко Є.І. Особливості правового статусу Національної поліції в Україні (теоретико-правовий аспект). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Право. 2015. Вип. 20. С. 35-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2015_20_9 (дата звернення: 20.04. 2021).

6.Матузов Н.И., Малько А.В. Теория государства и права: учебник. Москва: Юристъ. 2004. 512 с.

7. Лук'янець Д.М. Типологія юридичної відповідальності. *Юридична Україна*. 2004. № 3. С. 4-10.

8.Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22 лютого 2006 року № 3460-IV. Дата оновлення: 03.07. 2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-15#Text. (дата звернення: 20.05.2021).

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення 205.05. 2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 (дата звернення: 20.05.2021).

10. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення: 23.04. 2021. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 20.05. 2021).

Огаренко Є. А.
к.е.н., доцент кафедри кримінального права,процесу та криміналістики,
Класичний приватний університет

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПІДОЗРИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Реформування правової системи України покликане зміцнити гарантії прав людини, зокрема, в кримінальному судочинстві. Саме на етапі підозри

допускається значна частина порушень прав людини. Останнє пов'язане, в тому числі, з недостатньою нормативною регламентацією процесуальної діяльності на даному етапі. Адже офіційне закріплення поняття «підозра» на нормативному рівні в Кримінальному процесуальному кодексі України [1] наразі відсутнє.

В чинному КПКУ у ряді статей застосовуються поняття, пов'язані з підозрою, зокрема: «привід підозри» (п. 4, 5 ч. 3 ст. 42), «обґрунтована підозра» (п. 1 ч. 1 ст. 194), «суть підозри» (ч. 1 ст. 198, ч. 3 ст. 285), «підстава для підозри» (ст. 224). Однак сам термін «підозра» законодавець не визначає. Це може призвести до хибного розуміння як терміну «підозра», так і інших пов'язаних з ним термінів, наприклад, «підозрюваний», «повідомлення про підозру», а також викликає труднощі правозастосування.

Складність розуміння правової природи підозри зумовлена також багатозначністю терміну «підозра». Л. Карнєєва розглядала підозру за трьома значеннями: 1) як психологічну характеристику стану свідомості слідчого, що визначає його суб'єктивне відношення щодо досліджуваного факту; 2) як криміналістичне поняття, що вживається при виборі підстав для виконання завдань розслідування і для побудови версій; 3) як процесуальну категорію[2].

Тому для розуміння суті підозри доцільно застосувати логічний метод, тобто визначити її суттєві ознаки. Звернення до робіт науковців, які досліджували інститут підозри, дозволило виокремити такі основні ознаки підозри у кримінальному провадженні:

1) інститут підозри зумовлений змістом та завданнями кримінальної процесуальної діяльності;

2) підозра може виникнути в осіб, які здійснюють досудове розслідування, та зумовлює виникнення особливих правовідносин між стороною обвинувачення (слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор) та стороною захисту (підозрюваний) в ході досудового розслідування у зв'язку з причетністю даної особи до вчинення правопорушення;

3) підозра – це ймовірне судження, припущення, попередній висновок про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення;

4) підозра суб'єктивна, оскільки виникає на підставі внутрішнього переконання слідчого та/або прокурора, яке формується відповідно до зібраних у кримінальному провадженні доказів, а їх висновок про можливу причетність конкретної особи до вчинення правопорушення засновані на неповному знанні про розслідуваний злочин та особу, яка його вчинила;

5) підозра повинна бути обґрунтованою (особа обов'язково повідомляється про підозру передусім за наявності достатніх доказів для її підозри у вчиненні кримінального правопорушення);

6) підозра є обов'язковим етапом кримінального провадження, зокрема стадії досудового розслідування;

7) підозра має бути перевірена у процесі досудового розслідування та підтверджена доказами, що дозволить у перспективі її або спростувати, або трансформувати в обвинувальне твердження;

8) підозра має бути формально виражена у процесуальному документі – повідомленні про підозру, який складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором та відповідає законодавчим вимогам до його змісту.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що хоча звернення до історії виникнення та розвитку інституту підозри дає підстави стверджувати, що законодавство постійно рухається у векторі гуманізації і розширення кола прав підозрюваної особи, та наукові дискусії щодо суті поняття «підозра» та інших пов'язаних з ним понять продовжуються, зокрема, через відсутність його нормативного закріплення законодавцем, що викликає необхідність подальшого удосконалення кримінального процесуального законодавства.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI Дата оновлення 14.05.2021. *Відомості Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 22.05.2021).

2. Карнєєва Л. М. Привлечение в качестве обвиняемого: метод. пособие. Москва : Юрид. лит., 1982. 220 с.

Печко В.В.
аспірантка Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Пилипенко Д.О.
к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Донецького юридичного інституту МВС України

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЯ УЧАСТІ ОСОБИ У РОЗГЛЯДІ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Особливе місце в дослідженні інституту примусових заходів медичного характеру займає судовий розгляд кримінального провадження щодо осіб, яким передбачається їх застосування. Судовий розгляд має виступати конституційною гарантією на захист прав особи у межах кримінального судочинства, це право є невідчужуваним та непорушним, і лише за умов його дотримання правосуддя відповідатиме вимогам справедливості.

Аналіз нормативно-правової літератури показує, що судовий розгляд кримінальних проваджень щодо застосування примусових заходів медичного характеру, хоча й має деяку специфіку, пов'язану з особливостями, передбаченими главою 39 КПК України, але відбувається за загальними правилами судового розгляду, що регулюється главами 27-29 КПК України.

Питанню судового розгляду кримінального провадження по відношенню до осіб, осудність яких викликає сумнів, присвячено чимало наукових праць таких вчених, як: Б.М. Дердюк, А.В. Ленський, О.В. Міщенко, Б.А. Протченко, М.С. Строгович, Л.Г. Татьяніна, С.Я. Уліцький, А.А. Хомовський, Ю.К. Якимович та інших. На жаль, у зв'язку зі стрімким розвитком правовідносин та певного європейського впливу на них, в науковій літературі бракує сучасного погляду стосовно участі особи, щодо якої вирішується питання про примусові заходи медичного характеру.

Слід відразу зазначити, суд розглядає питання щодо застосування примусових заходів медичного характеру під час розгляду клопотання слідчого, прокурора про їх застосування або під час ухвалення вироку в порядку статті 368 КПК України. Судове провадження данної категорії здійснюється одноособово суддею. Для порівняння, в Російській Федерації судовий розгляд провадження щодо осіб, яким передбачається застосування примусових заході медичного характеру проходить тільки колегіально у складі трьох суддів, а в США такі справи розглядаються головуванням суддей і журі присяжних засідателів [4, с.150-152].

Як видно з положення ст.27 КПК України, при наявній можливості у відкритому судовому засіданні розголошення таємниці, що охороняється законом,с лідчий суддя або суд приймає рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини [1]. Крім того, оскільки відомості про стан психічного здоров'я особи і надання психіатричної допомоги вважаються конфіденційними (їх передання без згоди цієї особи можливе лише при провадженні дізнання, досудового слідства або судового розгляду і тільки за письмовим запитом особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора та суду), судам рекомендовано заслуховувати висновки судово-психіатричних експертиз у справах про застосування примусових заходів медичного характеру в закритих судових засіданнях [2].

Практика зарубіжних країн так само виходить із того принципу, що судовий розгляд за участю особи, щодо якої ведется виробництво про застосування примусових заходів медичного характеру має бути закритим, оскільки при розгляді даної категорії справ завжди зачіпаються відомості, що становлять лікарську таємницю.

Звертаємо увагу, що у підготовчій частині судовго розгляду виконання таких положень, як оголошення складу суду і роз’яснення права на відвід, заявлення і розгляд клопотань, навіть якщо їх заявляє психічно хворий, та виконання інших вимог ст.ст. 342-346 КПК України носить обов’язковий характер. Так, в цій частині судового провадження вирішується питання про можливість розгляду кримінального провадження за відсутності будь-кого з його учасників.

На право бути присутнім на судовому слуханні особам щодо яких вирішується питання про примусові заходи медичного характеру наголошувалось у п. 5 принципу 18 додатку до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 18 лютого 1992 року №46/119 “Захист осіб із психічними захворюваннями та поліпшення психіатричної допомоги”, про що зазначено і у національному законодавсті в п.10 Постанови Пленуму №7 від 03.06.2005 року “Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру”. Таке право полягає у можливості особі не лише бути присутнім на будь-якому засіданні, але й брати в ньому участь і бути вислуханим, а також у гарантії з боку судів у забезпеченні такої участі в судовому розгляді особи, щодо якої вирішується питання про примусові заходи медичного характеру та її захисника, за винятком випадків, коли цьому перешкоджає характер захворювання особи, а також отримувати письмову відмову в разі небажання бути пристуньою [3].

Слід відразу підкреслити, що судовий розгляд провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру відбувається за участю прокурора та обов’язковою участю фізичної особи, стосовно якої вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру, її законного представника і захисника. Таке нормативне формулювання як «обов'язкова участь фізичної особи, стосовно якої вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру» є відносно новим і не випадковим, оскільки до 2017 року виклик даної особи розцінювався судом як право, а не обовязок.

В рамках дослідження питання однозначно висловлювався радянський вчений М.С. Строгович, якого підтримали А.В. Ленський та Ю.К. Якимович [5; с.42], тільки таке захворювання, яке унеможливлює участь особи у судовому розгляді, дозволяє суду вирішувати справу в її відсутності, не бачачи її, не вислухавши того, що вона може сказати суду. [6; с. 494-495].

Протилежної думки дотримувався С.Я. Уліцький стверджуючи, що душевнохворий володіє правом не бути присутнім в судовому засіданні [7; с. 16].

Нам представляється очевидним зауваженням з цього приводу вченого Б.А. Протченка, що суддя не має права не викликати в судове засідання особу, щодо якої розглядається справа, якщо характер захворювання не перешкоджає їй брати участь у судовому засіданні» [8; с. 35]. Подібна позиція для нас сприйнятна, бо відображає сучасні потреби суспільства та узгоджується із законодавчою.

Так, Європейський суд з прав людини в рішенні від 27 березня 2008 року у справі «Штукатуров проти Росії» зазначив, що, вирішуючи справу про визнання особи недієздатною виключно на підставі письмових доказів, не побачивши і не почувши особу, суд порушив її право на справедливий судовий

розгляд, передбачене ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [9].

Важливим нормативним закріпленням з приводу участі особи, щодо якої вирішується питання про примусові заходи медичного характеру виявилось рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року у справі № 2-рп/2016, в якому зазначено, що недієздатним особам мають надаватися правові можливості для задоволення індивідуальних потреб, реалізації та захисту їх прав і свобод; хоча за станом здоров'я недієздатні особи не спроможні особисто реалізовувати окремі конституційні права і свободи, у тому числі право на свободу та особисту недоторканність, вони не можуть бути повністю позбавлені цих прав і свобод, тому держава зобов'язана створити ефективні законодавчі механізми та гарантії для їх максимальної реалізації [10].

Приведені приклади наочно демонструють права особа, щодо якої розглядається справа окремого провадження про визнання її недієздатною, на участь у слуханні справи та на справедливий її розгляд. Зокрема, така особа повинна бути повідомлена про розгляд справи, їй має бути роз'яснено її права, вона повинна мати можливість за бажання скористатися безоплатною правовою допомогою і брати участь у судових засіданнях. Звертаємо увагу, що навіть у разі наявності реальних, доведених застережень щодо небезпеки безпосередньої участі цієї особи у розгляді справи для інших осіб або для неї самої суд повинен, принаймні, мати візуальний контакт із такою особою, а краще опитати її, якщо виникає така необхідність – дистанційно, у режимі відеоконференції. Якщо на момент розгляду справи особа позбавлена волі як психічно хвора, суд має перевірити законність підстав позбавлення волі такої особи, щоб гарантувати права людини на свободу та справедливий суд.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що відсутність особи, щодо якої вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру, повинна бути для суду підставою для відкладення розгляду і забезпечення фізичної явки зазначеної особи до суду або її присутності під час засідання у режимі відеоконференції.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 . (дата звернення 12.05.2021)

2. Про психіатричну допомогу: Закон України №1489-III від 20.12.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text (дата звернення 11.05.2021)

3. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру: Постанова Пленуму №7 від 03.06.2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-05#Text (дата звернення 11.05.2021)

4. Кубанцев С. П. Невменяемость в уголовном праве США. *Журнал российского права*. 2004. № 2. С. 150–152.
5. Ленский А.В., Якимович Ю.К. Производство по применению принудительных мер медицинского характера. Москва: Юрист, 1999. 48 с.
6. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса: В 2-х т. Т. 2: Порядок производства по уголовным делам по советскому уголовно процессуальному праву. Москва: Наука, 1970. 516 с.
7. Улицкий С.Я. Проблемы принудительных мер медицинского характера: учебн. пособ. Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 1973. 28 с.
8. Протченко Б.А. Принудительные меры медицинского характера / Под ред. В.В. Шубин. Москва: Юрид. лит., 1976. 104 с. С. 35
9. Рішення ЄСПЛ від 27 березня 2008 року у справі «Штукатуров проти Росії» в заяві № 44009/05 URL: file:///Users/vladimirakurilo/Downloads/CASE%20OF%20SHTUKATUROV%20v.%20RUSSIA%20-20[Russian%20translation]%20summary%20by%20Development %20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co.pdf
10. Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року у справі № 2-рп/2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16#Text

Пилипенко Д. О.
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук

ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ

Визначення поняття та окреслення сутності кримінально-виконавчої політики є питанням, яке досить часто не знаходять порозуміння щодо єдиного та однозначного його сприйняття вітчизняними та іноземними науковцями. Причиною цього, по-перше, є сприйняття безпосередньо сутності терміну «політики» без екстраполяції на кримінально-виконавчу її складову, по-друге, багатокомпонентність такого явища як політика вже з урахуванням специфіки сфери її реалізації, а саме кримінально-виконавчої сфери держави.

Так, А. Х. Степанюк визначав кримінально-виконавчу політику як науку про принципи, цілі і завдання діяльності органів та установ виконання покарань і про засоби, які маються в розпорядженні адміністрації органів та установ, що необхідні для досягнення мети виконання покарання [1, с. 253]. За цих умов автор погоджується з позицією І. М. Даньшина, який досліджуючи питання визначення кримінальної політики визначав останню використовуючи два різних підходи. Так, перш за все науковець визначав кримінальну політику для

позначення державної доктрини і її реалізації на практиці. З іншого боку автор наголошував, що кримінальна політика може сприйматись для найменування галузі певних наукових знань, що являють собою теоретико-пізнавальну категорію [2, с. 26]. Такий підхід щодо багатоаспектності сприйняття сутності кримінально-виконавчої політики безумовно заслуговує на увагу, оскільки розширює сприйняття кримінально-виконавчої політики не лише як різновид політики держави враховуючи виключно практичну його складову, а й наголошує на важливості теоретичної складової цієї політики у вигляді наукових надбань вітчизняних вчених. При цьому на наш погляд, цей перелік ключових елементів доцільно було б доповнити освітньою складовою, тобто галузі теоретичних знань, системи науково-методичних і педагогічних заходів, що спрямовані на формування теоретичних та практичних компетентностей суб'єктами формування та реалізації практичної складової кримінально-виконавчої політики.

П. Л. Фріс визначає кримінально-виконавчу політику як таку, що визначає основні напрями правотворчої діяльності держави й правозастосовчої діяльності відповідних державних органів у сфері реалізації кримінальних покарань [3, с. 18]. На думку Г. С. Семакова та А. П. Гель кримінально-виконавча політика – це частина політики держави, яка встановлює основні напрями діяльності державних органів, громадських організацій та окремих громадян у сфері виконання і відбування кримінальних покарань, здійснення виховного впливу на засуджених [4, с. 3]. К. В. Муравйов, формулюючи своє авторське визначення поняття державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, трактує її як сукупність концептуальних ідей, засад та керівних положень, покладених в основу діяльності органів державної влади у сфері правотворення і правореалізації на всіх стадіях виконання кримінального покарання та під час застосування інших заходів примусового і виховного характеру щодо порушників, а також надання їм допомоги в процесі соціальної адаптації (ресоціалізації) та пробації [5, с. 36].

О. М. Джужа визначає кримінально-виконавчу політику як напрямок діяльності державних і громадських органів в галузі виконання кримінальних покарань [6, с. 8]. О. Г. Кальман наголошує, що кримінально-виконавча політика відображається у діяльності органів і установ виконання покарань, та в діяльності відповідних органів і установ [7, с. 8]. В. М. Трубніков, В. П. Філонов, А. І. Фролов визначають кримінально-виконавчу політику як встановлений державою напрямок діяльності державних органів, громадських організацій та окремих громадян в сфері виконання та відбування кримінальних покарань, виховного впливу на засуджених. [8, с. 17].

Наявна «палітра» визначень кримінально-правової політики свідчить про наявні різні підходи до її сприйняття та, відповідно, формулювання. При цьому все ж більшість визначень кримінально-виконавчої політики формулюється через діяльність певних суб'єктів з виконання ключових завдань у відповідній

сфері кримінально-виконавчої дійсності. Такий підхід до відображення сутності кримінально-виконавчої політики є обґрунтованим, але не повним, враховуючи етимологію терміну «політика». Так відповідно до великого тлумачного словника сучасної української мови за авторством В.Т. Бусел (далі – тлумачний словник) політика визначається як загальний напрямок, характер діяльності держави, певного класу або політичної партії, а також як напрямок діяльності держави або політичної партії у тій чи іншій галузі у певний період або як події та питання внутрішньодержавного і міжнародного суспільного життя [9, с. 1035]. Спираючись на етимологію терміну «політика» більш змістовне визначення політики у сфері виконання покарань надають автори підручника Кримінально-виконавче право за загальною редакцією В. В. Голіна та А. Х Степанюка, які стверджують, що політика у сфері виконання покарань визначає цілі, принципи, стратегію, напрями діяльності органів і установ виконання покарань, її основні форми й методи. У свою чергу як діяльність держави політика у сфері виконання покарань реалізується в різних формах і насамперед у законодавстві, що регулює діяльність органів і установ виконання покарань [10, с. 5]. Аналогічної позиції дотримуються автори навчального посібника Кримінально-виконавче право України за загальною редакцією Є.С. Назимко [11, с. 10]

Цілком погоджуючись із вказаними науковцями та враховуючи етимологічне значення терміну «політика», на наше переконання, зміст кримінально-виконавчої політики слід сприймати в двох визначеннях: По-перше, як явище суспільного життя, що відображає собою виключно діяльність відповідних суб’єктів в сфері ствердження та реалізації кримінально-виконавчої політики та, по-друге, як узагальнення визначення та сприйняття ключових елементів кримінально-виконавчої дійсності (суб’єкти, принципи, функції, цілі, методи, освітньо-наукова складова тощо), які являють особою підґрунтя для подальшої практичної реалізації кримінально-виконавчої політики як діяльності. Такий двовекторний підхід до сприйняття сутності кримінально-виконавчої політики, як вважаємо, враховує практично всі аспекти кримінально-виконавчої дійсності та є цілком слушним для визначення самої політики. Отже спираючись на запропонований двовекторний підхід, кримінально-виконавчу політику слід визначити як діяльність держави в особі відповідних органів та посадових осіб, недержавних (неурядових) організацій, релігійних організацій й інших юридичних та фізичних осіб з формування та реалізації державної політики у сфері виконання, відбування кримінальних покарань. Також кримінально-виконавчу політику доцільно сприймати як комплекс ключових положень, основоположних уявлень, фундаментальних аспектів, які формують собою базисні критерії подальшої реалізації діяльнісної складової відповідних суб’єктів у сфері виконання кримінальних покарань.

Література

1. Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження) : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2002. 398 с
2. Даньшин И. Н. Введение в криминологическую науку. Харьков : Право, 1998. 144 с.
3. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ : НАВС, 2005. 35 с.
4. Семаков Г. С., Гель А.П. Кримінально-виконавче право України: Курс лекцій. Київ, 2000. 122 с.
5. Муравйов К. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань : дис. … д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 440 с.
6. Джужа А. М. Кримінально-виконавче право України. Навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 446 с.
7. Кальман О. Г. Проблеми кримінально-виконавчого права. Навчальний посібник. Київ : НАПУ, 2011. 336 с.
8. Трубников В. М., Филонов В. П., Фролов А. И. Уголовно-исполнительное право Украины. Учебник. Донецк, 1999. 640 с.
9. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
10. Голіна В. В., Степанюк А. Х. Кримінально-виконавче право. Підручник. Харків : Право, 2011. 328 с.
11. Назимко Є. С. Кримінально-виконавче право України. Навчальний посібник. Київ : Дакор, 2020. 210 с.

Самко А.В.
магистр юридических наук
Академия МВД Республики Беларусь

О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ РЕГЛАМЕНТАЦИИ МЕРЫ ПРЕСЕЧЕНИЯ В ВИДЕ ЗАПРЕТА ОПРЕДЕЛЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ

В Российской Федерации федеральным законом от 18.04.2018 г. № 72-Ф в качестве альтернативы меры пресечения в виде заключению под стражу была введена новая мера уголовно-процессуального принуждения – запрет определенных действий. Данная новация была воспринята отечественным законодателем и законом Республики Беларусь от 6 января 2021 г. № 85-З «Об изменении кодексов по вопросам уголовной ответственности» в Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь (далее – УПК) была введена аналогичная мера пресечения, с закреплением ее в ст. 123^1 УПК.

В качестве обоснования введения в ткань уголовно-процессуального

закона новой принудительной меры, как в Российской Федерации, так и в нашей стране, отмечается необходимость создания более благоприятных для органов уголовного преследования условий избрания в отношении подозреваемых и обвиняемых мер пресечения альтернативных заключению под стражу. Действительно, как отмечается представителями Следственного комитета Республики Беларусь «…доля мер пресечения, альтернативных заключению под стражу (23,9%) и подписке о невыезде и надлежащем поведении (71,5%), составила всего 4,6%» [1]. В данной связи подобная корректировка мер уголовно-процессуального принуждения представляется правильной. Однако, несмотря на отсутствие пока практики применения, обращает на себя внимание некоторое несовершенство редакции предложенной нормы, на чем хотелось бы остановиться подробнее.

Так, п. 2 ч. 3 ст. 123[1] УПК содержит запрет для подозреваемого и обвиняемого находиться в определенных местах, а также ближе установленного расстояния до определенных объектов, посещать определенные мероприятия и участвовать в них. Обращает на себя внимание то обстоятельство, что законом не предусмотрена возможность запрета на приближение к определенным лицам, хотя правоприменительной практикой он может быть востребован. Например, как справедливо утверждает С.А. Яковлева, «если подозреваемый, обвиняемый посещает ту же школу или работает вместе с лицом, с которым запрещено общаться, и наложить запрет посещать данные объекты не представляется возможным, то целесообразным будет предусмотреть запрет на приближение к данному лицу. При приближении к потерпевшему, свидетелю и иным лицам подозреваемый, обвиняемый может невербально, используя мимику, жесты и прочее, угрожать им, это своего рода фактор негативного воздействия на участников процесса и их родственников» [2, с. 89]. Не решает обозначенной проблемы и предусмотренный п. 3 рассматриваемой нормы запрет на общение с определенными лицами, исходя из приведенных нами выше возможностей (невербальных, жестовых и т.д.) воздействия субъекта преступления других лиц.

В обоснование нашей позиции следует привести опыт казахского законодательства. Так, ст. 97 Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан предусматривает запрет на приближение как меру безопасности потерпевших, свидетелей, подозреваемых и других лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве, членов их семей и близких родственников [3].

В этой связи думается, что следует согласиться позицией высказанной в российской доктрине уголовно процесса о том, что содержание запрета общения с определенными лицами, в том числе и защищаемыми участниками уголовного процесса, должно быть дополнено в том числе и запретом приближения к ним на определенное расстояние, исключающее возможность оказания каким-либо образом негативного воздействия на них [2, с. 90].

Изложенное выше позволяет предложить для обеспечения ограждения от негативного воздействия и обеспечения безопасности как участников уголовного процесса, так и иных лиц, например, членов их семей и близких родственников изменение редакции п. 3 ч. 3 ст. 123[1] УПК, который, на наш взгляд, целесообразно изложить в следующей редакции: «3) общаться с определенными лицами, также членами их семей, близкими родственниками и другим лицами, которых они обоснованно считают близкими, а также приближаться к ним на установленное расстояние».

Предложенные изменения, как представляется, будет способствовать как защите прав и законных интересов обозначенных субъектов уголовного процесса, так и оптимизации инструментария органов уголовного преследования при применении запрета определенных действий как меры пресечения.

Литература

1. В Следственном комитете проанализировали практику применения мер пресечения. URL: https://sk.gov.by/ru/news-ru/view/v-sledstvennom-komitete-proanalizirovali-praktiku-primenenija-mer-presechenija-8565. (дата доступа: 12.04.2021).
2. Яковлева С. А., Кутянина А. С. Проблемы соотношения запрета определенных действий с другими мерами уголовно-процессуального пресечения. *Вестник Марийского государственного университета. Серия «Исторические науки. Юридические науки».* 2019. Т. 5. № 1. С. 87 – 96.
3. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 4 июля 2014 г., № 231-VЗРК : в ред. Закона Респ. Казахстан от 24.11.2015 г. *Законодательство стран СНГ*. ООО «СоюзПравоИнформ». URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=69097. (дата доступа: 08.04.2021).

Семенишина-Фіголь Б. М.
викладачка кафедри теорії права та
кримінально-процесуальної діяльності
Національної академії Державної
прикордонної служби України ім.Б.Хмельницького

НАРКОЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ОБЄКТ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ЗАДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сьогодні, як і в попередні роки, можемо спостерігати те, що на превеликий смуток не відбувається суттєвого покращення наркоситуації в Україні. Проблема наркотизації суспільства обійняла сталий характер. Наркозлочинності активно сприяють негативні фактори, такі як:

- різке соціальне розшарування населення;

- неврівноваженість психоемоційного фону виховання підлітків;

- соціалізація підлітків в умовах знецінення загальнолюдських принципів моралі;

- дегуманізація ставлення до найуразливіших соціальних груп [4 ,с.56].

Від правильності побудови та діяльності органів державної влади, що здійснюють протидію незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів, залежить ефективність функціонування цих органів та їхнього впливу на рівень незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів в Україні.

Серед основних напрямів зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки виходячи з Стратегії національної безпеки є те, що Україна бере активну участь у протидії тероризму, розповсюдження зброї масового ураження, міжнародній злочинності, наркоторгівлі … та ін. [3].

Норми ст. 3 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів і зловживанню ними» визначають, що протидію незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів здійснюють Національна поліція, Служба безпеки України, Офіс Генерального прокурора України, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, центральні органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах захисту державного кордону, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу та інші органи виконавчої влади в межах наданих їм законом повноважень [2].

Для найбільш ефективної взаємодії правоохоронних органів необхідно визначити основні напрями спільної діяльності працівників Національної поліції, митних органів, органів Державної прикордонної служби України та Служби безпеки України щодо запобігання та протидії контрабанді наркотичних засобів і психотропних речовин, якими є:

- аналіз, узагальнення, систематизація інформації про причини злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин;

- виявлення факторів, що сприяють виникненню та розвитку даної кримінальної діяльності;

- підготовка та направлення на адресу вищих органів влади інформації про виявлені причини, що зумовлюють контрабанду, тенденції її розвитку, а також пропозиції про найбільш ефективні шляхи протидії їй [1,с.103].

Потрібно чітко розуміти, що забезпечення національних інтересів і безпеки держави являється неможливим без взаємодії її правоохоронних органів. Адже саме взаємодія дозволяє досягнути поставлених завдань та оперативно протидіяти загрозам національній безпеці.

Література

1. Копин М., Пряхіна Н. О. Роль поліції у профілактиці злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків. *Основні напрями та проблеми протидії наркоманії*: матеріали круглого столу. (Київ, 6 лют. 2017 р.). Івано-Франківськ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С.102-104.
2. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів і зловживанню ними: Закон України від 15.02.1995 року №62/95-ВР. URL: (дата звернення 20.05.2021 року)
3. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року». URL: (дата звернення 20.05.2021 року)
4. Стрільців О. М. Стратегії у наркополітиці. *Основні напрями та проблеми протидії наркоманії:* матеріали круглого столу. (Київ, 6 лют. 2017 р.) Івано-Франківськ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 56-58.

Строганова Е. О.
студентка 2-го курсу факультету № 2
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Пилипенко Д.О.
к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ЖУРНАЛІСТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Згідно зі статтею 224 КПК України, допит - це слідча (розшукова) дія, яка проводиться уповноваженою особою у встановленому законом порядку і направлена на отримання в усній або письмовій формі від свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта відомостей щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження [1].

Допит є однією з найбільш інформативних і важливих слідчих (розшукових) дій. Найчастіше застосовується допит свідків.

Будь-яке кримінальне провадження неможливо уявити без участі свідка. Це пов'язано з тим, що свідок – незамінне джерело відомостей, які мають значення для встановлення наявності чи відсутності обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, передбачених ст. 91 КПК України, а також інших обставин які мають значення для правильного вирішення кримінального провадження. Показання свідків є найпоширенішим видом доказів [2].

Відповідно до частини 1 статті 65 КПК України, свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань [1].

Але інколи свідками можуть виступати не лише пересічні громадяни, а й особи зі спеціальним статусом. Наприклад, адвокати, священнослужителі, лікарі, журналісти, нотаріуси, судді і т. і.

Окремо хотілося б звернути увагу саме на таку категорію свідків як журналісти. На нашу думку, у кримінальному законодавстві питання особливостей допиту журналістів розкрито недостатньо.

На перший погляд, виклик на допит і безпосередньо сам допит нічим не відрізняється від допиту пересічних громадян (окрім випадків, коли журналісту надано інформацію за умови її нерозголошення).

Відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 65 Кримінально-процесуального кодексу України не можуть бути допитані як свідки журналісти - про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації [1].

Із цього випливає, що журналісти (як і інші особи, зазначені у інших пунктах цієї частини статті) мають умовний «імунітет» при допиті.

У той же час згідно із змістом ч. 3 вищезазначеної статті захисник, представник потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законний представник потерпілого, цивільного позивача у кримінальному провадженні, адвокати, нотаріуси, медичні працівники та інші особи, яким у зв’язку з виконанням професійних або службових обов’язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя особи та священнослужителі з приводу зазначених довірених відомостей можуть бути у письмовій формі звільнені від обов’язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила їм ці відомості, у визначеному нею обсязі.

Враховуючи цю інформацію, робимо висновок, що цей так званий «імунітет» є похідним від імунітету особи, яка довірила конфіденційні дані. Тому ця особа може вільно розпоряджатися «імунітетом» іншої особи через позбавлення або надання повноважень на розголошення конфіденційної інформації. Але не у випадку із журналістами, адже їх немає у переліку частини 3 статті 65 КПК України і вони не мають права давати показання про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації навіть за умови, якщо особа сама дала на це дозвіл.

Отже, на наше переконання, потрібно внести правки до Кримінально-процесуального кодексу України і розширити перелік у частині 3 статті 65 від 1 до 6 пунктів. Адже нерідко журналісти стають цінними свідками і наділені важливою інформацією, але за законом не мають права офіційно передавати її у вигляді свідчень.

Література

1. 1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI. Дата оновлення 14.05.2021. *Відомості Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 22.05.2021).

2. Харітонова М. В. Імунітет свідків як елемент принципу охорони прав і свобод людини та громадянина у кримінальному судочинстві. *Вісник кримінального судочинства.* 2019. URL: https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.3/239-248

Удовиченко О.В.
ад'юнкт Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Данилевський А.О.
к. ю. н., доцент,завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1
Донецького юридичного інституту МВС України

СУБ'ЄКТ НЕВИКОНАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ, ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ПРИПИСІВ АБО НЕПРОХОДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ДЛЯ КРИВДНИКІВ

У 2020 році за домашнє насильство засудили 921 людину, це майже в чотири рази перевищує показник 2019 року [1]. Проблема домашнього насильства настільки захопила українське суспільство, що законодавець встановив кримінальну відповідальність не тільки за саме насильство, а й за невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або проходження програми для кривдників у статті 390-1 КК України.

Питання кримінальної відповідальності за домашнє насильство та невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або проходження програми для кривдників розглядали у свої роботах А. Байда, О. Бондаренко, І. Брус, Т. Бугаєць, А. Вознюк, Т. Войтюк, О. Дудоров, І. Жук, О. Книженко, Д. Крикливець, К. Новікова, Н. Лащук, Л. Садонцева, М. Хавронюк, О. Чорна, В. Шаблистий та інші. Разом з тим, питання характеристики окремих елементів складу кримінального правопорушення, передбаченого у статті 390-1 КК України, з огляду на його новизну та відсутність усталеної практики залишаються дискусійними.

Метою цієї роботи є аналіз суб'єкта невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або проходження програми для кривдників.

У кримінальному законодавстві суб'єкт складу кримінального правопорушення, передбаченого у статті 390-1 КК України прямо не визначений, є лише вказівка, на те, що зазначені заходи до особи застосовані судом. Проте системне тлумачення законодавства дає підстави стверджувати,

що він є спеціальним. Такої самої думки дотримуються і більшість дослідників, які приділяли увагу складу цього кримінального правопорушення. Проте характеристика такого спеціального суб'єкта у різних джерелах відрізняється.

Так, М. Хавронюк та О. Дудоров цілком обґрунтовано відзначають, що суб'єктом цього кримінального правопорушення є особа, до якої застосовано, відповідно, обмежувальний захід, передбачений статтею 91-1 КК, або обмежувальний припис, або яку зобов'язано пройти програму для кривдників є особа, до якої застосовано, відповідно, обмежувальний захід, передбачений статтею 91-1 КК, або обмежувальний припис, або яку зобов'язано пройти програму для кривдників [2, с. 170]. Дійсно, за невиконання якогось обов'язку особа може підлягати відповідальності тільки якщо такий обов'язок покладений на неї законом або рішенням суду. Оскільки рішення про застосування обмежувального заходу, обмежувального припису або проходження програми для кривдників приймає суд, то в цьому випадку мова йде про невиконання обов'язку, покладеного на особу рішенням суду. Цілком логічно припустити, що таке рішення повинно набути чинності відповідно до законодавства.

У той же час О. Чорна визначає суб'єкта невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або проходження програми для кривдників по-іншому. На її думку ним необхідно визнавати одного з подружжя або колишнього подружжя або іншу особу, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах та яка досягла 18-річного віку. Така особа систематично вчиняє домашнє насильство, визнана судом винуватою у її вчиненні, до неї застосований один або декілька обмежувальних заходів, але вона їх не виконує [3, с. 144].

З таким визначенням погодитись важко. По-перше, вочевидь авторка помилилася, коли визначала, що суб'єктом кримінального правопорушення є особа, «з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах». Такий підхід означає, що винних осіб мінімум дві. Скоріше за все малося на увазі, що це особа, з якою потерпілий (потерпіла) перебуває або перебувала у зазначених відносинах.

По-друге, запропонована авторкою деталізація осіб, до яких можуть застосовуватися обмежувальні заходи, обмежувальні приписи або програма для кривдників виглядає зайвою та не відповідає положенням Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Так, у статті 1 зазначеного закону зазначається, що домашнє насильство може бути вчинене в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, а у статті 3 зазначається, що дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству незалежно від факту спільного проживання поширюється на таких осіб: 1) подружжя; 2) колишнє

подружжя; 3) наречені; 4) мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя); 5) соби, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти; 6) особи, які мають спільну дитину (дітей); 7) батьки (мати, батько) і дитина (діти); 8) дід (баба) та онук (онука); 9) прадід (прабаба) та правнук (правнучка); 10) вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка); 11) рідні брати і сестри; 12) інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука); 13) діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими; 14) опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням; 15) прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя; 16) на інших родичів, інших осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання [4].

Як бачимо, законодавчий перелік набагато більший.

По-третє, не можна погодитись з тезою авторки про те, що винна особа повинна систематично вчиняти домашнє насильство. Систематичність є ознакою кримінального правопорушення, передбаченого у статті 126-1 КК України, проте обмежувальні приписи, обмежувальні заходи, проходження програми для кривдників можуть застосовуватися і до осіб, в діях яких є ознаки домашнього насильства, але відсутній склад кримінального правопорушення. Тож вказівка на систематичність вчинення домашнього насильства не відповідає положенням законодавства.

По-четверте, не узгоджується з положеннями чинного законодавства позиція авторки щодо необхідності досягнення суб'єктом складу кримінального правопорушення, передбаченого у статті 390-1 КК України, 18-річного віку. Так, зазначений Закон України Про запобігання та протидію домашньому насильству» оперує поняттям «дитина-кривдник», під якою розуміють особу, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі [4]. Щодо такої особи також може бути прийняте рішення щодо проходження програми для кривдників, тому вона також може бути суб'єктом невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або проходження програми для кривдників. Положення статті 22 КК України дозволяють зробити висновок, що мінімальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого у статті 390 КК України, становить 16 років.

Таким чином можна зробити висновок, що суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого у статті 390-1 КК України, є спеціальним – ним може бути фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку і на яку рішенням суду покладено обов'язок пройти програму для кривдників або щодо

якої застосовано один або декілька обмежувальних заходів чи обмежувальних приписів.

Література

1. Крамар О. У 2020 році в Україні за домашнє насильство засудили 921 людину. Це вчетверо більше, ніж у 2019-му. Сайт «Громадське телебачення». URL: https://hromadske.ua/posts/u-2020-roci-v-ukrayini-za-domashnye-nasilstvo-zasudili-921-lyudinu-ce-vchetvero-bilshe-nizh-u-2019-mu.

2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2019. 288 с.

3. Чорна О. Кримінальна відповідальність за невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників в Україні. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2018. № 4. С. 142-145.

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

Урбан В. А.
курсант 2-го курсу факультету №1
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Романюк В. В.
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та
організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ, доцент

ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА ТАЄМНИЦЮ СПІЛКУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Представники правоохоронної системи під час виконання своїх службових обов’язків керуються засадами, визначеними у законодавстві. Щодо кримінального провадження, чинний на сьогоднішній день Кримінальний процесуальний кодекс України визначає панівні засади (принципи) розслідування кримінального процесу.

Однією з найважливіших засад кримінального провадження є забезпечення права особи на таємницю спілкування. Під правом особи на таємницю спілкування слід розуміти: таємницю особистого листування у мережі інтернет, телефонних розмовах, поштових листах, та інших способах комунікації.

У теоретичній частині кримінального процесу, зокрема його правовому відображенні під назвою Кримінальний процесуальний кодекс України безпідставне втручання у таємницю спілкування заборонене. Проте, є перелік правових підгрунть, згідно з якими таке право може бути обмежено та використано у цілях кримінального провадження:

- за клопотанням до слідчого судді, якщо це клопотання є законним та не порушує загальні принципи кримінального провадження
- з метою встановлення обставин тяжкого або особливо тяжкого злочину (обов'язкове рішення суду)
- для запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину (обов'язкове рішення суду).

Вищезазначені підстави є виключними. Їх обмеження є можливим лише у специфічних випадках що визначені законодавцем. Теорія кримінального процесу дуже оптимістично описує процес отримання інформації з особистого листування особи, її фіксації та документації. З точки зору отримання певної доказової бази такі дії є не завжди ефективними, так як особа що вчинила кримінальне правопорушення може просто видалити потрібну інформацію з телефону (таку як: останні дзвінки, повідомлення у соціальних мережах, тощо), знищити поштовий лист, поки працівник досудового розслідування звернеться за погодженням з прокурором, з відповідним клопотанням до слідчого судді.

Практична діяльність правоохоронних органів, зокрема їхні дії у кримінальному провадженні не завжди охоплюють межі законності. Професійна деформація працівників органів досудового розслідування суттєво впливає на їхню поведінку під час ведення кримінального провадження. На практиці існують непоодинокі випадки втручання у таємницю спілкування особи підозрюваного, обвинуваченого, тощо. Підстави такого втручання на практиці, з боку працівників слідчих та оперативних підрозділів незаконні та певною мірою необгрунтовані, але такі підстави обов'язкові для аналізу.

До таких підстав з урахуванням практичної діяльності можна віднести:

- особистий інтерес з боку працівника поліції, факти та відомості що будуть отримані у разі втручання у таємницю спілкування можуть принести користь співробітнику органів досудового розслідування, у разі їх отримання

Практичний приклад (моделювання ситуації): «Старший слідчий Індустріального ВП ГУНП у Харківській області, при затриманні особи, яка вчинила крадіжку, впізнав у цій особі колишнього чоловіка його дружини. Працівник поліції з недавнього часу почав підозрювати жінку у зраді, на основі власних переконань. З метою перевірки особистих здогадок він взяв телефон затриманої особи та переглянув телефонні дзвінки та особисті чати у соціальних мережах».

- бажання знайти додаткові відомості з телефону або особистих способів спілкування особи, задля якомога швидкого розслідування кримінального правопорушення.

Практичний приклад (моделювання ситуації): «Слідчий Шевченківського ВП ГУНП у Харківській області, при розслідуванні справи щодо нанесення умисних середньої тяжкості тілесних ушкоджень було знайдено особу правопорушника, яка діяла за попередньою змовою. При допиті було з'ясовано, що вчинення даного кримінального правопорушення було організовано п'ятьма особами, інших коментарів підозрюваний не надав. У слідчого були підстави вважати, що на телефоні підозрюваного є інформація, яка могла б допомогти розслідуванню, зокрема інші процесуальні дії він вважав не такими й потрібними у цій справі. Після чого він звернувся до прокурора, разом з яким відправив клопотання до слідчого судді про надання права слідчому втрутитися до таємниці спілкування підозрюваного у кримінальному провадженні. При відхиленні слідчим суддею такого плопотання за недостатністю підстав, слідчий вирішив самостійно взяти телефон у особи, яка мала б на його думку відомості про співучасників даного кримінального правопорушення».

На основі викладеного матеріалу можна зробити висновок, що теоретична частина кримінального процесу та практична мають свої відмінності та базуються на особистісних аспектех працівників досудового розслідування. Практична діяльність потребує додаткового контролю зі сторони керівного складу, задля запобігання вчиненню таких правових деліктів на практиці.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 №4651-VI. Дата оновлення: 14.05.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 23.05.2021).

Хижняк В.
курсант навчальної групи ПД-037
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Гузь І.В.
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ТАКТИКА ДІЙ ПРИ ШТУРМІ І ЗАЧИСТЦІ ПРИМІЩЕННЯ

Розрізняють два основних типи штурму: таємне проникнення і динамічна атака. Динамічна атака - стрімке проникнення на об'єкт, з метою приголомшити і придушити противника до того, як він зможе надати організований опір.

Способи руху штурмової групи в приміщенні, розподіл секторів обстрілу при проникненні в приміщення, нейтралізація мети. Використання обладнання для тактичних тренувань.

Способи руху штурмової групи в приміщенні. Розрізняють два основних типи штурму: таємне проникнення і динамічна атака. Динамічна атака - стрімке проникнення на об'єкт, з метою приголомшити і придушити противника до того, як він зможе надати організований опір. Швидкість є ключовий фактор динамічного штурму (хоча його учасники не повинні переходити на біг), часто із застосуванням вибухівки для вибивання дверей або пролому стін. Інші забезпечують динаміку штурму - це тарани, монтування, спеціальні патрони для дробовиків, що дозволяють відстрілювати замки, дверні петлі і тому подібні пристосування.

При штурмі приміщень із заручником або при захопленні озброєного злочинця можливе застосування наступного тактичного способу: Головний боєць, дробовиком (відстрілив замок і петлі) або за допомогою тарана відкриває двері і відступає вбік, в той час як всередину закидається світлозвукова граната (часто дві). Номер перший входить в кімнату, швидко долаючи (зачищаючи) дверний проріз. Він повертається в бік загрозливою мети, зупиняється і бере її під контроль (вражає). Далі продовжує зачищати ту ж сторону (той же сектор) першої кімнати, (30-1).

Номер два, друга людина, здатний проникати через двері, рухається в протилежний бік (сектор 30-1) і бере під контроль всі загрозливі мети. Коли 30-1 взята під контроль (зачищена), стрілки № 1 і № 2 подають команду: "Чисто! Пішов!", - сигналізуючи № 3 і № 4, що можна безпечно просунутися через 30-1 до наступної кімнаті - 30-2 . Прикриває, п'ятий номер, забезпечує безпеку команди з тилу, а також надає товаришам іншу необхідну допомогу. Таким чином, використання елементів з двох чоловік триває до тих пір, поки всі внутрішні приміщення не будуть наповнені і зачищені.

Множинні загрози на середній дистанції розрізняють за ступенем загрози, заснованої на ступені озброєності. Зброя 12 калібру являє собою велику загрозу, ніж короткоствольна.; Штурмова гвинтівка переважає над ножем або палицею. Винятком може бути ситуація, коли «ніж» знаходиться в безпосередній близькості, а «гвинтівка» знаходиться на деякому віддаленні. І, нарешті, кримінальники або терористи, що знаходяться в безпосередній близькості від заручників, повинні бути нейтралізовані негайно, до того, як вони відновлюються від дії світло-звукової гранати.

Література

1. https://www.naiau.kiev.ua/news/taktika-dij-pid-chas-zovnishnogo- ta-vnutrishnogo-obshuku-budivli.html
2. http://www.ngu.com.ua/learn/specialforces/oglyadmist.html
3. https://arm.naiau.kiev.ua/books/occupational_h_s/info/lec10.html

Альошина М.С.
курсантка 2-го курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Миронюк Р.В.
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

ПОНЯТТЯ «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СПОРУ»

На сучасному етапі розвитку нашої держави, набуває проблема сьогодення і правильного забезпечення конституційного права особи на захист, особливо в відносинах з державними установами. Враховуючи це, актуальність має місця питання про поліпшення порядку рішення і, у зв'язку з цим, розкриттю змісту поняття адміністративно-правового спору.

Виникнення адміністративно-правового спору – це результат захисту особи від неправомірних дій, рішень чи бездіяльності представників влади. Спори досліджуваної нами категорії вирішуються в так званому позасудовому або адміністративному порядку чи за правилами адміністративного судочинства.

Питання щодо визначення змісту поняття адміністративно-правового спору залишається малодослідженим та дискусійним в юридичній науці, взагалі, та в адміністративному праві, зокрема. Звичайно, поняття адміністративно-правового спору, було і є предметом науково-теоретичних досліджень таких українських і російських вчених, як В. Авер'янов, Ю. Битяк. І. Голосніченко, Г. Діков, О. Зеленцов, І. Коліушко, Р. Куйбіда, Є. Лупарев, Н. Писаренко, Ю. Педько, М. Смокович, В. Стефанюк, Д. Чечот та ін.

Поняття «адміністративно-правовий спір» розглядають у вузькому та широкому значеннях. У вузькому значенні під адміністративно-правовим спором розуміють спір, що виникає із суто адміністративних правовідносин, тобто відносин, урегульованих нормами адміністративного права. Так, на думку Д.М. Чечота, спір вважається адміністративним, якщо юридичне питання, що становить зміст спору, є питанням адміністративного права [1, с. 10].

У широкому значенні – як пов'язаний з правовідносинами будь-якої галузевої належності, проте які обумовлені управлінською діяльністю представників влади.

Аналіз змісту положень п. 1 ч. 1 ст. 3 та ч. 2 ст. 4 Кодексу

адміністративного судочинства України (далі – КАС) говорить про те, що вони опосередковано вказують на визначення поняття адміністративно-правового спору в широкому розумінні. З цього випливає, що, відповідно до ч. 2. ст. 4 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, за винятком спорів, для яких законом встановлений інший порядок вирішення. З аналізу чинного законодавства України це означає, що для конституційних та міжнародних публічних спорів встановлена інша процедура вирішення адміністративно-правових спорів.

Окреслюючи юрисдикцію адміністративного суду, законодавець використовує в КАС України термін «публічно-правовий спір», але не визначає цей термін. Для застосування в КАС пропонується поняття справи адміністративної юрисдикції як переданого на вирішення адміністративного суду публічно-правового спору, у якому хоча б однією зі сторін є суб'єкт владних повноважень, а саме: виконавчий орган, орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює функції управління повноваженнями на основі законодавства, виключаючи здійснення делегованих повноважень [2].

Зі змісту наведеного поняття випливає, що, на думку законодавця, визначальною ознакою публічно-правого спору є участь в ньому суб'єкта владних повноважень. Але суб'єкт владних повноважень може бути стороною цивільного або господарського спору.

З 2005 року (з часу прийняття КАС України) і навіть до сьогодні господарські суди розглядають дві категорії публічних спорів: по-перше, спори, належність яких до адміністративних не викликає заперечень з боку вищих судових інстанцій. Це спори, розгляд яких було розпочато в господарських судах згідно з п.6 Прикінцевих та перехідних положень КАС України [2]. Сьогодні до таких справ належать: 1) справи, передані на новий розгляд за результатами перегляду постанов в касаційному порядку; 2) справи за нововиявленими обставинами; 3) оскарження дій (бездіяльності) органів державної виконавчої служби.

По-друге, господарські суди розглядають спори, які по суті є адміністративними, але вважаються господарськими та розглядаються у господарських судах з огляду на те, що до теперішнього часу ще не проведено належного розмежування компетенції господарських та адміністративних судів. В якості прикладу можна навести спори про визнання недійсними рішень органів місцевого самоврядування із земельних питань [3].

Н. М. Курченко вважає, що у компетенції господарського суду доцільно залишити податкові, земельні, фінансові та деякі інші публічні спори. В обґрунтування такої позиції автор зазначає, що державний контроль та нагляд за господарською діяльністю входить до сфери господарських, а не публічних правовідносин [4, с. 360–361].

З такою позицією важко погодитися, оскільки відомо, що господарські правовідносини характеризуються поєднанням як приватноправових, так і публічно-правових елементів. Податкові, земельні, фінансові правовідносини є публічними, тому спори, що виникають з них, мають бути віднесені до компетенції саме адміністративного суду, оскільки за своєю природою такі спори є адміністративними.

Таким чином, адміністративно-правовий спір можна визначити як правовий конфлікт між фізичною та юридичною особою, з одного боку, і суб'єктом владних повноважень – з іншого, який пов'язаний з виконанням останнім управлінських функцій і може бути дозволений, як в судовому, так і в позасудовому (адміністративному) порядку, але із застосуванням спеціальних процедур, що враховують можливу нерівність учасників відносин, з яких вона виникла.

Література

1. Чечот Д. М. Неисковые производства. Москва : Юрид. лит., 1973. 168с.

2. Кодекс адміністративного судочинства України від 11.04.2021 р. 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України.* С. 446. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15?find=1&text=публічна+служба#w1_1

3. Постанова Харківського апеляційного господарського суду: справа № 59/181-09 від 14.09.2010 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/11353155

4. Курченко Н. М. Окремі проблеми здійснення господарського судочинства з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України. *Вдосконалення судоустрою та господарського судочинства: проблеми і перспективи:* матеріали наук.-практ. конф. 12-13 квіт. 2006 р. Донецьк, 2006. С. 358–367

Берестова А.А.
студентка 1 курсу юридичного факультету,
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Ястремська Н.М.
к.е.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

РЕАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Права і свободи людини для української держави та суспільства були і є визначальним чинником демократичного розвитку та показником європейської орієнтації. Питання прав людини є найважливішою проблемою внутрішнього та зовнішнього правового розвитку. Їх забезпечення — це той критерій, за яким оцінюється досягнутий рівень демократії в державі. В Україні відзначається

значний прогрес в плані підвищення загальної поінформованості про права людини, розбудова інститутів та механізмів щодо забезпечення захисту, відновлення прав і справедливості.

Рух України у напрямку європейської інтеграції передбачає узгодження її економічної і соціальної сфери відповідно до принципів Європейського Союзу. Відповідно до європейських пріоритетів соціально-економічний розвиток країни має бути спрямовано на створення належного рівня та високої якості життя у соціальній державі, що є важливою передумовою розвитку. Звідси важливим чинником прискорення євроінтеграційних процесів України є реформування її соціальної політики відповідно до нових умов і пріоритетів.

Особливість сучасного етапу розвитку цивілізації полягає не тільки в тому, що епоху постіндустралізму змінює епоха інформаційна, але і в тому, що процес змін охопив, крім економічної, ще й політичну, соціокультурну, духовну та правову сфери. Найбільш активним проявом і показником цих феноменів є глобалізація, в рамках якої відбувається формування нового типу світового співтовариства. Подальше розширення європейських та євроатлантичних структур потребують чіткого розуміння природи міжнародних сучасних процесів, одним із яких є глобалізація.

Правильне розуміння вказаного процесу є особливо важливим для України, оскільки вона перебуває в епіцентрі трансформаційних перетворень. Безумовно, процеси глобалізації, що відбуваються у світі, справляють значний вплив як на національне право окремої держав, так і міжнародне право. При цьому, одним із головних завдань України, як сучасної держави є комплексний підхід до вивчення проблеми глобалізації прав людини та їх фактичне втілення в реальність [1, с. 80].

Затвердження Президентом України 24 березня 2021 року Національної стратегії у сфері прав людини стало знаковою подією на шляху становлення України як демократичної, соціальної, правової європейської держави [2]. Прийняття цього нормативно-правового акта пов’язано не тільки з рекомендаціями органів ООН, Ради Європи, ОБСЕ, інших міжнародних організацій та імплементацією Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, як анонсувалось у попередніх проектах Стратегії, а й із необхідністю більш ефективної конкретизованої реалізації в нових реаліях передбаченої у ст. 3 Конституції України основоположної засади, згідно з якою утвердження і забезпечення прав та свобод людини визначено головним обов’язком держави[3].

Реалізація прав людини – це складний процес, що включає в себе механізм та форми реалізації права, на основі якого формується мета дослідження, що полягає у виявленні проблемних питань реалізації прав людини крізь призму верховенства права та запропонуванні шляхів їх вирішення в контексті формування правової і соціальної держави та розвитку демократії в Україні [4, с. 40; 5, с. 110]. В умовах євроінтеграції гарантії прав

людини, так само як і права людини в цілому, підпадають під дію регіоналізації та універсалізації. Як відомо, в умовах глобалізації можливості людини в сфері реалізації та захисту своїх прав розширюються. Однак, слід зауважити, що первинною і основною ланкою забезпечення прав людини залишається національна держава. Це обумовлено наступними факторами:

1) наявність у держави реального механізму забезпечення виконання правових норм; наявність апарату примусу;

2) чітко визначена сфера дії правових норм - діють, як правило, в межах території держави, а також за її межами щодо власних громадян і юридичних осіб-резидентів;

3) сучасна соціальна держава повинна бути орієнтована, в першу чергу, на реальне забезпечення та захист прав і свобод власних громадян, на відміну від міжнародних відносин, де перш за все відстоюються державні інтереси [6, с. 58].

Однією з найважливіших зовнішньополітичних цілей після проголошення незалежності Україна визначила входження до європейських міжнародних організацій. Курс на інтеграцію в європейські структури - Раду Європи, Європейський Союз, НАТО й інші міждержавні організації, є основою політичного зміцнення держави. Звідси, зміцненню міжнародного становища будь-якої держави, в тому числі і України, її демократизації сприяє вступ до міжнародних організацій. З цього приводу слід зауважити, що сьогодні такі міжнародні організації як ООН, Рада Європи, НАТО, Євросоюз та інші мають вагу у світі, вони проникли в усі сфери суспільно-політичного життя. Така участь обумовлює здійснення реальних програм для досягнення світової стабільності в політичному, економічному, екологічному, соціальному контексті, що хвилює усе світове співтовариство і кожну окрему людину.

На сьогодні формується доктрина розвитку України в новому цивілізаційному вимірі, з урахуванням мінливої стратегічної ситуації у світі. Україна переходить в нову епоху історії і Український народ отримує унікальний шанс побудувати нову Україну. Ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода), Україна отримала інструмент та дороговказ для своїх перетворень.

Головний обов’язок держави щодо утвердження і забезпечення прав і свобод людини являє собою необхідність певного поводження держави, об’єктивно зумовленого конкретно-історичними потребами існування та розвитку людей, спрямованого на належне утвердження і забезпечення прав і свобод людини [7, с. 45].

Таким чином, права і свободи людини і громадянина є однією із найважливіших суспільних цінностей, головним об'єктом більшості конституційно-правових відносин. Кожній людині має бути забезпечена

можливість користуватись основними правами і свободами. Забезпечення прав і свобод людини, як головний обов'язок України передбачає діяльність держави, що ставить своїм завданням сприяння в реалізації прав і свобод людини шляхом позитивного впливу на формування загальносоціальних (економічних, політичних, духовно-ідеологічних) і юридичних гарантій, які мають на меті охорону і захист прав та свобод людини.

Література

1. Білозьоров Є. В. Права людини в умовах глобалізації: доктринальний підхід. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право*. 2012. Вип. 18. С. 79-84.
2. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 24 березня 2021 року № №119/2021 URL: http://zakon.rada.gov.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Пильгун Н. В. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина в контексті функціонування принципу верховенства права в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: : Право*. 2014. Вип. 26. С. 40-43.
5. Прієшкіна О. В. Забезпечення прав людини в Україні: стан та перспективи. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки.* 2017. Т. 200. С. 109-114.
6. Гуменюк Б. І. Євроінтеграція - шлях до надійних соціально-економічних та правових стандартів життя. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2010. Вип. 16. С. 57-62.
7. Матвійчук А. В. Права і свободи людини і громадянина як політичний корелят взаємовідносин держави і громадянського суспільства. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 150(3). С. 45-49.

Бондар А.В.
студентка 1-го курсу навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Білик В. М.
доцент кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНИХ І ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Права та свободи людини і громадянина є основою правового порядку в державі. Це означає, що закріплення прав та свобод людини і громадянина у Конституції та законодавчих актах покладає на усіх учасників правовідносин як

певний обсяг можливостей з реалізації своїх законних інтересів, так і обов'язки у різних видах правовідносин. Тобто, фундаментальність прав та свобод людини і громадянина, їх філософсько-світоглядний зміст та суспільна значимість встановлюють порядок взаємовідносин між носіями таких прав і свобод та іншими учасниками правовідносин.

В Академічному тлумачному словнику української мови під «механізмом» розуміється, зокрема, внутрішня будова, система чого-небудь; сукупність станів процесів, з яких складається певне явище [1, с. 695]. Необхідно звернути увагу на розмежування таких категорій як «механізм правового регулювання» та «механізм реалізації та захисту прав громадян», оскільки це має важливе значення, якщо ми ведемо мову саме про захист прав фізичних та юридичних осіб.

Слід погодитись із тим, що осмислення слова «механізм» (в самому широкому значенні цього слова) передбачає: 1) складність його внутрішньої будови; 2) системність, узгодженість організації його елементів (компонентів); 3) здатність до динаміки, визначеного цілеспрямованого функціонування; 4) його схильність до самоорганізації або зовнішнього управління [2, с. 18]

Єдиних підходів у теорії права щодо встановлення правових ознак, які розмежовують зазначені правові категорії не існує, але можна стверджувати про те, що механізм реалізації та захисту прав громадян охоплюється механізмом правового регулювання, останній виступає по відношенню до першого як «широка» за змістом правова категорія. Це пояснюється тим, що механізм реалізації та захисту прав громадян вміщує у собі ті складові елементи, що забезпечують учасникам правовідносин здатність набувати, реалізовувати та захищати свої права, при цьому такі правові процеси відбуваються у контексті загального правового регулювання суспільних відносин. Тобто, механізм правового регулювання є правовою базою для вироблення правових засобів і способів реалізації та захисту учасниками правовідносин своїх прав, свобод та інтересів. [3,с. 91]

Разом із тим, незважаючи на існування загальної структури елементів, що формують адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини та громадянина, варто виділяти і внутрішню структуру адміністративно-правового механізму захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб, а саме нормативний, інституційний, адміністративно-процедурний (управлінський) та адміністративно-правозастосовчий рівні, що забезпечують невладним суб'єктам адміністративного права єдині принципі у реалізації ними своїх прав, свобод та інтересів, а також покладення з цією метою відповідних обов'язків на суб'єктів владних повноважень. Нормативний рівень адміністративно-правового механізму захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб включає у себе правові норми адміністративного права, що забезпечують участь невладних суб'єктів адміністративного права у відносинах владно-

управлінського характеру. Тобто, у даному разі ми можемо говорити про адміністративне законодавство, у якому, зокрема, визначено обсяг прав та свобод фізичних і юридичних осіб у відносинах з суб'єктами владних повноважень. Сучасний розвиток адміністративного законодавства в Україні позначається існуванням двох систем адміністративно-правових норм: перша – успадкована радянська система адміністративного права, і друга – сучасна система адміністративного права, сформована після проголошення незалежності України. Варто зазначити, що друга система адміністративного законодавства на теперішній час є найбільш розгалуженою та чисельною.

Найвищу сходинку нормативного рівня адміністративно-правового механізму захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб посідає Конституція України як основа суспільного ладу в державі. Від успішності реалізації громадянами своїх суб'єктивних публічних прав залежить реалізація цілої низки таких конституційних прав та свобод як права на свободу та особисту недоторканність, права на таємницю листування, телефонних розмов, права на свободу світогляду і віросповідання, права на об'єднання в політичні партії і громадські організації, права на проведення мітингів, демонстрацій, походів, права на письмові звернення до суб'єктів владних повноважень, права на підприємницьку діяльність, права на соціальний захист, права на житло, права на безпечне для життя і здоров'я довкілля,права на освіту, права на звернення до суду тощо. Звідси випливає, що реалізація кожним громадянином своїх суб'єктивних публічних прав у сфері державного управління забезпечує йому реалізацію відразу цілого комплексу конституційних прав і свобод.

Основою правового захисту фізичних і юридичних осіб є Конституція України, у статті 55 Конституції України закріплено, що права та свободи людини і громадянина захищаються судом, а тому кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Конституційні засади судового захисту прав громадян у відносинах владно-управлінського характеру охоплюють собою такі конституційні положення, як (окрім уже названого положення, передбаченого ст. 55): людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3); носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ (ст. 5); органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (ст. 6); в Україні визнається і діє принцип верховенства права (ст. 8); правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством (ст. 19); не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця

проживання, за мовними або іншими ознаками (ст. 24). Іншими структурними елементами нормативного рівня адміністративно-правового механізму захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб є законодавчі та підзаконні акти Верховної Ради України, нормативно-правові акти Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади та суб'єктів права, яким делеговані владні повноваження.

У системі сучасного адміністративного законодавства України необхідно виділяти нормативно-правові акти, що були прийняті з метою упровадження стандартів європейського адміністративного простору (КАСУ, нова редакція Закону України «Про державну службу», Закони України «Про адміністративні послуги», «Про запобігання корупції» та ін.) [4, с. 151].

Література

1. Словник української мови: в 11 томах. Т. 4. (І–М). Київ: Наук. думка, 1973. 840 с. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001607

2. Кривицький Ю. В. Спеціалізовані норми права в механізмі правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2010. 260 с. URL : http://elar.naiau.kiev.ua/handle/123456789/1496

3. Ієрусалімова І. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини тагромадянина : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2006. 205 с.

4. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.

Близнюк Є.О.
студентка 3-го курсу юридичного факультету
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ГОЛОВНИЙ АСПЕКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ В СУСПІЛЬСТВІ

Серед правових механізмів забезпечення безпеки та порядку, адміністративна відповідальність посідає одне з перших місць в системі заходів охорони суспільства. Норми адміністративної відповідальності спрямовані на попередження та припинення протиправних посягань.

Жоден нормативно-правовий акт не може дати прямого визначення адміністративної відповідальності. Згідно з положеннями пункту 22 частини 1 статті 92 Конституції України [1], адміністративну відповідальність слід

вважати як один із основних видів юридичної відповідальності в Україні. Тобто вона є наслідком невиконання чи неналежного виконання суб'єктом правовідносин норм законодавства, що тягне за собою швидке реагування держави. Тільки законами України встановлюється відповідальність. Згідно положенню статті 23 Кодексу України про адміністративні правопорушення [2], який є основним нормативно-правовим актом в галузі адміністративного права, застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами.

Достатня кількість науковців та авторів таких як Ю. Абакумов, О. Бандурка, Ю. Битяк, З.Кисіль, В. Колпаков, М. Тищенко, Є. Додін, В. Зуй не можуть прийти до спільної думки, щодо поняття терміну адміністративної відповідальності.

Основні ознаки які посідають ключове місце в адміністративній відповідальності :

1) притягнення до адміністративної відповідальності можливо тільки в результаті вчинення адміністративного проступку;

2) адміністративна відповідальність полягає в застосуванні до винних адміністративних стягнень, передбачених статтею 24 КУпАП;

3) мета адміністративної відповідальності полягає:

а) у вихованні особи в дусі додержання законів, поваги до правил співжиття;

б) запобіганні здійсненню нових проступків;

4) право притягнення до адміністративної відповідальності надано багатьом суб'єктам, серед яких – органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, суди, органи Національної поліції тощо;

5) законодавством встановлено особливий порядок притягнення до адміністративної відповідальності (складання протоколу, збір і оцінка доказів, винесення постанови і т. ін.).

Важливі положення щодо нормативного забезпечення відповідальності за адміністративні проступки містить стаття 8 КУпАП – «Чинність закону про відповідальність за адміністративні правопорушення», яка встановлює, що:

- притягнення до відповідальності здійснюється за нормами, які діють під час і за місцем вчинення правопорушення;

- закони, які пом'якшують або скасовують відповідальність, мають зворотну силу (поширюються на правопорушення, вчинені до їх видання);

- закони, які встановлюють або посилюють відповідальність, зворотної сили не мають;

- провадження по проступкам ведеться на підставі закону, що діє під час і за місцем розгляду справи.

Адміністративна відповідальність є складовою державного примусу. Відповідальність настає за вчинення проступку проти встановлених правил поведінки виражених у приписах законодавчих актів, які регулюють правовідносини у відповідній суспільно-економічній сфері (галузі). Стягнення за вчинення такого протиправного діяння накладається органом державної влади (посадовою особою органу державної влади) наділеним відповідними адміністративними повноваженнями.

Саме адміністративна відповідальність дає гарантію на забезпечення безпеки та порядку суспільства , завдяки адміністративній реформі. В рамках якої було прийнято ряд законів ,серед яких і Закон України «Про національну поліцію» [3]. Статтею 1 зазначеного Закону Національна поліція України визначається як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, серед таких засобів які використовуються важливе місце посідає адміністративна відповідальність.

Література

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР*). 1996. № 30. с. 141. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%

2.Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. ст. 1112.

3. Про Національну поліцію: Закон від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 40–41. Ст. 3

Варламов А.О.
здобувач 1-го курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Гузь І.В.
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Згідно з Конституцією України, життя, здоров'я, честь та гідність людини визнаються найвищою соціальною цінністю. Права і свобода людини визначають зміст і напрям країни. Ці конституційні принципи знайшли своє втілення в концепції адміністративної реформи в Україні, яка визначає надання громадянських та державних послуг як засіб реалізації таких прав і свобод [1].

Впровадження адміністративних реформ в Україні вимагає кардинальної зміни пріоритету державної діяльності та суттєвої переоцінки характеру відносин між владою та приватними особами (фізичними та юридичними особами). Держава не повинна керувати суспільством, а повинна надавати послуги суспільству, тому головним завданням сучасної держави є надання людям якісних послуг.

На жаль, категорії адміністративних послуг все ще недостатньо досліджені та обговорюються в законодавстві, особливо адміністративному праві. Робота провідних адміністративних вчених, таких як В. Авер'янов, К. Афанасьєв, І. Голосніченко,, І. Коліушко, Р. Куй, підкреслювала важливість вивчення адміністративних послуг. Ці роботи є науковою основою для подальших досліджень у цій галузі, але вони включають лише деякі аспекти адміністративних послуг. Щодо концепції адміністративних послуг, вітчизняне адміністративне законодавство ще не склало загальновизнаної позиції. Крім того, термін "адміністративні послуги" ще не прийнятий усіма вітчизняними вченими та практиками. Тому питання українських адміністративних послуг вимагає глибоких досліджень та належного адміністративно-правового оформлення.

Для загального аналізу питань адміністративної послуги, перш за все, необхідно узагальнити визначення поняття "адміністративна послуга". Його новизна полягає у науковому аналізі теоретичних засад та правових положень про адміністративні послуги, що доводить законність основного закону "Закону про адміністративну службу". Закон повинен визначати загальні принципи адміністративних послуг та особливі характеристики певних види таких послуг.

У сенсі приватного права поняття "адміністративна послуга" зазвичай має таке ж змістове навантаження, як "послуга": її метою є задоволення певних потреб особистої діяльності, і ці потреби здійснюються відповідно до його вимог. Однак, якщо з об'єктивних причин сфера послуг приватного сектору продовжить розширюватися, сфера адміністративних послуг буде зазнавати певних обмежень, які пов'язані з необхідністю прийняття адміністративних та місцевих органів влади щодо надання послуг.Зрештою, в рамках легальних каналів право державного органу надавати будь-які послуги - це його влада. Відповідно до Конституції України повноваження адміністративних органів та органів місцевого самоврядування повністю визначаються законом [2].

Слід зазначити, що модель адміністративних послуг базується на досвіді Великої Британії, США та Канади. У 1980-х роках там були проведені реформи державного управління. Її основним завданням є надання високоякісних послуг наступні країни: громадяни. Проте в англійській версії для позначення цієї категорії використовується термін "public services", що перекладається як "публічні послуги " або "державні послуги". Спочатку ці терміни були запропоновані деякими вітчизняними вченими. Тому В. Тимощук пропонує назвати всі послуги державними та використовувати наступну класифікацію на

основі характеристик суб'єкта, який надає такі послуги: Державні послуги - це послуги, що надаються державними органами державні підприємства, установи, організації (у цьому випадку державні послуги також повинні включати послуги, що надаються неурядовими організаціями при здійсненні своїх повноважень); муніципальні послуги-послуги, що надаються органами місцевого самоврядування та комунальними службами, установами та організаціями [3, стор. 119].

Концепція адміністративної реформи підкреслює, що зміст функцій публічної влади повинен бути спрямований на надання державних послуг та громадських послуг, а два терміни "публічна послуги " та "державні послуги" повинні використовуватися паралельно, без очевидної різниці [2].

Однак найпоширенішим терміном останнім часом є "адміністративна послуга", і ми вважаємо, що вона є більш успішною, оскільки, з одного боку, вона відноситься до суб'єкта, який надає такі послуги - адміністративний орган чи державний адміністративний орган, з іншого боку - " адміністративний "відноситься до надання цієї послуги Орган (адміністративний) діяльності подібних служб. Однак слід зазначити, що авторське визначення поняття "адміністративна послуга" у юридичній літературі по-різному висвітлює характеристики цієї діяльності. Тому, на думку К. Афанасьєва, адміністративні послуги є державними (тобто державними) послуги , що надаються адміністративними департаментами, органами виконавчої влади місцевого самоврядування та іншими уповноваженими суб'єктами, пов'язані з реалізацією влади [4, с.28].

Автор академічного курсу з адміністративного права визначає адміністративні послуги як діяльність адміністративних установ, спрямовану на юридичну реєстрацію умов, передбачених законом, для забезпечення належного здійснення суб’єктивних прав, інтересів та обов’язків фізичних чи юридичних осіб, що охороняються законом . Офіційний результат - адміністративна (індивідуальна) поведінка відповідного відомства [5, с.303].

І.Коліушко вважає, що надання адміністративних послуг - це державна службова діяльність адміністративних установ, яка має на меті забезпечити (шляхом юридичної реєстрації) умови, необхідні для реалізації суб'єктивних прав фізичної чи юридичної особи, яку слід здійснювати на прохання цієї особи [6, с. 247].

У цьому дослідженні адміністративні послуги стосуються діяльності адміністративного органу на прохання приватної особи (фізичної або юридичної особи) та результату юридичної реєстрації прав, свобод та законних прав особи (наприклад, видача дозволів, ліцензій), сертифікатів тощо), а також для виконання особистих обов'язків.

Можна зробити висновок, що надання таких послуг головним чином пов’язане з формою правління. Це аж ніяк не випадково. Зрештою, раніше діяльність органів державної влади з видачі дозволів, ліцензій та інших

дозвільних документів, включаючи автентифікацію, сертифікацію та атестацію в теорії адміністративного права, була різними державними юридичними формами, наприклад, „імплементація інших законів”. Основна дія. " Іншими словами, адміністративно-правові норми належним чином відображають відносини, що виникають у період, коли державні установи надають різні дозволи приватним особам.

Література

1. Про заходи щодо впровадження адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 р., No 810/98. *Офіційний вісник України*. 1998. No 21. Ст. 32.

2. Конституція України : від 28.06.1996 р., No 254к/96-ВР. *ВВР України*. 1996. No 30. Ст. 141.

3. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядник В. П. Тимошук. Київ : Факт, 2003. 496 с.

4. Афанасьєв К. К. Адміністративні послуги: навчальний посібник. Луганськ : РВВЛДУВС, 2010. 175 с.

5. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 1: Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер’янов (голова). Київ : Вид-во «Юридична думка», 2004. 592 с.

6. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / за заг. ред. В. Б. Авер’янова. Київ : Наукова думка, 2007. 356 с.

Гвоздіков В.Ю.
Студент 3 курсу юридичного факультету
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ПРАВОВА ОСНОВА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПОРЯДКУ

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави (частина друга статті 3 Конституції України). Нині важливого значення набуває такий напрям забезпечення реалізації прав людини, як дієва їх охорона та захист у разі порушення. У зв’язку з цим потребують чіткої регламентації умови, порядок та процедура здійснення захисту прав і свобод.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3 Конституції України).

Нині важливого значення набуває такий напрям забезпечення реалізації прав людини, як дієва їх охорона та захист у разі порушення. У зв'язку з цим потребують чіткої регламентації умови, порядок та процедура здійснення захисту прав і свобод.

За статтею 40 Конституції України усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк[1. с.3].

Сьогодні існує певна законодавча база для практичної реалізації громадянами наданого їм Конституцією України права на звернення до органів влади, в тому числі оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність органів влади та їх посадових осіб. В першу чергу це Закон України «Про звернення громадян».

Згідно статті 1 ЗУ «Про звернення громадян» передбачено, що громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення. Військовослужбовці, працівники органів внутрішніх справ і державної безпеки, а також особи рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України мають право подавати звернення, які не стосуються їх службової діяльності. Особи, які не є громадянами України і законно знаходяться на її території, мають таке ж право на подання звернення, як і громадяни України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами.

Під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги.

Пропозиція (зауваження) - звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства.

Заява (клопотання) - звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки

в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності. Клопотання - письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

Скарга - звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб. (стаття 3 Закону України «Про звернення громадян»).

Статтею 4 Закону України «Про звернення громадян» передбачено, що до рішень, дій (бездіяльності), які можуть бути оскаржені, належать такі у сфері управлінської діяльності, внаслідок яких:

1) порушено права і законні інтереси чи свободи громадянина (групи громадян);

2) створено перешкоди для здійснення громадянином його прав і законних інтересів чи свобод;

3) незаконно покладено на громадянина які-небудь обов'язки або його незаконно притягнуто до відповідальності.

Звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, - невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації або його заступник встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що повідомляється особі, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів. На обгрунтовану письмову вимогу громадянина термін розгляду може бути скорочено від встановленого цією статтею терміну.

Звернення громадян, які мають встановлені законодавством пільги, розглядаються у першочерговому порядку.

Одержані об'єднаннями громадян звернення із зауваженнями і пропозиціями щодо їх діяльності розглядаються цими об'єднаннями та їх органами відповідно до статутів об'єднань, а заяви і скарги на ущемлення чи порушення ними прав громадян - згідно з цим Законом[2].

Дія цього Закону не поширюється на порядок розгляду заяв і скарг громадян, встановлений кримінальним процесуальним, цивільно-процесуальним, трудовим законодавством, законодавством про захист економічної конкуренції, законами України "Про судоустрій і статус суддів" та "Про доступ до судових рішень", Кодексом адміністративного судочинства України, законами України "Про запобігання корупції", "Про виконавче провадження".

Відповідно до положень частини 1 статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Відповідно до положень частини 1 статті 5 Кодексу адміністративного судочинства України кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси і просити про їх захист.

Відповідно до положень частин 3-7 статті 5 Кодексу адміністративного судочинства України до суду можуть звертатись в інтересах інших осіб органи та особи, яким законом анадае таке право.

Субєкти владних повноважень мають право звернутися до адміністративного суду виключно у випадках, визначених Конституцією та законами України.

Ніхто не може бути позбавлений права на участь у розгляді своєї справи у визначеному цим Кодексом порядку. Відмова від права на звернення до суду є недійсною.

Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи користуються в Україні таким самим правом на судовий захист, що й громадяни та юридичні особи України.

Відповідно до положень статті 16 Кодексу адміністративного судочинства України учасники справи мають право користуватися правничою допомогою. Представництво в суді, як вид правничої допомоги, здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом. Безоплатна правнича допомога надається в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правничої допомоги[3].

Таким чином , адміністративно-правовий захист прав і свобод людини і громадянина являє собою сукупність застосовуваних у порядку, врегульованому нормами адміністративного права, засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими на те органами (посадовими особами), а також особами та громадянами відповідних процесуальних дій (процедур). Адміністративно-правовий захист прав особи служить надійною гарантією швидкого, ефективного та об'єктивного перетворення загального поняття захист прав людини з риторики в реальність. Гарантії права особи на захист випливають як із загального законодавства, так і закріплюються спеціально нормативно-правовими актами .

Література

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 1996. № 30. с. 141. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%

2. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. 393/96-ВР Дата оновлення 01.01.2020 р. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text

3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 11.04.2021 р. 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. С. 446. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-5?find=1&text=публічна+служба#w1_1

Глушаченко В.В.
здобувач 2-го курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ярошенко А.С.
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ЕКОЛОГІЧНИХ СПОРІВ СУДАМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

При визначенні компетенції адміністративного суду, слід керуватися поняттям, наведеним у статті 4 КАС України, а саме, адміністративна справа - переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правове питання. При цьому, публічно-правовий спір - це суперечка, в якому: хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і суперечка виникла в зв'язку з виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень при реалізації ними управлінських функцій у сфері екологічних правовідносин вирішується з пунктами 1, 3 ч. 1 ст. 19 КАС України [1].

До публічно-правових суперечок, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів, належать, зокрема, екологічні питання фізичних чи юридичних осіб з органом місцевого самоврядування або органом виконавчої влади як суб'єктом владних повноважень, пов'язані з оскарженням його рішень, дій чи бездіяльності [2].

Однак, необхідність розуміння природи публічно-правових суперечок , в в'язку з чим, проблеми з вибором юрисдикції змушують докладніше розглянути це питання. Так, КСУ зазначив, що відповідно до ч. 1 ст. 143 Конституції України територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування вирішують, крім

передбачених в Основному Законі, і інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції. Перелік таких питань визначено у Конституції України та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 №280 / 97 ВР. Зокрема, згідно з останнім до питань місцевого значення належить регулювання сільськими, селищними, міськими радами земельних відносин.

Отже, КСУ дійшов висновку, що «органи місцевого самоврядування при вирішенні питань місцевого значення, віднесених Конституцією і законами України до їх компетенції, є суб'єктами владних повноважень, які виконують функції, зокрема нормотворчу, координаційну, дозвільну, реєстраційну, розпорядчу». Тобто і в області земельних і природоохоронних правовідносин вони виступають не як рівноправні суб'єкти господарювання, а як суб'єкти владних повноважень [3].

Однак з набранням чинності КАС України проблемним стало визначення підвідомчості справ у спорах про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища: справи розглядаються в порядку як господарського, так і адміністративного судочинства.

Згідно з рекомендаціями президії Вищого господарського суду України №04-5 / 120 від 27.06.2007 «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам» (пункт 19) справи у спорах про відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому середовищу, в тому числі за позовами спеціально уповноважених державних органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, повинні розглядатися за правилами господарського судочинства [3].

Справою адміністративної юрисдикції є переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правове питання , що виникло між двома (кількома) конкретними суб'єктами стосовно їхніх прав та обов'язків у конкретних правових відносинах, в яких хоча б один суб'єкт законодавчо уповноважений владно керувати поведінкою іншого (інших) суб'єктів, а ці суб'єкти, відповідно, зобов'язані виконувати вимоги та приписи такого владного суб'єкта.

Тобто, в разі, якщо суб'єкт (у тому числі орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа) у суперечних правовідносинах не провадить зазначені владні управлінські функції щодо іншого суб'єкта, який є учасником суперечки, таке питання має встановлених нормами України ознак справи адміністративної юрисдикції і, відповідно, не повинен вирішуватись адміністративним судом. З вищенаведеного можна зробити висновок про те, що питання про розмежування юрисдикції при вирішенні екологічних суперечок визначається, в першу чергу, за своєю природою правовідносин учасників спору.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747–15#n9685 (дата звернення: 08.05.2021)
2. Котелевець А. В. Особливості правозастосовної практики судів у земельних спорах. 2016. №1. С. 33 – 38 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2016_1_6 (дата звернення: 08.05.2021)
3. Про результати вивчення та узагальнення судової практики вирішення господарськими судами спорів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003600-09/conv (дата звернення: 08.05.2021)

Давидова В.В.
студентка 3 курсу,
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Регулювання охорони інтелектуальної власності на сьогодні є важливим напрямком діяльності України. Це обумовлено низкою чинників. По-перше, Конституцією України, а саме ст. 54 КУ, гарантовано громадянам захист своїх прав інтелектуальної власності, який має здійснюватися саме державою[1]; по-друге, держава сама зацікавлена у належній правовій охороні інтелектуального капіталу, оскільки останній є найважливішою передумовою забезпечення подальшого сталого соціально-економічного і культурного розвитку країни; по-третє, необхідність виконання зазначеного завдання зумовлена також міжнародними зобов'язаннями держави у сфері інтелектуальної власності. Через це Україна взяла курс на побудову дієвого механізму гарантування прав інтелектуальної власності.

Слід зазначити, що довгий час зміст даного механізму переважно складали норми цивільного права і заснована на них діяльність суб'єктів цивільно-правових відносин. Але аналіз сучасного стану справ у сфері інтелектуальної власності переконливо свідчить, що цього замало, оскільки самостійне регулювання відносин у цій сфері вже не задовольняє потреби сучасного суспільства. Це викликає необхідність активізації участі державних органів у процесі публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності. Державна політика у сфері інтелектуальної власності - це державна діяльність уповноважених суб'єктів, яка стосується сфери інтелектуальної власності [2].

Актуальність проблем, пов'язаних з реалізацією розробки державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності не зменшується. Більше того, непоборними залишаються і постійно з'являються нові перепони на шляху реформування чинної системи публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, мова йде про все ще неефективне державне управління і відсутність координації діяльності суб'єктів публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності та наявність застарілого законодавства, яке вже не відповідає ані європейським актам, ані сучасному стану розвитку суспільних відносин в Україні. Також все ще зберігаються невиправдано ускладнені процедури державної реєстрації та захисту прав інтелектуальної власності, які містять корупційні та дискримінаційні ризики через їх не публічність та непрозорість, а також правова невизначеність щодо підвідомчості спорів у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Має і місце відрив академічної науки від бізнесу через відсутність сучасної інфраструктури комерціалізації наукових досягнень і впровадження їх у виробництво, а також відсутність культури і поваги у суспільстві до права інтелектуальної власності та прозорих і доступних процедур набуття та захисту прав інтелектуальної власності.

Крім того, неврегульованими залишаються проблеми колективного управління авторськими та суміжними правами, володіння та управління правами на об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів державного бюджету та централізованих загальнодержавних фондів, а також не визначено, в яких конкретних випадках і в якому порядку держава може набувати та використовувати права на об'єкти інтелектуальної власності. Має місце і проблема законодавчого врегулювання питань захисту прав інтелектуальної власності. Зокрема, вітчизняний законодавець приділяє значну увагу лише процедурі надання прав, але не дуже замислюється про долю охоронюваного об'єкта в його подальшому життєвому циклі, як і про наслідки його реєстрації. І нарешті, сьогодні в Україні існує проблема у ряді сфер, особливо комп'ютерних програм, аудіовізуальної продукції, де продовжують існувати стимули до споживання продукції, виготовленої з порушенням прав інтелектуальної власності та її виробництва через високі надприбутки, які можна отримувати внаслідок недотримання прав інтелектуальної власності.

Отже, одним з основних завдань України на сучасному етапі залишається імплементація європейських норм прав інтелектуальної власності, що випливає з Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [3], а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких була надана Верховною Радою України.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст.141

2. Стан та концептуальні засади розвитку інтелектуальної власності в Україні обговорено під час слухань у Комітеті з питань науки і освіти. URL: https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/98578.html.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України.* 26.09.2014. 2014 р. № 75. Том 1. стор. 83. Ст.2125. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Дручек О. В.
к.ю.н., доцент кафедри правового забезпечення
службово-бойової діяльності Київського факультету
Національної академії Національної гвардії України, доцент

ПОНЯТТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У демократичній, правовій, соціальній державі, якою є Україна, процес забезпечення прав і свобод людини вимагає від держави та її органів конкретних дій щодо їх визнання, гарантування, охорони та захисту. У теорії права для позначення сукупності певних статичних інститутів та динамічних процесів, результатом яких є втілення прав і свобод людини у конкретні правовідносини, використовується поняття «механізм забезпечення».

Аналіз поняття «забезпечення» свідчить про те, що наразі єдиного розуміння зазначеного терміну не вироблено.

Відповідно до Великого тлумачного словника української мови, «забезпечити» означає створити надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [1, с. 281]. У загальноприйнятому розумінні під забезпеченням розуміють постачання (надання) чого б то не було у достатній кількості; створення комплексу умов, необхідних для його здійснення; надання гарантій. Поглиблений аналіз зазначеного поняття свідчить про те, що його аналогами виступають поняття «реалізація», «захист», «охорона», «гарантування» «здійснення» та ін. Вважаємо, що максимально точно зміст поняття «забезпечення» розкривається через використання конструкцій «створення умов» або «впорядкування», оскільки означені дії самі по собі є і процесом, і станом.

Відповідно, під поняттям *правового* забезпечення найчастіше розуміється цілеспрямований вплив на поведінку людей і суспільні відносини за допомогою правових (юридичних) засобів [2, с. 327].

У контексті прав людини можливо виділити звужений та розширений підхід до розуміння поняття правового забезпечення. Так, на думку А.Ю.

Олійника, забезпечення прав і свобод людини та громадянина – це вплив на них за допомогою певних юридичних засобів, насамперед, норм права [3, с. 160]. Натомість, В.О. Демиденко розуміє правове забезпечення прав і свобод людини як сприяння їх реалізації, охорону та захист [4, с. 13], а О.І. Наливайко визначає поняття забезпечення прав людини як діяльність органів держави і місцевого самоврядування, громадських об'єднань та громадян зі створення умов (гарантій) для правомірної і неухильної їх реалізації та захисту [5, с. 22]. У контексті публічного управління слушним вважаємо розуміння поняття «забезпечення прав і свобод людини та громадянина» як здійснюваного державою за допомогою адміністративно-правових норм та сукупності адміністративно-правових засобів упорядкування суспільних відносин з метою юридичного закріплення, охорони, реалізації і розвитку прав та свобод громадян у сфері діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування [6, с. 8].

Таким чином, приходимо до висновку, що у межах *вузького* підходу до обсягу поняття відносять меншу кількість елементів, і акцент здійснюється переважно на динамічному аспекті забезпечення. Натомість, у межах *розширеного підходу* враховується також статична, інституційна, організаційна складові. Тому, на нашу думку, доцільно виділяти *статичний* і *динамічний* аспекти (рівні) зазначеного поняття. Як слушно вважає Р.В. Ігонін, статичну складову поняття «забезпечення» складають норми права та правові гарантії; а динамічну – процесуальна діяльність органів державної влади щодо їх створення та реалізації [7, с. 37]. Натомість, О.В. Домбровська розуміє поняття «забезпечення конституційного права людини на життя» як діяльність з метою створення оптимальних умов для повного і безперешкодного користування таким соціальним благом, як життя, яка полягає у здійсненні активних дій і в обов'язку утримуватися від дій, що можуть негативно вплинути на реалізацію зазначеного права (динамічний аспект), а також як сам результат цієї діяльності (статичний аспект) [8]. Таким чином, приходимо до думки, що до статичних (інституційних) елементів поняття забезпечення прав людини слід віднести: норми законодавства, що закріплюють зміст прав і свобод людини; систему органів державної влади, інші соціальні інститути, які їх реалізують; результати втілення нормативних приписів у правові відносини. Відповідно, динамічними (змінними, рухливими) елементами конструкції прав і свобод людини є: процес діяльності уповноважених суб'єктів щодо створення умов, необхідних для реалізації прав і свобод людини і громадянина; зв'язки між двома зазначеними підсистемами.

На підставі зазначеного, можемо констатувати, що забезпечення прав і свобод людини і громадянина – це здійснюваний державою за допомогою сукупності правових норм, приписів, засобів процес і стан упорядкування суспільних відносин щодо їх юридичного закріплення, реалізації, охорони, захисту та відновлення.

Висновки.

1. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина – це здійснюваний державою за допомогою сукупності правових норм, приписів, засобів процес і стан упорядкування суспільних відносин щодо їх юридичного закріплення, реалізації, охорони, захисту та відновлення.

2. Існує два основних підходи до розуміння поняття забезпечення прав і свобод людини і громадянина: вузький, у межах якого акцент здійснюється переважно на динамічному аспекті забезпечення та широкий, у межах якого враховується також статична, інституційна, організаційна складові.

3. Відповідно до критерію функціонування, доцільно виділяти *статичний* і *динамічний* аспекти (рівні) поняття забезпечення прав і свобод людини і громадянина. До статичних (інституційних) елементів зазначеного поняття слід віднести: норми законодавства, що закріплюють зміст прав і свобод людини; систему органів державної влади, інших соціальних інститутів, які їх реалізують; результати втілення нормативних приписів у правові відносини. Динамічними (змінними, рухливими) елементами конструкції прав і свобод людини є: процес діяльності уповноважених суб'єктів щодо створення умов, необхідних для реалізації прав і свобод людини і громадянина; зв'язки між двома зазначеними підсистемами.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
2. Цвік М. В. Загальна теорія держави і права: підр. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів освіти / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко та ін.; під ред. М. В. Цвіка. Харків: Право, 2002. 432 с.
3. Олійник А. Ю. Теорія держави і права: навч. посіб. / А.Ю. Олійник, С. Д. Гусарєв та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 176 с.
4. Демиденко В. О. Утвердження і забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності міліції: автореф. … канд. юрид. наук: 12.00.02./Націон. акад. внутр. справ. Київ, 2002. 16 с.
5. Наливайко О. І. Правовий захист людини як предмет дослідження загальної теорії держави і права. *Держава і право.* Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 12. Київ: Інст. держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. С. 18-21.
6. Лазур Я. В. Забезпечення прав і свобод громадян в сфері публічного управління: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07./ Ін-т законодавства ВР України. Київ, 2011. 40 с.
7. Ігонін Р. В. Поняття адміністративно-правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції. *Адвокат.* 2011. № 1 (124). С. 36-40.

8. Домбровська О. В. Конституційне право на життя людини і громадянина та забезпечення його реалізації органами внутрішніх справ: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.02./ Націон. акад. внутр. справ. Київ, 2005. 19 с.

Зуб О. О.
студентка 2-го курсу Криворізького факультету Національного університету "Одеська юридична академія"
Науковий керівник:. Котковський В. С.
доцент кафедри соціально-політичних та економічних дисциплін, доктор економічних наук, доцент Криворізького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Надзвичайно важливою, в умовах демократичних перетворень українського суспільства, є реформа правової системи та її складової – реформи адміністративного права, яка опосередковує і найтіснішим чином поєднана з функціонуванням органів державної виконавчої влади. Водночас, адміністративне право виступає важливим інструментом забезпечення реалізації важливих конституційних умов як права і свободи людини і громадянина та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Сучасна система державного управління в нашій країні залишається недостатньо ефективною. Одна з основних причин цього полягає в тому, що державне управління поєднує структури й елементи, які залишилися від радянського минулого. Ця система суперечлива та незручна для громадян. Як наслідок, вона гальмує соціально-економічний розвиток країни.

Необхідність створення нової, ефективнішої системи державного управління шляхом адміністративної реформи вже не лише визнана фахівцями, а й закріплена національними нормативно-правовими актами [1].

Важливим чинником виходу із трансформаційної кризи українського суспільства є створення сучасної, ефективної системи державного управління. Необхідність формування нової системи державного управління як інструменту подолання кризи. Нова система державного управління в Україні має бути створена шляхом проведення адміністративної реформи.

Різні аспекти адміністративної реформи в Україні висвітлені у працях таких авторів, як Вишневський А., Коліушко І., Кравченко С., Малиновський В., Сундаков А., Тимощук В. При цьому, лише у незначній кількості праць вітчизняний досвід адміністративного реформування висвітлювався комплексно.

Метою адміністративної реформи є поетапне створення системи державного управління, що забезпечить становлення України як високорозвинутої, правової, цивілізованої держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії, дозволить їй стати впливовим чинником у світі [2].

Для досягнення цієї мети необхідно розв'язати такі завдання як: формулювання ефективної організації виконавчої влади на центральному та місцевому рівнях; формулювання сучасної системи місцевого самоврядування; запровадження принципів функціонування органів виконавчої влади та місцевого самоврядування; реалізації людських прав і свобод; поступове запровадження раціонального адміністративно-територіального устрою.

Основні напрями адміністративної реформи визначено в концепції адміністративної реформи в Україні – це є створення нової правової бази.

Важливо зазначити, що до предмета адміністративного права, окрім зовнішніх, відносяться і внутрішньо-організаційні управлінські відносини, які складаються в процесі внутрішньої організації та діяльності апарату інших державних органів (апарату прокуратури, апарату судів, Секретаріату Верховної Ради України, Адміністрації Президента України тощо), а також адміністрацій державних підприємств, установ, організацій. Як зазначається в теорії адміністративного права, така внутрішньо-організаційна діяльність є допоміжною щодо основної діяльності [3].

Окрім вищеназваних, складовою предмета адміністративного права є управлінські відносини, пов’язані із реалізацією функцій та повноважень виконавчої влади; спільні відносини, пов’язані з наданням громадянам різноманітних управлінських послуг; суспільні відносини, які виникають у зв’язку з організацією та діяльністю адміністративних судів.

Одним із напрямів адміністративної реформи є створення нової, кодифікованої правової бази. У країнах Європейського союзу до основних джерел адміністративного права відносять кодекси: 1) Адміністративно-процедурний, що врегульовує суспільні відносини між публічною адміністрацією та об’єктами публічного управління; 2) Кодекс про адміністративні проступки; 3) Кодекс адміністративного судочинства.

Діяльність держави, функціонування її управлінського апарату здійснюються через державну службу, яка є особливим інститутом сучасної держави.

Розбудова державності України має супроводжуватися відповідним розвитком та удосконаленням державної служби. Метою реформування цього інституту є становлення справді професійної, високоефективної, стабільної та авторитетної державної служби. Мають бути утверджені нові підходи до організації діяльності державних службовців, зокрема у взаємодії з громадянами, насамперед у принциповій зміні характеру цієї взаємодії.

У сфері місцевого самоврядування адміністративна реформа передбачає

створення нового більш вдосконаленого адміністративно-територіального устрою, через недоліки старої системи, яка будується на засадах радянського поділу, що будувався для побудови бюрократичної системи.

Одним з основних недоліків сучасного устрою є те, що на обласному і районному рівні управління, де функціонують одночасно органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, через відсутність належної правової бази щодо розмежування повноважень цих органів виникає небезпека конкуренції їх компетенції [4].

Отже, Україна зараз знаходиться на межі змін, які слід проводити поміркувано та поступово. В Україні має можливість на проведення адміністративно-територіальної реформи. Якісно удосконалена система виконавчої влади має покращити вплив на хід та наслідки проведення інших перетворень у нашому суспільстві – насамперед, економічної реформи, особливо з тих питань, де велике значення мають методи та форми державного регулювання і контролю. Основна мета реформи полягає у перебудові системи державного управління в Україні, та в розбудові нової системи органів державного управління.

Література

1. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

2. Публічна адміністрація в Україні : становлення та розвиток : монографія / за заг. ред. А. В. Толстоухова, Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук. Дніпропетровськ : Монолит, 2010. 400 с.

3. Адміністративна реформа в Україні: мультимедійний навчальний посібник. URL: https://arm.naiau.kiev.ua/books/adm_reform/nm/rozdil_2.html#.

4. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ президента України від 22 липня 1998 року №810/98. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text.

Казанчук І.Д.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО АНАЛІЗУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ І НАСЕЛЕННЯ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Процес реформування правоохоронної системи України та обрання європейської моделі функціонування органів Національної поліції визначили

пріоритетність принципу тісної взаємодії і співпраці на засадах партнерства [1]. Звісно, без співпраці з громадськими інституціями не можливо правоохоронцям належним чином виконати важливу функцію держави – захист прав людини в сфері охорони навколишнього природного середовища. І у цьому напрямку потрібно багато зробити в удосконаленні правових засад та форм взаємодії поліції з різними колами громадськості в природоохоронній сфері.

Багаторічна практика правоохоронних органів європейських країн показала, що одним із найважливіших інструментів поліцейської діяльності є взаємодія з населенням. Разом з тим, партнерство між поліцією і населенням, може бути успішним лише за умови довіри з обох сторін. На сьогодення однією із найпоширеніших моделей партнерської взаємодії поліції і громадянського суспільства у світі є модель «Community Policing» [2, с. 85]. Внаслідок чого, стає цілком зрозумілим доцільність аналізу і впровадження провідного досвіду природоохоронної діяльності поліцейських структур, насамперед, Німеччини Великобританії та Польщі, урахування його в процесі удосконалення діяльності правоохоронних органів України в сфері охорони природного середовища.

Слід відзначити, що європейська модель взаємовідносин поліції і громадянського суспільства включає в себе відносини на загальнодержавному, індивідуальному, локальному (місцевому) рівнях [2, с. 91]. У межах такої моделі поліція взаємодіє із законослухняними громадянами, які мають належний рівень правосвідомості і правової культури, внаслідок чого вони налаштовані на допомогу у забезпеченні екологічного правопорядку у державі. Однією із найрозповсюдженіших форм взаємодії громадянського суспільства і поліції у сучасних державах, є сумісна діяльність поліції і добровільних громадських формувань. До числа такого роду добровільних громадських формувань слід віднести: створені у Німеччині «добровільні поліцейські служби», «Варти безпеки», «Добровільний поліцейський резерв» [3, с. 88]. Аналіз особливостей формування і функціонування добровільних громадських формувань дає підстави стверджувати, що вони є альтернативною для правоохоронної системи контрольованою формою громадських об’єднань, які скеровано у межах права створюються і функціонують у суспільстві. Крім того, такі добровільні громадські формування є своєрідним «важливим добровільним внеском громадськості як у підвищення громадської активності, так й у покращання правоохоронної функції держави» [4, с. 127]. З одного боку, такі громадські формування сприяють активній участі громадськості у забезпеченні екологічної безпеки та правопорядку в цілому, а з іншого – активізують роль пересічних громадян із пасивних спостерігачів за поліцейською діяльністю в активних учасників правозахисного процесу. Таким чином, добровільна поліцейська служба згідно з п. 3 ст. 1 закону Баден-Вюртемберга «Про добровільну поліцейську службу» входить до складу поліцейської виконавчої служби та підпорядковується поліції Штудгарта і територіальним органам поліції [3, с. 87]. Ця поліцейська служба у Баден-Вюртемберзі та Гессені

шляхом патрулювання, своєчасного надання інформації про протиправні дії та надзвичайні події, у тому числі природнього характеру, допомоги поліції Німеччини в забезпеченні прав і свобод громадян. Діяльність добровільної поліцейської служби сприяє вихованню соціально активної правомірної поведінки членів суспільства, обумовлює бажання громадськості сприяти діяльності поліції, та власними активними діями впливати на рівень екологічної безпеки та правопорядку у своїй місцевості. Громадським формуванням, яке покликане забезпечити участь населення в охороні безпеки і правопорядку в Баварії є «варта безпеки». Згідно з законом «Про варту безпеки у Баварії» територіальна громада має право за власною ініціативою створити громадське об'єднання «варта безпеки». Основною метою діяльності громадського об'єднання є сприяння поліції у виконанні нею завдань [4, с. 128].

У Польщі територіальним громадам на нормативно-правовому рівні надано право засновувати групи самооборони. Такого роду об'єднання прийнято називати «громадська сторожа». Характерною особливістю для організації форми сумісної діяльності польської поліції із громадською сторожею є право Рад міст самостійно визначати організаційно-правові засади діяльності такого об'єднання, умови фінансового забезпечення, форми контролю, а також засади співпраці з територіальними органами поліції і міською сторожею. Враховуючи специфічність місцевих умов, Ради міст у Польщі на правовому рівні можуть вирішувати питання, які пов'язані з організацією та проведенням спільних патрулів міською сторожею та територіальними органами поліції, визначати способи і форми зв'язку членів сторожі з дільничними офіцерами поліції, встановлювати правила передачі інформації про правопорушення, а також порядок організації взаємозв'язку «громадського патруля» зі структурними територіальними органами поліції. Як бачимо, пріоритетною формою взаємодії правоохоронних органів і громадянського суспільства в країнах Європи є співпраця структурних підрозділів поліції із громадськими об'єднаннями.

Глибокий аналіз досвіду поліції Франції і Великої Британії щодо участі населення в природоохоронній діяльності, вказують на те, що майже половина справ щодо попередження і розкриття правопорушень в сфері природоохорони стала можливою внаслідок сприяння громадян у виявлені порушників або наданні інформації, яка привела до ідентифікації правопорушника [5, с. 301]. Таке положення пояснюється не лише систематичною роботою поліції з населенням, але й активним інформаційно-пропагандистським впливом на свідомість населення, уважним ставленням до прав громадян. У Великобританії поліцією на сьогодні розроблено два критерії оцінки довіри населення. Перший критерій оцінки базується на дослідженні заяв і повідомлень громадян, які безпосередньо звертаються до поліції за допомогою. Другий критерій пов'язаний з вивченням досвіду постійних контактів глав поліцейських дільниць з різними верствами населення не тільки з питань охорони

навколишнього природного середовища, але й особистого характеру. Оскільки ці критерії оцінки кореспондуються зі специфічними обов'язками поліцейських, вони частково вказують на те, які засоби чи форми взаємодії необхідно обрати, щоб така взаємодія в природоохоронній сфері оцінювалась позитивна і була набагато ефективнішою. Окрім цього, результати оцінки використовуються для надання можливості главам поліцейських дільниць персонально відповідати за показники рівня злочинності, оцінки стану охорони навколишнього природного середовища та чисельності правопорушників в регіоні. З цього приводу показовою є статистика роботи поліцейського управління «Долина Темзи» Великобританії. За десять років відсоток потерпілих, вдоволених діями поліції з захисту прав громадян в країні та поновлення порушених екологічних прав становив 74-80%, у тому числі, дії поліції із розкриття злочинів, пов'язаних з незаконним використанням природних ресурсів, позитивно оцінили 90% опитаних [5, с. 302].

Проте діяльність з охорони навколишнього природного середовища в Україні не повинна базуватися виключно на використанні закордонного досвіду. Для його упровадження здебільшого потрібен диференційований підхід і системне прогнозування наслідків. Слід враховувати і те, що оцінка поліцейської діяльності не може бути тільки підбиттям результатів зробленої роботи. Діяльність правоохоронних органів повинна бути спрямована також на соціальне обслуговування населення в природоохоронній сфері.

На підставі зазначеного можна стверджувати, що важливим чинником ефективності дій з охорони навколишнього природного середовища в Україні є:

1) всебічне впровадження провідного досвіду природоохоронної діяльності поліції європейських країн в діяльність правоохоронних органів України, використання успішних міжнародних практик, інноваційних інструментів і сприяння реалізації спільних проектів поліцейської діяльності;

2) необхідність соціального підходу до механізму взаємодії поліції з громадськістю та вироблення комплексу спільних дій у сфері природоохорони. Подібні партнерські відносини можна визначити як «взаємний зворотний зв'язок», тісна співпраця з територіальними громадами і суспільством у цілому, який проявляється, з одного боку, у включенні громади у правоохоронну діяльність, як мінімум у формі встановлення її пріоритетів, з іншого боку, – у відповіді поліції на конкретні місцеві проблеми, пов'язані зі станом природоохорони та захисту права громадян на сприятливе довкілля;

3) удосконалення форм і способів цивільного контролю за діяльністю правоохоронних органів в природоохоронній сфері;

4) відкритість і прозорість процесу підготовки й прийняття публічних рішень з питань забезпечення екологічних прав громадян шляхом залучення різних верств населення до процесу прийняття управлінських рішень;

5) максимальне використання інформаційно-комунікаційних технологій у поліцейській діяльності в природоохоронній сфері.

Література

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 40-41. ст. 379.
2. Пендюра М. М., Старицька О. О. Поліцейська деонтологія : навч. посіб. К. : ФОП Маслаков, 2020. 276 с.
3. Gesetz über Sicherheitswacht in Bayern (Sicherheitswachtgesetz – SWG) vom 28. April 1997. *Gesetz – und Verordnungsblatt*. 1997. S. 86-89.
4. Проневич О.С. Організаційно-правові засади участі населення у здійснення поліцейської діяльності: досвід Німеччини та Польщі. *Вісник ХНУВС*. 2012. № 1(56). С. 125-133.
5. Kazanchuk I.D. Analysis of the international experience of the administrative activities of the police in the field of environmental protection: prospects for implementation in Ukraine. *MODERN SCIENCE, PRACTICE, SOCIETY*. Abstracts of XVIII International Scientific and Practical Conference (25-26 May 2020). Boston, USA 2020. Pp. 300-304.

Камінський П.Д.
декан факультету №2
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Янішевська А. О.
студентка 3-го курсу юридичного факультету
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

АДМІНІСТРАТИВНО – ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Ефективне функціонування Національної поліції України є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини. Від діяльності працівників Національної поліції України значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку держави.

На думку В. Полюховича, адміністративно – правовий захист законних прав та інтересів особи і громадянина являє собою сукупність застосовуваних в адміністративному порядку юридичних засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими на те органами відповідних процесуальних дій, які спрямовані на припиненя незаконного посягання на права, свободу та інтереси громадян [2, с.56].

Адміністративно – правове забезпечення передбачає надання механізму адміністративно – правового регулювання організаційних відносин повноти, достатності для реалізації норм і отримання відносин, які б дали можливість вільно реалізовувати права. Конструкція адміністративно – правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина зумовлена механізмом адміністративно – правового впливу на суспільні відносини, правову культуру та правосвідомість.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», ст. 1 передбачено, що Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку [4, с.1].

Забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У загальному значенні права людини – це можливості вибору людиною певної поведінки для забезпечення свого нормального існування і розвитку, що закріплені в законах, інших правових актах держави і міжнародних документах. Це певним чином внормована свобода людини, певні її потреби й інтереси, вимоги про надання тих чи інших благ, що адресовані суспільству, державі, законодавству. Забезпечення прав і свобод людини та громадянина передбачає комплекс суспільних відносин, які виникають з метою реалізації, охорони, захисту та відновлення порушених прав і свобод.

У своїй діяльності поліція керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно – правовими актами [4, с.3].

Згідно статті 6 Закону України «Про національну поліцію», поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [4, с.6].

До елементів адміністративно – правового забезпечення дотримання прав людини в правоохоронних органах України належать норми адміністративного права, суб’єкти публічної адміністрації, які здійснюють боротьбу з порушенням прав і свобод людини в правоохоронних органах, форми й методи публічної адміністрації в цій сфері.

Питання дотримання прав і свобод людини та громадянина працівниками поліції є актуальною проблемою сьогодення не тільки в Україні, а й в інших Європейських країнах. Стаття 3 Конституції України, яка виступає гарантом прав і свобод людини та громадянина визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою

соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність [6, с.3].

Компетенція Національної поліції щодо реалізації європейських стандартів прав людини отримує прояв у різних сферах її діяльності, зокрема під час охорони публічної безпеки і порядку, протидії злочинності, здійснення досудового розслідування, розшуку осіб тощо.

Профілактична діяльність поліції забезпечує не тільки обстановку соціального благополуччя, вона також допомагає виявляти різного роду адміністративні правопорушення або інші відхилення від дотримання правових і соціальних норм. Таким чином, в ході профілактичної роботи співробітники поліції змушені застосовувати заходи адміністративного примусу як спеціального, так і юрисдикційного характеру.

Міністерством внутрішніх справ України, керівництвом Національної поліції України проводяться планові заняття та систематична роз'яснювальна робота серед особового складу, метою яких є підвищення якості служби працівників і забезпечення неухильного дотримання прав людини під час здійснення правоохоронної діяльності, що має спрямовуватися на гарантування та забезпечення дотримання й безперешкодної реалізації громадянами своїх прав.

Слід відзначити і таку складову діяльності Національної поліції України, як відкритість і прозорість перед громадськістю. Закон України «Про Національну поліцію» прямо вказує, що поліція має забезпечувати постійне інформування органів державної влади й органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку [4, с.9].

Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Кожен має право в будь – який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського.

Отже, сред різноманітних заходів із реалізації прав і свобод людини та громадянина певне місце посідає адміністративно – правове забезпечення, яке найяскравіше виявляється у відносинах з органами виконавчої влади.

Основною метою поліції є недопущення жодного випадку порушення прав людини, однак було б наївним вважати, що можна негайно й абсолютно усунути випадки порушень прав людини в діяльності органів внутрішніх справ.

Дотримання законності, гласність і відкритість у діяльності поліції може слугувати запорукою довіри населення до неї. Рівень довіри населення, відповідно до закону України «Про Національну поліцію», є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Виходячи з цього, значно підвищуються вимоги до сучасного поліцейського.

Його освітній, загальнокультурний рівень, підготовка, здатність правильно й ефективно застосовувати свої знання – основні умови становлення поліцейського нової формації, який перш за все служить людині, захищаючи та охороняючи її права і свободи.

Реалізація більшості прав громадян не потребує правозастосовної діяльності органів внутрішніх справ, однак реалізація спеціальних прав та обов'язків з боку громадянина потребує контролю з боку органів внутрішніх справ, це насамперед відноситься до тих прав та обов'язків, які реалізуються громадянами у сфері охорони громадського порядку.

Література

1. Бородін І. Л. Адміністративно – правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина: автореф. дис. д – ра юрид. наук: 12.00.07. Харків. 2004. 38 с.

2. Денисюк Д. Завдання національної поліції України: проблеми законодавчого закріплення. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №8. С. 100 – 104.

3. Ієрусалімова І.О. Механізм адміністративно – правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ. 2006. 187 с.

4. Закон України «Про національну поліцію». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580 – 19

5. Гончарук С. Т. Адміністративне право України. Загальна та Особлива частини: навч. Посіб. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2000. 240 с

6. Конституція України: Закон України від 21.02.2014. *Відомості Верховної Ради.* 1996. № 30. ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96 – %D0%B2%D1%80#Text

7. Колодій А. М. Принципи права України: монографія. Київ. 1998. 275с.

8. Колодій А. М. Теорія держави і права: навч. посіб. / А.М. Колодій, В.В. Копєйчиков, С.Л. Лисенков та ін.; за заг. ред. С.Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 368 с.

9. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консул, 2000. 704 с. URL: https://lawbook.online/page/pvv/ist/ist – 16 – – idz – ax308.html. – Загл. с экрана.

10. Юнін О.С. Пріоритетність захисту прав та законних інтересів людини в діяльності поліції. *Митна справа*. 2013. № 1 (85). Ч. 2. Кн. 1. С. 401 – 405.

Конопацький В. В.
студент 2-го курсу
Криворізький факультет Національного університету
"Одеська юридична академія"
Науковий керівник: Котковський В. С.
доцент кафедри соціально-політичних
та економічних дисциплін, доктор економічних наук, доцент
Криворізький факультет Національного університету
«Одеська юридична академія»

СТАДІЇ ПРОЦЕДУРИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Адміністративні послуги — це публічні (державні та муніципальні) послуги, що надаються органами виконавчої влади, виконавчими органами місцевого самоврядування та іншими уповноваженими суб'єктами, і надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень [1, с. 23].

Закон України «Про адміністративні послуги» не містить поняття «процедура надання адміністративної послуги» та чіткого порядку дій суб´єктів правовідносин у сфері надання адміністративних послуг.

Але своє трактування поняттю адміністративних послуг надали десятки вчених, що працювали и працюють у сфері вивчення адміністративного права.

У юридичній науці питанням адміністративних процедур присвячені праці таких вчених, як В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк, А. О. Селіванов, В. І. Кікінчук, О. С. Лагода та ін.

В. П. Тимощук визначає адміністративну процедуру як встановлений законодавством порядок розгляду та вирішення індивідуальних справ органами виконавчої влади й місцевого самоврядування [2, с. 12].

Представники юрисдикційної концепції розглядають адміністративний процес як юрисдикційну діяльність органів державного управління, що має своїм завданням лише вирішення спорів та застосування у разі необхідності заходів адміністративного примусу, тобто адміністративний процес трактується аналогічно судовому процесу. До таких учених належать Р. С. Мельник, М. В. Бевзенко, А. Т. Комзюк, В. П. Тимощук та ін.

Поняття «адміністративна процедура» має охоплювати порядок здійснення усієї «зовнішньо спрямованої» діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, тобто реалізацію наявних повноважень щодо суб'єктів, які не входять у структуру адміністративного органу. До такої діяльності належить прийняття нормативно-правових та індивідуальних адміністративних актів [3, с. 123].

Адміністративні послуги надаються суб'єктами надання адміністративних послуг безпосередньо або через центри надання адміністративних послуг.

Стадії надання адміністративної послуги передбачені в Постанові Кабінету Міністрів України від 30.01.2013 р. №44 «Про затвердження вимог до підготовки технологічної картки адміністративної послуги». Так, у п.6 зазначено, що етапи опрацювання звернення про надання адміністративної послуги включають:

1) реєстрацію (оформлення) звернення суб´єкта звернення;

2) опрацювання звернення й оформлення (погодження) результату надання адміністративної послуги. Ці функції здійснюються структурними підрозділами та посадовими особами суб´єкта надання адміністративної послуги, зокрема через взаємодію структурних підрозділів суб´єкта надання такої послуги, суб´єкта надання такої послуги з іншими органами для отримання документів, інформації, рішень, відповідей, потрібних для надання адміністративної послуги, а також з адміністраторами - під час надання такої послуги через центр надання адміністративних послуг, із зазначенням граничних строків проведення таких дій;

3) видання результату надання адміністративної послуги та його реєстрацію.

В ч. 5 ст. 8 (положення цієї статті спрямовані на впорядкування процедури надання адміністративної послуги) зазначено, що технологічна картка адміністративної послуги містить інформацію про порядок надання адміністративної послуги, а саме:

1) етапи опрацювання звернення про надання адміністративної послуги;

2) відповідальну посадову особу;

3) структурні підрозділи, відповідальні за етапи (дію, рішення);

4) строки виконання етапів (дії, рішення).

Технологічна картка адміністративної послуги - це документ, у якому детально описується процедура надання конкретної адміністративної послуги від моменту отримання суб´єктом надання адміністративних послуг заяви щодо адміністративної послуги до видання результату суб´єктові звернення.

Технологічна картка затверджуються суб´єктом надання адміністративних послуг на кожну адміністративну послугу, яку він надає відповідно до закону, а в разі якщо суб´єктом надання є посадова особа, - органом, якому вона підпорядковується. Зауважимо, що в Законі України «Про адміністративні послуги» не передбачено тлумачення процедури такого затвердження. З ч. 1 ст. 8 цього Закону випливає, що суб´єкт надання самостійно розробляє та затверджує технологічну картку [4, с. 46].

Технологічна картка готується з урахуванням таких критеріїв:

1) мінімізація дій суб'єкта звернення та витрат часу та інших ресурсів суб'єкта надання адміністративної послуги;

2) оперативність та своєчасність надання адміністративної послуги.

Інформація, що міститься в технологічній картці, повинна відповідати нормативно-правовим актам, які встановлюють порядок, строк та умови надання відповідної адміністративної послуги.

Установлювати в технологічній картці права і обов'язки суб'єктів звернення забороняється.

Саме в технологічній картці відображена процедура надання адміністративної послуги.

Відповідно до вище зазначеного можна зробити висновок, що процедура надання адміністративної послуги - це закріплений в технологічній картці порядок дій з метою реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів звернення.

Література

1. Тимощук В. П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України. Київ: Факт, 2003 р. 496 с.

2. Тимощук В. П. Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення дії. В.П. Тимощук. Київ: Конус-Ю, 2010 р. 293 с.

3. Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. Київ: Форум права, 2013 р. 698 с.

4. Фуглевіч Е. П. Процедура надання адміністративних послуг. Республіка Молдова: Legea si Viata 2014 р. 195 с.

Корнієнко А. С.
студентка 3-го курсу юридичного факультету
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

Принцип верховенства права означає, що при здійснені протидії корупції людина, її права та свободи визнаються найвищими соціальними цінностями та визначають зміст і спрямованість антикорупційної діяльності.

Нормативно – правове регулювання захисту прав громадян при здійснені антикорупційних заходів розглядалися у роботах таких вчених, як Мельник М. І. [6], Романов М. В. [9], Солов'йов В. М. [10], Хавронюк М.І. [9], Литвиненко В. І. [7] та інших.

Державні службовці повинні знати свої права та обов’язки при виявленні ними фактичних або можливих правопорушень у сфері державної служби. З цією метою для таких ситуацій повинні бути передбачені чіткі правила і процедури, яких мають дотримуватися державні службовці та посадові особи, та офіційно затверджена ієрархія відповідальності. Державні службовці також мають знати, який захист їм надаватиметься у разі виявлення ними таких правопорушень [9, с.78].

Правова держава не може володіти іншими засобами боротьби з корупцією, крім правових. Позитивно кримінологічно значущою протидія корупції може бути лише за умови базування виключно на правовій основі. З огляду на це, неприйнятними є засоби боротьби з корупцією, які, хоча і можуть виявитись результативними, суперечать конституційним засадам функціонування держави та суспільства.

Принцип законності передбачає, що всі антикорупційні заходи повинні базуватися на положеннях Конституції та законів України. Жодні міркування (прагнення ефективності, результативності) не можуть виправдати застосування антикорупційних заходів, які не відповідають закону. Відсутність законодавчої основи для вжиття зазначених заходів є підставою для розробки і прийняття відповідних нормативно – правових актів.

Суттєвим корупційним ризиком є виникнення конфлікту інтересів, тобто наявність реальних або таких, що видаються реальними, суперечностей між приватними інтересами особи та її службовими повноваженнями, які можуть вплинути на об’єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи не вчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

Щодо нормативного забезпечення зазначених питань, то наразі існує Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції в Україні», в якому статтею 13 передбачено запровадження кодексів поведінки та статтею 14 обов’язковість врегулювання конфлікту інтересів у разі їх виникнення [3, с. 13 – 14].

Закон спрямований на захист прав і свобод громадян, забезпечення безпеки держави від загроз, що випливають із проявів корупції, забезпечення ефективної роботи державних органів і їх службовців шляхом попередження і виявлення корупційних правопорушень.

Під корупцією в цьому Законі розуміється непередбачене законом прийняття особисто або через посередників майнових благ і переваг державними службовцями і прирівняними до них особами, з використанням своїх службових повноважень та пов'язаних з ними повноважень чи інше використання ними своїх повноважень для одержання майнової вигоди, а так само підкуп даних осіб шляхом протиправного надання їм фізичними та юридичними особами зазначених благ і переваг [5, с. 45].

Забезпечення прав і свобод людини та громадянина передбачає комплекс суспільних відносин, які виникають з метою реалізації, охорони, захисту та відновлення порушених прав і свобод.

Корупція є однією із найнебезпечніших загроз правам людини, демократії, правопорядку, чесності та соціальній справедливості, вона перешкоджає економічному розвиткові та загрожує належному і справедливому функціонуванню країн, має негативні фінансові наслідки для громадян, компаній і держав, а також для міжнародних установ [10, с.44].

На сьогоднішній день в нашій державі здійснюється низка заходів у сфері запобігання та протидії корупції, більша частина з яких направлена саме на запобігання корупції, як і в більшості країн Європи.

Одним із основних напрямів у сфері запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків, які можуть виникнути в діяльності державних службовців, а також усунення умов та причин виникнення цих ризиків. Вказані корупційні ризики постійно досліджуються науковцями та громадськими організаціями у різних сферах державного управління.

При цьому, за поширеністю корупційні ризики в діяльності державних службовців можна розташувати в такому порядку: недоброчесність державних службовців; виникнення конфлікту інтересів; безконтрольність з боку керівництва; наявність дискреційних повноважень.

Основні принципи протидії корупції: 1) визнання, забезпечення і захист основних прав і свобод людини і громадянина; 2) законність; 3) публічність і відкритість діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування; 4) невідворотність відповідальності за вчинення корупційних право-порушень; 5) комплексне використання політичних, організаційних, інформаційно-пропагандістських, соціально – економічних, правових, спеціальних та інших заходів; 6) пріоритетне застосування заходів щодо попередження корупції; 7) співпраця держави з інститутами громадянського суспільства, міжнародними організаціями та фізичними особами.

Основна небезпека корупції проявляється не тільки в її руйнівної дії на основи державного устрою і конституційні основи правового регулювання життя товариств, але перш за все в тому, що вона реально несе небезпеку кожної людині.

Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України, який відповідно до ст. 8 Закону України «Про організаційно – правові основи боротьби з організованою злочинністю» координує діяльність всіх державних органів, на які цим Законом покладено обов’язки здійснювати боротьбу з корупцією.

Протидія корупції – це не лише справа держави, це справа всього суспільства. Кожен суспільний інститут у цій справі має здійснити свою функцію, у межах повноважень вжити всіх можливих антикорупційних заходів. Обмеження протидії корупції правоохоронною діяльністю відповідних

державних органів виключає виконання основних завдань і досягнення мети антикорупційної діяльності.

Принципами протидії корупції можуть бути визнані також інші базові положення, у тому числі: демократизація управління суспільством; оптимальна відкритість для населення діяльності посадових осіб; входження до міжнародної системи протидії корупції та розвитку всебічного співробітництва з іноземними державами.

Заходи по боротьбі з корупцією повинні відповідати нормам в області прав людини, інакше вони не будуть легітимними. Норми, принципи та механізми в галузі прав людини надають антикорупційним заходам додатковий імпульс.

Антикорупційна програма визначає засади і вимоги, скеровані на запобігання корупції та дотримання норм антикорупційного законодавства і поширюється на всіх посадових та службових осіб [7, с.89].

Система заходів протидії корупції спрямована на зменшення її обсягів, зміну характеру корупційних проявів, обмеження впливу корупції на соціальні процеси, збільшення ризику для корупціонерів, усунення соціальних передумов корупції, причин та умов корупційних діянь, виявлення, припинення та розслідування проявів корупції, притягнення осіб, винних у вчинені корупційних правопорушень, до юридичної відповідальності, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь, має здійснюватися відповідними суб'єктами і базуватися на певних засадах.

Література

1. Донеллі Дж. Права людини у міжнародній практиці. Львів: Кальварія, 2004. 280 с.

2. Звіт про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції у 2013 році (квітень 2014). 2014. URL: http:// www.minjust.gov.ua/section/421.

3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700 – VII. Дата оновлення: 31.08.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700 – 18.

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Конвенція ООН від 31.10.2003 р. № 995_c16. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

5.Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

6. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія. Київ: Юридична думка, 2004. С. 216.

7. Литвиненко В. І. Протидія корупції в Україні: адміністративно – правові засади: монографія. Київ: «МП Леся», 2015. 472 с.

8. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 – 2017 роки: проект Закону України. 2014. – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51704

9. Романов М. В. Основні засади запобігання корупції. Харків: ТОВ «Видавництво «Права людини», 2017. 176 с.

10. Солов'йов В. М., Розвадовський Б.Л. Запобігання та протидія корупційним правопорушенням у судовій системі України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика),* 2010. Вип. 23. С. 126 – 129. URL: http://nbuv.gov.ua/j – pdf/boz_2010_23_14.pdf

Корнієнко А. С.
студентка 3-го курсу юридичного факультету,
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Булгакова О.В.
к.е.н, доцентка кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

АДМІНІСТРАТИВНО – ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Забезпечення прав і свобод людини та громадянина передбачає комплекс суспільних відносин, які виникають з метою реалізації, охорони, захисту та відновлення порушених прав і свобод. Важливе місце в цій системі посідають адміністративно – правові відносини, оскільки обов'язок держави забезпечити права та свободи і створити сприятливі умови для їх реалізації людиною, який походить з пріоритету прав і свобод людини та громадянина в державі, наділяє органи публічного управління владно – розпорядчими функціями задля реалізації прав і свобод людини та громадянина, що передбачають адміністративно – правові норми.

Концептуальні основи розуміння сутності свободи і права сформовані філософами – класиками (І. Кант, М. Вебер [2] та інші), які обґрунтували значення останніх як атрибутивних властивостей людини. Окремі аспекти нормативно – правового регулювання захисту прав громадян розглядалися у роботах таких вчених, як В.Б. Авер'янов [1], Я. В. Лазур [7], Л. М. Новак – Каляєва [8], Ю. С. Размєтаєва [9] та інших.

Права та свободи людини і громадянина є основою правового порядку в державі. Це означає, що закріплення прав та свобод людини і громадянина у Конституції та законодавчих актах покладає на усіх учасників правовідносин як певний обсяг можливостей (правомочностей) з реалізації своїх законних інтересів, так і обов'язки у різних видах правовідносин. Тобто,

фундаментальність прав та свобод людини і громадянина, їх філософсько – світоглядний зміст та суспільна значимість встановлюють порядок взаємовідносин між носіями таких прав і свобод та іншими учасниками правовідносин [9, с.44].

Система органів публічної влади в Україні – це сукупність установлених Конституцією України органів державної влади і місцевого самоврядування, що забезпечують захист прав, свобод і законних інтересів громадян, безпеку держави й суспільства, вирішують питання соціально – економічного та культурного будівництва [3, с.78].

Згідно статті 8 Конституції України конституційним принципом є принцип верховенства права [5, с. 8]. Громадяни реалізують свої права за принципом «дозволено все, що прямо не заборонено законом», а державні органи та їх посадові особи – за принципом «дозволено лише те, що безпосередньо визначено законом». Україна визнає пріоритет загальнолюдських цінностей, а також дотримується загальновизнаних норм і принципів міжнародного права.

Традиційно, органи публічної влади розподіляються на органи державної влади та органи місцевого самоврядування. В Україні можна говорити про такі типи органів публічної влади: система органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

Держава як учасник міжнародного договору про права людини бере на себе зобов’язання поважати, захищати та дотримувати права людини. Держави зобов’язані подавати звіти на вимогу відповідних універсальних та регіональних договорів з прав людини, і лише держави можуть бути предметом окремих або міждержавних скарг за такими договорами. Крім того, держава, задіяна в міжнародному механізмі скарг щодо порушення прав людини, не може аргументувати свій захист, стверджуючи, що передбачуване порушення було вчинене місцевим органом влади [2, с.123].

Право на участь у процесі формування державних рішень є правом людини, акцептованим у формі основних політичних прав, таких як право на свободу думки, зібрань, об’єднань і преси, право на загальні, безпосередні, вільні, рівні й таємні вибори. У демократичній державі це право є правом конституційного рівня. Тільки за цієї умови можлива справжня демократія.

Незалежно від правової природи (державні або недержавні) органи публічної влади мають ряд специфічних ознак:

– Їх діяльність спрямована на задоволення суспільних (публічних) інтересів, в силу чого вони виступають від імені всього суспільства або його частини (населення, муніципальної території).

– Порядок їх формування і діяльності строго регламентований нормативно – правовими актами (конституцією, законами, подзаконними актами, актами місцевого самоврядування).

– Діяльність цих органів носить публічно – владний характер і оформляється в переважній більшості випадків у вигляді формально – правових рішень, що підлягає оприлюдненню. Звідси принцип: не опубліковані акт юридичної сили не має. Ці органи лише в незначній мірі вживають усні рішення і накази.

Адміністративно – правовий захист прав і свобод людини і громадянина являє собою сукупність застосовуваних у порядку, врегульованому нормами адміністративного права, засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими на те органами (посадовими особами), а також особами та громадянами відповідних процесуальних дій (процедур).

Адміністративно – правовий захист – це сукупність способів, прийомів і різних процесуальних дій, встановлених у законному порядку, за допомогою яких здійснюється відновлення порушеного права особи [7, с.56].

Відповідальність за дотримання, заохочення, забезпечення та захист прав людини несе центральна влада, а місцева відіграє свою відповідальну роль. Після ратифікації міжнародного договору про права людини держава може делегувати окремі функції щодо його виконання на нижчих рівнях влади, включаючи місцеві органи публічної влади. Вживати необхідних заходів щодо дотримання, заохочення, забезпечення та захисту прав людини необхідно саме на місцевому рівні. Ідеться, зокрема, про встановлення процедур та контролю у виконанні зобов'язань держави з прав людини. Місцеві органи публічної влади зобов'язані реалізовувати свої місцеві повноваження, виконуючи обов'язки, що випливають з міжнародних зобов'язань держави щодо прав людини.

Відповідно до положень частини 1 статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно – правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [6, с.7].

Так, законодавство спирається на Конституцію як основний закон країни і діє, дотримуючись обов'язкової умови, що «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» [5, с.77].

Забезпечення ефективного місцевого управління та належного здійснення прав людини на місцевому рівні обумовлює необхідність наявності належних правових меж діяльності органів місцевого самоврядування. Організація, повноваження та функції повинні бути чітко визначені законом. Крім того, національне законодавство має чітко окреслити обов'язки та повноваження органів центрального та місцевого самоврядування стосовно один одного з метою уникнення конфлікту інтересів та дублювання повноважень і функцій [1, с.45].

Від успішності реалізації громадянами своїх суб'єктивних публічних прав залежить реалізація цілої низки таких конституційних прав та свобод як права на свободу та особисту недоторканність, права на таємницю листування, телефонних розмов, права на свободу світогляду і віросповідання, права на об'єднання в політичні партії і громадські організації, права на проведення мітингів, демонстрацій, походів, права на письмові звернення до суб'єктів владних повноважень, права на підприємницьку діяльність, права на соціальний захист, права на житло, права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, права на освіту, права на звернення до суду тощо. Звідси випливає, що реалізація кожним громадянином своїх суб'єктивних публічних прав у сфері державного управління забезпечує йому реалізацію відразу цілого комплексу конституційних прав і свобод .

Проблема обмежень та порушень конституційних прав людини має комплексний характер. Її вирішення можливе лише за умов існування в Україні постійного громадського контролю за діяльністю поліції та безумовним дотриманням міжнародних стандартів з прав людини та вітчизняного законодавства [8, с.67].

Визначення необхідності забезпечення прав і свобод людини основним трендом модернізації публічного управління України вказує на європейський та загальноцивілізаційний контекст цього вектора діяльності державних інституцій та громадянського суспільства.

Література

1. Авер'янов В. Б. Виконавча влада і адміністративне право/ за заг. ред. В.Б.Авер'янова. Київ: Ін – Юре, 2002. 668с.

2. Вебер М. Три чисті типи легітимного панування. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. Київ: Основи, 1998. 534 с.

3. Донеллі Дж. Права людини у міжнародній практиці. Львів: Кальварія, 2004. 280 с

4. . Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року №580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №40-41. стр.379. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580 – 19#Text

5. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. с. 141. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%

6. Кодекс адміністративного судочинства України від 11.04.2021 р. 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. С. 446. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15?find=1&text=публічна+служба#w1_1

7. Лазур Я. В. Забезпечення прав і свобод громадян України у сфері публічного управління: адміністративно – правовий механізм: монографія. Ін – т законодавства Верховної Ради України. Київ: Четверта хвиля, 2010. 283 с.

8. Новак – Каляєва Л. М. Права людини в державному управлінні: теоретикометодологічний аспект : монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2013. 396 с.

9. Размєтаєва Ю. С. Доктрина та практика захисту прав людини: навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2018. 364 с.

Котковський В. С.
доцент кафедри соціально-політичних
та економічних дисциплін, доктор економічних наук, доцент
Криворізький факультет Національного університету
«Одеська юридична академія»
Середа А. Д.
студентка 2-го курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Права та свободи людини і громадянина є основою правового порядку в державі. Це означає, що закріплення прав та свобод людини і громадянина у Конституції та законодавчих актах покладає на усіх учасників правовідносин як певний обсяг можливостей (правомочностей) з реалізації своїх законних інтересів, так й обов'язки у різних видах правовідносин. Тобто, фундаментальність прав та свобод людини і громадянина, їх філософсько-світоглядний зміст та суспільна значимість встановлюють порядок взаємовідносин між носіями таких прав і свобод та іншими учасниками правовідносин.

Забезпечення прав і свобод людини та громадянина передбачає комплекс суспільних відносин, які виникають з метою реалізації, охорони, захисту та відновлення порушених прав і свобод. Важливе місце в цій системі посідають адміністративно-правові відносини, оскільки обов'язок держави забезпечити права та свободи і створити сприятливі умови для їх реалізації людиною, який походить з пріоритету прав і свобод людини та громадянина в державі, наділяє органи публічного управління (зокрема правоохоронні органи як органи виконавчої влади) владно-розпорядчими функціями задля реалізації прав і свобод людини та громадянина, що передбачають адміністративно-правові норми.

Суб'єктами адміністративно-правових відносин із реалізації прав і свобод людини та громадянина, з одного боку, є органи публічного управління – органи виконавчої влади, Президент України, Уповноважений Верховної Ради з прав людини, правоохоронні органи, а з іншого – фізична особа, навчальні заклади, підприємства, інші державні органи, установи й організації, діяльність

яких пов’язана із забезпеченням прав і свобод людини та громадянина.

Об’єктом адміністративно-правового регулювання реалізації прав і свобод людини та громадянина є адміністративно-правові відносини, що виникають між суб’єктами.

Людина, її права і свободи, на думку Ю. П. Битяк [1], становлять у правовій державі найвищу соціальну цінність, саме на їхнє забезпечення й найповнішу реалізацію в суспільному житті має бути спрямована державна діяльність, зокрема діяльність у сфері публічної влади.

Від успішності реалізації громадянами своїх суб’єктивних публічних прав залежить реалізація цілої низки таких конституційних прав та свобод як права на свободу та особисту недоторканність, права на таємницю листування, телефонних розмов, права на свободу світогляду і віросповідання, права на об’єднання в політичні партії і громадські організації, права на проведення мітингів, демонстрацій, походів, права на письмові звернення до суб’єктів владних повноважень, права на підприємницьку діяльність, права на соціальний захист, права на житло, права на безпечне для життя і здоров’я довкілля, права на освіту, права на звернення до суду тощо. Звідси випливає, що реалізація кожним громадянином своїх суб’єктивних публічних прав у сфері державного управління забезпечує йому реалізацію відразу цілого комплексу конституційних прав і свобод.

Становлення і розвиток інституту публічної адміністрації в Україні потребує подальших організаційно-правових та інституційних змін. Головне в цьому процесі – це збалансування інтересів органів публічної адміністрації і суб’єктивних публічних прав громадян. Це є можливим лише за рахунок подальшого поглиблення конституційних процесів у державі, формування стабільного конституційного поля, реалізації заходів із належного управління у системі органів виконавчої влади [2].

На конституційному рівні, зазвичай, механізм реалізації прав і свобод визначається по різному: «гарантується», «охороняється», «забороняється», «не допускається», «забезпечується» тощо. Ці терміни відображають діяльність органів публічної влади направлену на забезпечення прав і свобод людини, що є складовою механізму їх реалізації. Окремі права та свободи не потребують спеціального механізму для здійснення, їх реалізації відбувається без особливої активності носія права, а тому для цього досить звичайної позитивної діяльності органів публічної влади та інших інститутів громадянського суспільства, а необхідність у правозахисному механізмі виникає лише тоді коли права і свободи особи порушуються.

Основою механізму реалізації прав та обов’язків особи є динамічний процес переведення нормативної моделі у фактичну поведінку. Іншими словами, це сукупність факторів, необхідних умов переведення соціальних благ, що закріплені нормою права, в практичну життєдіяльність конкретної людини. Органи публічної влади та інші інститути громадянського суспільства

зобов’язані забезпечити здійснення прав та обов’язків особи шляхом створення умов для їх реалізації [3].

Отже, реалізація прав та свобод людини і громадянина значною мірою залежить від повсякденної роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, від забезпечення належних соціально-культурних, політичних, матеріальних, фінансових та інших умов розвитку територіальних громад.

Література

1. Битяк Ю. П. Адміністративне право України: підручник. Київ: ЮрінкомІнтер, 2004. 543 с.

2. Карпа М. І. Розвиток публічної служби в Україні: компетенційний підхід: монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 262 с.

3. Любченко П. М. Компетенція суб'єктів місцевого самоврядування. Харків : Модель всесвіту, 2001. 224 с.

Котковський В. С.
доцент кафедри соціально-політичних
та економічних дисциплін, доктор економічних наук, доцент
Криворізький факультет Національного університету
«Одеська юридична академія»
Онищенко Н. К.
студентка 2 курсу Криворізького факультету Національного
університету «Одеська юридична академія»

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ У ДИНАМІЧНОМУ ВИМІРІ

Права та свободи людини і громадянина є основою правового порядку в державі. Це означає, що закріплення прав та свобод людини і громадянина у Конституції та законодавчих актах покладає на усіх учасників правовідносин як певний обсяг можливостей (правомочностей) з реалізації своїх законних інтересів, так і обов’язки у різних видах правовідносин. Тобто, фундаментальність прав та свобод людини і громадянина, їх філософсько-світоглядний зміст та суспільна значимість встановлюють порядок взаємовідносин між носіями таких прав і свобод та іншими учасниками правовідносин.

Серед сучасних вітчизняних науковців дослідження прав та свобод людини та громадянина здійснювали низка вчених, серед яких П.М. Рабінович, Р.С. Мельник, В.П. Колісник, Ю.Г. Барабаш, Ю.І. Римаренко, У.В. Ільницька, А.С. Пазенок, Н.Г. Шукліна, А.М. Колодій, О.В. Совгиря, С.П. Головатий, В.Л. Федоренко, А.Ю. Олійник, М.В. Савчин, М.М. Антонович, В.П. Шаповал та ін.

Метою дослідження є визначення змісту та рівнів механізму захисту прав, свобод та інтересів юридичних і фізичних осіб.

В Україні права людини, в першу чергу, пов'язуються із правовим статусом особи, що характеризується як юридичне закріплення правового положення людини і громадянина в сучасному суспільстві. Основу правового статусу людини і громадянина складають її права і свободи [1, с. 5].

Для того щоб визначити проблеми реалізації прав людини і громадянина, варто інтерпретувати ці поняття. Так, Скакун О. зазначає, що основні права людини – це гарантована законом міра свободи (можливості особи), яка відповідно до досягнутого рівня еволюції людства в змозі забезпечити її існування і розвиток та закріплена у вигляді міжнародного стандарту як загальна і рівна для всіх людей. Права людини і права громадянина є тісно взаємозалежними, однак не тотожними поняттями. Громадянин – людина, яка законом визначається юридично належною певній державі. Якщо права людини закріплені у міжнародно-правових актах, то права громадянина – у конституції певної держави [2, с. 389].

Сьогодні рівень забезпечення конституційних прав в Україні є досить низьким, що зумовлено рядом економічних та політичних проблем, військовими діями на сході країни тощо. Це вимагає зосередження зусиль усіх органів та посадових осіб держави та громадянського суспільства для формування та забезпечення належного, ефективного механізму забезпечення конституційних прав громадян. Необхідно зазначити, що права і свободи людини та громадянина мають бути не тільки обумовлені соціальними потребами і юридично закріплені, визнаватися і охоронятися державою в особі її органів та посадових осіб, а головне – відповідати можливостям їх реалізації. Звідси, ефективне забезпечення принципу пріоритету прав і свобод людини прямо залежить від економічних, політичних, соціокультурних чинників, від домінуючої в суспільстві правової культури (і субкультур), яка впливає на здатність особи розуміти її правові можливості, усвідомити свої свободи не лише як загальні цінності, а й як індивідуальні ціннісні орієнтації, навчитися вмілому їх використанню [3, с. 19].

Якщо говорити про адміністративно-правовий механізм захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб, то необхідно зазначити відразу, що такий механізм складає лише частину загального адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Під останнім у наукових джерелах запропоновано розуміти систему засобів, які є елементами, складовими впливу цієї галузі права на суспільні відносини та встановлювані її нормами гарантії реалізації цих прав (поновлення в органах виконавчої влади та суду, захист за допомогою адміністративної відповідальності та прокурорського нагляду) [4, с. 91].

Разом із тим, незважаючи на існування загальної структури елементів, що формують адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод

людини та громадянина, варто виділяти і внутрішню структуру адміністративно-правового механізму захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб, а саме: нормативний, інституційний, адміністративно-процедурний (управлінський) та адміністративно-правозастосовчий рівні, що забезпечують невладним суб'єктам адміністративного права єдині принципи у реалізації ними своїх прав, свобод та інтересів, а також покладення з цією метою відповідних обов'язків на суб'єктів владних повноважень.

Отже, визначення чотирьох рівнів адміністративно-правового механізму захисту прав, свобод та інтересів юридичних і фізичних осіб дає підстави зробити такі висновки:

- ✓ по-перше, адміністративно-правовий механізм захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб є комплексною, системною та складною категорією адміністративного права, що наділена регулятивною, охоронною та захисною функціями у відносинах невладних суб'єктів із органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими і службовими особами;
- ✓ по-друге, визначення адміністративно-правового механізму захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб свідчить про беззаперечну важливість адміністративного процесу як складової системи адміністративного права України, оскільки без існування у державі процесуальних засобів реалізації адміністративних матеріальних норм передбачити та сформувати ефективний і дієвий механізм захисту прав приватних осіб в адміністративно-правових відносинах є неможливим;
- ✓ по-третє, комплексний підхід у формуванні теоретичних і практичних основ адміністративно-правового механізму захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб надає можливість повно і всебічно врахувати як на законодавчому рівні, так і на рівні нормотворчості органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, конституційні вимоги щодо забезпечення суб'єктами владних повноважень прав, свобод та інтересів юридичних і фізичних осіб.

Література

1. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібн. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 336 с.

2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс). Харків, Консум, 2006. 656 с.

3. *Громадянське суспільство і права людини*: матеріали міжнар. наук.-практ. семін., м. Харків, 9 грудня 2010р. / редкол.: Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк, Г. В. Чапала. Харків: НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2010. 251 с.

4. Авер'янов В. Б. Виконавча влада і адміністративне право. Київ: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.

Котковський В. С.
доцент кафедри соціально-політичних
та економічних дисциплін, доктор економічних наук, доцент
Криворізький факультет Національного університету
«Одеська юридична академія»
Корчемаха В.О.
студентка 3-го курсу Криворізького факультету Національного
університету «Одеська юридична академія»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ЗА ДОПОМОГОЮ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Пріоритет прав людини і громадянина, визнаних в Україні, передбачає обов'язок держави захищати їх. Забезпечення прав та свобод є актуальною проблемою сучасної юридичної науки. Важливе місце серед його складових займає адміністративно-правова реалізація прав і свобод людини і громадянина. Серед різноманітних заходів щодо реалізації прав та свобод людини і громадянина одне з основних місць належить їх адміністративно-правовому забезпеченню.

Бородін І. Л. зазначає, що Україна, будучи членом ООН, Ради Європи та інших міжнародних організацій, чітко виконує зобов’язання з міжнародних договорів, зокрема тих, що безпосередньо стосуються прав і свобод людини та громадянина. У державі триває процес удосконалення чинного законодавства, узгодження його з міжнародними стандартами, завдяки чому формується належна система права демократичного суспільства. Крім цього, передбачено створення механізму організаційного забезпечення адміністративної реформи, який охоплював би головні складові адміністративних перетворень. Наявність такого механізму має важливе значення саме тому, що через етап проведення економічних, соціальних, правових реформ пройшли всі цивілізовані країни. Ефективність їх проведення забезпечували спеціально створені державні структури [1].

Забезпечення прав і свобод людини і громадянина забезпечує сукупність суспільних відносин, що виникають з метою реалізації, охорони, захисту та відновлення порушених прав і свобод людини. Важливе місце в цій системі посідають адміністративно-правові відносини, оскільки обов'язок держави забезпечувати права і свободи та створювати сприятливі умови для їх реалізації особами, які походять з пріоритету прав і свобод людини і громадянина в державі, наділяє органи публічного управління (включаючи правоохоронні органи як виконавчі органи) потужно-адміністративних функцій з реалізації прав і свобод людини і громадянина, які передбачають адміністративно-правові норми.

Дослідники [2] у механізмі адміністративно-правового регулювання виокремлюють адміністративно-процесуальні норми, які встановлюють і забезпечують порядок реалізації прав і свобод людини. Адміністративно-правові норми є первинними елементами адміністративного регулювання суспільних відносин у сфері прав і свобод людини і громадянина. Вони посідають центральне місце, оскільки їх відсутність призводить до бездіяльності всієї системи адміністративного права. За допомогою адміністративно-правових норм встановлюється механізм реалізації прав і свобод людини та громадянина; дотримання їх прав та свобод у діяльності фізичних осіб, підприємств, установ, організацій, органів публічного управління тощо. Крім цього, вони зумовлюють законослухняну поведінку суб'єктів адміністративно-юрисдикційної діяльності щодо захисту прав і свобод неповнолітніх; орієнтують на задоволення та відновлення інтересів людини і громадянина шляхом прямого застосування адміністративних санкцій за правопорушення, що посягають на їхні права та свободи.

Людина, її права і свободи, на думку Ю. П. Битяк, становлять у правовій державі найвищу соціальну цінність, саме на їхнє забезпечення й найповнішу реалізацію в суспільному житті має бути спрямована державна діяльність, зокрема діяльність у сфері державного управління [3]. Адже конституційний лад України ґрунтується на визнанні людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканності й безпеки найвищою соціальною цінністю, пріоритету її прав і свобод. Гарантування прав і свобод людини є головним обов'язком держави, оскільки держава відповідальна перед людиною та суспільством за свою діяльність (ст. 3 Конституції України) [4].

Конституційним принципом є принцип верховенства права (ст. 8 Конституції України) [4]. Громадяни реалізують свої права за принципом «дозволено все, що прямо не заборонено законом», а державні органи та їх посадові особи – за принципом «дозволено лише те, що безпосередньо визначено законом». Україна визнає пріоритет загальнолюдських цінностей, а також дотримується загальновизнаних норм і принципів міжнародного права.

Для того, щоб управлінські ланки діяли активно в цьому напрямку, а громадяни мали реальну можливість впливати на свої права та законні інтереси, необхідно застосовувати низку умов як органам державного управління, так і громадянам.

Література

1. Бородін І. Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2004. 38 с.

2. Мінка Т.П., Алфьоров С.М., Обушенко О.М., Заброда Д.Г., Миронюк Р.В., Кривий А.О., Логвиненкт Б.О., Голобородько Д.В., Легеза Є.О., Припутень Д.С., Кононець В.П. Адміністративне процесуальне право: навч.

посібник. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 278 с.
3. Битяк Ю. П. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 543 с.
4. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/ show/254к/96-вр.

Кошанок С.В.
студентка 3-го курсу юридичного факультету
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Одними із пріоритетних завдань, що потребують вирішення на будь-якому етапі формування демократичної правової держави є забезпечення належного функціонування механізмів захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб та забезпечення законності у різних сферах суспільного життя. Міжнародно-правові правосуддя та прав людини передбачають можливість оскарження судового рішення та реалізацію такої можливості за правилами національного законодавства.

Окремі аспекти апеляційного оскарження судових рішень у теорії процесуального права й адміністративному судочинстві вивчали Глуховеря М.М., Гусаров К.В., Кукурудз Р.О., Потапенко С.В., Теремецький В.І., Білоусов Ю.В., Сердюк В.В., та інші вчені.

Захист прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин, відповідно до Конституції України, здійснюється адміністративними судами [1]. Юрисдикцію та повноваження адміністративних судів, а також порядок здійснення судочинства в адміністративних судах встановлює Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV, який нині діє в редакції Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», що набрала чинності 15 грудня 2017 року (далі — КАС України).

Згідно з пунктом 6 частини 3 статті 2 КАС України забезпечення права на апеляційний перегляд справи є однією із основних засад (принципів) адміністративного судочинства.

При цьому забезпечення права на апеляційне оскарження включає як забезпечення можливості оскарження судового рішення, так і обов'язок суду прийняти та розглянути подану апеляцію [2].

Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007)[3].

Відповідно до статті 293 КАСУ , право на апеляційне оскарження мають учасники справи, особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки.

Оскаржити рішення суду першої інстанції можливо повністю або частково, крім випадків, встановлених КАСУ. При цьому слід знати, що окремо від рішення суду в апеляційному порядку можуть бути оскаржені повністю або частково ухвали суду першої інстанції у випадках, визначених статтею 294 КАСУ. Оскарження ухвал суду, які не передбачені у цій статті, не допускається.

Ухвали, на які можуть бути подані апеляційні скарги окремо від рішення суду: 1) щодо забезпечення доказів, відмови в забезпеченні доказів, скасування ухвали про забезпечення доказів; 2) щодо забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову, скасування забезпечення позову, відмови у забезпеченні позову, відмови у заміні заходу забезпечення позову або скасуванні забезпечення позову; 3) щодо повернення заяви позивачеві (заявникові); 4) щодо відмови у відкритті провадження у справі; 5) щодо відкриття провадження у справі з порушенням правил підсудності; 6) щодо передачі справи на розгляд до іншого суду, та інші…

Також КАСУ зазначає загальний строк подання апеляційної скарги , форму та її зміст . Так , згідно статті 295 Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду - протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення.

Апеляційна скарга подається у письмовій формі.

В апеляційній скарзі зазначаються:

1) найменування суду апеляційної інстанції, до якого подається скарга;

2) найменування суду першої інстанції, який ухвалив рішення, номер справи та дата ухвалення рішення;

3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає апеляційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності

або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку та електронної пошти, офіційна електронна адреса, за наявності;

4) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб);

5) вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, до суду апеляційної інстанції;

6) обґрунтування вимог особи, яка подала апеляційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає неправильність чи неповнота дослідження доказів і встановлення обставин у справі та (або) застосування норм права;

7) у разі необхідності - клопотання особи, яка подає апеляційну скаргу, про витребування нових доказів, про виклик свідків тощо;

8) дата отримання копії судового рішення суду першої інстанції, що оскаржується;

9) перелік матеріалів, що додаються.

До апеляційної скарги додаються: 1) документ про сплату судового збору; 2) копії апеляційної скарги відповідно до кількості учасників справи; 3) копії доданих до апеляційної скарги письмових матеріалів, що відсутні в учасників справи, відповідно до кількості учасників справи; 4) докази, що підтверджують дату отримання копії оскаржуваного судового рішення суду першої інстанції, за наявності.

Апеляційна скарга подається у письмовій формі безпосередньо до суду апеляційної інстанції. Однак відповідно до пп. 15.5 п. 15 розділу VII «Перехідні положення» КАСУ до дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи апеляційні та касаційні скарги подаються учасниками справи до або через відповідні суди, а матеріали справ витребовуються та надсилаються судами за правилами, що діяли до набрання чинності цією редакцією Кодексу. У разі порушення порядку подання апеляційної чи касаційної скарги відповідний суд повертає таку скаргу без розгляду.

Відповідно до пп. 15.16 п. 15 розділу VII «Перехідні положення» КАСУ Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система починає функціонувати через 90 днів з дня опублікування Державною судовою адміністрацію України у газеті "Голос України" та на веб-порталі судової влади оголошення про створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи [2].

Отже, можна сказати, що право на оскарження є абсолютним, невід'ємним і невідчужуваним правом. У Конституції України право на оскарження зафіксоване як складова частина права фізичної особи направляти звернення в органи державної влади, органи місцевого самоврядування та ін., передбаченим ст. 40 Конституції України суб'єктам.

Адміністративні скарги виконують і соціальну роль – виступають як джерело інформації, яка необхідна для вирішення поточних та перспективних завдань економічного, соціально-культурного та адміністративно-політичного характеру. Адміністративні скарги є також формою безпосереднього контролю фізичних та юридичних осіб за діяльністю органів виконавчої влади. Суть цього контролю полягає у тому, що громадянин, знайомлячись з різними сторонами управлінської діяльності вказаних органів, оцінює рівень її законності та доцільності виходячи з рівня своєї свідомості, правої культури, професійного та іншого досвіду. Звертаючись зі скаргами до компетентних органів, громадянин чи юридична особа тим самим доводять до її відома факти, що викривають недоліки роботи цих органів та дають їм на юридичну чи моральну оцінку.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. Кодекс адміністративного судочинства України від 11.04.2021 р. 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України.* С. 446. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15?find=1&text=публічна+служба#w1_1

3. Рішення Конституційного Суду України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va11p710-07#Text.

Ладіна Л.С.
аспірантка Одеського державного університету внутрішніх справ,
приватний нотаріус

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДЕЛІКТОЗДАТНОСТІ ПРИВАТНИХ НОТАРІУСІВ

У числі прав і свобод, які гарантовані державою кожному громадянину, Конституція України передбачає право на одержання кваліфікованої юридичної допомоги. Надання такої допомоги покладено і на нотаріусів, що представляють в даному випадку нотаріат як публічно-правовий інститут. Але здійснення такої діяльності неможливе без забезпечення належного контролю за нею, оскільки зазначена сфері публічно-приватних правовідносин також не позбавлена фактів зловживань та корупційних та інших протизаконних махінацій. Такий контроль у зазначеній сфері реалізується зокрема і через механізм юридичної відповідальності. Юридична відповідальність за своєю сутністю є важливим елементом правового регулювання суспільних відносин у сфері нотаріату, що проявляється в цілеспрямованому впливі держави на поведінку суб'єктів права (в тому числі і приватних нотаріусів) за допомогою юридичних засобів.

Юридична відповідальність включає чотири основних види: кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та цивільно-правову. Кожний з наведених видів може бути застосований до приватного нотаріусу у випадку порушення, недотримання чи невиконання ним своїх професійних обов'язків, правил та зобов'язань передбачених законами України іншими нормативно-правовими актами. У кожному випадку відповідальність нотаріуса обумовлена його правовим статусом. Адміністративна відповідальність виступає одним з видів юридичної відповідальності, під якою, в контексті проведеного аналізу, слід розуміти застосування уповноваженим органом (посадовою особою) адміністративного стягнення до нотаріуса, який вчинив правопорушення [1, с. 73].

На відміну від кримінально-правових заходів, в основу яких, перш за все, покладено ознаку караності (тобто певної відплати винному за вчинений ним злочин) та спеціальну мету попередження злочинів – створення умов, які унеможливлюють або ускладнюють можливість вчинення нових злочинів, наприклад шляхом тривалого позбавлення волі, адміністративно-правові заходи поєднують і державний примус і моральний вплив. Соціальна роль адміністративної відповідальності є надзвичайно важливою насамперед тому, що вона виникає як правовий наслідок неналежної реалізації громадянами та юридичними особами своїх прав та обов'язків в суспільстві. Вона включає не тільки ретроспективну відповідальність, як наслідок правопорушення, але й позитивний аспект, тобто певний внутрішній стан особи, її ставлення до дорученої справи, суспільства, своєї поведінки [2, с. 82]. Фактичною підставою застосування заходів адміністративної відповідальності є скоєння особою адміністративного правопорушення (делікту, проступку).

Згідно зі ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративна відповідальність настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності.

Якщо проаналізувати чинне законодавство, то можна виділити декілька пов'язаних, але відносно самостійних сфер діяльності приватного нотаріуса, які підлягають контролю з боку уповноважених державних органів та є об'єктом адміністративно-правової охорони: суто нотаріальна діяльність (передбачена Законом України «Про нотаріат»); первинний фінансовий моніторинг; державна реєстрація юридичних осіб, громадських формувань і т. ін.; запобігання корупції, у яких нотаріуси визнані суб'єктами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» (особи, які не є

державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги). Участь приватного нотаріуса

Деякі науковці небезпідставно зауважують, що чинне адміністративне законодавство не містить норм, які б напряму передбачали адміністративну відповідальність нотаріуса. Ще однією властивістю правового регулювання зазначеного виду відповідальності є те, що норми, які встановлюють адміністративну відповідальність, розосереджені в різних кодексах і нормативних актах. Основним їх джерелом звісно ж є КУпАП, але паралельно з ним діє низка інших актів законодавства [1, с. 73]. Зокрема, це Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (статті 24–26). КУпАП, визначаючи адміністративну відповідальність у цій сфері в ряді норм не виділяє нотаріуса як суб'єкта відповідальності, що випливає з положень Порядку розгляду справ про порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та застосування санкцій (затв. Наказом Мін'юсту України від 28.05.2015 р. № 810/5). Втім, як наголошують К. Чижмарь та І. Гаєвський питання притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності за статтями 166-9 та 188-34 КУпАП не позбавлене дискусійного характеру [1, с. 81-82].

Варто зауважити, що адміністративна деліктоздатність загального та спеціального суб'єкта має принципові відмінності. Як елемент правосуб'єктності, адміністративна деліктоздатність приватних нотаріусів полягає у здатності нести адміністративну відповідальність, відповідальність в адміністративному порядку, включаючи матеріальну. Адміністративна правосуб'єктність приватних нотаріусів виникає з моменту набуття особами статусу приватного нотаріуса. Набуття статусу приватного нотаріуса виникає з моменту отримання реєстраційного посвідчення про реєстрацію приватної нотаріальної діяльності. Якщо казати про суб'єкта відповідальності а статтями 166-9 та 188-34 КУпАП, ним є посадова особа суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Відповідно до ч. ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» такими суб'єктами, зокрема є і нотаріуси. Виходячи з положень ст. 10 зазначеного Закону, така деліктодатність виникає для приватних нотаріусів, якщо вони надають юридичні послуги, беруть участь, діючи від імені та/або за дорученням клієнта, у будь-якій фінансовій операції та/або допомагають клієнту планувати чи здійснювати операцію щодо: купівлі-продажу нерухомості або управління майном при

фінансуванні будівництва житла; купівлі-продажу суб'єктів господарювання та корпоративних прав тощо [3].

Тож, адміністративна (спеціальна) деліктоздатність приватного нотаріуса передбачає, що така особа відповідає спеціальним, визначеним адміністративним законодавством вимогам, що забезпечують її здатність виступати учасником адміністративно-правових правовідносин. Спеціальні, визначені адміністративним законодавством вимоги до приватних нотаріусів як учасників адміністративних правовідносин обумовлюють особливості їх адміністративно-правового статусу, а відповідно й адміністративної відповідальності як спеціального суб'єкта.

Література

1. Чижмарь К. І., Гаєвський І. М. Фінансовий моніторинг в світлі нотаріальної діяльності: метод. матер. Київ : Вид-во «Центр учбов. літ.», 2015. 226 с.

2. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. / С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова, А. П. Купін. Київ: Центр учбов. літ., 2011. 216 с.

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. Дата оновлення: 16.08.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n170 (дата звернення: 19.05.2021).

Лопушенко Г. М.
студентка 3-го курсу юридичного факультету
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

З моменту, коли Україна стала незалежною триває процес розбудови європейської демократичної держави. Важливою ознакою такого суспільства і правової держави є вільне й ефективне здійснення людиною належних їй прав і свобод. Незважаючи на те, що права і свободи людини є найвищою соціальною цінністю, в повсякденному житті основні її права і свободи часто порушуються, що зумовлено неоднозначним, фрагментарним і неузгодженим правовим забезпеченням суспільних відносин у сфері захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина.

Про неналежний рівень захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина свідчить масове звернення громадян до Європейського суду з прав людини. На сьогодні Україна посідає третє місце за кількістю справ, які знаходяться на розгляді в Європейському суді з прав людини.

Однією з основних гарантій дотримання прав і свобод людини і громадянина є забезпечення належного рівня правопорядку в державі. Досягти відповідного рівня можливо в результаті удосконалення механізму реалізації правоохоронної функції держави. У зв'язку з цим надзвичайно актуальними є питання дослідження сутності механізму реалізації правоохоронної функції держави, визначення змісту адміністративно-правової складової даного механізму, а також розробки і реалізації перспективних шляхів його вдосконалення.

Під механізмом найчастіше розуміють внутрішня побудова, систему чогось, сукупність станів і процесів, з яких формується певне фізичне, хімічне та інше явище [1,с.523]; переважно поняття «механізм» використовують в техніці як пристрій, яке передає або перетворює рух [2, с. 665]. Необхідно відзначити, що дані визначення поняття «механізм» досить складно використовувати в контексті забезпечення реалізації правоохоронної функції, оскільки вони не передбачають можливість здійснення впливу на суспільні відносини за допомогою застосування юридичних засобів.

Однією з основних форм, за допомогою яких держава здійснює вплив на суспільні відносини, є адміністративно-правова форма. Саме завдяки адміністративно-правової складової механізму правового регулювання здійснюється правовий вплив на відносини, які виникають в процесі реалізації виконавчої влади в державі в певній сфері. результатом застосування адміністративно-правового механізму повинно бути, в першу чергу, упорядкування (шляхом реалізації приписів нормативно-правових актів) діяльності відповідних суб'єктів, які вступили між собою в правові відносини; удосконалення форм і методів управлінської діяльності; реальне дотримання прав і свобод людини і громадянина, а також ефективний захист у разі їх порушення.

Поділяємо точку зору І.М. Шопін щодо позитивних тенденцій гуманістичної переорієнтації розуміння предмета адміністративного права [3, с. 66], оскільки на даний момент основною завданням застосування адміністративно-правового механізму регулювання суспільних відносин є охорона і захист прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, а не установка будь-яких пріоритетів для публічних інтересів. Що стосується органів виконавчої влади (Публічної адміністрації), то на них покладається обов'язок з допомогою норм адміністративного права не допустити порушення прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, попередити або припинити виявлені порушення, застосувати заходи по відновленню порушених прав і свобод, притягти до відповідальності винних.

Таким чином, спираючись на наведене вище визначення поняття «Механізм правового регулювання», можна сформулювати дефініцію «Механізм адміністративно-правового регулювання». як вважає І.П. Голосніченко, механізм адміністративно-правового регулювання – це сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється вплив на відносини, що виникають в процесі реалізації державної виконавчої влади [4, с.14; 4, с.36]. М.В. Макарейко під механізмом адміністративно-правового регулювання пропонує розуміти сукупність адміністративно-правових засобів, які, здійснюючи вплив на управлінські відносини, організовують їх відповідно до завданнями, поставленими перед суспільством і державою [6, с. 27].

Таким чином, створення і функціонування дієвого адміністративно-правового механізму сприяє забезпеченню належної реалізації правоохоронної функції держави, здійсненню дієвого впливу на суспільні відносини, які виникають в правоохоронній сфері, налагодженню ефективної взаємодії між державою і громадянами, що є загальноприйнятим стандартом публічного адміністрування в усіх демократичних країнах.

Питання поглиблення захисту прав людини, забезпечення її безпеки, поряд з інтересами держави, в черговий раз піднімають проблеми адміністративного примусу та адміністративної відповідальності. На сьогодні у наукових колах досить активно обговорюється питання про доцільність існування адміністративної відповідальності у тому вигляді, як цей правовий інститут закріплюється КУпАП – адже мета адміністративної відповідальності не досягається.

Насамкінець варто зауважити, що які б закони не приймалися, їх цінність буде мінімальною, якщо вони не будуть виконуватися усіма, якщо не існуватиме реальних механізмів дотримання чинного законодавства.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови:голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Шопіна І. М. Адміністративно-правове регулювання управління органами внутрішніх справ України : дис. … докт. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2012. 514 с.
4. Голосніченко І.П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття) : посібник. Ірпінь, 1998. 108 с.
5. Котельникова Е.А., Семенцова И.А., Смоленский М.Б. Административное право : учебник. Ростов–на–Дону: Феникс, 2002. 352 с.
6. Макарейко Н.В. Административное право: пособие для подготовки к зкзаменам. Москва: Юрайт–Издат, 2003. 223 с.

Ляшенко М. О.
студентка 3-го курсу юридичного факультету
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПОРІВ ЩОДО ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Інститут публічної служби є відносно новим для нашої держави, а тому він й досі перебуває у процесі становлення та потребує свого подальшого вивчення і розвитку.

Відповідно до норм чинного законодавства – п. 1 ч. 6 ст. 12 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) – спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби віднесено до юрисдикції адміністративних судів [1].

По-перше, слід розглянути критерії віднесення служби до публічної:

1) залучення особи до публічної служби на підставі видання правового акта про її призначення на відповідну посаду (або за результатами виборів). Отже, робота найманих працівників, які хоча і працюють в органах влади, але за трудовим контрактом, не може вважатися публічною службою;

2) постійність і професійний характер (на платній основі – за рахунок державних коштів) здійснення службовцем покладених на нього законом повноважень;

3) спрямованість діяльності службовців на задоволення публічних інтересів, визначених державою і «…забезпечених правом інтересів соціальної спільноти, задоволення яких є умовою та гарантією її існування і розвитку» [1].

Суди, визначаючи правовий статус особи як публічного службовця, звертають увагу на такі факти як: наявність в трудовій книжці особи запису про складення Присяги державного службовця та присвоєння відповідного рангу державного службовця, а також виплат сум за ранг у загальній сумі заробітної плати. Але, безумовно, до таких критеріїв аж ніяк не можна ставитись як до універсальних, зважаючи, наприклад, на включення законодавцем до переліку публічних службовців політичних діячів [2, ст. 3].

Найчисленнішою категорією справ згідно офіційної статистики є справи, пов’язані із звільненням осіб з публічної служби. Під час вирішення справ зазначеної категорії пріоритетним є застосування норм спеціальних законів: «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію», «Про дипломатичну службу», «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та ін. Норми трудового законодавства підлягають застосуванню лише у випадках, якщо нормами спеціальних законів не

врегульовано спірних правовідносин, та коли це безпосередньо зазначено у спеціальному законі. У такому випадку відповідач по справі має дотримуватися і гарантій, визначених нормами трудового права.

Однією із проблемних категорій справ про звільнення особи з публічної служби є звільнення публічного службовця, який займає посаду керівника державного органу за поданням органу місцевого самоврядування. Аналіз чинного законодавства та особливостей проходження державної служби і служби в органах місцевого самоврядування дає підстави стверджувати, що висловлення недовіри керівнику державного органу з боку органу місцевого самоврядування може бути, а в окремих випадках є безумовною підставою для його звільнення з публічної служби.

Справи про стягнення заробітної плати (грошового утримання) за час вимушеного прогулу або виконання нижчеоплачуваної роботи у зв'язку з незаконним звільненням або переведенням, за умови, коли така вимога не заявляється одночасно з вимогою про поновлення на роботі, підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства, оскільки стосуються проходження особою публічної служби [3]. Водночас, вимог про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або іншим порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктів публічно-правових відносин розглядаються адміністративними судами тільки за умови, якщо вони заявлені в одному провадженні з вимогою розв'язати сам публічно-правовий спір.

Встановлено, що у ряді випадків розгляду спорів щодо проходження публічної служби проблемним є визначення строків звернення до суду та наслідків їхнього пропуску. Пропонується встановити, що під час розгляду зазначеної категорії справ слід застосовувати строки звернення до суду, встановлені спеціальними законами. У разі, коли останні не регулюють цих питань, слід виходити із строків звернення до суду, визначених ч. 1 ст. 233 КзПП України [4]. Пропущення строку звернення до адміністративного суду є підставою для відмови у задоволенні адміністративного позову за умови, якщо на цьому наполягає одна із сторін. При цьому важливо зазначити, що суд не наділений правом ініціювати питання про відмову у задоволенні позову з підстав пропущення строку звернення до суду.

Однією з особливостей розгляду спорів щодо проходження публічної служби є те, що вжиття заходів щодо забезпечення адміністративного позову шляхом зупинення дії рішення суб'єкта владних повноважень про звільнення з посади фактично поновлює позивача на посаді на період розгляду справи, тобто продовжує службові відносини з відповідними наслідками: виконанням службових обов'язків, виплатою заробітної плати, що не узгоджується з метою застосування правового інституту забезпечення позову. При розгляді справ про звільнення судді за порушення присяги при здійсненні правосуддя, доказом порушення присяги, є скасовані у встановленому порядку і нечинні на момент

прийняття рішення про внесення подання про звільнення процесуальні документи цього судді [3].

Значна частина справ щодо проходження публічної служби стосується оскарження рішення про звільнення особи, до якої застосовано дисциплінарне стягнення. Під час вирішення таких справ ускладнення виникає при визначенні співвідношення норм, що регулюють ці правовідносини, а саме: а) загальних – КЗпП України; б) спеціальних – законів, статутів, положень, які визначають спеціального суб'єкта, спеціальні види дисциплінарних стягнень, особливу процедуру накладення дисциплінарного стягнення та оскарження. При розгляді зазначеної категорії справ адміністративні суди повинні, насамперед, враховувати те, що виключно законами визначаються діяння, які є дисциплінарними проступками, та відповідальність за них, і виходити з того, що дисциплінарна відповідальність публічного службовця є предметом адміністративного права, а трудове право у цьому випадку застосовується субсидіарно. Це зумовлено тим, що відносини публічної служби регулюються тільки на рівні законодавства у централізованому порядку, а тому є відсутньою сфера для домовленостей, що є характерним для трудового договору.

Таким чином, проаналізувавши особливості розв'язання адміністративними судам спорів щодо публічної служби, ми визначили деякі аспекти розгляду й вирішення справ у таких спорах. У загальному вони зводяться до наступного: у таких спорах об'єктом правової оцінки є правовий акт індивідуальної дії, виданий суб'єктом владних повноважень, який зачіпає права, свободи, законні інтереси осіб, звільнених чи неприйнятих на публічну службу; суд адміністративної юрисдикції повинен ретельно перевірити, чи зазначені у цьому акті підстави для припинення служби чи підстави для неможливості її проходження, якщо вони прямо визначені законом, та чи застосовані вони обґрунтовано.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 11.04.2021 р. №2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. С. 446. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15?find=1&text=публічна+служба#w1_1

2. Марченко О. О. Публічно-правові спори щодо публічної служби в Україні: особливості розв'язання. *Порівняльно-аналітичне право* : електрон. наук. фах. вид. 2013. № 3-1. С. 236–238. URL: http://pap.in.ua/3-1_2013/7/Marchenko%20O.O..pdf.

3. Про розв'язання спорів, що виникають з відносин публічної служби: інформаційний лист від 26.05.2010 р. № 753/11/13/10. *Вищий адміністративний суд України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v753_760-10#Text

4. Цуркан М. І. Особливості судового розгляду спорів щодо проходження публічної служби в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2009. 19 с. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/50594317.pdf

Мацак М. Д.
магістр Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Веселов М. Ю.
професор кафедри державно-правових дисципліни факультету № 2
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України,
доктор юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

В Україні правове регулювання державної служби здійснюється Конституцією та іншими законами України, указами Президента України, низкою підзаконних нормативно-правових актів.

Державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави, зокрема щодо:

1) аналізу державної політики на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях та підготовки пропозицій стосовно її формування, у тому числі розроблення та проведення експертизи проектів програм, концепцій, стратегій, проектів законів та інших нормативно-правових актів, проектів міжнародних договорів;

2) забезпечення реалізації державної політики, виконання загальнодержавних, галузевих і регіональних програм, виконання законів та інших нормативно-правових актів;

3) забезпечення надання доступних і якісних адміністративних послуг;

4) здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства;

5) управління державними фінансовими ресурсами, майном та контролю за їх використанням;

6) управління персоналом державних органів;

7) реалізації інших повноважень державного органу, визначених законодавством [1, ст. 1].

Державна служба в Україні є одним з найважливіших інститутів, задля формування і розвитку країни, її політичної системи, а також державності і незалежності [2, с. 202].

Така служба має ряд особливостей, зокрема:

1) її діяльність націлена на виконання своїх обов’язків державних органів;

2) ця служба має бути таким своєрідним трампліном між державою та громадянином, тобто повинна не лише захищати а й відстоювати права, свободи та інтереси населення, громади;

3) покликана відображати відносини держави з народом, а також бути прикладом для громадян.

Відносини, що виникають у зв’язку із вступом, проходженням та припиненням державної служби відповідно до частин другої ст. 5 Закону

України «Про державну службу» (далі – Закон) регулюються цим Законом, крім випадків, коли врегулювання таких питань передбачено спеціальними законами. Таким чином, необхідно враховувати норми спеціальних законів, які визначають діяльність окремих державних органів, як, наприклад: «Про прокуратуру», «Про Державне бюро розслідувань», «Про судоустрій і статус суддів», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про дипломатичну службу», «Про Національну поліцію», «Про службу в органах місцевого самоврядування» тощо.

Варто зазначити, що згідно з частиною третьою ст. 5 Закону у частині відносин, не врегульованих цим Законом, на державних службовців поширюється дія норм законодавства про працю [1, ст. 5].

До законодавства про працю належать Кодекс законів про працю України, Закон України «Про відпустки», «Про оплату праці», «Про охорону праці», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» та інші. Звертаємо увагу, що у разі, коли нормами Закону окреслено порядок реалізації відповідних правовідносин, будь-яке додаткове, подвійне або застосування норм законодавства про працю за аналогією не допускається. Так, якщо види дисциплінарних стягнень, які застосовуються до державних службовців визначено у ст. 66 Закону, то норми ст. 147 Кодексу законів про працю України щодо стягнень до працівників за порушення трудової дисципліни не можуть бути застосовані [3, ст. 304].

На наш погляд питання державної служби є досить дискусійним та актуальним на сьогодні, а тому вважаємо, що ми повинні більше часу приділяти цій темі, зокрема удосконалювати та аналізувати законодавство, а також намагатися усунути наявні прогалини у вітчизняному законодавстві.

Отже, державна служба в Україні – це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів. Ці особи є державними службовцями і мають відповідні службові повноваження.

Література

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р., № 889-VIII. Дата оновлення: 06.03.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text (дата звернення: 19.05.2021).

2. Євтух В. Державна служба. Політична енциклопедія / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське вид-во, 2011. 202 с.

3. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади : монографія. Харків : Право, 2005. 304 с.

Філімонов В.О.
здобувач Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ярошенко А.С.
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПИТАННЯ ПРАВА КОЛЕКТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

При визначенні компетенції адміністративного суду, слід керуватися поняттям, наведеним у статті 4 КАС України, а саме, адміністративна справа - переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правове питання. При цьому, публічно-правовий спір - це суперечка, в якому: хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і суперечка виникла в зв'язку з виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень при реалізації ними управлінських функцій у сфері екологічних правовідносин вирішується з пунктами 1, 3 ч. 1 ст. 19 КАС України [1].

До публічно-правових суперечок, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів, належать, зокрема, екологічні питання фізичних чи юридичних осіб з органом місцевого самоврядування або органом виконавчої влади як суб'єктом владних повноважень, пов'язані з оскарженням його рішень, дій чи бездіяльності [2].

Однак, необхідність розуміння природи публічно-правових суперечок , в в'язку з чим, проблеми з вибором юрисдикції змушують докладніше розглянути це питання.

Так, КСУ зазначив, що відповідно до ч. 1 ст. 143 Конституції України територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування вирішують, крім передбачених в Основному Законі, і інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції. Перелік таких питань визначено у Конституції України та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 №280 / 97 ВР. Зокрема, згідно з останнім до питань місцевого значення належить регулювання сільськими, селищними, міськими радами земельних відносин.

Отже, КСУ дійшов висновку, що «органи місцевого самоврядування при вирішенні питань місцевого значення, віднесених Конституцією і законами України до їх компетенції, є суб'єктами владних повноважень, які виконують функції, зокрема нормотворчу, координаційну, дозвільну, реєстраційну, розпорядчу». Тобто і в області земельних і природоохоронних правовідносин

вони виступають не як рівноправні суб'єкти господарювання, а як суб'єкти владних повноважень [3].

Однак з набранням чинності КАС України проблемним стало визначення підвідомчості справ у спорах про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища: справи розглядаються в порядку як господарського, так і адміністративного судочинства.

Згідно з рекомендаціями президії Вищого господарського суду України №04-5 / 120 від 27.06.2007 «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам» (пункт 19) справи у спорах про відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому середовищу, в тому числі за позовами спеціально уповноважених державних органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, повинні розглядатися за правилами господарського судочинства [3].

Справою адміністративної юрисдикції є переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правове питання , що виникло між двома (кількома) конкретними суб'єктами стосовно їхніх прав та обов'язків у конкретних правових відносинах, в яких хоча б один суб'єкт законодавчо уповноважений владно керувати поведінкою іншого (інших) суб'єктів, а ці суб'єкти, відповідно, зобов'язані виконувати вимоги та приписи такого владного суб'єкта.

Тобто, в разі, якщо суб'єкт (у тому числі орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа) у суперечних правовідносинах не провадить зазначені владні управлінські функції щодо іншого суб'єкта, який є учасником суперечки, таке питання має встановлених нормами України ознак справи адміністративної юрисдикції і, відповідно, не повинен вирішуватись адміністративним судом. З вищенаведеного можна зробити висновок про те, що питання про розмежування юрисдикції при вирішенні екологічних суперечок визначається, в першу чергу, за своєю природою правовідносин учасників спору.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747–15#n9685 (дата звернення: 08.05.2021)

2. Котелевець А. В. Особливості правозастосовної практики судів у земельних спорах. *Вісник Верховного Суду України*. 2016. №1. С. 33 – 38 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2016_1_6 (дата звернення: 08.05.2021)

3. Про результати вивчення та узагальнення судової практики вирішення господарськими судами спорів, пов’язаних з охороною навколишнього природного середовища. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003600-09/conv (дата звернення: 08.05.2021)

Хороленко Ю.О.
студентка 3-го курсу юридичного факультету
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

На своєму шляху становлення та розвитку як незалежної, демократичної, суверенної, правової держави Україна зіштовхнулася з багатьма перепетіями, що дали поштовх для вдосконалення законодавчої бази та закріпленню широких прав та свобод людини і громадянина.

Цей процес нерозривно пов'язаний із подальшим реформуванням та удосконаленням адміністративної юстиції, яка в цілому передбачає діяльність адміністративних судів щодо розгляду та вирішення публічно-правових спорів.

Важливим буде зазначити, що і сам Кодекс адміністративного судочинства України в цілому є відображенням демократичних досягнень науки адміністративного процесуального права, таких як законності та верховенства права, рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом та судом, а також закріплення розвиненої системи судів, що здійснюють перегляд судових постанов.

У демократичній Україні найбільшою державною цінністю визнано саме людину, а захист її прав і свобод став визначальним для характеристики діяльності держави. Наведена конституційна формула означає, що відтак головними характеристиками у розумінні адміністративного права мають стати не управлінська, а тим більше каральна його функція, а правозабезпечувальна і правозахисна функції. Саме вони відтворюють справжнє суспільне призначення адміністративного права [1, с. 9].

Перш ніж перейти до розгляду основного питання є необхідним надати визначення такому ключовому поняттю як «адміністративне судочинство».

Так, у пункті 5 статті 4 Кодексу адміністративного судочинства України зазначається, що адміністративне судочинство – це діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ [2]. Тобто можна сказати, що адміністративне судочинство – це діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення публічно-правових спорів, у яких хоча б однією стороною є орган державного управління. Такі спори виникають з приводу порушення органами державної влади прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина.

Конституція України приділяє особливу увагу питанню закріплення прав і свобод людини і громадянина, оскільки саме вони стали в наш час

загальновизнаною найвищою суспільною цінністю і основним критерієм демократичності держави [3, с. 35].

Так, відповідно до статті 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [4].

Отже, аналізуючи зміст статті можна прийти до висновку, що адміністративне судочинство є способом реалізації даного конституційного права громадян на оскарження неправомірних дій та рішень органів державної влади. При розкритті даної теми важливим буде розглянути особливості засобів судового захисту прав суб'єктів публічно-правових відносин, зокрема адміністративний позов як звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах.

Адміністративний позов характеризують, як виражену у процесуальній формі вимогу позивача до відповідача, звернена через адміністративний суд, з метою вирішення адміністративно-правового спору, який виникає у зв'язку з необхідністю визнання неправомірним рішення, дій чи бездіяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб [5, с. 95]. Тобто, робиться акцент на юрисдикційній природі адміністративного позову, його спрямованості на вирішення адміністративно-правового спору.

Окремі дослідники роблять дещо інший акцент під час дослідження адміністративного позову, характеризуючи даний інститут як звернену до суду або до органу державного управління вимогу заінтересованої особи про захист суб'єктивних публічних прав і законних інтересів, які порушені незаконними актами, діями чи бездіяльністю органу державного управління (його посадової особи) і розгляд якої врегульовано адміністративно-процесуальними нормами [6, с. 152].

Необхідно зазначити, що адміністративний позов спрямований на вирішення двох основних цілей: матеріально-правової – вирішення правового конфлікту і відновлення порушених прав позивача; процесуально-правової – документальне оформлення вимог позивача та ініціювання адміністративно-судового провадження.

Підсумовуючи викладене, зазначаємо, що суди адміністративної юрисдикції є спеціалізованими судовими органами щодо захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина у розгляді публічно-правових спорів. Саме через призьму адміністративного судочинства реалізується положення статті 55 Конституції України щодо права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Література

1. Авер'янов В.Б., Андрійко О.Ф., Битяк Ю.П. та ін. Адміністративне право України . Київ: Юрид. думка, 2007. 852 с.

5. 2. Кодекс адміністративного судочинства України від 11.04.2021 р. №2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. С. 446. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15?find=1&text=публічна+служба#w1_1

3. Кобилянський К. М. Право особи на захист в адміністративному суді. *Адвокат* . 2014. № 3. С. 35-38. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua › irbis_nbuv › cgiirbis_64.

4. 4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

5. Картузова І. Поняття, елементи та види адміністративного позову. *Юридичний вісник.* 2013. № 3. С. 94-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2013_3_18.

6. Педько Ю.С. Адміністративний позов і предмет захисту в адміністративному . *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 151-157. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/22722

Шестерніна Н. П.
Заступник директора Сумського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги

СЕРВІСИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Минулий 2020 рік став повним викликом для всієї світової спільноти, абсолютно в усіх сферах людської життєдіяльності. Пандемія, спричинена поширенням вірусу COVID-19, боротьба з поширенням якого триває й досі змусила держави реагувати швидко. Система державного управління зазнала неочікуваних викликів і потреб гострого прийняття рішень, в усіх сферах державної політики. Не стала виключенням і система надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги. Більше того, за час карантинних заходів ще більше зросла потреба у наданні правової допомоги з питань підприємницької діяльності, трудових прав громадян та іншого широкого спектру правових питань громадян.

Українське суспільство поступово готувалося до впровадження так званої «діджиталізації», але цей процес дуже стрімко прискорився в карантинних умовах локдауну. З метою максимального забезпечення безпеки осіб, що потребують правової допомоги, система безоплатної правової допомоги по Україні швидко була адаптована до нових потреб.

Зокрема, суттєво зросла роль довідково-інформаційної платформи «WikiLegalAid», на сьогодні на платформі розміщено понад 1,9 тисяч правових консультацій. За 2020 рік, платформу переглядали понад 5,6 млн разів.

Крім того, рекордно зросла кількість звернень за телефоном, понад 275 тисяч дзвінків було адресовано до єдиного контакт-центру системи БПД за номером 0 800 213 103 [1].

Більше того, системою безоплатної правової допомоги розширено максимально можливості щодо дистанційної форми звернень, за допомогою різних каналів зв'язку – електронною поштою, у Viber, Telegram, Facebook, мобільні додатки «Безоплатна правова допомога», чат-боти, офіційні канали в Telegram. Загалом, завдяки такій системі протягом 2020 року було отримано понад 6 тисяч звернень, на які надано зворотній зв'язок.

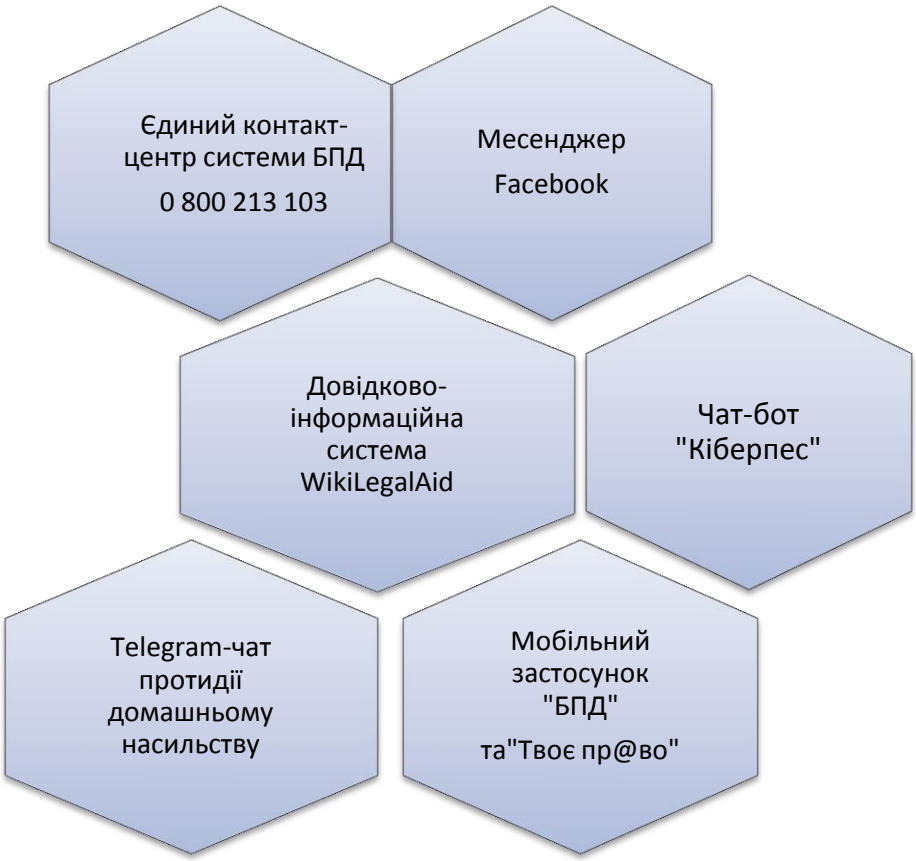

Рис. 1 Дистанційні доступні сервіси безоплатної правової допомоги

Головною тенденцією для 2021 року стане запровадження можливості створення «кабінету клієнта» на сайті БПД і запровадження єдиних вимог щодо організації роботи консультаційних пунктів доступу до БПД, які на сьогодні діють дистанційно.

Автори І. М. Леган та А. Б. Антонюк, називають ще й такі перспективні напрямки удосконалення системи надання безоплатної правової допомоги в Україні:

1) розширити доступ громадян до якісної безоплатної первинної та вторинної правової допомоги відповідно до наявної потреби на всій території України;

2) створити та забезпечити функціонування нових пунктів доступу до безоплатної правової допомоги;

3) розширити перелік осіб, які матимуть право на її отримання;

4) сформувати гнучку систему надання безоплатної правової допомоги, що оперативно реагує на правові потреби громади;

5) підвищити рівень правової спроможності територіальних громад і правової свідомості громадян, знизити рівень корупції на побутовому рівні;

6) розвинути мережу незалежних провайдерів безоплатної правової допомоги, які активно взаємодіятимуть між собою на засадах партнерства та вільної конкуренції;

7) створити ефективну систему підвищення кваліфікації, узагальнення та поширення кращої практики та забезпечення обміну досвідом для працівників системи безоплатної правової допомоги, прокуратури, органів внутрішніх справ, судових органів, адвокатів, громадських організацій, волонтерських рухів тощо [2, с. 5].

На шляху до демократизації українського суспільства та держави, розвитку громадянського суспільства, правової держави, з урахуванням євроінтеграційних процесів, інститут безоплатної правової допомоги стає в Україні сильнішим з кожним роком. Сучасні виклики, які ніхто не міг передбачити, посприяли максимально швидкій адаптації центрів з надання безоплатної правової допомоги до дистанційної форми роботи та зв'язку із суспільством через соціальні мережі, соціальні додатки та різноманітні засоби зв'язку. Відповідаючи сучасним тенденціям діджиталізації українського суспільства, інститут безоплатної правової допомоги успішно реалізував низку напрямків з онлайн допомоги та продовжує вдосконалення роботи в цьому напрямку.

Література

1. Вірусні зміни: яким був 2020 рік для системи БПД. Офіційний сайт. URL: https://www.legalaid.gov.ua/novyny/virusni-zminy-yakym-buv-2020-rik-dlya-systemy-bpd/.

2. Леган І. М., Антонюк А. Б. Перспективи розвитку законодавчого регулювання системи безоплатної правової допомоги в Україні в контексті європейської інтеграції. *Прикарпатський юридичний вісник*. Вип. 3 (32). 2020. С. 3-6.

Яровий К. В.
кандидат юридичних наук,
старший інспектор відділу комплектування
управління кадрового забезпечення
Головного управління Національної поліції в Київській області,
старший науковий співробітник
Центру кримінального аналізу
Національної академії внутрішніх справ

СУЧАСНА ДОКТРИНА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

На сьогоднішній день, неможливо уявити сучасний розвиток і функціонування держави без належного дотримання прав і свобод громадянина. Оскільки зазначене твердження стає особливо важливим не тільки для України, а й для кожної сучасної демократичної держави.

Незважаючи на те, що теоретичні та практичні аспекти адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини досліджувались такими видатними вченими, як В.Б. Аверяновим, О.Ф. Андрійком, О.М. Бандуркою, Ю.П. Битяком, І.Л. Бородіним, І.П. Голосніченком, С.Т. Гончаруком, С.В. Додіним, Р.А. Калюжним, С.В. Ківаловим, В.К. Колпаковим, В.П. Столбовим та іншими. Актуальність і практична значущість дослідження зазначеного питання й досі залишається актуальним.

У відповідності до ст. 3 Конституції України[1] – права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст діяльності правової держави. Соціальне призначення основних прав і свобод громадян виявляється в тому, що вони втілюють ідеали демократії, гуманізму і справедливості, сприяють всебічному розвитку особи, надають громадянам широкі можливості для активної участі в управлінні суспільством і державою, функціонуванні державного і політично-правового механізму, а також сприяють підвищенню рівня загальної та правової культури особи, удосконаленню демократичного способу життя [2, с. 5].

Правова держава передбачає не лише правове закріплення демократичних прав і свобод людини й громадянина, а й наявність механізму, гарантій їх забезпечення. На сучасному етапі проблема гарантій та захисту прав і свобод людини й громадянина є надзвичайно складною у тому числі розумінні, що її вирішення передбачає належний стан законодавства та рівень роботи органів державної влади.

Саме на працівників правоохоронних органів покладається обов’язок охороняти і захищати права людини незалежно від її походження, майнового та іншого становища, расової та національної належності, громадянства, віку,

статті, мови та освіти, ставлення до релігії, політичних та інших переконань. Цей обов'язок закріплюється Конституцією України, законами та підзаконними нормативно-правовими актами, що становлять правову основу діяльності працівників правоохоронних органів до яких відноситься Національна поліції України, яка у своїй діяльності керується принципами верховенства права, законності, відкритості, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності.

Національна поліції України має діяти виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України, а обмеження щодо прав і свобод громадян мають виступати в якості необхідних умов діяльності поліції саме для забезпечення дотримання прав і свобод людини і відповідно несуть загрозу їх обмеження з боку поліцейських.

У свою чергу, правове регулювання – це здійснюваний за допомогою правових норм та інших юридичних засобів вплив на суспільні відносини з метою їхнього впорядкування, розвитку та захисту [3, с. 229].

Наприклад, у юридичній літературі правове регулювання визначають як один із головних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства й держави [4, с. 41].

Забезпечення прав і свобод людини та громадянина передбачає комплекс суспільних відносин, які виникають з метою реалізації, охорони, захисту та відновлення порушених прав і свобод. Важливе місце в цій системі посідають адміністративно-правові відносини, оскільки обов'язок держави забезпечити права та свободи і створити сприятливі умови для їх реалізації людиною, яких походить з пріоритету прав і свобод людини та громадянина в державі, наділяє органи публічного управління (зокрема правоохоронні органи як органи виконавчої влади) владно-розпорядчими функціями задля реалізації прав і свобод людини та громадянина, що передбачають адміністративно-правові норми.

Адміністративне-регулювання захисту прав і свобод людини та громадянина – це система адміністративно-правових засобів (елементів), сукупність прийомів і способів правового впливу на суспільні відносини, за допомогою яких визначають комплекс організаційних і спеціальних заходів, спрямованих на охорону, захист та гарантування їхніх прав і свобод, профілактику правопорушень в аналізованій сфері.

На думку О.М. Бандурки, гарантії захисту прав і свобод людини та громадянина правоохоронними органами полягають у системі правових й організаційних засобів, спрямованих на: припинення незаконного обмеження свободи особи (звільнення заручників, звільнення необґрунтовано затриманого як підозрюваного в учиненні злочину); скачування незаконного правозастосовного акта (постанови про накладання адміністративного стягнення тощо); відшкодування заподіяної особі шкоди внаслідок незаконного обмеження її свободи [5, с. 34].

Правові гарантії прав і свобод громадян є значущим в механізмі їх реалізації, та вони мають бути підтримані іншими гарантіями – політичними, економічними, соціальними, і в сукупності створити комплексний механізм забезпечення прав і свобод людини.

Захист прав – це частина правового захисту людини, що охоплює примусову правову (зокрема матеріально-правову та процесуальну) діяльність органів державної влади й управління, правоохоронних органів, громадських організації, посадових осіб, а також громадян, осіб без громадянства, здійснювану законними засобами з метою підтвердження або відновлення оскарженого чи порушеного права людини. Захист права як підсистема правового захисту людини передбачає:

- право на захист;
- форми захисту;
- примусові засоби захисту (заходи захисту та заходи відповідальності).

Захист своїх прав і свобод громадянами може здійснюватися шляхом звернення до державних органів з вимогою про поновлення прав і законних інтересів громадян порушених діями чи бездіяльністю, рішеннями органами місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб за відповідною процедурою визначеною нормами адміністративного права.

Суб'єктами адміністративно-правового відносин із забезпечення прав і свобод людини та громадянина, з одного боку, є органи публічного управління – органи виконавчої влади, Президент України, Уповноважений Верховної Ради з прав людини, правоохоронні органи, а з іншого – фізична особа, навчальні заклади, підприємства, інші державні органи, установи й організації, діяльність яких пов'язана із забезпечення прав і свобод людини та громадянина щодо їх реалізації, охорони, поновлення тощо. Органи виконавчої влади мають право продовжувати адміністративні правовідносини в односторонньому порядку, керуючись інтересами держави й завданнями, що стоять перед ними.

Враховуючи вищевикладене, структурне і функціональне формування Національна поліції України наразі триває, а подальший розвиток нормативно-правового регулювання з метою забезпечення прав і свобод людини має бути направлений в тому числі і на розробку чітких алгоритмів діяльності поліцейської при застосуванні орканами Національна поліції України заходів превентивного або примусового характеру.

Варто відмітити, що кожний вищевказаний структурний елемент механізму забезпечення прав і свобод особи має особливе призначення у сфері забезпечення прав і свобод людини органами Національна поліції України і є незамінним для підтримки правопорядку і законності в Україні.

Отже, адміністративно-правовому регулюванню захисту прав і свобод людини та громадянина правоохоронними органами притаманні певні риси. Це комплекс прийомів, засобів і способів правового впливу на суспільні відносини,

що: має визначені елементи – адміністративно-правові відносини, норми та їх застосування суб'єктів права; чинить характерний лише для нього вплив на певні суспільні відносини, які складаються з приводу реалізації прав і свобод неповнолітніх; за допомогою кола цих суспільних відносин визначає комплекс організаційних і спеціальних заходів, спрямованих на охорону, захист та поновлення порушених прав і свобод людини й громадянина.

Література

1. Конституція України: від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР. *ВВР України*. 1996. № 30. ст. 141.

2. Головін А.С. Захист прав і свобод людини і громадянина єдиним органом конституційної юриспруденції в України: монографія. Київ: Логос, 2012. 382 с.

3. Кравчук М.В. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Атіка, 2003. 38с.

4. Юридична енциклопедія: в 6 т. Уклад.: Ю.С. Шемшученко, М.П. Зюблюк, В.П. Горбатенко та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5: П-С. 736 с.

5. Адміністративна діяльність. Особлива частина: підручник за заг. ред. О.М. Бандурки. Еспада, 2000. 368 с. URL: https:lawbook.online\page\administrat\ist-9—ax242.html. – Назва з екрана.

Діденко К. Є.
студентка 3-го курсу юридичного факультету,
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

КОРУПЦІЯ ЯК ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Проблема корупції та боротьби з нею для України є особливо актуальною. На сьогоднішній день корупція зачепила всі сфери суспільного життя - від державної служби і правоохоронних органів до системи охорони здоров'я, освіти, житлово-комунальної сфери, вона стала в нашій країні основною перешкодою для політичного, економічного і духовного відродження, перетворилася на реальну загрозу національній безпеці. Рівень і масштаби корупції стримують економічний розвиток України, негативно позначаються на інвестиційному кліматі, знижують народну зацікавленість у співпраці з нашою державою. Неабияку небезпеку для нашого суспільства і держави являє тісний зв'язок корупції з організованою злочинністю, що забезпечую сприятливі умови існування корупції і багаторазово підвищує її можливості. Без сумніву, корупція підриває права людини, верховенство закону і демократію. Коли за допомогою корупційних схем представники державної влади витрачають на власні потреби бюджетні кошти, що були виділені на освіту, культуру чи інфраструктуру, можна констатувати порушення прав і свобод людини і громадянина, гарантовані Конституцією України.

У науковій літературі корупція асоціюється з погіршенням економічного становища держави, загостренням соціальних проблем, зростаючою нерівністю і несправедливістю у суспільстві, підривом довіри населення до влади і погіршенням іміджу країни на світовій арені. Водночас ігнорується та обставина, що корупція підриває універсальні цінності - права людини. Причино наслідковий зв'язок між корупцією і правами людини нескладно помітити. Так, наприклад, отримання хабара за сприяння вступу до закладу освіти може призвести порушення права іншої людини на освіту. Особливої шкоди завдають такі форми корупції як непотизм, фаворитизм і протекціонізм. Зокрема, сприяння "своїм людям" у захисті неякісної дисертації призводить не лише до профанації науки, а й до появи так званих "фахівців", які у подальшом3 самі будуть порушувати права інших і на освіту, і на охорону здоров я тощо. Отже, кожне корупційне наступне корупційне діяння тягне за собою ще декілька таких.

Цікаво, що проблема корупції, яка відома з давнини, привернула увагу міжнародного співтовариства лише наприкінці 1990-х років. Так, 27 січня 1999 року була прийнята Конвенція Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію, яка наголосила, що корупція загрожує наступним цінностям: верховенству закону, демократії, правам людини, перешкоджає конкуренції, ускладнює економічний розвиток [1].

На сьогодні, за умов глобалізації проблема корупції набуває нової якості, вона стає одним із викликів світовому розвитку. Завдяки глобалізації світової економіки корупція вийшла за мені окремих держав, внутрішніх національних економік і стала поширюватися на міжнародні відносини.

Процеси глобалізації вже привели до обмеження прав і свобод громадян і підданих країн, де зросли масштаби діяльності транснаціональних корпорацій і банків. У деяких державах було суттєво змінено законодавство, зокрема трудове законодавство, з метою створення сприятливого режиму діяльності ТНК і ТНБ.

Корупція є одним із найбільш істотних факторів організованої злочинності. Глобалізація ж супроводжується активізацією традиційних і появою нових, у тому числі кримінальних загроз для прав людини, поширенням злочинності включаючи транснаціональну організовану злочинність і міжнародних тероризм. Злочинність є одним із факторів, що впливають на соціальну життєдіяльність, порушують права людини, у першу чергу право на життя, свободу, особисту недоторканість.

Україна, на жаль, є однією з найбільш корумпованих країн Європи. Нещодавно Президент України Володимир Зеленський закликав українців боротися з корупцією і повідомляти про будь-які корупційні дії в НАБУ. Зразу ж після цього заклику кількість дзвінків до НАБУ збільшилась у 8 разів. Більшість повідомлень стосувалися саме порушення соціальних прав. Будемо сподіватися, що спільні зусилля влади і громадянського суспільства щодо боротьби з корупцією дадуть позитивні результати [2;3].

Таким чином, корупція є суттєвою перешкодою на шляху реалізації прав людини. Корупційні практики найчастіше зачіпають найбільш вразливі верстви населення: малозабезпечених, пенсіонерів, інвалідів, мігрантів тощо. Неприпустимою є ситуація, коли законні права та інтереси людина може реалізувати лише шляхом звернення до корупційних схем.

Між корупцією та порушенням прав людини можна простежити причино наслідковий зв'язок, коли перше породжує друге. І навпаки, недотримання прав людини провокує зростання корупції.

Причини зростання корупції треба шукати як в економічній і політичній ситуації окремих держав, так і в глобальних змінах, які неоднозначно впливають на хід світового розвитку.

Значна роль у боротьбі з корупцією та забезпечені умов реалізації прав людини відводиться правоохоронних органам, які мають запобігати злочинним

посяганням на ці права. Лише зменшення числа злочинів, спрямованих безпосередньо проти людини, може переконати громадянина у тому, що його права гарантовані та стимулювати громадянську активність як щодо реалізації своїх прав, так ф щодо боротьби з корупцією.

Повністю викорінити корупцію неможливо, але можна зробити кроки для її зниження і зменшення шкоди, яку вона завдає, зменшення проявів корупції потребує зміни системи цінностей і поведінки, морально етичних норм, перш за все у верхніх ешелонах влади. Адже держава повинна поважати, захищати і сприяти реалізації прав людини, а значить боротися з корупцією.

Література

1. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27.01.1999. Рада Європи. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2007. N 47-48. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text
2. https://www.pravda.com.ua/news/2021/03/3/7285440/
3. https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-nabu-koruptsiya/30179480.html

Лопушенко Г. М.
студентка 3-го курсу юридичного факультету
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Система заходів протидії корупції спрямована на зменшення її обсягів, зміну характеру корупційних проявів, обмеження впливу корупції на соціальні процеси, збільшення ризику для корупціонерів, усунення соціальних передумов корупції, причини та умови корупційних діянь, виявлення, припинення і розслідування проявів корупції, залучення осіб, винних у вчиненні корупційних правопорушень, до юридичної відповідальності, відновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь. Вона має здійснюватися відповідними суб'єктами і базуватися на певних принципах.

Корупція – використання особою, яка відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» належить до суб’єктів корупційних правопорушень, наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей [1, с. 6].

З моменту незалежності в Україні зросла кількість корупційних правопорушень, а в останнім часом український народ зазнав значних змін, що посприяло сплеску корупції, яка стала на перешкоді демократизації та інтеграції нашої держави у європейський простір.

Корупція створює загрозу для розвитку держави та стабільності й безпеці суспільства та сприяє підриву її демократичних інститутів та цінностей. Поширення корупції має досить негативний вплив на формування і діяльність органів держаної влади, цим самим перешкоджає створенню з громадянами довірчих відносин, знищує принцип верховенства права та руйнує засади моралі та почуття справедливості в суспільстві, а також підриває авторитет України на міжнародній арені, створюючи тим самим безпосередню загрозу національній безпеці [2, с. 213].

Задля ефективної боротьби з корупцією необхідне належне забезпечення законодавчою базою, формування злагодженої роботи державних органів та забезпечення координування та реалізації антикорупційної політики [3, с. 150].

Одним з важливих кроків на шляху подолання корупції в Україні стало прийняття Верховною Радою України Закону України «Про запобігання корупції». Зазначений Закон спрямований на створення дієвого антикорупційного законодавства України.

Законом зокрема передбачено наступне:

– розширення кола суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення;

– чітке визначення кола суб'єктів, які здійснюють заходи, координують та контролюють діяльність із запобігання і протидії корупції;

– конкретизацію видів обмежень суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення стосовно використання ними службового положення, роботи близьких родичі, суміщення посад та отримання такими суб'єктами подарунків;

– встановлення обмежень щодо осіб, які звільнились з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави;

– введення нового порядку здійснення фінансового контролю, встановлення обов'язку декларування як доходів, так і витрат [4].

Основною метою антикорупційної реформи є суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції. Це буде досягнуто завдяки належній реалізації нової Антикорупційної стратегії та успішному впровадженню нових антикорупційних механізмів. Серед них – декларування майнового стану публічних службовців, запобігання та врегулювання конфліктів інтересів, перевірка доброчесності службовців та моніторинг їхнього способу життя. Подолання політичної корупції вимагає докорінної реформи системи політичного фінансування. Важливим є використання новітніх технологій,

зокрема для забезпечення державою доступу до інформації у формі «відкритих даних» [5].

Єдина мета зусиль усіх державних органів у цьому напрямі - це забезпечення дотримання прав і свобод громадян, максимальної реалізації їхніх законних інтересів, адже єдиним чинником ефективності роботи у цьому випадку є те, наскільки громадяни задоволені виконанням зобов'язань, які бере на себе держава.

Отже, на сьогоднішній день існує складність подолання корупції, яка пов’язана ще з тим, що у таких протиправних діяннях зацікавлені не тільки представники органів влади, а звичайні громадяни. Люди схильні дати «хабаря», навіть коли в них не вимагають, з метою мати державне рішення на свою користь у найкоротші терміни. Необхідність вирішення цих та інших проблем обумовлюють подальші дослідження щодо вироблення ефективної антикорупційної політики.

Література

1. Запобігання корупції у запитаннях і відповідях: посібник для суддів. Київ: Ваіте, 2017. 146 с.

2. Скулиш Є. Прояви корупції у сучасних умовах. *Право України*. 2010. № 11. С. 213–227.

3. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / кер. авт. кол. І. О. Ревак. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2011. 220 с.

4. Про запобігання корупції : закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18 (дата звернення: 04.04.2021).

Мілюков Г. В.
студент 2 курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: Котковський В. С.
доцент кафедри соціально-політичних
та економічних дисциплін, доктор економічних наук, доцент
Криворізький факультет Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ’ЄКТІВ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Належний порядок забезпечення екологічної безпеки України вимагає від усіх суб’єктів управління у цій сфері цілеспрямованих та спільних дій, що будуть відповідати загальній стратегії охорони навколишнього природного середовища, недопущення погіршення екологічної обстановки, запобіганню

виникненню надзвичайних екологічних ситуацій.

Питанням екологічної безпеки присвячені праці таких вчених, як Хилько М.І., Фесянов П.О., Гулич О.І., Заржицький О.С., Хвесик М.А. та інші. До числа авторів, які торкаються тематики взаємодії органів влади, слід віднести Куйбіда В., Оболенський О., Репешко П., Косміна І. та інших.

Мета роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу існуючих наукових підходів, а також чинного законодавства України і практики його реалізації визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад управління у сфері забезпечення екологічної безпеки держави.

На сьогоднішній день існують такі основні ознаки взаємодії суб'єктів управління у сфері забезпечення екологічної безпеки України, а саме:

- наявність декількох суб'єктів взаємодії, тобто 2-ох або більше;
- здійснюється для досягнення спільної мети – забезпечення такого стану навколишнього природного середовища, при якому відбувається попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей;
- здійснюється за допомогою відповідних форм та методів взаємодії;
- погодженість дій суб'єктів взаємодії;
- здійснюється суб'єктами в межах власних повноважень і індивідуалізацією відповідальності.

На думку Виноградова Н. Л. забезпечення екологічної безпеки повинна здійснюватися на основі відповідних правил, закономірностей та ідей. У науковій літературі ці поняття отримали узагальнену назву «принципи» [1].

У словниковій літературі з державного управління принцип визначається як прояв закономірностей, які відображені у вигляді певного наукового положення, що застосовується в теоретичній і практичній діяльності людей у сфері державного управління [2, с. 561]. Нижник Н. Р. говорить, що під принципами державного управління слід розуміти об'єктивні закономірності й відносини, що визначають зміст, структуру та життєдіяльність компонентів державного управління [3, с. 17].

Отже, принципи взаємодії суб'єктів управління у сфері забезпечення екологічної безпеки – це закріплені у нормативно-правових актах або зумовлені об'єктивними особливостями управлінських процесів загальні положення, провідні ідеї, керівні начала, правила, що можуть мати силу обов'язкових вимог, забезпечуватися примусовою силою держави та визначають структуру, зміст і особливості здійснення такої діяльності.

Опираючись на праці багатьох науковців, можна виділити такі основні принципи:

- принцип законності передбачає запровадження спільних погоджених заходів або здійснення спільних дій чи розподіл напрямів діяльності з урахуванням положень чинного законодавства: базових законів, кодексів, положень про відповідні органи державної влади та ін.;

- принцип гласності здійснення взаємодії передбачає, що порядок взаємодії є гласним – тобто відкритим, як для громадськості, так і для самих учасників цього процесу;

- принцип участі громадськості та здійснення громадського контролю передбачає, що представники громадськості та окремі громадяни мають право брати участь у спільних заходах, що здійснюються суб'єктами управління у сфері забезпечення екологічної безпеки, направляти їм колективні та індивідуальні звернення, приймати участь в обговоренні та розробці відповідних екологічних програм, планів дій;

- принцип безперервності (систематичності) означає те, що взаємодія має здійснюватися постійно (систематично), тобто взаємодія не може бути епізодичною, адже сама екологічна безпека потребує постійного контролю та забезпечення;

- принцип плановості та гнучкості передбачає здійснення взаємодії на підставі спеціально складених планів, в яких здійснюється розподіл повноважень суб'єктів взаємодії, строки виконання заходів, мета взаємодії, очікувані результати тощо. Гнучкість означає те ,що взаємодія здатна змінювати напрями, організаційні форми та методи в залежності від певних умов;

- принцип науковості означає, що взаємодія має відбуватися з урахуванням досягнень різних наук, зокрема теорії управління, адміністративного права, економічної теорії та ін.;

- принцип забезпеченості передбачає, що взаємодія суб'єктів має бути забезпечена відповідними інформаційними, кадровими, фінансовими та матеріально-технічними ресурсами;

- принцип комплексності проявляється в тому, що відповідними суб'єктами здійснюються різноманітні короткострокові, довгострокові, заходи політичного, економічного, технічного, організаційного та іншого характеру, спрямовані на забезпечення екологічної безпеки України. Цей принцип також передбачає вибір найбільш ефективних форм та методів вирішення проблемних питань, використання оптимальних кадрових, фінансових, матеріальних та інформаційних ресурсів.

Таким чином, критерієм оцінки ефективності системи державного управління повинно стати реальне забезпечення всіх основних прав і свобод людини, дотримання всіх принципів взаємодії суб'єктів управління у сфері забезпечення екологічної безпеки держави. Їх умовно можна поділити на загальні (законності, науковості, гласності тощо) і спеціальні (забезпеченості, комплексності тощо). Ґрунтуючись на фундаментальних наукових принципах, взаємодія суб'єктів управління у сфері забезпечення екологічної безпеки держави насичується новими знаннями, уявленнями та ідеями, стимулюючи розвиток правового регулювання екологічної безпеки, що здійснюється органами публічної влади.

Література

1. Виноградова Н. Л. Сучасні підходи до систематизації принципів у теорії державного управління в контексті змістовного аналізу поняття «принцип». *Державне будівництво*. 2008. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_21.

2. Сурмін Ю. П., Бакуменко В. Д., Михненко А. М. та ін. Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.

3. Нижник Н. Р. Проблеми сьогодення державного управління в Україні. *Університетські наукові записки*. 2007. № 3 (23). С. 14-19.

4. Хилько М. І. Пріоритет сталого екобезпечного розвитку. *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 111. С. 333-339.

Скляр Н.М.
к.е.н.,доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ ЯК ЗАГРОЗА ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Деякі дослідники терористичних актів вважають першими проявами тероризму стародавніх часів вбивство диктатора і політичного могильника аристократичної Римської республіки Цезаря (15 березня 44р. до н.е.), яке було організовано Марком Юнієм Брутом і Гайєм Касієм. Найбільш широкого вжитку термін «тероризм», «терор» набув в часи Великої Французької революції, під час якої панував якобинський терор. На сьогоднішній день науковці так і не дійшли до загальноприйнятої термінології щодо цих понять. Міжнародна конференція з питань боротьби з тероризмом (1979 р., Єрусалим), тероризм охарактеризувала як «попередньо сплановані систематичні вбивства, нанесення тілесних ушкоджень і створення загрози ні в чому не винним людям для їх залякування з метою досягнення певних політичних цілей»[1].

Військове вторгнення та збройна агресія на сході України негативно вплинули на позицію України у світовому рейтингу за рівнем впливу тероризму. Відповідно до дослідження Global Terrorism Index, позиції України щодо поширення тероризму за рік змінилися кардинально — якщо у 2014 році Україна посідала 51 місце серед країн світу, то вже у 2015 році різке зростання індексу тероризму (7.1 з можливих 10) зумовило швидкий рух угору рейтингу до 11 позиції. Рівень терористичної загрози за станом на 2015 рік був оцінений як "висока терористична небезпека", і за цим показником Україна стала лідером серед країн Європи [2].

Ризик фінансування тероризму слід розглядати не лише як загрозу організації терористичної діяльності, але й як вразливість фінансової системи,

що може бути залучена до такого роду діяльності. Прояви тероризму несуть за собою загрозу безпеці національної економіки і можуть виявлятися в погіршенні інвестиційного клімату у державі та уповільненні темпів економічного зростання [3]. За даними Інституту економіки і миру, упродовж 2017—2018 років мало місце зменшення втрат світової економіки від тероризму (у 2018 році такі втрати оцінено у 33 млрд доларів США), що пов'язано передовсім із зниженням рівня глобального тероризму та відносною стабілізацією ситуації в таких регіонах, як Ірак, Нігерія і Пакистан[4].

Окрім ідеологічних, політичних та релігійних чинників прояву тероризму, ключовим аспектом його поширення є низка зростаючих у світі економічних проблем, особливо характерних для країн, що розвиваються (рис.1).

Рис. 1. Економічні закономірності прояву тероризму у світі

Розуміння загроз, джерел та напрямків руху фінансових потоків, які можуть бути використанні для фінансування терористичної діяльності дозволяє правильно визначити інструменти протидії та значно знизити ймовірність залучення коштів терористами. Складним завданням визначення джерел та напрямків руху фінансових потоків слід вважати встановлення єдиного переліку ознак для виявлення підозри щодо можливості використання коштів окремих осіб чи організацій терористичними організаціями. Фінансування останніх може бути реалізоване різними способами — як шляхом прямого

фінансування, так із залученням фінансових посередників та використанням різноманітних схем для приховування змісту фінансових операцій та їх бенефіціарів [3; 5].

Специфічною ознакою формування фінансових ресурсів терористичними організаціями є те, що джерела фінансування можуть мати як легальне, так і нелегальне походження. Злочинна діяльність, торгівля наркотиками, торгівля людьми, контрабанда, корупція — використання цих коштів може привернути увагу та нести за собою кримінальну відповідальність. Тому поняття "відмивання грошей" і "фінансування тероризму" часто пов'язані між собою, адже особи та організації, які фінансують тероризм, роблять усе для того замаскувати реальне походження та напрям коштів аби не викликати підозри, у чому і полягає головна складність їх виявлення. Проте на відмінну від "відмивання грошей", яке скероване здебільшого на приховування джерела походження доходів, основною метою осіб, які беруть участь у фінансуванні тероризму, є у першу чергу приховування характеру фінансованої діяльності [2; 5].

Джерела коштів, які рухаються через фінансовий сектор, при цьому можуть мати і цілком легальний характер. Зазвичай, фінансування тероризму включає не лише фінансування терористичних актів як таких, але й підтримку злочинної інфраструктури. Таким чином, фінансування тероризму передбачає не тільки підготовку і здійснення терористичних актів, а й їх організаційне забезпечення, пропаганду ідеології, вербування, навчання та підготовку нових членів організації, виплати хабарів, пересування між містами чи країнами. Крім того, частина коштів може бути використана для створення видимості законної діяльності, зокрема підконтрольних структур, що займаються комерційною чи кредитно-фінансовою діяльністю.

Аналіз даних щодо розслідувань операцій, пов'язаних із фінансуванням тероризму, свідчить, що часто для подібних операцій використовувалися такі платіжні системи як MoneyGram, WesternUnion, Золота корона, Yandex гроші та Гроші@mail.ru. Використання готівки, а також її внесення на рахунки під виглядом фінансової допомоги, позик чи грантів також є поширеним явищем.

За даними Держмоніторингу України, протягом 2019 р. до правоохоронних органів (СБУ, ГПУ, НАБУ, ДБР) було передано 106 матеріалів стосовно осіб, які можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму, зокрема тих, що включені до Переліку осіб, що пов'язані з провадженням терористичної діяльності; фінансуванням незаконних збройних формувань на тимчасово окупованих територіях; діяльністю терористичного угрупування ІДІЛ[3].

В результаті зупинення у 2019 році 48 фінансових операцій з підозрою фінансування тероризму Держфінмоніторинг заблокував на рахунках у фінансових установах лише 2,7 млн гривень [3]. Можемо припустити, що це лише незначна частка тих коштів, які потенційно могли бути використані на фінансування терористичних організацій на Сході України, у зв'язку з чим

питання вдосконалення системи управління ризиками залучення фінансових установ до фінансування тероризму не втрачає своєї актуальності і на сучасному етапі.

Боротьба з фінансуванням тероризму передбачає насамперед розробку дієвих інструментів для протидії, своєчасного виявлення, обмеження або ж припинення руху коштів, що можуть бути пов'язані з фінансуванням терористичної діяльності. Системоутворюючим інструментом є законодавство з питань протидії відмиванню доходів та фінансування тероризму. Варто зазначити, що впродовж останніх років в Україні сформовано законодавчо-нормативну базу для забезпечення антитерористичної безпеки, яка відповідає чинним міжнародним стандартам і є основою для розробки інструментарію з виявлення та зупинення операцій, які можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму. Серед законодавчих інструментів протидії тероризму зазначаються: Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» 2020р., Закон України «Про боротьбу з тероризмом» 2003р., оновлена версія Закону України «PGG II$Ukraine»(Partnership for Good Governance 2019—2021).

Поряд з тим, слід звернути увагу також на особливості використання для залучення коштів терористичними організаціями інноваційних фінансових інструментів, зокрема криптовалют, щодо яких наразі відсутнє належне регулювання та нагляд.

Література

1. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти: навчальний посібник / кол. авторів; за заг. ред. проф. В.К. Грищука. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 328 с.

2. Combating the Financing of Terrorism (CFT) (2020), Investopedia. Режим доступу URL:https://www.investopedia.com/terms/c/combating$financing$terrorism$cft.asp(дата звернення: 01.05.2020).

3. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік (2020). *Державна служба фінансового моніторингу України*. URL: https:// cutt.ly/dykb9mj (дата звернення: 01.05.2020).

4. Financing of terrorism (2020), Council of Europe. URL: https://www.coe.int/en/web/moneyval/ (дата звернення:01.05.2020).

5. Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму (2020., *Департамент фінансових розслідувань. Державна служба фінансового моніторингу України*. URL: https://cutt.ly/ryka9Fp (Дата звернення: 01.05.2020).

Щербина І.М.
аспірант,
Національний інститут стратегічних досліджень

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ СУБ`ЄКТІВ ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ІНОЗЕМНИМИ ДЕРЖАВАМИ

На сучасному етапі забезпечення сектору безпеки і оборони України сучасними зразками озброєння та військової техніки (далі – ОВТ) відбувається за активної участі приватних виробників. Їх частка щорічно зростає. Наприклад, у 2018-2020 рр. вона становила більше ніж 2/3 від загального обсягу державного оборонного замовлення [1].

Окремі законодавчі обмеження в контексті воєнно-економічного співробітництва України з іноземними державами залишаються дійсними перешкодами для участі приватного сектору в реалізації оборонних проектів та залучення іноземного капіталу і є наслідком цілої низки негативних явищ. Наприклад, відсутність дієвого механізму захисту авторських та суміжних з ним прав, відсутність справедливого і неупередженого правосуддя, криміналізація оборонного сектору економіки, неправомірне втручання у справи приватних виробників збоку представників окремих силових структур, що наділені повноваженнями забезпечення окремих аспектів економічної безпеки держави, ризик втрати прибутку тощо [2].

В свою чергу, конфлікт навколо ПрАТ «Мотор Січ» демонструє, що приватний власник стратегічного підприємства не захищений від політичних протиріч глобальних гравців міжнародного ринку ОВТ [3].

У таких умовах реалізація принципу захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб приватної форми власності, пов’язаних із розробкою, створенням та реалізацією продукції військового призначення та подвійного використання, набуває особливої актуальності.

На сьогодні, державне регулювання як оборонного сектору економіки України загалом, так і сфери воєнно-економічного співробітництва України з іноземними державами зокрема, фактично зводиться до відстоювання виключно державних інтересів. Наприклад, метою державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання є забезпечення захисту інтересів національної безпеки та відповідно до міжнародних зобов'язань України, а державна політика в галузі державного експортного контролю формується відповідно до такого основного принципу, як пріоритетність національних інтересів України – політичних,

економічних та військових, захист яких є необхідним для забезпечення національної безпеки [4].

Діюча Методика розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджена у 2013 році, дозволяє оцінити виключно стан національної економіки загалом [5].

Серед позитивних здобутків слід виділити прийняття Закону України «Про Бюро економічної безпеки України». Нормою статті 3 визначено принципи діяльності Бюро економічної безпеки України, серед яких принцип «пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб» виділено як ключовий після «верховенства права» та «законності» [6].

Однак, функціонування у недалекому майбутньому центрального органу виконавчої влади з протидії правопорушенням в сфері економіки держави, не забезпечить повний комплекс заходів щодо захисту прав та законних інтересів суб'єктів воєнно-економічного співробітництва України з іноземними державами, так як за своєю суттю є лише її правоохоронним аспектом.

Власне стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз та висока конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі суб'єктів воєнно-економічного співробітництва України з іноземними державами можлива лише шляхом одночасного скоординованого функціонування системи центральних органів виконавчої влади.

Отже, з огляду на викладене, пропонується в якості напрямків подальших наукових досліджень:

1) розробити Методику розрахунку рівня економічної безпеки суб'єктів воєнно-економічного співробітництва;

2) з цією метою необхідно згрупувати підприємства (установи, організації) оборонної промисловості України та іноземних держав, що діють у спільному воєнно-економічному просторі, за різними ознаками класифікації;

3) для кожної групи визначити перелік основних індикаторів стану економічної безпеки, їхні порогові значення, а також алгоритм розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки;

4) переглянути законодавчі обмеження щодо діяльності суб'єктів воєнно-економічного співробітництва і скоригувати їх в залежності від їх визначеного рівня економічної безпеки підприємства (установи, організації) з дотриманням балансу приватних і публічних інтересів;

5) налагодити дієву систему контролю збоку центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну оборонно-промислову політику, та посилити відповідальність за дотриманням вимог іншими державними органами стосовно захисту прав та законних інтересів суб'єктів воєнно-економічного співробітництва України з іноземними державами.

Література

1. Бегма, В., Свергунов, О. Концептуальні засади стратегій інвестиційно-інноваційного розвитку оборонно-промислових комплексів держав. Досвід для України. Київ : НІСД, 2019. 64 с.
2. Про схвалення Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України на період до 2028 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 червня 2018 року № 442-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2018-%D1%80#Text (дата звернення 18.05.2021).
3. Конфликт вокруг украинского завода «Мотор Сич»: чего хотят США и Китай? URL: https://www.dw.com/ru/konflikt-vokrug-ukrainskogo-aviazavoda-chego-hotjat-ssha-i-kitaj/a-56499961 (дата звернення 18.05.2021).
4. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання: Закон України від 20 лютого 2003 року № 549-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 23. ст.148.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text (дата звернення 18.05.2021).
6. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січня 2021 року № 1150-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1150-20 (дата звернення 18.05.2021).

Янішевська А.О.
студентка 3-го курсу юридичного факультету
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Нестеренко К.О.
к.юн., доцент кафедри державно-правових дисциплін
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ЗАХИСТ ПРАВ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УКРАЇНІ

Протистояти великомасштабної корупції надзвичайно складно через те, що її прояв підриває авторитет і репутацію впливових осіб. На практиці, протистояння корупції часто залежить від інсайдерської інформації або викривачів.

Праці таких науковців, як: Бутенко Л. І. [1], Білецький А. В. [2], Лунєєв В. В. [6], Плиски В. В. [8], Тугарової О.К., Шостко О. Ю. [10], Яцківа І.І., мають фундаментальне значення для правового регулювання та впровадження інституту викривачів в національне правове поле та юридичну науку.

Корупція в Україні була значною перешкодою для ведення бізнесу та інвестицій з часу здобуття країною незалежності. Існує поширена думка, що корупція в Україні всюдисуща і проникла в усі сфери життя і економічної діяльності. Основні економічні сфери, де корупція відзначається як часте явище, це: ліцензування і видача дозволів на ведення бізнесу, збір податків, митниця, державні закупівлі, енергетичний сектор, розподіл землі та інших природних ресурсів.

1 січня 2020 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до закону України« Про запобігання корупції», яким були додані важливі пункти про викривачів корупції. Цей Закон визначає викривача як особу, що надає допомогу в запобіганні і протидії корупції, особу, яка при наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншу особу. Викривачі, в тому числі на підприємствах, перебувають під захистом держави. У новому законі було вилучено вимогу до відсутності у викривача корисливих або особистих мотивів [10, с.1]. Проект закону розроблено з метою організації Єдиного порталу повідомлень викривачів і закріплення гарантії правового захисту викривачів виключно через адвокатів системи безоплатної правової допомоги. Зокрема, документом вводиться функціонування Єдиного порталу повідомлень викривачів як бази даних, в яку буде вноситися до відома викривачами інформація про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також інформація про осіб, що мають статус викривачів, в тому числі їх персональні дані і інформація про стан і результати розгляду повідомлених ними можливих фактів корупційних діянь [10, с.1].

Зазначається, що такий підхід не відповідає частині першої та другої статті 32 Конституції України, за якою не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про людину без її згоди [5, с.32].

Відповідно до міжнародної практики, викривачем є особа, яка надає будь–яку інформацію про діяльність, яка є незаконною, неетичною або неправильної в організації, яка є приватної або публічної. Це розкриття інформації про незаконну діяльність, яка загрожує або такою, що шкодить інтересам суспільства, про зловживання в рамках діяльності організації, державного органу чи підприємства.

На сьогодні в Україні і світі діє низка міжнародних неурядових організацій, метою діяльності яких є запобігання корупції та співпраця з викривачами. Серед таких організацій: Transparency International, Blue Print for Speech, International Anti – corrutpiton Resource Center, Corruption Watch,

Transparify, UNCAC Civil society Coalition, UNICORN, Global Witness, Integrity Action та ін.

Права викривача виникають з моменту повідомлення про можливі факти порушень Закону України «Про запобігання корупції» [7, с.1].

Викривач має право: 1) бути поінформованим про свої права і обов'язки, передбачені цим Законом; 2) подавати докази на підтвердження своєї заяви; 3)отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення підтвердження його прийняття і реєстрації; 4) давати пояснення, показання або відмовитися їх давати; 5) на безоплатну правову допомогу в зв'язку із захистом прав викривача; 6) на конфіденційність; 7) повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону без зазначення відомостей про себе (анонімно); 8) у разі загрози життю і здоров'ю – на забезпечення безпеки щодо себе і близьких осіб, майна і житла або на відмову від таких заходів; 9) на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особистості як викривача, витрат на судові витрати; 10) на винагороду у визначених законом випадках; 11) на отримання психологічної допомоги; 12) на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках; 13) отримувати інформацію про стан і результати розгляду, перевірки та/ або розслідування за фактом повідомлення їм інформації.

Дуже важливо, що права і гарантії захисту викривачів поширюються також і на близьких осіб викривача. Також для захисту прав та представництва своїх інтересів викривач може користуватися всіма видами правової допомоги, передбаченої Законом України «Про безоплатну правову допомогу».

Особа, яка порушила закон, може укласти угоду зі слідством, згідно з якою воно надає інформацію про корупційне правопорушення. В такому разі обвинувачення не наполягає на максимальні терміни покарання. Особа, яка порушила закон, в будь – якому випадку буде покараний. У той же час співпраця зі слідством допоможе викрити інших причетних до злочину осіб, значно спростить досудове розслідування і в результаті допоможе повернути державні кошти.

З 01.01.2020 р. право на винагороду має викривач, який повідомив про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого або завдані державі збитки від якого у п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом на час вчинення злочину. Розмір винагороди становить 10 відсотків від грошового розміру предмета корупційного злочину або розміру завданих державі збитків від злочину після ухвалення обвинувального вироку суду та не може перевищувати трьох тисяч мінімальних заробітних плат, установлених на час вчинення злочину.

Згідно із законодавством України, корупційне правопорушення вважається незавершеним, якщо особа використовувало службові

повноваження не для одержання неправомірної вигоди або не розуміла одержання неправомірної вигоди, або не використовувало службові повноваження, або діяння не вчинено особою, зі списку перерахованих в ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції» [3, с.3].

Незалежні медіа є запорукою ефективної антикорупційної боротьби. Журналісти повинні бути впевнені в конфіденційності своєї співпраці з викривачами і в захищеності своїх джерел. Право журналіста не розкривати джерело інформації є однією з гарантій свободи слова, яка визначена практикою Європейського суду з прав людини за ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р.

У частині 3 ст. 25 Закону України «Про інформацію» визначено: «Журналіст має право не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дозволяє встановити джерела інформації, крім випадків, коли його зобов'язали до цього рішенням суду на основі закону» [4, с.25].

Отже, викривач – це фізична особа, який при наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомив про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», вчинених іншою особою, якщо така інформація стала йому відома.

Для ефективної боротьби з корупцією, поряд з іншими засобами боротьби, необхідно реалізовувати і комплекс заходів правопросвітительского характеру, щоб змінити ставлення людей до права, а також створити оптимальні правові механізми здійснення прав особистості, їх захисту і гарантій з боку держави щодо дотримання правової форми.

Таким чином, для успіху викривачів, потрібно забезпечувати їх особисту безпеку, правовий захист на робочому місці, і їх доступ до засобів масової інформації та антикорупційним органам.

Публічний контроль за забезпеченням прав викривачів є системою організаційних та правових форм забезпечення додержання закону в діяльності як публічного так і приватного сектору щодо реалізації, охорони, захисту прав викривачів, який здійснюється на підставі та в межах законодавства різними суб’єктами на міжнародному, державному, громадському та муніципальному рівнях.

Література

1. Бутенко Л. І. Дульский О. О., Котлярова Г. О. Організація роботи з виявлення корупційних правопорушень: навч. посіб. Київ: Акад. упр. МВС України, 2009. 100 с.

2. Білецький А.В. Участь громадськості у запобіганні корупційним злочинам в Україні. дис. канд. юрид. наук. Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2018. 228 с.

3. Про протидію корупції: Закон України від 14.10.14 р. № 1700 – VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700 – 18

4. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text

5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

6. Лунеев В. В. Коррупция: политические, экономические, организационные и правовые проблемы. *Государство и право.* 2000. № 4. С. 99 – 107.

7. Права та гарантії захисту викривачів. URL: https://nazk.gov.ua/uk/metodychni – rekomendatsiyi/zahyst – vykryvachiv/

8. Плиска В.В. Адміністративно – правовий механізм забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород. ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2015. 210 с.

9. Українська правда. Стаття. Зеленський ветував закон про захист викривачів корупції.URL: https://www.pravda.com.ua/rus/news/2021/03/3/7285440

10. Шостко О. Ю. Подільчак О. М. Практичні аспекти протидії корупційним правопорушенням при наданні адміністративних послуг підрозділами ДМС України. Збірник матеріалів IV Міжнародної науково – практичної конференції (Харків, 15 квіт. 2016 р.). Харків, 2016. С. 172 – 175.

СЕКЦІЯ 7. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЦИВІЛЬНИХ ТА ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Абдель Фатах А.С.
викладачка кафедри цивільного та господарського права
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Всі діти і молоді люди у всьому світі захищені законами, які дають їм право на освіту, безпеку, право голосу при прийнятті рішень що стосуються їх долі, а також право на особистий простір та час для ігор та розвитку. Однак для мільйонів дітей у всьому світі ці основні права, що гарантовані державами, знаходяться під загрозою, оскільки вони змушені працювати.

У 2019 році Генеральна Асамблея ООН оголосила 2021 рік Міжнародним роком викорінення дитячої праці. Це підштовхне уряди країн пришвидшити запровадження необхідних заходів для успішного виконання завдання 8.7 Цілей сталого розвитку ООН, а саме до 2025 року повністю ліквідувати дитячу працю [1].

У кожній країні, не залежно від культурного осередку, соціально-економічного розвитку, діти як найбільш уразливі члени суспільства підпадають під ризик насильства та експлуатації у тому числі трудової від широкого кола осіб та різноманітними способами.

Не дивлячись на більш ніж стовікову боротьбу з таким явищем як дитяча праця ставлення світової спільноти та шляхи боротьби з нею зазнали суттєвих змін. Так само зазнали зміни форми застосування дитячої праці та чинники які впливають на неї. Наразі, дитяча праця застосовується як у формальному секторі, так і в неформальному у тому числі, включаючи домашню роботу, а також роботу в дрібних галузях промисловості. Незмінним залишається застосування праці неповнолітніх у сільському господарстві, що є найбільш поширеним видом дитячої праці у всьому світі.

Боротьба з дитячою працею має на меті дві цілі: перша — ліквідація її як явища, друга — ліквідація її найгірших форм. Хоча обидві цілі за своєю суттю суперечать одна одній, але у сучасних умовах їх можливо розглядати як короткострокову (проміжну) та довгострокову (кінцеву) цілі, що направлені на захист прав та свобод дитини.

Конвенцією Організації Об'єднаних Націй про права дитини 1989 р.[2], Конвенціями Міжнародної організації праці № 138 “Про мінімальний вік для прийому на роботу” [3] та №182 “Про заборону та негайні заходи щодо

ліквідації найгірших форм дитячої праці» [4] визначено, що під дитячою працею розуміється робота, яка є небезпечною, може завдати шкоди дітям в психічному, фізичному, соціальному і моральному плані, перешкоджає їхньому навчанню, не дозволяючи їм відвідувати школу або концентруватися на процесі отримання освіти. Вищезазначеними нормативно-правовими актами визначено відмінність між легкою та небезпечною роботою, надано визначення терміну "найгірші форми дитячої праці"[4] та встановлено мінімальний базовий вік для прийому на роботу - 15 років, він може бути знижений до 13 років і 12 років для країн з дуже низьким рівнем розвитку[3].

Звичайно, деякі види роботи вносять корисний та позитивний внесок в розвиток молоді. Робота може допомогти молодим людям дізнатися про відповідальність, незалежність і придбати особливі навички, які принесуть користь їм та у подальшому всьому суспільству. Але існує й інша сторона питання, це визначення межи безпечності праці для певної вікової категорії дітей, а також для окремої дитини зокрема, тим самим створюючи превентивні міри запобігання завдання шкоди та порушення права конкретної дитини.

Прихильники дитячої праці часто виступають за роботу, що виконується в домашніх умовах, та проти роботи, яка виконується в комерційних умовах і вважається експлуататорською і небезпечною. Немає ніяких даних, що свідчать про те, що навички, набуті в результаті використання дитячої праці в сім'ї або за її межами, асоціюються з кращими результатами по будь-яким показником шкільної успішності, благополуччя або розвитку. Однак, на нашу думку це є помилковим, бо в дійсності практично неможливо провести чітку межу між хорошою і поганою працею. Тому що все, що заважає молодій людині отримати повноцінну освіту, може становити загрозу її життю, здоров'ю та розвитку суперечить правам дитини.

Негативними наслідками дитячої праці для фізичного і психічного здоров'я можуть проявлятися у затримці фізичного розвитку, серйозних шкірних та інших інфекціях, хронічних легеневих захворюваннях, порушення слуху, зору та імунної функції, поведінкові та емоційні розлади, тощо. Ці наслідки не обмежується найбільш небезпечними формами дитячої праці, але може також поширюватися на діяльність, здійснювану в рамках домашнього господарства.

Поняття небезпечної дитячої праці асоціюється з експлуатацією та включає в себе не тільки небезпечну роботу, але і сучасне рабство (примусова праця і боргова кабала), проституція, залучення дітей до збройних конфліктів, робота в секс-індустрії. Близько 72,5 мільйона дітей у віці від 5 до 17 років виконують небезпечну роботу, яка ставить під загрозу їхнє здоров'я, безпеку або моральний розвиток [5]. Таким чином, експлуатація дитини означає використання дитини на роботі або в інших цілях в інтересах інших осіб, що завдає шкоду здоров'ю дитини.

Дитяча праця являє собою складну проблему. Для того щоб мати можливість боротися з нею, необхідно усунути корінні причини цього явища та розуміти його виникнення.

Причині дитячої праці різноманітні, але одним із головних чинників був і залишається соціально-економічний розвиток. Однак, дитяча праця розповсюджена не тільки в бідних країнах, багато працюючих дітей живуть в і в країнах з середнім рівнем доходу. Діти працюють, тому що від цього залежить їх виживання, або виживання їх родини, тому що національні системи освіти та соціального захисту слабкі та не здатні підтримати вразливі верстви населення.

Злидні, традиції і релігія дуже часто стають димовою завісою, за якою уряди країн приховують свою бездіяльність щодо подолання проблеми дитячої праці шляхом запровадження реальних дієвих заходів.

Іншою розповсюдженою причиною дитячої праці є бажання молоді отримати фінансову автономію та самоаналізуватися. Не тільки фінансові проблеми в сім'ї спонукають до праці молодих людей. Нерідкі випадки коли школярі старших класів намагаються знайти підробітки для отримання певної фінансової або навіть і психологічної автономії від своїх батьків або законних представників. Така праця надає молодим людям можливість приймати активну участь у житті суспільства, самостверджуватися.

Важливими факторами, пов'язаними з дитячою працею, є освіченість самих батьків і рід їх занять. Чим більше освічені батьки, тим менше шансів на те, що вони дозволять своїм дітям працювати бо вони розуміють можливі наслідки та ризики такої діяльності.

Гострою проблемою залишається втеча підлітків від насильства, яке вони зазнають вдома. Такі діти втікаючи з дому починають шукати шляхи виживання, знаходячи як правило роботу у неформальному секторі, без юридично оформлених трудових відносин.

Шукаючи шляхи подолання найгірших форм дитячої праці, уряди країн повинні у першу чергу ліквідувати чинники які впливають на її появу. Окрім освітніх програм, соціально — економічних та просвітницьких заходів, країни повинні запровадити моніторинг застосування дитячої праці шляхом формування бази працюючих дітей, який дасть змогу контролювати додержання роботодавцями трудових гарантій неповнолітніх працівників. Подолання проблеми дитячої праці, в особливості найгірших її форм, не можливе також без впровадження жорстких санкцій щодо роботодавців, а також батьків чи законних представників дитини. Лише злагоджена робота органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, а також батьків може наблизити суспільство до кінцевої мети - остаточному подоланні дитячої праці.

Література

1. Resolution adopted by the General Assembly Date: 25 July 2019.

URL: https://undocs.org/en/A/RES/73/327
2. Конвенція ООН «Про права дитини» від 20.11.1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
3. ILO Convention No. 138 at a glance. 30.05.2018 URL: https://www.ilo.org/ipec/Informationresources/WCMS_IPEC_PUB_30215/lang--en/index.htm
4. ILO Convention No. 182 at a glance: An introduction to legally prohibiting hazardous work for children. 30.05.2018. URL: https://www.ilo.org/ipec/Informationresources/WCMS_IPEC_PUB_30296/lang--en/index.htm
5. Global Estimates of Child Labour. URL: https://www.alliance87.org/global_estimates_of_child_labour-results_and_trends_2012-2016.pdf

Балецька А.І.
здобувачка 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Резворович К. Р.
к.ю.н., завідувачка кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПОДІЛУ СПІЛЬНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

Як зазвичай майже в кожній родині жінки вважають головою сім'ї чоловіка, близько 58% чоловіків вважають себе головним. Саме як втілення певних характеристик : мужнього та сильного, вірного та терплячого, що буде втілювати спільні плани в реальність, та охороняти свою родину. Можемо припустити, що набуті під час шлюбу квартира, автомобіль, гараж та земельна ділянка були зареєстровані на чоловіка, на чиї доходи від здійснення підприємницької діяльності і були куплені названі об'єкти, вони знаходяться у спільній сумісній власності і його дружини, навіть якщо вона ніяких доходів взагалі не має, так як відповідно до п. 3 ст. 34 СК право на загальне майно подружжя належить також дружині, якій у період шлюбу здійснювала ведення домашнього господарства, догляд за дітьми або з інших поважних причин не мала самостійного доходу [1].

Вивчаючи інститут шлюбу за сімейним законодавством, звертає на себе увагу відсутність поняття шлюбу, шлюбно-сімейних відносин в сімейному кодексі, хоча ці поняття давно сформульовані в юридичній літературі.

Майнові відносини подружжя утворюють «матеріальний базис» сім'ї і є тією сферою, де «юридичний елемент необхідний і доцільний». Тим часом, аналіз чинного законодавства і правозастосовчої практики показує, що в даний час в правовому регулюванні зазначених відносин існує безліч проблем. Перш за все, це пов'язано з відсутністю теоретичних положень, покликаних знайти своє втілення у змісті правових рішень. У радянський період розвиток вітчизняної науки супроводжувалося появою релевантними монографічних досліджень майнових відносин подружжя.

Дане положення закону має на меті забезпечення охорони майнових прав та законних інтересів того з подружжя, який по поважної причини (найчастіше це догляд за дітьми або іншими близькими родичами) був позбавлений можливості працевлаштування або здійснення підприємницької, комерційної, творчої діяльності, в зв'язку з чим не мав власних доходів.

Як правило, в такій ситуації опиняються дружини, але закон не виключає можливості ведення домашнього господарства та догляду за дітьми і чоловіком. Оскільки найважливішим принципом сімейного права є принцип рівності прав чоловіків і жінок, чоловік також має право спільної сумісної власності на всі доходи, одержувані його дружиною, і на все майно, придбане в шлюбі на ці доходи [1].

Майновий розділ при розлученні забирає чимало сил. Особливо, коли мова йде про квартиру, що типово для України. Придбана подружжям під час шлюбу квартира (будинок) є їхнім спільним майном, незалежно від того, хто з них вказаний в договорі про придбання і кому надано в безстрокове користування земельну ділянку під будинок, зведений під час шлюбу. Часто розділ квартири при розлученні здійснюється шляхом її продажу і розподілу між подружжям виручених коштів. Причому частки подружжя за законом рівні, як рівні їх права на все спільне майно, незалежно від розміру доходів або відсутності таких у одного з подружжя [4].

Хоча рівність прав подружжя складається в рівних можливостях володіти, користуватися і розпоряджатися спільною сумісною власністю, квартира може бути відчужена лише з письмової згоди чоловіка, який не є стороною в договорі. При ухиленні одним з подружжя від дачі письмової згоди на відчуження квартири, особа, на ім'я якого вони зареєстровані, письмово пропонує дружину з'явитися в державну нотаріальну контору для визначення часток в відчужуваному майні. Якщо чоловік не з'явиться до зазначеного терміну і не надішле заперечень протягом місяця з дня отримання пропозиції, державний нотаріус може посвідчити договір про відчуження квартири [1].

Специфіка даного договору пояснюється також станом його учасників в особливих - шлюбних, що відрізняються суто особистим характером, відносинах. Своєрідний суб'єктний склад даного договору. Це питання в правовій науці викликав суперечку. Одні автори вважають, що можливе укладання угоди про розподіл майна подружжя та після розірвання шлюбу,

тобто між розведеними подружжям. Інші вважають, що розділ майна за згодою подружжя можливий в період шлюбу, а вже після його розірвання розділ майна провадиться в судовому порядку.

Література

1. Мичурин Е. А. Гражданское право Украины в схемах: учеб. пособ. Харьков : Юрсвит, 2006. 320 с.

2. Мохов А. А. Лекарственные средства как объекты гражданських прав. *Медицинское право.* 2004. №4. URL:http://www.worklib.ru/laws/ml02/pages/10014010.php

3. Мусієвський В. Є. Судова практика у національній правовій системі в контексті судово-правової реформи в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.10. Львів, 2013. 20 с.

4. Наталія Ґаттуччо. Заробітчанство українців в Італії на жіночих плечах. URL:http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/story/2009/06/090602_zarobitchany_italy_oh.shtml

Безп'ятий Д.Є.
курсант 2-го курсу
факультету підготовки фахівців для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Круглова О. О.
доцентка кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРАВОВОГО СТАТУСУ СПОЖИВАЧА

Положення споживача як основного учасника правовідносин, що складаються на ринку товарів і послуг, в наукових дослідженнях, як правило, характеризується через поняття «правовий статус», що розкриває, як вказує Н.І. Матузов, роль, місце і значення суб'єкта в суспільстві, його можливості, принципи взаємовідносин з іншими суб'єктами і державою.

У науці цивільного права немає єдності думок щодо співвідношення понять «правовий статус» і «правове становище». Дві протилежні точки зору (визнання їх нетотожності або рівнозначності), а так само інші точки зору, що відображають специфіку кожної юридичної категорії. Г.В. Цибухів говорив про те, що правовим статусом наділяються громадяни, а правове становище закріплює соціальну природу колективів людей (юридичних осіб).

Вітчизняна правова доктрина розглядає поняття «правовий статус» через три його складові: загальний правовий статус, спеціальний правовий статус і

індивідуальний правовий статус, а також конституційний і галузевий статус [1, с. 229].

Слід зазначити, що основні доктринальні визначення правового статусу як юридичної категорії були дані провідними вченими в області теорії права і цивільного права ще за радянських часів, а дослідження в даній області тривають до теперішнього часу.

У доктрині юридичної науки зустрічаються різні визначення поняття «правовий статус споживача ». Так, В.В. Данилов визначає правовий статус споживача як комплексну правову категорію, яка відображатиме взаємини між споживачем, державою, виробником товарів (робіт, послуг), продавцем через сукупність загальновизнаних прав і встановлених обов'язків споживача [2, с. 656].

Правовий статус споживача І.В. Кирюшина розглядає в суб'єктивному сенсі як систему специфічних можливостей, наданих споживачеві правом, і, в об'єктивному, сенсі як систему норм права, що представляє собою комплексний правовий інститут, що включає норми різних галузей права, що регулюють особливу групу суспільних відносин, що виникають у сфері здійснення та захисту прав споживачів.

У спеціальних наукових дослідженнях сформувалася достатня кількість концепцій, поглядів на правосуб'єктність як правову категорію. докладне дослідження в цій галузі було проведено І.А. Михайлової, яка вбачає в категорії спеціальної правосуб'єктності ситуацію, коли обсяг що належать особі прав і покладених на особу обов'язків, як і здатність самостійно їх здійснювати і виконувати, залежать не від віку, стану психічного здоров'я і наявності алкогольної або наркотичної залежності, а від соціального статусу даної особи і видозмінюються відповідно до даного статусу.

Таким чином, при наявності спеціального правового статусу споживач зберігає свою загальну правосуб'єктність. Суть полягає в тому, що будь-яка фізична особа має всі права споживачів, об'єктивно закріпленими в законодавстві, незалежно від придбання їм спеціального статусу. Адже суть спеціального статусу полягає не у виключенні прав і обов'язків із загальної сукупності, а в їх доповненні і конкретизації, обумовлений наявністю у особистості специфічних рис її положення в суспільстві [3, с. 448].

Спеціальний правовий статус споживача - це прояв загального цивільно-правового статусу фізичної особи, що виражається в придбанні їм додаткових прав в цілях подолання економічної і правового нерівності з реальним або можливим контрагентом при придбанні (намір придбати, використанні) товарів (робіт, послуг) для задоволення особистих, побутових, сімейних та інших необхідностей, не пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності, сукупність прав та обов'язків, передбачених законодавством про захист прав споживачів, а так же гарантій здійснення цих прав шляхом закріплення особливого цивільно-правового механізму їх захисту.

Література

1. Письменна О.П. Правовідносини, що виникають у зв'язку з порушенням прав споживачів внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг) : автореф. дис.канд. юрид. наук : 12.00.03. Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2007.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / пер.з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с
3. Дудла І.О. Захист прав споживачів: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 448 с.

Волкова Д. М.
студентка 2-го курсу криворьзького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

Устінова-Бойченко Г. М.
кандидатка юридичних наук, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ ДОГОВОРУ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА

На сьогоднішній день відсутні комплексні дослідження відносин, що виникають в рамках інституту сурогатного материнства. Його актуальність обумовлена відсутністю достатнього нормативного регулювання здійснення процедури сурогатного материнства в Україні та необхідністю вирішити проблеми, що виникають на практиці під час реалізації програми сурогатного материнства.

Відповідно до статистики наведеної у статті С.Г. Лесовської в Україні у кожної п'ятої подружньої пари виникають складнощі з народженням дитини природнім способом. Також, варто зазначити, що 20% таких пар звертаються до методів допоміжних репродуктивних технологій [1, с 12-16].

Допоміжні репродуктивні технології (далі – ДТР) – це спосіб боротьби з безпліддям. Сурогатне материнство є одним із найпопулярніших методів ДРТ в останні роки. Сурогатне материнство, тобто зачаття поза тілом людини і майбутнім переносом заплідненої яйцеклітини (зиготи) в матку іншої жінки. Сурогатне материнство – це програма, яка має своїх прихильників і критиків. Науковці розділились на два табори, ті хто за СМ і хто категорично проти і виступають за його заборону.

Сурогатне материнство визначається як комплексні правовідносини, що виникають на основі принципів і норм національного та міжнародного права, а також індивідуального договору сурогатного материнства, з метою лікування

безпліддя потенційних батьків, для досягнення ними в майбутньому бажаної мети - встановлення детскородітельскіх правовідносин, за допомогою народження сурогатною матір'ю дитини в інтересах потенційних батьків і наданні медичної організацією всього необхідного комплексу медичних послуг [2, с. 22].

На думку науковиці Т. Е. Борисової, під поняттям «сурогатне материнство» варто розуміти, один із методів ДРТ, який полягає в тому, що певна жінка укладає договір з особами, які звернулися за даним видом послуг з метою імплантації ембріона, що був створений на основі екстракорпорального запліднення, і в результаті народжена дитина передається особам, котрі стали замовниками послуги [3].

Головною проблемою функціонування сурогатного материнства в Україні є відсутність будь-якого правового акту, котрий би регулював правовідносини у даній галузі, в нашій країні відсутнє навіть поняття сурогатне материнство. На сьогодні сурогатне материнство, по суті, регулюється лише однією статтею, а точніше частиною статті. Йдеться про ч. 2 ст. 123 Сімейного 5 кодексу України, в якій вказано, що «у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя» [3].

З розвитком науки та техніки з'являються нові договори, які не були раніше передбачені актами цивільного законодавства. У такому випадку згідно з ч. 1 ст. 6 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства. Також ст. 627 ЦК України передбачає свободу договору, тобто сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості [4].

Яскравим прикладом нових договірних відносин є відносини, що виникають при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій, зок рема методу сурогатного материнства. Договір про сурогатне материнство не закріплений у чинному законодавстві України, а отже, належить до непоіменованих договорів [5, с. 74].

Особливості правових зв'язків суб'єктів сурогатного материнства, «співучасть» сурогатної матері і потенційних батьків в процесі народження дитини, породжує безліч проблем правового регулювання даних відносин.

На нашу думку, не представляється можливим врегулювати всю сукупність питань сурогатного материнства звичайною усною угодою або волевиявленням сторін. Тому, щоб уникнути ускладнень і неясностей, а також для закріплення статусу його учасників, видається єдино вірним рішенням - укладення договору сурогатного материнства. За допомогою укладення такого

договору реалізується індивідуальне договірне регулювання сурогатного материнства.

На думку деяких правознавців, даний договір носить цивільно-правовий характер. Е.С. Мітрякова пропонує звернути увагу на наявність подібності договору про сурогатне материнство з договором надання послуг [6, с. 32].

Не варто також забувати, що в певній мірі, сурогатне материнства є різновидом медичних послуг. Стосовно до договору медичного надання послуг А.В. Лозовський і А.В. Тихомиров відзначають, що саме договір дозволяє поєднати правові та етичні підходи до цих відносин. Договір дозволяє сконструювати жорстку модель взаємного поведінки сторін, яка, не применшуючи прав і свобод кожної з них, підходить для конкретних умов і обставин надання медичної допомоги [7, с. 63].

Для того щоб найбільш повно зрозуміти зміст договору сурогатного материнства необхідно зрозуміти, які відносини і для кого він породжує.

Потенційні батьки це той суб'єкт, який ініціює всю процедуру і в інтересах якого відбувається культивування ембріона, його імплантація сурогатної матері, виношування і народження. Саме потенційні батьки страждають недугою безпліддя і вся програма сурогатного материнства спрямована на їх лікування. Реалізуючи програму сурогатного материнства, потенційні батьки прагнуть не просто вилікувати безпліддя, а досягти сімейної цінності і створити в майбутньому дитячо-батьківські відносини. Тобто потенційні батьки свого роду замовники сурогатного материнства.

Медична організація, це та особа, яка виконує всі медичні дії, спрямовані на народження дитини сурогатною матір'ю для потенційних батьків.

Сурогатна мати, це найбільш складний суб'єкт, який є одночасно і замовником процедури по відношенню до медичної організації (так як медична організація відносно неї проводить певні медичні маніпуляції), і як особа, що надає послуги для потенційних батьків - виношує дитину і передає його потенційним батькам , які стають його законними батьками.

При цьому, в контексті соціальних цінностей, потенційні батьки є суб'єктом, що прагнуть до досягнення сімейних цінностей, а сурогатна матір і потенційні батьки є суб'єктами, які сприяють в досягненні потенційними батьками сімейної цінності у вигляді дитячо-батьківських відносин. Виходячи з такого уявлення про суб'єктів договору сурогатного материнства, можна стверджувати, що договір сурогатного материнства породжує такі правовідносини: 1) між потенційними батьками (потенційним батьком) і сурогатною матір'ю, з одного боку, і медичною організацією, з іншого боку, виникають цивільні правовідносини про оплатне наданні медичних послуг з лікування безпліддя; 2) між потенційними батьками (потенційним батьком) і сурогатною матір'ю виникають сімейні правовідносини на підставі угоди, що має сімейно-правову природу, за яким сурогатна мати зобов'язується виносити і

народити генетично чужу дитину в інтересах потенційних батьків (потенційного батька) [8].

С. П. Журавльова, розглядаючи правове регулювання сурогатного материнства, пропонує вважати істотними такі умови договору сурогатного материнства: 1) інформацію про осіб, які беруть участь в програмі сурогатного материнства; 2) місце проживання сурогатної матері в період виношування дитини; 3) права та обов'язки сторін; 4) наслідки народження неповноцінної дитини; 5) порядок і умови оплати матеріальних витрат на утримання сурогатної матері; 6) підстави і наслідки розірвання договору; 7) відповідальність сторін за невиконання умов договору; 8) порядок компенсації понесених потенційними батьками витрат на програму сурогатного материнства, а також, наслідки «відмови» від передачі дитини потенційним батькам в разі, якщо сурогатна мати залишає за собою батьківське право на дитину; 9) інші умови, що визначаються за згодою сторін.

Чинним цивільним законодавством Украї не визначено порядок укладення договорів, їх зміст, виконання і відповідальність за невиконання або неналежне виконання договору. Укладаючи цивільно-правовий договір, сторони зобов’язані дотримуватись вимог чинного законодавства.

Договір про сурогатне материнство – це договір, за яким одна сторона (сурогатна матір) зобов’язується виносити, народити та передати дитину іншій стороні (потенційним батькам) за плату чи безоплатно.

На нашу думку договір сурогатного материнства в чомусь подібний до договору про надання послуг, адже згідно з даним видом договору одна сторона – виконавець зобов’язується за замовленням іншої сторони – замовника надати певну послугу котра споживається в процесі здійснення 75 певної діяльності, а замовник в свою чергу бере на себе обов’язок оплатити виконану послугу виконавцю якщо інше не встановлено договором. Під договором про сурогатне материнство варто розуміти цивільний правочин який укладений за вільним волевиявленням юридично рівних і самостійних учасників цивільно-правових відносин направлений на виникнення цивільних прав і обов'язків з урахуванням особливостей що виникають із суті породжених цим правочином правовідносин.

Отже, даний договір є цивільно-правовим, двостороннім, строковим, оплатним або безоплатним. Укладається у письмовій формі та нотаріально посвідчується.

На нашу думку, за своєю структурою договір, що укладається при сурогатному материнстві, матиме такий вигляд: назва договору; інформація про сторони договору; інформація про ризики та характер медичної послуги; предмет договору; права і обов’язки сторін; відповідальність сторін; ціна договору; строк договору; умови розірвання договору; інші умови; реквізити сторін. Нині сурогатне материнство може застосовуватись лише до осіб, які перебувають у зареєстрованому шлюбі [5, с. 78].

Доречно сказати, що в законодавстві України існує досить велика прогалина, адже договір про сурогатне материнство є досить актуальним на наш час, та, на жаль, відсутність такого поняття ускладнює правовідносини між подружжям (батьками-замовниками) та сурогатною матір'ю.

Можна підсумувати, що на даний момент, законодавство, що регулює відносини сурогатного материнства потребує удосконалення і доповнення з метою усунення правових прогалин. Поняття сурогатного материнства варто розуміти, як один із методів ДРТ, згідно якого жінка на основі договору з особами які звернулися за даною послугою, проходить процедуру імплементації ембріона, котрий створений із біологічного матеріалу замовників або донору, виношує та народжує дитину з метою передачі дитини замовникам на платній або безоплатній основі.

Література

1. Лесовська С. Г. Стан впровадження допоміжних репродуктивних технологій в Україні. *Слово о здоровье*. 2017. № 8. URL: http://ozdorovie.com.ua/stan-vprovadzhennyadopomizhnih-reproduktivnihtehnologiy-v-ukrayini/?lang=ru#acceptLicense
2. Кожушко А. В. Адміністративно-правове регулювання сурогатного материнства в Україні. Міністерство освіти і науки україни сумський державний університет. Кваліфікаційна робота магістра. Суми. 2020. 88 с.
3. Борисова Т.Е. Сурогатное материнство в РФ. Проблемы теории и практики. Москва. Проспект, 2012. 144 с. URL: http://aleksejev.ru/materials/1280/25486/?p=18.
4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text
5. Цивільний кодекс України: Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
6. Головащук А. П. Правові аспекти договору про сурогатне материнство. Сімейне право. С. 73-78.
7. Борисова, Т. Е. Договор суррогатного материнства: актуальные вопросы. теории, законодательства и практики. *Российская юстиция*. 2009. № 4. С. 32.
8. Лозовский А.В., Тихомиров А.В. Правовые и этические аспекты калечащей медицины. Материалы конференции «Медицина и право». Москва, 1999. С. 58-66.
9. Пестрикова А. А. Обязательства суррогатного материнства. Автореферат дисс. уч. ст. кан. юр. наук. Краснодар. 2007. 25 с.

Гузенко О.П.
кандидатка економічних наук, доцент
доцентка кафедри цивільного та господарського права
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО ЦИКЛУ

На даний час в Україні актуалізується проблема організаційно – господарських відносин, котрі з'являються під час розробки управлінських циклів. Як правило управлінські цикли торкаються сфери малого, середнього та великого бізнесу. Загострює поставлену проблему кризовий стан економіки країни, котрий викликаний впливом ряду негативних чинників. Серед них особливу увагу варто приділити правовим регуляторам, які регламентують порядок проведення облікового та податкового процесу в підприємницькому середовищі. Доволі важливим для рішення залишається питання зростання комунальних тарифів, котрі впливають на собівартість виробництва та реалізації продукції ,робіт, послуг. Має місце вплив карантинних обмежень та коливання курсу валют, а також низька купівельна спроможність населення тощо. Визначенні негативні фактору мають зовнішній характер, а тому особливої актуальності набирають питання уповільнення чинників впливу на існуючий управлінський механізм конкретного підприємства. Саме на такому рівні актуалізується питання удосконалення організаційно – господарських відносин, які пов'язані з різного роду управлінськими циклами.

Чисельні наукові дослідження та розробки, які присвячено питанням організаційно – господарських відносин доводять, що тема залишається актуальною та сучасною, проте потребує подальшого, більш поглибленого вивчення з позиції взаємозв'язку з управлінськими циклами підприємств різної сфери бізнесу. До складу науковців, котрі займалися питаннями організаційно - господарських відносин доцільно віднести В. С. Мілаш [1], Д.В. Задихайло, В.М. Пашков, Р.П. Бойчук та ін. [2], С. М. Прилипко, А. П. Гетьман, Ю. Є. Атаманова та ін [3], О.А.Беляневич , О.М. Вінник, В.О. Джуринський [4], І. М. Кравець [5] та інші. Науковці досліджують питання організаційно – господарських відносин під різним кутом зору, проте єдиною залишається позиція щодо взаємозв'язку їх саме з діяльністю представників підприємницького сектору економіки країни. Дискусійним залишається питання щодо сутнісної характеристики організаційно – господарських відносин з позиції понятійної категорії, разом з тим доволі обмежено у дослідженнях подається їх вплив на управлінські цикли, які можна вважали основою їх зародження. Таке явище доводить сучасність обраного напрямку вивчення.

Як зазначає В. С. Мілаш [1], представники підприємницького сектору країни в умовах існуючої економічної кризи мають більше уваги приділяти вирішенню внутрішніх проблем, котрі пов'язані з вибором та структирацією підприємницького циклу. При цьому науковець наголошує на тому, що підприємствам доцільно з самого початку визначатися зі змістовністю обраних організаційно – господарських відносин.

На погляд Д.В. Задихайло, В.М. Пашкова, Р.П. Бойчук та інших [2] під організаційно-господарськими відносинами варто розуміти відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю. При цьому автори звертають увагу на той факт, що зазначений вид відносин виступає одним із видів господарські правовідносини.

В свою чергу, О.А.Беляневич , О.М. Вінник, В.О. Джуринський [4] розглядаючи поставлену проблему також пропонують, на першому етапі дослідження, розглянути господарські правовідносини за класифікаційною ознакою «.. за характером господарські правовідносини ».У відповідністю з законодавчою та науковою позицією за характером господарські правовідносини поділяються наступним чином:

- оперативно-господарські, а саме майнові та інші відносини, які виникають між суб'єктами господарювання при здійсненні господарської діяльності;
- організаційно-господарськими відносинами, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю;
- внутрішньогосподарські відносини, які виступають правовідносинами між структурними підрозділами суб'єкта господарювання та відносинами суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами.

Кожен вид зазначених господарських правовідносин тісно пов'язаний з управлінським циклом. Нагадаємо цикл (від грец. - круг, коло, круговерть) визначається як сукупність взаємопов'язаних явищ, процесів, що створюють закінчене коло розвитку протягом якогось проміжку часу. Як стверджує О.О. Гуторова [6] у правління існує у просторі й часі і складається з певних стадій та етапів, основні з яких мають обмежену кількість. Тому діяльність з управління (або управлінський процес) має циклічний характер. Науковець зазначає, що кількість різновидів циклів необмежена і залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів, які впливають на систему, та від якостей і структури системи в цілому. Отже, враховуючи зазначене, ми вважаємо, що організаційно-господарські відносини виступають основою кожної стадії управлінського циклу за умови, що відбувається поетапна адаптація управлінських рішень підприємства.

Більш предметно надає визначення управлінському циклу як понятійній категорії у своїй праці Н.В.Кондратюк [7]. На погляд науковця як понятійна

категорія управлінський цикл представляє собою «...комплекс дій фахівців підприємства у розрізі визначення мети, планування процесу діяльності, вишукування ресурсів і створення необхідної організаційно-технічної бази, реалізації, контролю». Науковець стверджує той факт, що «...у процесі здійснення кожного окремого циклу здійснюється ряд певних операцій, які послідовно змінюють одна одну». З досліджень науковця витікає наступний висновок: управлінський цикл має розглядатися як «сукупність послідовно здійснюваних управлінських операцій, у ході яких суб'єкт управління досягає бажаних результатів».

З практичної діяльності відомо, що у кожному циклі спостерігається певна послідовність управлінських дій. Додержання певного порядку їх виконання має важливе значення для забезпечення високої якості управління. Казати про обов'язкову послідовність цих дій не можна, можна лише про послідовність стадій та етапів. Проте дієвість управлінських дій не матиме змісту, якщо підприємство не розробить політику формування організаційно-господарських відносин. При цьому фахівцям підприємства необхідно розуміти не лише тлумачення змістовності організаційно-господарських відносин як понятійної категорії, а перш за все володіти інформацією щодо існування основних ознак господарських відносин взагалі.

З цього приводу доцільно звернутися до наукових розробок О.А.Беляневич , О.М. Вінник та В.О. Джуринського [4], які доволі предметно визначають ознаки господарських відносин:

1) обмежене, порівняно з цивільним правом, коло суб’єктів;
2) існування організаційно-господарських зобов’язань як окремого виду господарських зобов’язань, а також поєднання в господарських відносинах організаційних і майнових елементів.;
3) матеріальний зміст відносин, тобто суспільне виробництво і реалізація (оборот) суб’єктами господарювання продукції (виконання робіт, надання послуг);
4) значний ступінь правового регулювання на рівні актів законодавства в поєднанні з локальним регулюванням, що зумовлено суспільним значенням сфери господарювання, складністю господарських та пов’язаних з ними зв’язків.

Доцільно нагадати, що у відповідності з ч. 6 ст. 3 Господарського кодексу України [8] організаційно-господарські відносини мають форму вертикальних відносини, в яких поєднується приватний і публічний інтереси. Законодавець звертає увагу на той факт, що організаційно-господарські відносини виникають, здійснюються і припиняються у процесі управління господарською діяльністю. Обов’язковими учасниками цих відносин є як суб’єкт господарювання, так і органи державної влади, місцевого самоврядування та інші суб’єкти організаційно-господарської компетенції, що наділені певними управлінськими повноваженнями у сфері господарської діяльності. Тому зміст цих

господарських відносин характеризується як засадами диспозитивності, так і підпорядкування загальнообов'язковим правилам поведінки, що обов'язкові до виконання усіма учасниками господарської діяльності.

Враховуючи результати проведеного дослідження доцільно зробити ряд висновків. Законодавчо встановлено, що під організаційно-господарськими відносинами розуміють відносини, що складаються між суб'єктами господарювання і суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю, а під управлінським циклом сукупність послідовно здійснюваних управлінських операцій, у ході яких суб'єкт управління досягає бажаних результатів. Між зазначеними сегментами існує тісний взаємозвязок, від якісного рівня якого залежить результативність діяльності суб'єктів, котрі беруть участь в господарській діяльності. На даний час гостро постає питання на основі даного взаємозв'язку уповільнити вплив негативних факторів впливу на розвиток представників підприємницького сектору країни взагалі.

Література

1. Мілаш В.С. Перспективи модернізації договірних правовідносин у сфері господарювання : монографія. Харків: ХНУМГ, 2014. 227 с.

2. Задихайло Д.В., Пашков В.М., Бойчук Р.П. та ін. Господарське право: підручник. За заг. ред. Д.В. Задихайла, В.М. Пашкова. Харків: Право, 2012. 696 с.

3. Прилипко С. М., Гетьман А. П., Атаманова Ю. Є. та ін. Правове регулювання інноваційних відносин : монографія. Харків : Юрайт, 2013. 688 с.

4. Беляневич О.А., Вінник О.М., Джуринський В.О. Актуальні проблеми господарського права: навч. посіб. за заг. ред. В.С. Щербіни. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 528 с.

5. Кравець І. М. Правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 240 с.

6. Гуторова О.О. Менеджмент організації: навч. посіб. Харків: ХНАУ, 2017. 267 с.

7. Кондратюк Н.В. Менеджмент: практикум. Харків: ХНАУ, Смугаста типографія, 2016. 219 с.

8. Господарський кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15 (дата звернення: 05.04.2019)

Давидова В.В.
студентка 3-го курсу
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Роженко О.В.
к.е.н.,доцентка кафедри цивільного та господарського права
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ПРОБЛЕМИ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ефективність вибраного суб'єктом господарювання способу захисту порушеного права залежить від декількох обставин, зокрема, наявних організаційних умов щодо застосування того чи іншого способу захисту та виконання рішення, прийнятого на його основі, зважаючи на його процедурно-процесуальний характер.

Господарсько-правовий захист прав суб'єктів господарювання має два основноположні завдання. По-перше, захищати від негативних дій зі сторони інших учасників ринкових відносин, що мають рівне з ним становище. По-друге, застерегти, а можливо й не допустити вже на початковій стадії порушення його прав у відносинах, де стороною виступає суб'єкт владних повноважень. Мета засобів захисту – знаходження компромісу між інтересами держави та суб'єктів господарювання.

Слід наголосити, що під захист підпадають не тільки права, а й законні інтереси суб'єктів господарювання як самостійний об'єкт захисту.

На сьогодні у чинному законодавстві України визначення поняття «спосіб захисту прав» відсутня, а у юридичній літературі виділяють різні його визначення.

В ст. 20 Господарського кодексу України знаходиться перелік з 11 універсальних способів захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, серед яких:

- визнання наявності або відсутності прав;
- визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом;
- відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання;
- припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення;
- присудження до виконання обов'язку в натурі;

- відшкодування збитків;
- застосування штрафних санкцій;
- застосування оперативно-господарських санкцій;
- застосування адміністративно-господарських санкцій;
- установлення, зміни і припинення господарських правовідносин;
- іншими способами, передбаченими законом. [1]

Варто вказати, що цей перелік не є вичерпним.

У ст. 16 Цивільного кодексу України також зазначений подібний (з певними відмінностями) перелік, однак з вказівкою, що інші способи захисту можуть передбачатись і договором [2].

Навіть якщо провести поверхневий аналіз цих способів захисту, можна зрозуміти, що їх роль і значення різні – кожен спосіб захисту прав суб'єктів господарювання має свої особливості та різну функціонально-цільову спрямованість, а також проявляється неоднаково в залежності від певних сфери використання, суб'єктного складу, характеру правопорушення, що має бути враховано особою, що зацікавлена у їх застосуванні, судом та іншими уповноваженими органами. Через це часто проблематичним є вибір найбільш доцільного способу захисту порушеного права в конкретній ситуації, за допомогою якого можна попередити, припинити, усунути порушення прав, відновити їх, а також компенсувати збитки, заподіяні їх порушенням.

Провідним способом вирішення спорів був і залишається судовий розгляд. Вже не має сумніву, що судочинство є єдиною юрисдикційною формою захисту прав, свобод та інтересів особи, яка гарантується нормами Конституцією України. Однак, як передбачено ст. 5 Конституції України «кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань» [3].

Між тим, аналіз судової практики дає можливість зрозуміти, що передбачених чинним законодавством способів захисту не вистачає для повного та всебічного захисту прав суб'єктів господарювання. Відсутність прямого законодавчого закріплення всіх необхідних та можливих способів захисту прав суб'єктів господарювання є наслідком того, що законодавство не встигає за відносинами, які швидко розвиваються.

Література

1. Господарський кодекс України прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 року. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 462.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003, №№ 40-44, ст.356

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст.141

Діденко К. Є.
студентка 3-го курсу юридичного факультету,
Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Роженко О.В.
к.е.н., доцентка кафедри цивільного та господарського права
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У НАФТОГАЗОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Нафтогазова промисловість є енергетичною основою для стабільного економічного і соціального розвитку держави. З часу свого заснування НАК «Нафтогаз України» займає провідне місце в паливно – енергетичному комплексі України. Компанія здійснює повний цикл операцій з розвідки та розробки родовищ, експлуатаційне і розвідувальне буріння, транспортування та зберігання нафти і природного газу, постачає природний і зріджений газ, а також продукти переробці вуглеводнів вітчизняним споживачам [6, с.1].

Нафтогазовий комплекс у національному господарстві України займає досить виняткові позиції, що зумовлюється низкою факторів: значною часткою в бюджетному формуванні, потужною інфраструктурою транспортування природного газу в європейські країни, великою потребою в енергоносіях через високу концентрацію енергоємних виробництв та залежністю від зарубіжних постачальників природних вуглеводнів, оскільки власними ресурсами країна забезпечена недостатньо.

Згідно із Законом України «Про нафту і газ» нафтогазова галузь – це галузь економіки України, яка разом з іншими галузями забезпечує пошук, розвідку та розробку родовищ нафти й газу, транспортування, переробку, зберігання й реалізацію нафти, газу та продуктів їх переробки [4, с.1].

Державне регулювання діяльності в нафтогазовій галузі передбачає захист прав усіх суб'єктів відносин, що виникають у зв'язку з геологічним вивченням нафтогазоносності надр, розробкою родовищ нафти і газу, переробкою нафти і газу, зберіганням, транспортуванням та реалізацією нафти, газу та продуктів їх переробки, споживачів нафти і газу та працівників галузі.

Закон України «Про нафту і газ» визначає основні правові, економічні та організаційні засади діяльності нафтогазової галузі України та регулює відносини, пов'язані з особливостями користування нафтогазоносними надрами, видобутком, транспортуванням, зберіганням та використанням нафти, газу та продуктів їх переробки з метою забезпечення енергетичної безпеки України, розвитку конкурентних відносин у нафтогазовій галузі, захисту прав усіх суб'єктів відносин, що виникають у зв'язку з геологічним вивченням нафтогазоносності надр, розробкою родовищ нафти і газу, переробкою нафти і

газу, зберіганням, транспортуванням та реалізацією нафти, газу та продуктів їх переробки, споживачів нафти і газу та працівників галузі [4, с.1].

Верховна Рада України визначає основні напрями державної політики у нафтогазовій галузі та здійснює законодавче регулювання відносин у ній. Кабінет Міністрів України та інші уповноважені на це органи виконавчої влади в межах повноважень, визначених законом, реалізують державну політику в нафтогазовій галузі та здійснюють управління нею.

Державне регулювання діяльності в нафтогазовій галузі здійснюється шляхом встановлення загальних правил здійснення цієї діяльності суб'єктами підприємницької діяльності, надання ліцензій на здійснення окремих видів діяльності, спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами та формування тарифної політики та іншими засобами, що визначаються законами.

Згідно статті 8 Закону України «Про нафту і газ» суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють видобуток нафти і газу, транспортування нафти трубопроводами, транспортування і розподіл природного газу і визнані в установленому законодавством порядку монополістами на ринках нафти і газу, не можуть припиняти свою діяльність або зменшувати її обсяг з метою створення дефіциту нафти чи газу, якщо необхідність такого обмеження не встановлена чинним законодавством [4, с.8].

У разі виникнення спорів між сторонами угоди про транзит не допускається припинення або скорочення транзиту нафти, газу та продуктів їх переробки підприємством трубопровідного транспорту до вирішення спору в суді, якщо інше не передбачено відповідною угодою.

Адміністративно – правове регулювання в нафтогазовій галузі здійснюється шляхом встановлення загальних правил здійснення цієї діяльності суб’єктами господарської діяльності, надання ліцензій на здійснення окремих видів діяльності, спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами, формування тарифної політики та іншими засобами, що визначаються законами.

Дозвільно – ліцензійну діяльність у нафтогазовому комплексі регулює спеціальне законодавство, яке виконує такі функції: встановлює загальні засади й правила користування нафтогазоносними надрами, постачання нафти та газу, а також підзаконні нормативно – правові акти, які становлять їх організаційно – правовий складник; визначає компетенцію виконавчих органів; конкретизує порядок і процедуру дозвільно – ліцензійної діяльності, порядок використання окремих видів надрокористування; встановлює правовий режим об’єктів дозвільно – ліцензійної діяльності, стандарти, критерії, методики користування мінеральними ресурсами та їх постачання [2, с. 12].

Таким чином, законодавство визначає особливості дозвільної діяльності в нафтогазовому комплексі, які зумовлюються виданням дозволів саме на

користування надрами та імперативним визначенням їх строків, видів діяльності, території, умов, пов'язаних зі специфікою нафтогазового комплексу.

Види дозвільної діяльності в нафтогазовому комплексі класифіковано за такими критеріями: 1) умови й порядок їх надання; 2) вид користування нафтогазоносними надрами; 3) вид діяльності на дозвільній території; 4) обсяг прав, які отримують суб'єкти дозвільної діяльності; 5) строки дії спеціального дозволу.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Національна акціонерна компанія» Нафтогаз України» є провідним підприємством паливно – енергетичного комплексу, однією з найбільших компаній України.

Компанія «Нафтогаз України» є вертикально інтегрованою нафтогазовою компанією, яка здійснює повний цикл операцій з розвідки та розробки родовищ, експлуатаційного і розвідувального буріння, транспортування та зберігання нафти і газу, постачання природного і скрапленого газу споживачам. Понад 90% нафти і газу в Україні видобувається підприємствами Компанії [6, с.1].

Головним завданням для НАК «Нафтогаз України» є захист національних інтересів і повернення до позитивних фінансових і операційних результатів, а саме – збільшення власного видобутку газу в Україні. Про це заявив голова правління Нафтогазу Юрій Вітренко під час своєї першої прес – конференції в новому статусі [6, с.1].

Сьогодні в Україні приділяється особлива увага зміцненню енергетичної незалежності за рахунок розвитку власного газо – і нафтовидобувного сектора, реалізації програми диверсифікації джерел і шляхів поставок енергоресурсів, модернізації промислової інфраструктури. Крім того, розпочато організаційні реформи в нафтогазовій галузі.

Компанія «Нафтогаз України» працює над перспективами збільшення видобутку нафти і газу на суші, зокрема, в Дніпровсько – Донецькій западині. Останні роки постійно нарощуються обсяги геологорозвідувального та експлуатаційного буріння, щорічно відкривається кілька родовищ [5, с.1].

Газотранспортна система України з її величезним технічним потенціалом, розвиненою інфраструктурою і кваліфікованими фахівцями залишається ефективним і економічно вигідним маршрутом поставок природного газу зі Сходу на Захід.

Література

1. Господарський кодекс України. Поточна редакція від 15.05.2021. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436 – 15#Text

2. Даценко О.М. Адміністративно – правове регулювання нафтогазового комплексу України: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Класичний приватний ун – т. Запоріжжя, 2016. 23 с.

3. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222 – VIII із змін., внес. згідно із законами України: станом на 15.10.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222 – 19
4. Про нафту і газ: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2665 – III. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 50. Ст. 262. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/T012665?an=311&ed=2001_07_12
5. Нефтегазовый комплекс Украины: на пути к энергетической независимости. URL: http://oilgas – expo.com
6. Офіційний сайт Нафтогаз. URL: https://www.naftogaz.com/www/3/nakwebru.nsf/0/74B2346ABA0CBC69C22570D80031A365?OpenDocument

Єремєєв А.В.
аспірант
Донецького юридичного інституту МВС України

МАЙНОВА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ ОФШОРНИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Розвиток світової економіки на ринкових засадах, суттєве збільшення питомої ваги зовнішньоекономічних операцій суб'єктів господарювання, посилення явищ економічної глобалізації обумовлюють низку особливостей сучасної системи господарювання. Зокрема характерним є значне поширення офшорних компаній – суб'єктів господарювання, що створюються на території світових офшорних зон для здійснення господарської діяльності поза межами території місця реєстрації компанії. Офшорні компанії як суб'єкти господарювання характеризуються низкою особливих ознак, що у своїй сукупності створюють таким суб'єктам специфічний господарсько-правовий статус. Специфіка господарсько-правового статусу офшорних компаній впливає на всі аспекти їхнього функціонування. Серед іншого значний науковий інтерес становлять особливості правового режиму майна офшорних суб'єктів господарювання.

Господарська діяльність офшорних компаній як і будь-яких інших суб'єктів господарювання ґрунтується на певній матеріальній основі, що є майновою базою здійснюваної господарської діяльності. Відповідно до частини 1 статті 133 Господарського кодексу України [1] основу правового режиму майна суб'єктів господарювання, на якій базується їх господарська діяльність, становлять право власності та інші речові права - право господарського відання, право оперативного управління. Господарська діяльність може здійснюватися також на основі інших речових прав (права володіння, права користування тощо), передбачених Цивільним кодексом України. Згідно із

частиною 2 статті 133 Господарського кодексу України майно суб'єктів господарювання може бути закріплено на іншому праві відповідно до умов договору з власником майна. На доктринальному рівні зроблено висновок, що матеріальну основу для здійснення господарської діяльності складає цілісний майновий комплекс, який включає речі (як об’єкт цивільних прав), майнові права, а також немайнові права, пов’язані з майновими [2, с. 186]. Однак, чинне законодавство не передбачає обов’язкової наявності цілісного майнового комплексу в кожного суб’єкта господарювання [2, с. 186]. За статтею 139 Господарського кодексу України майном визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів. Залежно від економічної форми, якої набуває майно у процесі здійснення господарської діяльності, майнові цінності належать до основних фондів, оборотних засобів, коштів, товарів. Усе майно у сфері господарювання пропонується поділяти на дві категорії: майно господарського призначення та майно соціального призначення [3, с.199]. Майно господарського призначення - сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб’єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб’єктів [3, с.199]. Майно соціального призначення у сфері господарювання – це майно суб’єктів господарювання, що використовується ними для задоволення соціальних потреб членів трудового колективу, членів їхніх сімей та інших осіб і відображається в їх балансі або враховується в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб’єктів [3, с.200].

Здійснення володіння і управління майном прийнято відносити до форм використання офшорних компаній. У цьому зв’язку офшори також розглядаються як зручний інструмент для володіння власністю. Правочини спрямовані на відчуження майна належного офшорним компаніям здійснюються шляхом купівлі-продажу акцій офшорних компаній, а не самого майна, що, як правило, дозволяє не сплачувати податок на майно та значно спрощує процес зміни власника. Тобто відчуження майна здійснюється шляхом передачі корпоративних прав на офшорну компанію, а не через зміну правового титулу майна чи речового права на нього. Відповідно і відчуження проводиться за офшорним законодавством, зазвичай є зручним та не є обтяженим суттєвим оподаткуванням. Однак, те що власником майна виступає офшорний суб’єкт господарювання зовсім не означає повну відсутність будь-яких платежів щодо майна (особливо нерухомого). В країні, де фактично майно перебуває необхідно сплачувати податок на майно (особливо якщо майно нерухоме), комунальні платежі тощо. В офшорній юрисдикції на території і за

законодавством якої зареєстровано офшорну компанію також, зазвичай, необхідно вносити щорічний платіж за підтримання компанії активною.

У багатьох офшорних юрисдикціях існує можливість конфіденційного володіння і управління майном через інститут трасту. Незважаючи на особливу правову природу самого трасту, відмінну від правової природи юридичних осіб, офшорні господарсько-правові трасти все ж можуть бути віднесені до офшорних компаній (за умови розуміння терміна «компанія» у широкому сенсі) [4, с.222]. Активи трасту мають особливий статус. З моменту створення вони більше не є власністю засновника, відповідно, на них не можуть звертатися стягнення пов'язані з боргами засновника. Активи довірчого власника відокремлені від активів трасту і на них не можуть звертатися стягнення пов'язані з боргами довірчого власника. Бенефіціари теж не являються власниками активів трасту, але мають право отримувати доходи від них [5].

Вважається, що до вигод володіння майном офшорною компанією належать [6]:

1) приховання реального власника майна (так, в країні знаходження майна буде відома інформація про номінальних акціонерів офшорної компанії, але інформація про її реального бенефіціара зазвичай не надається);

2) спрощення продажу майна (замість продажу об'єкта майна, що може потягти за собою сплату значних податків здійснюється зміна реального власника офшорної компанії, що не становить особливих складнощів та не тягне суттєвого податкового навантаження);

3) безпека (оскільки організаційна структура офшорної компанії знаходиться за межами місця фактичного знаходження майна, в офшорній зоні, яка повинна відповідати умовам політичної та економічної стабільності, то можливості посягань, на кшталт рейдерських захоплень суттєво зменшуються);

4) зменшення бази оподаткування (офшорні зони характеризуються мінімальним оподаткуванням в самій офшорній зоні для суб'єктів які не здійснюють в офшорній зоні господарської діяльності та не одержують там прибутків; наявність між конкретною офшорною зоною та оншорною країною угоди про уникнення подвійного оподаткування також дозволяє суб'єктам господарювання сплачувати податки за ставками офшорної зони).

Фактично володіння майном в інтересах кінцевого бенефіціара та забезпечення зручного відчуження майна може виступати особливою функцією офшорної компанії.

Вважається, що для володіння майном є цілком прийнятними класичні офшори, такі як Невіс, Панама, Беліз, Сейшельські Острови тощо [7].

Для володіння морським суднами офшорні компанії також можуть реєструватися у таких юрисдикціях як Мальта, Беліз, острів Мен, острів Мадейра, Маршалові острови тощо [8].

Майно офшорних компаній може відрізнятися як за особливостями його використання, так і за місцем свого знаходження. Як відомо, основною ознакою офшорної компанії є нездійснення господарської діяльності в межах офшорної юрисдикції місця реєстрації [9, с. 67]. Відповідно майно і майно, яке використовується в господарській діяльності офшорної компанії знаходиться поза межами місця її реєстрації, в тих країнах де господарська діяльність провадиться фактично. Оскільки офшорні компанії, як правило, не можуть здійснювати господарську діяльність в місці реєстрації, то і можливості володіння в країні реєстрації певним майном у офшорних компаній обмежені.

Тим не менш, в наслідок тенденцій до поступової деофшорізації світової економіки офшорними юрисдикціями посилюється вимога економічної присутності (substance) компанії на відповідній території. До ключових вимог економічної присутності відносять: 1) наявність реального місцевого офісу та договору оренди; 2) наявність у штаті місцевого директора або менеджера; 3) наявність сайту та місцевого телефону [10]. У цілому кожною офшорною юрисдикцією визначаються власні вимоги до економічної присутності. З метою відповідності встановленим вимогам економічної присутності офшорні компанії набувають окреме майно і в межах офшорної території, але в більшості випадків, не у власність, а на правах користування.

Таким чином офшорні суб'єкти господарювання функціонують на основі певної майнової бази. Офшорні компанії володіють майном необхідним для здійснення господарської діяльності за межами території офшорної юрисдикції, а також можуть набувати права на окреме майно розташоване в межах території відповідної офшорної зони для виконання вимог економічної присутності у місці реєстрації компанії. Офшорні компанії можуть виступати способом володіння та розпорядження майном. Розпорядження майном офшорної компанії, розташованим за межами офшорної юрисдикції здійснюється шляхом передачі корпоративних прав на офшорну компанію. Такий спосіб відчуження дозволяє уникнути необхідності підпорядкування відчуження майна законодавству країни його фактичного знаходження та провести процедуру передачі майна у відповідності до законодавства офшорної країни місця реєстрації компанії.

Література

1. Господарський кодекс України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/ 436-15/print (дата звернення 23.05.2021).

2. Господарське право: підручник/ За ред. О.П. Подцерковного. Одеса: Фенікс, 2018. 612 с.

3. Щербина В.С. Поняття та склад майна господарського призначення. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 194-200.

4. Єремєєв А. Господарсько-правовий офшорний траст: загальна характеристика та особливості. *Юридичний Вісник*. 2021. № 1. С. 217-224.
5. Панчук Р. Нетривіальні підходи до захисту активів: офшорний траст та фонд. *Юридична газета*. 2013. № 14. С. 40–41.
6. Оформление недвижимости на офшор. URL: https://offshore.su/blog/ offshore_registration/real-estate-offshore.html (дата звернення 23.05.2021).
7. Как использовать оффшор для работы с недвижимостью? URL: https:// internationalwealth.info/offshore-for-newbies/how-to-use-offshore-for-work-with-real-estate/ (дата звернення 23.05.2021).
8. Оффшоры для владельцев яхт и самолетов. URL: https://www.nexus.ua/yakhty-i-samolety-solutions (дата звернення 23.05.2021).
9. Єремєєв А.В. Пільговий господарсько-правовий статус в обмін на нездійснення господарської діяльності в місці реєстрації - визначальна ознака офшорної компанії. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 1 (70). С. 64-71.
10. Макаренко В. Экономическое присутствие (substance) нерезидентных компаний – must have новой реальности. URL: https://msfz.ligazakon.ua/ magazine_article/FZ001979 (дата звернення 23.05.2021).

Зімін М. В.
суддя Жовтневого районного суду
міста Кривого Рогу Дніпропетровської області,
аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ НА ВИРОБНИЦТВІ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СУДДІ

Правовідносини з соціального забезпечення, як і інші правові відносини структурно складаються з таких елементів: суб'єкти правовідносин, об'єкт і зміст правовідносин. Одним із суб'єктів правовідносин з соціального забезпечення є громадянин чи сім'я, наділені відповідними правами на той чи інший вид соціального забезпечення і через те він названий правомочним суб'єктом. Громадянам, зазвичай, надаються ті види соціального забезпечення, у формуванні джерел фінансування яких вони беруть участь шляхом сплати внесків до відповідних фондів через систему як загальнообов'язкового так і добровільного державного соціального страхування [1, с. 66].

Страхування від нещасного випадку є самостійним видом загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою

якого здійснюється соціальний захист, охорона життя та здоров'я громадян у процесі їх трудової діяльності [2, с. 248].

Суб'єктами страхування від нещасного випадку є застраховані громадяни, а в окремих випадках — члени їх сімей та інші особи, страхувальники та страховик [3, с. 282].

Положеннями статті 141 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [4] визначено, що обов'язкове державне страхування життя і здоров'я суддів здійснюється за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Натомість на сьогодні для обрання на посаду судді до суду першої інстанції кандидат на таку посаду повинен пройти спеціальну підготовку в Національній школі суддів України, що знайшло своє відображення у статті 77 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [4].

Порядок проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді [5] передбачає, що спеціальна підготовка проводиться протягом дванадцяти місяців, якщо інший строк не визначений рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (для кандидатів на посаду судді, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, протягом трьох місяців) за рахунок коштів Державного бюджету України. На період проходження спеціальної підготовки за кандидатом на посаду судді (далі – кандидат, слухач) зберігається основне місце роботи, виплачується стипендія в розмірі посадового окладу помічника судді місцевого суду. Строк проходження спеціальної підготовки в Національній школі суддів України зараховується до стажу професійної діяльності у сфері права.

Кандидати на посаду судді, яких направлено Вищою кваліфікаційною комісією суддів України для проходження спеціальної підготовки в Національній школі суддів України, зараховуються наказом Національної школи суддів України. Кандидати на посаду судді впродовж спеціальної підготовки мають статус слухачів.

Водночас слід звернути увагу на те, що за положеннями ст. 61 Закону України «Про вищу освіту» [6], слухач - особа, яка навчається на підготовчому відділенні вищого навчального закладу, або особа, яка отримує додаткові чи окремі освітні послуги, у тому числі за програмами післядипломної освіти.

Не можна не погодитись з А.О. Малихіною, яка зазначає, що Національна школа суддів України не є навчальним закладом Міністерства освіти, на неї не поширюється законодавство про вищу освіту. Це цілком відповідає міжнародній практиці. Як зазначає Венеціанська комісія, проведення спеціальної підготовки вищим навчальним закладом, який би перебував в підпорядкуванні Міністерства освіти, могло б призвести до «обмеженості» та «незбалансованої практики» такого навчання. Також висновки Венеціанської

комісії містять рекомендацію стосовно того, що заклад, який провадитиме спеціальну підготовку, має бути частиною судової гілки влади [7].

З наведеного вбачається, що слухач, який проходить спеціальну підготовку у Національній школі суддів України не вважається студентом. Також за таким слухачем на період проходження спеціальної підготовки роботодавцем тільки зберігається основне місце роботи без нарахування заробітної плати, а відтак на цей період у роботодавця відсутній обов'язок сплачувати за такого працівника єдиний внесок на соціальне страхування.

Так, станом на 01.01.2019 за рахунок коштів державного бюджету за КЕКВ 2720 здійснено виплату стипендії 656 кандидатам на посаду судді за період проходження спецпідготовки на загальну суму 18 812,1 тис. грн, на 01.07.2019 – 371 особі на загальну суму 14 717,0 тис. гривень [8].

Вказані статистичні показники свідчать про те, що станом на 01.07.2019р. у Національній школі суддів України 1027 кандидатів на посаду судді пройшли навчання за рахунок коштів державного бюджету України та не були застраховані у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві. Слід враховувати, що слухачі під час спеціальної підготовки отримують дохід за рахунок коштів державного бюджету, здобувають стаж професійної діяльності у сфері права, дотримуються правил внутрішнього розпорядку Національної школи суддів України, судів та інших установ, організацій і закладів (баз стажування), а також дотримуються правил техніки безпеки та охорони праці.

Зазначені правовідносини кандидата з Національною школою суддів України не можна вважати освітнім процесом, про що нами зазначалось вище. В той же час з огляду на мету спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді такі правовідносини не можна визнати освітнім процесом, у якому беруть участь учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатору, аспіранти, докторанти.

Також, слухачів Національної школи суддів України не можна вважати самозайнятими особами, оскільки у період навчання вони не здійснюють підприємницьку діяльність або не провадять незалежну професійну діяльність.

Наведене нами дослідження надає змогу вважати слухачів Національної школи суддів України окремою категорію осіб, які підлягають на період спеціальної підготовки самостійному страхуванню за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, зокрема, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

Література

1. Бойко М.Д. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб.: Київ: «Олан», 2004. 312 с.

2. Мальований М.І., Бечко П.К., Бечко В.П. Соціальне страхування: Навчальний підручник. Умань: Видавець «Сочінський», 2011. 476 с.

3. Вишновецька С.В., Новосельська І.В. Право соціального забезпечення України: навч.-метод. посіб. для студ. юрид. спец. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 320 с.

4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/ed20201210#Text (дата звернення 12.05.2021).

5. Порядок проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді. *Вища кваліфікаційної комісії суддів України.* URL: http://nsj.gov.ua/files/1532499392poryadok_prohodjennya.pdf (дата звернення 12.05.2021).

6. Про вищу освіту : Закон України від 1 липн. 2014 р. № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text.

7. Малихіна А.О. Проблеми процедури добору кандидатів на посаду судді вперше. *Вісник Вищої ради юстиції.* 2013. № 1 (13). С. 173-185.

8. Звіт про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів на забезпечення діяльності Національної школи суддів України. 2019 рік. *Рахункова палата*. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/23-2_2019/Zvit_23-2_2019.pdf (дата звернення 12.05.2021).

Зуб О. О.
студентка 2-го курсу Криворізького факультету
Національного університету "Одеська юридична академія"

ПРАВОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

З метою задоволення будь-яких власних побутових потреб кожен з нас майже щодня дня вступає у відносини з різного роду підприємствами, установами, організаціями. Це може стосуватися придбання продуктових і побутових товарів в магазинах роздрібненої торгівлі, послуг побутового обслуговування та задоволення будь-яких інших потреб. При цьому багато хто може пригадати негативні випадки, обумовлені наявністю недоліків у придбаних товарах, неможливістю їх використання протягом гарантійного терміну, незадовільною якістю виконаних робіт тощо.

У більшості подібних випадків, зважаючи на обмаль часу або низьку вартість товару чи послуги, а також необізнаність громадян щодо можливих шляхів врегулювання таких питань, вони просто не вживають ніяких заходів для захисту свої прав у відповідній ситуації. Водночас, правова обізнаність при виборі товару (послуги) дозволить уникнути непорозумінь або врегулювати їх в рамках, передбачених чинним законодавством.

Основним документом, який регулює відносини між споживачами товарів (робіт, послуг) і виробниками, виконавцями, продавцями в умовах різних форм

власності, а також встановлює права споживачів та визначає механізм реалізації державного захисту їх прав є Закон України „Про захист прав споживачів" [1].

Відповідно до Закону споживачем є громадянин, який придбаває, замовляє або має намір придбати чи замовити товари (роботи, послуги) для власних побутових потреб. Споживач — фізична особа, яка купує, замовляє, використовує, або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю, або виконанням обов'язків найманого працівника [2].

Споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на:

1) захист своїх прав державою;

2) належну якість продукції та обслуговування;

3) безпеку продукції;

4) необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця);

5) відшкодування шкоди (збитків), завданих дефектною чи фальсифікованою продукцією або продукцією неналежної якості, а також майнової та моральної (немайнової) шкоди, заподіяної небезпечною для життя і здоров'я людей продукцією у випадках, передбачених законодавством;

6) звернення до суду та інших уповноважених органів державної влади за захистом порушених прав;

7) об'єднання в громадські організації споживачів (об'єднання споживачів).

Споживачі також мають інші права, встановлені законодавством про захист прав споживачів. Споживачі зобов'язані:

1) перед початком експлуатації товару уважно ознайомитися з правилами експлуатації, викладеними в наданій виробником (продавцем, виконавцем) документації на товар;

2) в разі необхідності роз'яснення умов та правил використання товару - до початку використання товару звернутися за роз'ясненнями до продавця (виробника, виконавця) або до іншої вказаної в експлуатаційній документації особи, що виконує їх функції;

3) користуватися товаром згідно з його цільовим призначенням та дотримуватися умов (вимог, норм, правил), встановлених виробником товару (виконавцем) в експлуатаційній документації;

4) з метою запобігання негативним для споживача наслідкам використання товару - застосовувати передбачені виробником в товарі засоби безпеки з дотриманням передбачених експлуатаційною документацією спеціальних правил, а в разі відсутності таких правил в документації -

дотримуватися звичайних розумних заходів безпеки, встановлених для товарів такого роду.

Споживач при виявленні недоліків чи фальсифікації товару протягом гарантійного терміну в порядку та строки, встановлені законодавством, і на підставі обов'язкових для сторін правил чи договору, має право за своїм вибором вимагати від продавця або виробника:

1. безоплатного усунення недоліків товару або відшкодування витрат на їх виправлення споживачем чи третьою особою;

2. заміни на товар аналогічної марки (моделі, артикулу, модифікації) належної якості;

3. відповідного зменшення його купівельної ціни;

4. заміни на такий же товар іншої марки (моделі, артикулу, модифікації) з відповідним перерахуванням купівельної ціни;

5. розірвання договору та відшкодування збитків, яких він зазнав.

Стосовно непродовольчих товарів, що були у використанні та реалізовані через роздрібні комісійні торговельні підприємства, вимоги споживача, задовольняються за згодою продавця. Задовольняються вимоги споживача щодо товарів, термін гарантії на які не закінчився [3].

Споживач має право пред'явити виробнику вимогу про безоплатне усунення недоліків товару після закінчення гарантійного терміну. Ця вимога може бути пред'явлена протягом установленого терміну служби, а якщо такий не встановлено — протягом 10 років, якщо в товарі були виявлені істотні недоліки, допущені з вини виробника.

Відповідно до норм цивільного законодавства встановлюються способи захисту цивільних прав та інтересів можуть бути: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Щодо захисту прав споживачів, крім загальних способів, додатково це регулюється ЗУ "Про захист прав споживачів". Цей Закон регулює відносини між споживачами товарів (крім харчових продуктів, якщо інше прямо не встановлено цим Законом), робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг. Законодавство про захист прав споживачів складається з цього Закону, Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України та інших нормативно-правових актів, що містять положення про захист прав споживачів. Особливості захисту прав споживачів фінансових послуг визначаються відповідними законами.

Отже, захист прав споживачів — гарантований законом контроль за якістю і безпечністю продукції та всіх видів послуг і робіт з боку держави та громадсько-суспільний рух на його підтримку. Захист прав споживачів — складова частина захисту прав людини [4].

Але навіть знаючи всі свої права споживач кожен день залишається незахищеним від недоброякісної продукції, робіт чи послуг.

Література

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 1996. № 30. с. 141. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%

2. Іваненко, Л. М. Захист прав споживачів: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 494 с.

3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991р. №1023-XII. Дата оновлення: 16.10.2020. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12.

4.Цивільний кодекс України: Закон України від 17.06.2020р. № 720-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст.356.

Іванець І. О.
студентка 2-го курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Двірська О. В.
асистент кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕЛЕКТРОННИЙ ПРАВОЧИН

Початок XXI століття дійсно можна назвати ерою технологій, оскільки з кожним роком інформаційно-телекомунікаційні системи охоплюють все більшість сфер людської життєдіяльності та стають доступними для широкого кола осіб, що безумовно позитивно впливає на людське життя, адже в будь-який час за допомогою даних системних дій у сфері права, можна швидко набувати, змінювати, а також припиняти цивільні права та обов’язки.

Не так давно, у цивільне законодавство було запроваджено електронний правочин, що за допомогою системних дій суб’єкти можуть легко вступати у цивільні правовідносини. Тому питання стосовно електронного правочину стало об’єктом для дослідження чималої кількості науковців, таких як: Блажівська Н., Волинець Т., Трикур М., Уколова В., Харчук В., та інші.

Проаналізувавши юридичну літературу, можна стверджувати, що у цивілістичній науці відсутнє єдине бачення щодо електронного правочину. До прикладу, Н. Блажівська пропонує під електронним правочином розуміти «правочин, вчинений за допомогою електронних засобів комунікації, суть якого полягає в обміні сторонами за допомогою цього засобу електронними волевиявленнями» [1, с.68]. Натомість В. Харчук зазначає, що «під електронним правочином слід розуміти дію однієї або двох і більше осіб, спрямовану на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, що передбачає вільне і таке, що відповідає внутрішній волі учасника волевиявлення, здійснюване за допомогою електронних засобів комунікації» [2, с.62]. М.Трикур пропонує під електронним правочином розуміти угоду між фізичними та юридичними особами, які контактують між собою за допомогою технічних засобів (через цифрові комунікаційні мережі) з метою здійснення трансакцій стосовно нематеріальних благ або створення електронним способом підстав для надання матеріальних благ. Таким чином можна визначити електронний правочин як дію однієї, двох або більше осіб, спрямовану на виникнення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків, волевиявлення до вчинення якої особа здійснює за допомогою технічних засобів комунікації [3, с. 178].

На законодавчому рівні поняття електронного правочину закріплено в п. 7 ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію», електронний правочин - дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов’язків, здійснена з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем [4, ст.3].

Також вбачається за необхідне розкрити поняття телекомунікаційної системи. Відповідно до Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», телекомунікаційна система – це сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обміну інформацією шляхом передавання, випромінювання або приймання її у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб [5].

Даний закон містить вимоги та механізми дистанційного укладення й виконання правочинів із застосуванням електронних інформаційно-комунікаційних засобів і технологій.

Т. Волинець досліджуючи поняття електронних правочинів, стверджує, що закріплення на законодавчому рівні вимог щодо електронних правочинів дасть можливість гарантувати законність, прозорість та достовірність таких операцій та, у свою чергу, прискорить інтеграційні процеси у світовий інформаційний простір [6, с. 152].

Для того аби вважати чи дійсно укладений правочин в мережі Інтернет є чинним, потрібно дотримуватися вимог що встановлені статтею 203 Цивільного Кодексу України, а саме:

- особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності;

- волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі;

- правочин має вчинятися у формі, встановленій законом;

- правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним [7, ст.203].

Безумовно, можна стверджувати, що електронний правочин є похідним видом від традиційного правочину, тлумачення якого надається у ст. 202 Цивільного кодексу України, відповідно до якого правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [7, ст.202]. Відповідно, такі правочини мають співвідноситись за характерними ознаками, до яких можна віднести такі:

– правочини – це вольові дії, метою яких є досягнення певного юридичного результату, на відміну від подій, виникнення та наслідки яких мають об'єктивний характер;

– правочини – це завжди саме правомірні дії суб'єктів цивільних правовідносин, що призводять до виникнення, зміни чи припинення конкретних цивільних відносин;

– правочини доступні для укладання не тільки між фізичними особами, але і з юридичними.

Зокрема, можна вважати, що електронні правочини – це вольові дії суб'єктів цивільних відносин щодо виникнення, зміни чи припинення прав та обов'язків у цивільному праві. Однак цим правочинам притаманна така особливість, як існування в «цифровій площині», яка передбачає їхнє існування за допомогою електронних засобів зв'язку.

Як зазначає В.Уколова: «Кажучи про електронний характер правочину, характерною вказівкою тут буде наявність певного електронного засобу комунікації, за допомогою якого можна зафіксувати волевиявлення тієї чи іншої сторони цивільних відносин. Як відомо, до засобів електронного зв'язку можна віднести електронну пошту, банкомат, інтернетсайти тощо» [8, с. 206].

Таким чином, на нашу думку під електронним правочином слід розуміти дію однієї або двох і більше осіб, спрямовану на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, що передбачає вільне і таке, що відповідає внутрішній волі учасника волевиявлення, здійснюване за допомогою електронних засобів комунікації. Дане визначення найповніше розкриває вище згадане поняття, на основі чинного законодавства, відобразивши правові позиції стосовно використання, укладання та виконання електронного правочину.

Підсумовуючи вище викладене, можемо запевняти, що на сучасному етапі розвитку ринкової економіки електронні правочини займають вагоме місце, через те, що їх можна створювати у зручній формі не витрачаючи багато

часу та ресурсів, що надзвичайно зручно на сьогоднішній день, тому з подальшим розвитком технологій електронні правочини будуть більш затребуваними у нашому суспільстві.

Література

1. Блажівська Н. Електронний правочин. *Юридичний журнал, 2007*. Вип. *№ 1*. С. 63-70.

2. Харчук В. Електронний правочин. *Юридичний журнал,* 2009. Вип. 3. С. 62-63.

3. Трикур М. Ю. Електронний правочин: поняття та його місце серед інших форм правочинів. *Закарпатські правові читання*, 2010. Т. 2. С. 178 – 180

4. Про електронну комерцію: Закон України від 3 вересня 2015 року № 675-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2015. № 45. С. 410.

5. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1994. № 31. С. 286.

6. Волинець Т. В. Правове регулювання вчинення електронних правочинів. *Європейські перспективи*, 2016. Вип. 1. С. 152-156.

7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003. №№ 40-44. С. 356.

8. Уколова В. О. Особливості вчинення електронних правочинів. *Порівняльно-аналітичне право*, 2020. Вип. 1. С. 205-207.

Кадала В.В.
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільного та господарського права
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ГОСПОДАРСЬКІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЯК БАЗОВИЙ СЕГМЕНТ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ КРАЇНИ

Сучасний підприємницький сектор країни потерпає від проблем котрі мають характер зовнішнього та внутрішнього впливу. На думку представників підприємницького сектору країни найбільш болючими та вразливими є проблеми, що пов’язані з законодавчими регуляторами, котрі не залишать можливості підприємницькій ініціативі , а як наслідок виникають не лише чинники, що уповільнюють розвиток, а й чинники котрі в окремих випадках призводять до збитків.

Вивчення діяльності представників підприємницького сектору надало змогу дійти висновку, що доволі помітну роль відіграють господарські правовідносини. Вочевидь таке явище пов’язано з тим, що проведення підприємницької діяльності тісно пов’язане з різного роду господарськими

процесами, котрі повинні мати законодавчу платформу. Як показують дослідження господарські правовідносини мають складний розгалужений характер. Таке явище пов'язане з тим, що види підприємницької діяльності операційна, інвестиційна та звичайна мають доволі розгалужений напрямок виробничих операцій, що провокує появу різних господарських правовідносин.

Доцільно звернути увагу на той факт, що обраний напрямок дослідження не є новим, та неодноразово ставав платформою наукових дискусій особливо з позиції покращення господарських правовідносин в діяльності різних суб'єктів господарювання. Безперечним є той факт, що у більшості випадків науковці зверталися до питань вузько направленого масштабу та охоплюванні окремий аспект діяльності підприємств. Разом з тим, з'являлися доволі змістовні пропозиції щодо поняття та виду господарських правовідносин. Значні наукові розробки щодо господарських правовідносин знайшли своє місце у працях таких науковців як В.М. Адам [1], О.П. Віхров [2], І.М. Кравець [3], В.С. Мілаш [4], Д.В. Задихайло [5] та інші. Монографічні дослідження зазначених науковців розкривають проблеми господарських правовідносин з врахуванням макроекономічного та мікроекономічного рівня, проте обмежено висвітлюють їх роль в підприємницькій діяльності.

У своїх монографічних дослідженнях В.М.Адам [1] звертає увагу на те, що господарські правовідносини пов'язані з такими питаннями діяльності підприємств як:

- виготовлення і реалізації продукції, товарів, робіт та послуг;
- виконання робіт або надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність;
- торговельної діяльності, що забезпечує обмін товарами та послугами;
- комерційного посередництва (агентських послуг);
- перевезення вантажів, котрі сприяють забезпеченню підприємницької діяльності інших підприємств;
- капітального будівництва з позиції оновлення основного капіталу, а саме пасивної частини основних фондів;
- інноваційної діяльності, яка сприяє оновленню та вдосконаленню різних представників основного капіталу;
- фінансової діяльності, що виступає основою виробничо – господарського та соціально – економічного розвитку підприємств;
- передачі для використання у підприємницькій діяльності виключних прав (франчайзингу);
- державного управління та контролю у сфері підприємницької діяльності (антимонопольні заходи, реєстрація та ліцензування, регулювання цін тощо).

У свою чергу, О.П. Віхров [2] пропонує при розгляді проблеми господарських правовідносин у підприємницькій діяльності звернутися до питання взаємозв'язку організаційних і майнових елементів**.** Науковець вважає, що поєднання у господарських правовідносинах організаційних і майнових

елементів та приватних і публічних інтересів призводить до виникнення чисельних методів правового регулювання таких відносин:

- метод приписів, що передбачає право прийняття юридично значущих рішень органом господарського управління (власником майна) щодо підпорядкованого йому суб'єкта (рішення власника про створення підприємства чи його реорганізацію, ліквідацію;

- метод автономних рішень дозволяє суб'єктам господарювання приймати самостійно (але в межах своєї компетенції) юридично значущі рішення й передбачає обов'язок усіх інших суб'єктів не перешкоджати прийняттю та виконанню цих рішень;

- метод координації забезпечує прийняття юридично значущих рішень за згодою сторін, кожна з яких не вправі нав'язувати свої умови іншій стороні; рішенню приймається шляхом компромісу (укладення господарського договору);

- метод рекомендацій передбачає видання компетентними органами пропозицій (рекомендацій), адресованих суб'єктам господарювання щодо певної (бажаної для суспільства, ефективної) поведінки (порядку дій) у сфері господарювання.

І.М. Кравець [3] підходить до вирішення даної проблеми з іншого боку. Науковець вважає, що існування взаємозв’язку між господарськими правовідносинами та підприємницькою діяльністю можливо простежити через сутнісний аспект категорії «господарські правовідносини». З одного це відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб’єктами господарювання, а також між цими суб’єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання. З іншої позиції господарські правовідносини представляють собою врегульовані нормами права (за допомогою методів господарського права) суспільні відносини, котрі виникають у сфері економіки (господарювання) щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності та/або організації/управління такою діяльністю, характеризуються особливим суб’єктним складом, а також поєднанням організаційних і майнових елементів. Саме такий факт, на думку вченого, доводить тісний взаємозвязок між представниками підприємницького сектору та виникненням господарських правовідносин.

Торкається обраного напрямку дослідження у своїх наукових розробках В.С.Мілаш [4]. На його погляд, з метою встановлення взаємозв’язку між господарськими правовідносинами та підприємницькою діяльністю необхідно звернутися до визначення категорій «господарського правовідношення» і «господарського відношення»:

по-перше, господарське відношення є економічним відношенням, що виникає в результаті прийняття його суб’єктами економічно значущих рішень, як правило, у їх приватних інтересах, а

господарське правовідношення – ідеологічним відношенням, що виникає в результаті настання передбачених правовою нормою фактів і втілює публічний інтерес;

по-друге, господарське правовідношення є проявою господарського відношення у правовій площині і є індивідуальною моделлю поведінки суб'єктів господарського відношення;

по-третє, господарське правовідношення посідає власне місце в системі соціальних регуляторів господарських відносин поряд із нормами права, від яких відрізняється саме своїм індивідуальним характером.

Ми поділяємо думку науковця стосовно того, що господарські правовідносини є врегульованими нормами права суспільні відносини, які виникають у сфері господарювання щодо організації та безпосереднього здійснення господарської діяльності, характеризуються особливим суб'єктним складом, поєднанням організаційних і майнових елементів, значним ступенем регулювання як з боку держави, так і суб'єктів цих відносин. Проте вважаємо, що зміст господарських правовідносин повинен враховувати не лише правовий аспект, а перш за все специфіку діяльності представника підприємницького сектору так, як процес оподаткування має певні відмінності, що викликає зміну взаємозв'язку між суб'єктами.

Як зазначає Д.В. Задихайло [5] господарські правовідносини постійно змінюють не лише свою змістовність, а й видову структуру в період зародження зв'язку з підприємницькими структурами та суб'єктами макроекономічного рівня. Науковець вважає , що ключовим тезисом даної позиції є наявні докорінні зміни, що відбуваються в економіці України, перехід до всесвітньо визнаної системи ринкових відносин в умовах європейської інтеграції, які в свою чергу вимагають впровадження змін не лише на рівні правового забезпечення державного регулювання господарської діяльності, а й на рівні формування господарських правовідносин різними суб'єктами.

Враховуючи зазначене доцільно зробити наступні висновки. По-перше, господарські правовідносини представляють собою відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання. По-друге існує тісний взаємозвязок між характером та видом підприємницької діяльності та змістовністю господарських правовідносин. По-третє, формування господарських правовідносин відбувається під впливом різних чинників впливу, котрі торкаються підприємців. По-четверте, підвищення якісного рівня господарських правовідносин залежить, від покращення умов проведення підприємницької діяльності на основі правового сегменту.

Література

1.Адам В.М. Проблеми правового регулювання договірних відносин суб'єктів господарювання: монографія. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2019. 247 с.

2. Віхров О.П. Організаційно-господарські правовідносини: монографія Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 512с.

3. Кравець І.М. Правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 240с.

4. Мілаш В.С. Перспективи модернізації договірних правовідносин у сфері господарювання: монографія. Харків: ХНУМГ, 2014. 227 с.

5. Задихайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави : монографія. Харків : Юрайт, 2012. 454 с.

Королюк М.В.
студент 4 курсу факультету № 2
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Роженко О. В.
к.е.н., доцент кафедри цивільного та господарського права
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

РИНОК ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Відповідно до статті 12 Закону України «Про страхування» перестрахування - страхування одним страховиком (цедентом, перестрахувальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований. Перестрахування у страховика (перестраховика) нерезидента здійснюється згідно з вимогами та в порядку, встановленими Кабінетом Міністрів України. Договори перестрахування підлягають реєстрації в порядку, затвердженому Уповноваженим органом [1].

Страхування є стратегічним видом економічної діяльності в умовах сучасної трансформації світової фінансової системи. Перестрахування за своєю суттю – це вторинне страхування раніше застрахованого ризику, його основна мета – забезпечити платоспроможність страховика. Наявність договору перестрахування – важливий показник для клієнта, так як в цьому випадку його інтереси виявляються захищені надійніше [3, с.100].

Варто згадати, що перестрахування забезпечує не тільки фінансову стійкість страхової компанії, а й сприяє захисту працівників компанії від

звільнення, акціонерів – від неотримання винагороди у вигляді дивідендів, а держави – від втрати податкових надходжень. Завдяки перестрахуванню можна створити так званий збалансований страховий портфель та підтримати ефективність діяльності страхової компанії. Виходячи з цього, перестрахування можна розглядати у двох аспектах: у вузькому розумінні – страхування одним страховиком іншого, та в ширшому – система економічних відносин, у процесі яких страховик, приймаючи на страхування ризики, визначену частину відповідальності за ними передає іншим страховикам резидентам або нерезидентам, які мають статус страховика або перестраховика, згідно із законодавством країни, в якій вони зареєстровані.

Страховик (цедент, перестрахувальник), який уклав з перестраховиком договір про перестрахування, залишається відповідальним перед страхувальником у повному обсязі згідно з договором страхування.

Згідно зі статтею 12 Закону України «Про страхування» у разі, якщо обсяги страхових платежів, що передаються в перестрахування нерезидентам, перевищують 50 відсотків їх загального розміру, отриманого з початку календарного року, перестрахувальник подає до Уповноваженого органу декларацію за звітний період за формою, встановленою Кабінетом Міністрів України [1].

Відповідно до пункту 10 розпорядження «Про внесення змін до Порядку реєстрації договорів перестрахування та надання страховиками (цедентами, перестрахувальниками) інформації про укладені договори перестрахування з страховиками (перестраховиками) нерезидентами та визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Нацкомфінпослуг від 15 вересня 2015 року № 2200» Інформація про договори перестрахування вноситься страховиком до відповідного реєстру договорів перестрахування в обсязі, встановленому для розкриття інформації про договори перестрахування у звітних даних страховика, відповідно до законодавства [2].

Також, згідно з пунктом 3 розпорядження «Про внесення змін до Порядку реєстрації договорів перестрахування та надання страховиками (цедентами, перестрахувальниками) інформації про укладені договори перестрахування з страховиками (перестраховиками) нерезидентами та визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Нацкомфінпослуг від 15 вересня 2015 року № 2200» договори перестрахування, що підлягають реєстрації, укладені з страховиками (перестраховиками)-нерезидентами, мають відповідати вимогам до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), передбаченим законодавств-вом про зовнішньоекономічну діяльність. При укладанні договорів перестрахування з страховиками (перестраховиками)-нерезидентами можуть бути використані відомі міжнародні звичаї, рекомендації, правила міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено Законом України „Про зовнішньоекономічну діяльність” або іншими законами [2].

У декларації страховик (перестрахувальник) зобов’язаний вказати інформацію про ризики та предмет договору страхування, які перестраховуються у нерезидентів, дані про нерезидентів - перестраховиків та про перестраховиків брокерів, іншу інформацію, визначену Кабінетом Міністрів України.

Сьогодні на українському ринку функціонують зазвичай універсальні перестрахові компанії, які здійснюють як страхування, так і перестрахування. Причиною цього є відсутність ліцензування перестрахової діяльності, і як наслідок, нема обов’язкової умови щодо створення професійних перестрахових компаній. Крім того, український ринок перестрахування дуже залежить від обсягу відповідальності за ризиками. У сучасних умовах внаслідок низького рівня капіталу та фінансових ресурсів вітчизняні перестраховики виступають в ролі посередників, які передають ризики в ретроцесію суб’єктам закордонних ринків перестрахування [3, с.102].

Прояв перестрахування у дії реалізується через ряд функцій. Найважливіша серед них - це функція вторинного перерозподілу ризику. Крім того перестрахування дозволяє страхувати дорогі та унікальні ризики (наприклад, космічні проекти), виступає формою торгівлі страхових послуг на міжнародному ринку, що дозволяє виділити активне і пасивне перестрахування.

Активне перестрахування пов'язане з проведенням перестрахових опера цій у межах вітчизняного страхового ринку, в тому числі розміщення іноземних ризиків серед вітчизняних страховиків. Пасивне перестрахування передбачає передачу ризиків іноземним перестраховикам, тобто нерезидентам. Пасивне перестрахування забезпечує відтік капіталів за кордон і негативно впливає на частку страхових премій у валовому внутрішньому продукті країни [4, с.141].

Відповідно до цього, можна зробити такий висновок, перестрахування – це гарантія страховика перед страхувальниками, так як він (страховик) передаючи якусь частину ризику іншому страховику забезпечує відшкодування страхувальнику у разі настання страхового випадку. Шляхами вдосконалення перестрахового ринку в Україні можуть бути реформування в законодавстві, вдосконалення наявних нормативних приписів страхування, також забезпечення таких умов для страховиків, за яких частка страхових платежів, яка належить перестраховику - нерезиденту, здебільшого буде припадати на Україну, а не на інші країни. Якщо проігнорувати це, то буде великий відтік капіталу за кордон, що стане негативним явищем для вітчизняної економіки.

Література

1. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 №85/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96.

2. Про внесення змін до Порядку реєстрації договорів перестрахування та надання страховиками (цедентами, перестрахувальниками) інформації про укладені договори перестрахування з страховиками (перестраховиками)

нерезидентами та визнання таким, що втратило чинність: розпорядження Нацкомфінпослуг від 15 вересня 2015 року № 2200. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-19#Text

3. Форманюк В.І. Правове регулювання страхової діяльності в Україні. *Часопис цивілістики.* 2016. №20. С. 100-102. URL: http://clj.nuoua.od.ua/archive/20/1.pdf

4. Кінащук Л.Л. Страхове право: підручник. Київ: Атіка. 2007. 256 с.

Корнієнко А. С.
студентка 3-го курсу юридичного факультету,
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Роженко О. В.
к.е.н., доцентка кафедри цивільного та господарського права
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЦИВІЛЬНИХ ТА ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

На сучасному етапі розвитку української державності законодавство, яке регулює підприємницьку діяльність, недостатньо забезпечує поєднання свободи підприємництва і конкуренції з належним захистом прав суб'єктів підприємницької діяльності, що, в свою чергу, зумовлює необхідність звернення останніх до господарського суду за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів.

Визнаючи природний характер прав людини, в першій же статті Загальна декларація проголошує, що «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та в своїх правах». Кожна людина повинна мати їх «без якої б то не було різниці» за ознаками раси, статі, мови, релігії, політичних переконань, соціального стану, національності, проживання на території незалежної держави або на підлеглій чи несамоврядними території [2, с.1].

Права та свободи людини і громадянина є основою правового порядку в державі. Захист прав суб'єктів підприємницької діяльності регулюється і гарантується нормами цивільного і господарського права. З 15 грудня 2017 року набули чинності зміни до Цивільного процесуального кодексу України в якому сказано, що в разі, якщо закон або договором не визначають ефективного способу захисту порушених, невизнаних або оскарженого права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду.

Відповідно до частини 2 статті 5 Цивільного процесуального кодексу України у разі, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушених, невизнаних або оскарженого права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд у відповідності з викладеними в позові

вимог такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону [6, с.5].

Відповідно до частини 2 статті 16 Цивільного кодексу України кожен має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу і суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом випадках [6, с.16].

Право на судовий захист в судовому процесі реалізується перш за все через право на позов. Для того, щоб він виконав цю важливу функцію, необхідно подати його до господарського суду для розгляду в передбаченому законом порядку, оскільки господарське судочинство ці питання вирішує тільки у порядку позовного провадження, за винятком справ про банкрутство.

Господарський кодекс має на меті сприяти діловій активності суб'єктів господарювання, розвитку підприємництва та на цій основі – підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальної спрямованості відповідно до вимог Конституції України [1, с.1].

Учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно – господарські повноваження на основі відносин власності [6, с.1].

Згідно статті 5 п. 2 Господарського кодексу конституційні основи правового господарського порядку в Україні становлять: право кожного на підприємницьку діяльність, не заборонену законом, визначення виключно законом правових засад і гарантій підприємництва; забезпечення державою захисту конкуренції у підприємницькій діяльності, недопущення зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірного обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції [3, с.5].

Захист прав та законних інтересів суб’єктів господарювання від неправомірного застосування до них адміністративно – господарських санкцій можна розглядати як діяльність органів та уповноважених осіб, спрямовану на забезпечення відновлення порушених прав або законних інтересів суб’єктів господарювання внаслідок неправомірного застосування до останніх адміністративно – господарських санкцій.

В господарських правовідносинах самозахист може виражатись і шляхом вчинення особою дій щодо досудового врегулювання спорів, зокрема застосування претензійного порядку, що передбачений Господарським кодексом, Господарським процесуальним кодексом та деякими спеціальними нормативно – правовими актами. Основною формою захисту прав та законних інтересів суб’єктів господарювання від неправомірного застосування

адміністративних господарських санкцій є здійснення такого захисту органами державної влади або місцевого самоврядування.

Зазначена форма захисту розподіляється на судовий та адміністративний захист; перший здійснюється судами загальної юрисдикції, другий – органами державної влади, що відносяться до виконавчої гілки влади, та органами місцевого самоврядування. Зазначений спосіб захисту закріплений як у загальних нормах, що передбачають способи захисту, – п. 10 ч. 1 ст. 16 Цивільного Кодексу України [6, с.16], абз. 3 ч. 2 ст. 20 Господарського кодексу України [3, с. 20].

Так, відповідно до ч. 3 ст. 249 Господарського кодексу збитки, завдані суб'єкту господарювання у зв'язку з неправомірним застосуванням до нього адміністративно – господарських санкцій, підлягають відшкодуванню в порядку, встановленому цим кодексом та іншими законами [3, с. 249].

Питання захисту судом цивільних прав та інтересів залишається вкрай актуальним, оскільки відсутність належного правового врегулювання та суперечність окремих положень чинного законодавства породжує багато проблем при застосуванні передбачених указаними нормами способів захисту, що в більшості випадків позбавляє їх ефективності й істотно ускладнює здійснення судом захисту порушених цивільних прав та інтересів учасників спірних правовідносин.

Література

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. с. 141. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%

2. Всеобщая декларация прав человека. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 20.05.2021).

3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436 – VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436 – 15 (дата звернення: 20.05.2021).

4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379. – URL: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580 – 19#Text (дата звернення: 20.05.2021).

5. *Проблемні питання стану дотримання захисту прав людини в Україні*: Матеріали IV Всеукраїнської науково – теоретичної конференції, частина 1. 5 грудня 2013 р. Київ: Нац. акад. внутр. справ. 2013. 248 с. URL: https://www.naiau.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/zbirnuki/zbir-prava-ludunu1.pdf (дата звернення: 20.05.2021).

6. Цивільний кодекс України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435 – 15/page6 (дата звернення: 20.05.2021).

Мілюков Г.В.
студент 2 курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – Устінова-Бойченко Г. М.,
к.ю.н, доцентка Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИДИ ПРЕЗУМПЦІЙ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Однією зі специфічних особливостей предмета сімейного права є те, що сімейні стосунки, як правило, мають міцний, тривалий і стійкий характер. Нормальне функціонування таких відносин вимагає особливих прийомів правового регулювання. Тому при належному оформленні (реєстрації) тих чи інших юридичних фактів слід виходити з припущення, що правовий зв'язок, який ними породжується, виникає між суб'єктами при наявності достатніх підстав.

Шлюбно-сімейні відносини відчувають на собі регулюючий вплив норм права і норм моралі. Якщо майнові відносини у сім'ї в більшості своїй піддані чіткій правовій регламентації, то щодо особистих немайнових відносин можливості юридичного нормування виявляються істотно обмеженими.

Одні сторони внутрішньосімейних зв'язків (психологічні моменти) взагалі знаходяться поза сферою права, виключаючи навіть непрямий вплив на них правових явищ. Інші сторони (інтимне життя) – залишаються за межами правового регулювання внаслідок недоцільності правового втручання у сферу суто особистих стосунків, оскільки їх зайва регламентація може призвести до переходу тієї межі, за якою юридичний підхід до дійсності стає безглуздим. Нарешті, ті особисті немайнові зв'язки, які можуть бути піддані позитивному правовому впливу, не вимагають великої конкретизації, деталізації ситуацій і варіантів поведінки суб'єктів.

Однією з ознак шлюбно-сімейних відносин є глибоко особистий характер зв'язків між їх суб'єктами. Сутність сімейних правовідносин така, що вони незалежно від виду завжди включають у себе елемент особистого, довірчого характеру, що в певних випадках перешкоджає їх упорядкуванню з вичерпною повнотою, залишаючи місце для припущень та здогадок.

Чинниками, які зумовлюють наявність презумпцій у сімейному праві в одних випадках є важкість, а часом і об'єктивно існуюча неможливість достовірного встановлення наявності або відсутності тих чи інших юридичних фактів, а в інших – недоцільність такого встановлення, незважаючи на об'єктивну можливість. Існують ситуації, коли з'ясування істини може завдати значно більшої шкоди, ніж допущення можливих узагальнень, вироблених довготривалою людською практикою. Надмірне вторгнення правозастосовчих органів в особисте життя учасників сімейних правовідносин нерідко загрожує

небажаними наслідками. Використання презумпцій звільняє суд від досконального дослідження тих або інших обставин взаємин сторін, між якими виникає спір.

Вчення про презумпції має досить давню історію. Основні презумпції були сформульовані ще давньоримськими юристами. Презумпція (у перекладі з лат. praesumptio – припущення) – логіко-юридичний прийом, який дозволяє констатувати наявність чи відсутність юридичного факту, незалежно від його об'єктивного статусу, базуючись на вимогах соціальної практики, доцільності, раціональності викладення нормативних висловлень [1, с. 59].

Презумпція ґрунтується на багаторазово перевіреному практичному знанні про те, що те що припускається – типовий, ймовірний при даних умовах факт. Презумпції – інститут, який досить поширений у галузевому законодавстві. Проте частіше за все він використовується законодавцем у сфері приватного права, нормами якого регламентуються відносини, які безпосередньо торкаються прав, обов'язків та інтересів громадян, в тому числі у сфері сімейних відносин [2, с. 50].

У сімейному законодавстві України більшість презумпцій не сформульована в самому законі, усі вони виводяться зі змісту норм шляхом інтерпретації.

Сімейно-правові презумптивні узагальнення слугують однаковому правовому регламентуванню суспільних відносин, стабільності правозастосовної практики, сприяють реалізації вимог нормативних приписів, допомагають встановити раціональний порядок доказування обставин справи між учасниками процесу, чинять активний вплив на виникнення правовідносин, дозволяють оптимальним способом виявити наявність факту, коли іншим шляхом його не можна встановити, виступають важливою гарантією охорони прав і законних інтересів суб'єктів сімейного права, вносять стійкість в правове регулювання, роблять його більш логічним, гнучким і послідовним.

Все різноманіття сімейно-правових припущень можна поділяти за різними підставами. Найбільш повною та такою, що дозволяє показати призначення, особливості презумпцій у сімейному праві є їх диференціація за ознакою віднесення до окремих правових інститутів, відповідно до якої вони поділяються на кілька груп.

1. Презумпції, що діють у сфері особистих правовідносин подружжя. До них можна віднести насамперед презумпцію дійсності шлюбу. Вона включає в себе два моменти: припущення про наявність всіх елементів складного юридичного складу, що лежить в основі виникнення шлюбних правовідносин, і припущення про фактичний стан осіб, які зареєстрували шлюб, у шлюбних відносинах, створення ними сім'ї.

Вперше ця презумпція була сформульована у римському приватному праві – semper praesumptur promatrimonio (завжди існує презумпція на користь законності шлюбу). Дана презумпція ґрунтується на тому, що компетентний

орган, на який покладенообов'язок зареєструвати шлюб не може повною мірою та у повному обсязі перевірити дотримання особами, які укладають шлюб, усіх вимог чинного законодавства. Неможливість перевірки дотримання умов укладення шлюбу пояснюється причинамисубєктивного характеру. Майбутнє подружжя може приховати дійсні наміри вступу у шлюб. При цьому орган державної реєстрації актів цивільного стану не завжди може виявити обставини, які приховують наречені [3, с. 117].

До цієї ж групи належить презумпція згоди другого з подружжя при вирішенні питань життя сім'ї, дія якої поширюється на кілька сімейно-правових інститутів. Її різновидами є презумпція згоди подружжя в питаннях виховання дітей, презумпція згоди подружжя при визначенні імені та прізвища (при різних прізвищах батьків) дитини, презумпція згоди подружжя при зміні прізвища дітей тощо.

2. Презумпції, що діють в області майнових правовідносин подружжя. Провідне місце серед них займає презумпція спільності майна подружжя, яка означає, що кожна річ, набута за час шлюбу, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, поки не доведено інше.

Ще однією презумпцією, яка діє у сфері майнових відносин подружжя, є презумпція згоди подружжя на розпорядження спільною сумісною власністю.

У цій сфері діє також припущення, що майнових правовідносин подружжя, є презумпція рівності часток подружжя в праві їх спільної сумісної власності, яка виражена полягає у тому, що у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними.

3. Презумпції, що діють у сфері встановлення походження дітей. Найважливіше місце серед цих припущень займає презумпція батьківства чоловіка матері дитини, яка знаходить застосування практично у всіх випадках встановлення походження дітей по батьківській лінії. При народженні дитини від батьків, які перебувають у зареєстрованому шлюбі, закон виходить з високою мірою вірогідності батьківства особи, яка є чоловіком матері дитини. Ця презумпція била сформульований ще римськими юристами – pater est quem nupitae demonstrant (той батько, на кого вказує шлюб). Призначення вказаної презумпції полягають у закріпленні способу встановлення факту походження дитини.

4. Презумпції, пов'язані з вихованням дітей. З їх допомогою здійснюється охорона та захист прав та законних інтересів дітей. До їх числа належить, насамперед, презумпція згоди батьків у питаннях виховання дітей.

До розряду припущень загального характеру належить презумпція належного виховання дітей батьками та особами, що їх замінюють. Вона базується на безперечно існуючому суб'єктивному праві дітей на належне виховання і кореспондуючому йому обов'язку всіх громадян забезпечити таке виховання. Названа презумпція має ряд різновидів у залежності від того, хто

виступає особою, відповідальною за виховання дітей. В рівній мірі вона поширюється і на фактичних вихователів, про що свідчить можливість її спростування.

До цієї групи презумптивних установлень слід віднести презумпцію дійсності усиновлення, яка діє аналогічно презумпції дійсності шлюбу, і припущення згоди дитини на усиновлення, якщо вона не досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити.

Отже, презумпції є дуже поширеним явищем у сімейному законодавстві. Вони сприяють захисту прав та інтересів учасників сімейних правовідносин та охороні їх особистого життя. Проте проблеми визначення особливостей, їх місця у механізмі правого регулювання сімейних відносин, застосування їх при вирішенні сімейно-правових спорів ще очікують дослідження та вирішення.

Література

1. Маркин А. В. Презумпции в праве: анализ исследований. *Вектор науки ТГУ*. 2011. № 2. С. 59–65.

2. Курумшиева Э. И. Презумпции в семейном праве Кыргызской республики. *Вестник научных конференций*. 2015. № 4–6. С. 50–54.

3. Воробьева И. В. Презумпция действительности брака в семейном праве Российской Федерации. *Вестник Российского государственного гуманитарного университета. Серия: Экономика. Управление. Право*. 2013. № 3. С. 116–122.

Павловська М.П.
студентка 3-го курсу
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Роженко О.В.
к.е.н., доцентка кафедри цивільного та господарського права
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Власність існувала в суспільстві протягом всієї його історії. Право власності впливає на розвиток суспільства, воно відображає і закріплює існуючий в державі соціально-економічний устрій.

Юридичний зміст права приватної власності в даний час є основою функціонування будь-якої правового соціальної держави. Повною мірою сказане відноситься і до України.

Раніше приватне право власності законодавчо закріплювалось Законом «Про власність», але цей закон втратив чинність у 2007 році на підставі Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких

законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України». Отже, сучасне визначення права власності міститься у Цивільному кодексі України. Правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб [1].

Суб'єктами права приватної власності виступають: громадяни України; іноземні громадяни; особи без громадянства; юридичні особи [1].

Іноземні громадяни та особи без громадянства користуються правами і несуть обов'язки щодо належного їм на території України майна так, як і громадяни України, якщо інше не передбачено законодавчими актами України.

Цивільний кодекс регламентує правовий статус юридичних осіб приватного права. Саме вони є суб'єктами права приватної власності. Здійснення цього права, виникнення і припинення права приватної власності на майно залежить від організаційно-правової форми юридичних осіб.

Природа виникнення і еволюція розвитку одного з найважливіших інститутів сучасної демократичної держави - інституту приватної власності цікавить багатьох вчених [2, с. 16].

Власність - одна з ключових проблем суспільно-економічного розвитку. Зміна соціально-економічних систем - це завжди зміна відносин власності. Які відносини власності - така і економічна система. Дуже складне суспільне явище - власність - вивчається різними суспільними науками. Економічні науки вивчають реальні економічні відносини, що складаються між людьми з приводу привласнення благ. А юридичні науки розглядають вольові відносини, право власності, що, з одного боку, висловлює і закріплює реальні економічні відносини, а з іншого - стає умовою, необхідною для реалізації економічних відносин. Власність є основоположною економічною категорією.

По-перше, тому, що вона є основою всієї системи суспільних відносин. Від характеру форм власності залежать форми розподілу, обміну, споживання.

По-друге, від власності залежить положення різних груп і прошарків в суспільстві, можливості їх доступу до використання всіх факторів виробництва.

По-третє, власність є результат історичного розвитку. Її форми змінюються зі зміною соціально-економічних систем і властивих їм способів виробництва, а, отже, визначають розвиток держави в цілому. Розглядаючи особливістю революційних або реформаторських перехідних епох, звертаємо увагу, що свідома і часто примусова зміна форм власності веде до формування нової економічної системи. Певне поєднання типів, видів і форм власності в економічному базисі даного ладу формує відповідну структуру власності. У процесі свого історичного розвитку форми і системи власності еволюціонували від простих до більш складних, перетворювалися з одного виду в інший. В період розвитку в держави ринкової економіки, приватна власність виходить на перше місце, оскільки вона є передумовою розвитку ринкових відносин. Тому особливо важливим є легалізація, законодавче забезпечення правовідносин, що

виникають з приводу об'єктів приватної власності. Приватна власність забезпечує людині свободу вибору діяльності, більше породжує в людині ініціативу, підприємливість, матеріальну зацікавленість і відповідальність за кінцеві результати праці, використання засобів виробництва. Вона сприяє розвитку особистості. Істотною перевагою приватної власності над усіма іншими формами є те, що вона робить людину економічно вільною і ні від кого не залежною [3, с. 10].

А економічна незалежність - основа політичної і соціальної свободи. До того ж розвиток недержавного сектора економіки є впливовим фактором для підвищення результативності та ефективності функціонування і розвитку державного сектора економіки в умовах конкурентної боротьби з недержавними підприємствами.

У більшості перерахованих підстав припинення права приватної власності майно найчастіше переходить до державної або комунальної власності, за винятком таких підстав як припинення юридичної особи, смерті власника або звернення стягнення, коли новими власниками можуть стати фізичні або юридичні особи. Визначальне місце в стійкості національного господарства займає розвиток малого і середнього підприємництва, в посткризових умовах трансформації світової економіки перетворюється в економічний двигун. У той же час активізація суб'єктів підприємницької діяльності та господарських відносин взагалі пов'язується з розгортанням інвестиційних процесів, обумовлених низкою факторів росту не тільки економічного характеру. Різні країни мають неоднаковий вплив окремих факторів росту на економічний розвиток і стимулювання підприємницької діяльності. Для України, визначальне місце займає визначеність прав приватної власності. Особливе питання захисту прав громадян та інвесторів.

Низький рівень захисту прав приватної власності вимагає великих витрат по їх реалізації та гарантування (страхування, зокрема тіньового і корупційного змісту) при веденні бізнесу - від реєстрації підприємства та укладення комерційних угод до його закриття. Також вкладаючи інвестиції на ринку з незахищеними правами на виробничу базу, товари або послуги і т.д., інвестор або національний виробник може втратити і вкладені у виробництво ресурси, і першість технологій виробництва товарів і послуг, і нову виробничу базу. Зростають загрози їх позиціях і на внутрішньому, і на раніше освоєних зовнішніх ринках. Діяльність і розвиток підприємств значно обмежується. Звідси, швидке вирішення існуючих в Україні проблем щодо захисту права приватної власності формує можливості для стрімкого нарощування темпів розвитку економіки країни.

До основних проблем відносяться:

- значна невизначеність прав приватної власності;

- відсутність координації і контролю у використанні земельних ресурсів, угідь і розвитку міських і сільських територій. В даний час, в Україні дії

дозвільного характеру, ліцензування, сертифікація і різноманітної оцінки земель та планування розвитку територій і міського середовища зберігають галузевий розподіл по одному і тому ж об'єкту прав влансоті. Встановлюються окремі дозвільні режими і супровідні документи, не враховують сукупні характеристики певного об'єкта прав власності. Таким чином, питання цілісного розвитку територій, а також однозначного захисту отриманих прав власності нівелюються потенційною зміною адміністративних рішень по об'єкту власності. В результаті ростуть різні корупційні ризики, виникає не ринкова дискримінація в правах власності між різними правовласниками. Якщо межі земельних ділянок, в тому числі державних земельних резервів, не позначені як якийсь цілісний простір (власність), це створює передумови до виникнення конфлікту інтересів між користувачами і потенційними правовласниками [4, с. 17].

Міжнародні організації з питань захисту прав приватної власності відзначають позитивні наслідки співпраці з урядом, зокрема обліку в правовій площині більшості їх побажань і зауважень В результаті складається ситуація, коли зловживання домінуючим становищем про доступ до певних прав державної власності, в короткостроковому періоді вважається об'єктивною умовою конкурування на внутрішньому ринку. Тобто конкуренція між економічними агентами відбувається завдяки законодавчому або нормативному обмеженню конкурентів або придбання для себе певних виняткових прав. Крім того підтримується дублювання функцій, коли різні питання того чи іншого захисту прав власності в комерційному секторі (придбання, передача прав) регулюється низкою органів державної влади. Зростає рівень неефективності державного управління і невдоволення громадян якістю наданих управлінських послуг. Звідси, будь-які урядові дії щодо спрощення регуляторної діяльності, реформи судової системи або жорстке дотримання міжнародних зобов'язань щодо окремих інвестиційних проектів і т.д. без доповнення їх ринковими механізмами забезпечення прав власності всіх без винятку економічних агентів на внутрішньому ринку країни викликає зростання неконкурентного тиску між учасниками ринків (зокрема зростання загрози рейдерства) там, де відбудуться ті чи інші адміністративні пом'якшення умов ведення бізнесу.

У зв'язку з цим, на думку автора, життєво необхідне прийняття з боку уряду заходів стимулюючого і протекціоністського характеру, спрямованих в першу чергу на:

- захист права приватної власності громадян і юридичних осіб. Незважаючи на закріплене законодавчими актами право приватної власності, гарантій як такої щодо її захисту в економіці немає;

- страх втратити все в одну мить і неможливість відстояти своє майно в законному порядку, корумпованість правоохоронних та політичних органів, активність представників тіньової економіки - все це часто змушує фізичних

осіб і підприємців рятувати свої заощадження за кордоном, тим самим позбавляючи можливих інвестицій вітчизняне господарство;

- боротьба з бюрократією. Саме бюрократичний бар'єр став серйозною перешкодою на шляху створення і розвитку приватної власності, величезні витрати, фінансові та часові, є одним з найважливіших гальм для приватного сектора;

- встановлення прозорості приналежності права приватної власності за рахунок відкритих процедур придбання та утримання власності. Таким чином, підбиваючи підсумок по відношенню до всіх представлених правочинів, потрібно сказати, що вони пов'язані між собою. Даний факт свідчить про те, що правомочності власника - це не просто окремі юридичні можливості, а цілий структурований механізм.

Література

1. Господарський кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44, ст.356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення – 24.05.2021).

2. Констянтин Сігов. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. с. 288.

3. Россоха В. В., Пронько Л. М. Особливості становлення приватної власності в Україні. *Господарський вісник*. 2018. № 4. С. 8–12. URL : http: //www.khntusg. com.ua/files/sbornik/ vestnik 97/25 pdf (дата звернення – 24.05.2021).

4. Щербатюк М. Індекс захисту прав власності. *Альянс приватної власності.* 2016 № 5 С. 14-19 URL : http: // reed media/ ipri – 2016 (дата звернення – 24.05.2021).

Рзаєв С. Г.
студент 2-го курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»
Устінова-Бойченко Г. М.
кандидатка юридичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету
Національного університету "Одеська юридична академія

ЗАХОДИ ОПЕРАТИВНОГО ВПЛИВУ ЯК СПОСОБИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Держава бере на себе обов' язок утвердження та забезпечення здійснення захисту прав і свобод від порушень і протиправних посягань будь-якими не забороненими законом способами. Для ефективного захисту цивільних прав та

інтересів потерпіла особа не завжди повинна звернутися з відповідною вимогою до суду чи до уповноважених державою осіб. Позасудові способи захисту в більшості випадків дозволяють учасникам зобов'язальних правовідносин із найменшими майновими і часовими втратами захистити свої права та інтереси.

У юридичній літературі до різновидів способів захисту цивільних прав та інтересів, що реалізуються в позасудовому порядку, відносять і заходи оперативного впливу.

Заходи оперативного впливу, як правило, досліджувалися загалом у накових працях Ю. Басіна, , В. Грибанова, М. Карпова, В. Луця, Т. Боднар, О. Дзери, Т. Каудирова, Є. Суханов, Г. Стоякіна, В. Рясенцева та інших.

На відміну від самозахисту, у нормативно-правових актах немає внзначення заходів оперативного впливу. У науковій літературі під цим поняттям здебільшого розуміють юридичні заходи правоохоронного характеру, що застосовуються до порушника цивільних прав і обов'язків безпосередньо самою правоможною особою як стороною у цивільному правовідношенні, без звернення за захистом права до компетентних державних або громадських органів [1, с. 133].

Здеблшого підходи вчених по визначенню поняття заходів оперативного впливу збігаються. Наприклад М.С. Карпов вважає, що заходи оперативного впливу є передбаченими у законі або договорі між сторонами заходами юридичного впливу на несправного боржника у договірному зобов'язанні, застосування яких залежить від здійснення уповноваженою особою одностороних дій щодо зміни або припинення договірного зобов’язання у зв’язку з порушенням обов’язків з боку контрагента [2, с. 7]. У свою чергу, Є.О. Суханов під цим поняттям розуміє юридичні засоби правоохоронного характеру, які застосовуються до порушника цивільних прав та обов'язків безпосередньо уповноваженою особою як стороною у цивільному правовідношенні, без звернення за захистом права до компетентних державних органів [3, с. 50].

Більшість науковців звертають увагу на те, що застосування заходів оперативного впливу змінює структуру договірних правовідносин, а це безпосередньо позначається на майнових правах та інтересах порушника.

Майновий характер заходів оперативного впливу не є їх основоною рисою. Тобто, він притаманний також й іншим цивільно-правовим санкціям, в тому числі мірам цивільно-правової відповідальності, і ототожнювати в зв’язку з останнім їх не вірно.

Невід’ємною властивістю всіх оперативних заходів є їх односторонній характер. Тобто, це означає ,що по-перше, вони застосовуються виключно у позасудовому порядку, а отже їх застосування не пов’язане із силою державного примусу, але із метою гарантування правомірного використання оперативних заходів управненою особою(кредитором), закон надає право

зобов’язаній особі(боржникові) оскаржувати таке застосування у встановленому законом порядку, зокрема звернувшись до суду. По-друге, односторонній порядок передбачає застосування управленою стороною таких заходів незалежно від волі та бажання іншої сторони [4].

Ще однією властивістю заходів оперативного впливу є їх юридичний (організаційний) характер – спрямований на зміну структури договірних відносин, що аж ніяк не характерно для цивільно-правових санкцій, специфічність яких полягає у реалізації компенсаторно-відновлюваної функції.

Виходячи із особливої природи та ознак заходів оперативного впливу, можна виділити чотири основні функції:

- захисна функція є основною і покликана здійснювати захист договірних правовідносин;
- виховна функція здійснює позитивний вплив на учасників договірних відносин, сприяючи вихованню високої договірної культури зокрема та поваги до норм і принципів цивільного права взагалі;
- забезпечувальна функція покликана стимулювати зобов’язану сторону до виконання зобов’язання, попереджуючи порушення договірної дисципліни під загрозою настання несприятливих для порушника негативних наслідків;
- сигналізаційної функція сигналізує про негативні явища в діяльності учасників цивільних договірних відносин, інформує потенційних клієнтів про стан справ їх контрагентів.

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що заходи оперативного впливу займають самостійне місце у системі способів захисту цивільних прав, а також їх ефективність у разі порушення договірної дисципліни учасниками цивільних правовідносин.

Література

1. Грибанов В.П. Ответственность за нарушение гражданских прав и обязанностей. *Осуществление и защита гражданских прав*. Москва. Статут, 2000. 411 с.

2. Карпов М.С. Гражданско-правовые меры оперативного воздействия: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2003. 171 с.

3. Цивільне право : навч. посіб. / відп. редактор Суханов Е.А. Статут. Т. 1. 2010. 958 с.

4. Андрійцьо В. Д. Примусове виконання обов' язку в натурі в зобов'язаннях з передачі майна . *Держава і право*. Київ, 2003. 283-287 с.

Роженко О.В.
к.е.н., доцентка кафедри цивільного та господарського права
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

УЗАКОНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА СУТНІСТЬ

Процес господарювання в Україні, зокрема підприємства, здійснюється на основі його правового регулювання, в першу чергу, а саме спираючись на відповідні методи, основним з яких є імперативний (метод владних приписів). Через що функціонує складна та динамічна система джерел господарського права в Україні, початок якої знаходиться у ст. 42 Конституції України [1], згідно якою «кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом». Також одним з основних постулатів правового регулювання господарювання, згідно з [1], є «держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт». У зв'язку з цим запроваджено інститут узаконення господарської діяльності.

Обов'язковою умовою здійснення всіх видів господарської діяльності є державна реєстрація суб'єктів господарювання, згідно з [2], процедура якої, в умовах турбодинамічних змін соціально-економічних процесів, підлягає реформуванню. Але узаконення господарської діяльності не обмежується тільки державною реєстрацією суб'єктів господарювання, цей процес є досить розгалуженим, потребує впорядкування, в тому числі категоріального апарату.

Питання узаконення господарської діяльності, а саме його термінологічна визначеність не регламентується чинним законодавством. Але в наукових колах це питання знаходиться під увагою протягом всього періоду незалежності України, а саме формування сутності дефініцій «легітимація» - «легітимність», «легалізація» - «легальність», що висвітлено у працях таких авторів, як: Л.В.Хомко, Д.Г. Манько, В.В. Дудченко, В.К.Мамутов, Ю.С. Шемшученко та багатьої інших.

Аналіз змісту узаконення господарської діяльності необхідно почати з окреслених понять.

Легітимація – «визначення або підтвердження законності якогось права чи повноваження; документи, що засвідчують це право або повноваження» [3, с. 387]. Легалізація – «узаконення, надання законної сили якому-небудь актові або дії» [3, с. 386]. Отже, питомі терміни тісно пов'язані, але мають відмінність у предметі узаконення: це або якесь право чи повноваження, або акт або дія. Для того щоб почати здійснення господарської діяльності з додержанням державних приписів, суб'єкту господарювання необхідно набути право на це, а отже легітимізуватися, після чого він зможе реалізувати це право на законних підставах.

Отже, згідно з [4, с.144], процедура державної реєстрації суб'єкта господарювання є загальною та обов'язковою в процесі узаконення господарської діяльності, а отже її легітимації – отримання права суб'єктом на її здійснення. Окрім загальної процедури, існують спеціальні, через проходження яких суб'єкт набуває право на здійснення окремих видів господарської діяльності.

Елементи системи легітимації діяльності суб'єктів господарювання, як спеціальних процедур наведено на рисунку 1.

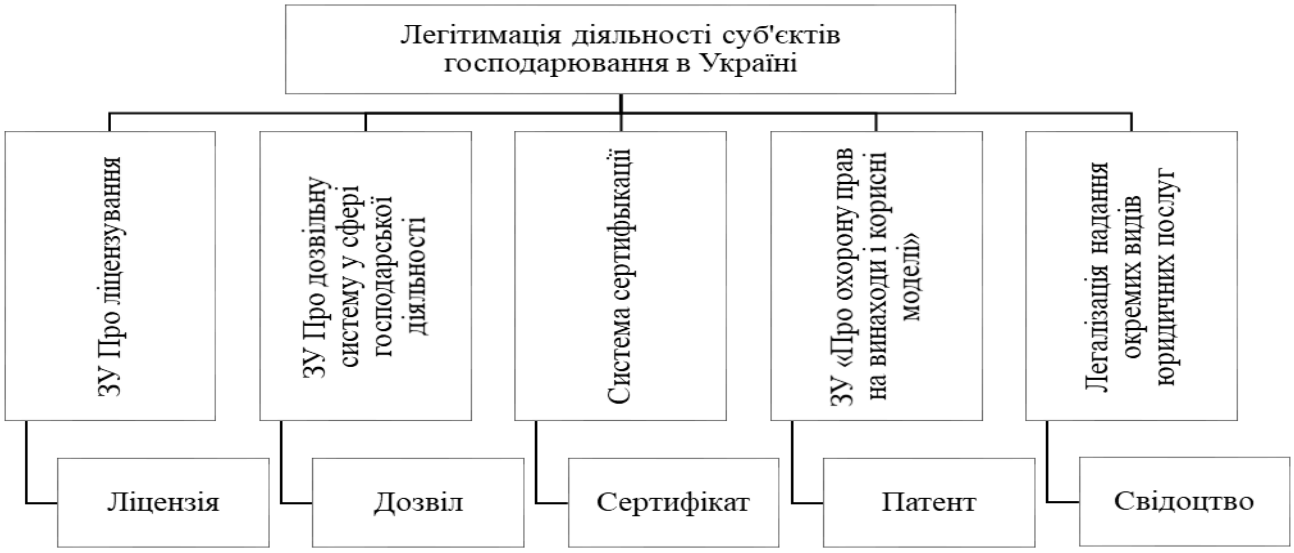

Рис. 1. Елементи системи легітимації діяльності суб'єктів господарювання, як спеціальні процедури

Таким чином, процеси узаконення господарської діяльності в України є обов'язковими та виступають сукупністю державного інструментарію із захисту прав споживачів та первинним контролем за якістю і безпечністю продукції, робіт та послуг, в той же час досить громісткими та можуть гальмувати процеси соціально-економічного розвитку. Усі учасники господарських відносин прагнуть до встановлення чітко впорядкованих правил організації та здійснення господарської діяльності.

Існуючі правові норми про узаконення господарської діяльності в Україні потребують змін, а саме: в частині норм, що враховують технічні особливості цього процесу, єдності юрисдикції, контроль та притягнення до відповідальності порушників, що в свою чергу стане підґрунтям для зростання інвестиційної привабливості вітчизняного бізнесу та ефективності правового регулювання ними, згідно з [5].

Перспективою подальших досліджень виступає дослідження світового досвіду узаконення господарської діяльності.

Література

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. с. 141. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%
2. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text
3. Мельничук О.С. Словник іншомовних слів. Київ 1974. 776 с.
4. Хомко Л.В. Легітимація суб'єктів підприємницької діяльності: сутність та законодавче забезпечення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2016. № 1. С. 142-147. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1874/1/%D0%A5%D0%BE%D0%BC%D0%BA%D0%BE.pdf
5. Роженко О.В. Правове регулювання страхування інвестицій. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 2 (71). С. 89-96.

Свищук О. В.
здобувач юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Коваль А. М.
к.ю.н., доцент кафедри, цивільного і господарського права
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Правові приписи Конституції України базуючись на положеннях міжнародно-правових документів передбачають, що «…Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави»(ст. 3). У ст. 55 закріплено, що «…Права і свободи людини і громадянина захищаються судом». Передбачаючи процедуру реалізації зафіксованого в Основному Законі нашої держави положення в редакції Конституції закріплено, що «…Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб». Передбачаючи на конституційному рівні механізм захисту прав людини Конституція України фіксує, що кожен в Україні «… має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», а також, що кожному «...гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією та у порядку, визначеному законом». Кожен

хто знаходиться під юрисдикцією нашої держави «... має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна», одночасно поряд з закріпленими положеннями Конституція України закріпила положення про те, що кожен в Україні «…має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань». Підкріплюючи зазначені положення, що торкаються захисту прав людини в Україні, її Конституція у ст. 56 затверджує що кожен в Україні «…має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень»[1].

Поряд з іншими нормативно-правовими актами, які регулюють суспільні відносини у сфері захисту прав людини, Господарський процесуальний кодекс України (ГПК України) також безпосередньо регулює окремі суспільні відносини у сфері захисту прав людини в Україні, зокрема ним визначається юрисдикція та повноваження господарських судів, встановлюється порядок здійснення судочинства у господарських судах, фіксуються завдання та основні засади господарського судочинства, а також інші питання його функціонування.

Згідно поточного законодавства завданням господарського судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов’язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави.

Базуючись на основних засадах (принципах) господарського судочинства суд та учасники судового процесу зобов’язані керуватися завданням господарського судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі при розгляді господарських справ.

Слід зазначити, що судочинство в господарських судах згідно поточного законодавства здійснюється відповідно до Конституції України, ГПК України, Закону України «Про міжнародне приватне право», Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», а також міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України. При цьому потрібно враховувати положення про те, що якщо міжнародним договором України встановлено інші правила судочинства, ніж ті, що передбачені цим ГПК України, іншими законами України, застосовуються правила міжнародного договору.

При здійсненні судочинство у господарських судах здійснюється відповідно до закону, який був чинний на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи.

Право на звернення до господарського суду в установленому порядку гарантується ГПК України. Згідно поточного законодавства України ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи у господарському суді, до юрисдикції якого вона віднесена законом.

Юридичні особи, а також фізичні особи - підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, органи публічного адміністрування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

Законодавством передбачено, що до господарського суду у справах, віднесених законом до його юрисдикції, мають право звертатися також особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Поточним законодавством передбачено, що відмова від права на звернення до господарського суду є недійсною.

Жодна особа не може бути позбавлена права на участь у розгляді своєї справи у визначеному законом порядку.

Здійснюючи правосуддя, господарський суд захищає права та інтереси фізичних і юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом [наказне чи позовне провадження (загальне або спрощене)] або договором.

У випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного права чи інтересу особи, яка звернулася до господарського суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону.

Визнання протиправним (незаконним) індивідуального акт/рішення, зазначеного у ч. 3 ст. 5, не може бути підставою для застосування способів захисту у вигляді визнання недійсними, нечинними, протиправними та скасування будь-яких рішень, правочинів або інших дій/визнання протиправною бездіяльності, прийнятих, вчинених або допущених у процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку[2].

Досліджуючи дане питання слід відмітити, що людина має різні права залежно від її статусу та сфери діяльності, проте існують основоположні права, які передбачено для всіх.

Повне і реальне судження про права і свободи людини та громадянина не можна мати, якщо не розглядати їх у складі правового статусу особистості як фізичної особи взагалі: *по-перше*, ця категорія носить збірний, універсальний характер. Вона як би вбирає в себе правові статуси: громадянина; іноземного громадянина; особи без громадянства; біженця; змушеного переселенця тощо;

по-друге, дана категорія відображає індивідуальні особливості людини та реальне положення його в системі різноманітних суспільних відносин; *по-третє*, права і свободи, становлячи основу правового статусу особистості, не можуть бути реалізовані без інших його компонентів: без кореспондуючих правам юридичних обов'язків, без юридичної відповідальності в необхідних випадках, без правових гарантій, без правоздатності й дієздатності як визначальних рис вольової і усвідомленої поведінки людини; *по-четверте,* категорія правового статусу дозволяє розглядати права, свободи, обов'язки особистості в цілісному, системному виді, дає можливість проводити порівняння статусів, відкриває шляхи подальшого їхнього вдосконалювання.

Правовий статус особистості - це правове становище людини, що відображає його фактичний стан у взаєминах із суспільством і державою.

Класифікація правових статусів особистості в першу чергу проводиться через сферу дії у структурі правових систем. Розрізняють загальний (міжнародний), конституційний (базовий), галузевий, родовий (спеціальний) і індивідуальний правові статуси особистості.

Права людини - комплекс свобод і юридичних можливостей, обумовлених існуванням людини в суспільстві. Право виступає мірою свободи і зміст його в тому, щоб узгодити свободу окремої людини зі свободою інших членів суспільства, дотримуючись принципу рівності має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень»

Права людини мають природну сутність і є невід'ємними від індивіда, вони позатериторіальні і позанаціональні, існують незалежно від закріплення в законодавчих актах держави, є об'єктом міжнародно-правового регулювання та захисту.

Існують різні права людини і одним з життєвих прав, що передбачено Конституцією України є право особи на підприємницьку діяльність. Відповідно до положень ст. 42 КУ: «Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом…»[1].

Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом.

Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів» [1].

Саме вищевказане право і передбачає захист прав людини в господарському судочинстві, оскільки сторонами є підприємства та

організації, права яких порушені і які звернулись з позовом до господарського суду.

Що ж стосується порушення прав, то у більшості випадків порушення пов'язані з виникненням конфліктних ситуацій щодо невиконання однією з сторін умов передбачених договором або порушення у сфері захисту конкуренції у підприємницькій діяльності.

Протягом останніх років було прийнято низку нормативно-правових актів, що дозволяє покращити ситуацію у даній сфері, проте велика кількість питань ще залишаються не вирішеними до цього часу.

В деякій міри в результаті втручання в діяльність підприємств державних органів відбувається порушення права суб'єктів підприємницької діяльності.

Розглядаючи дане питання також можна зазначити, що в результаті пандемії була подано значна кількість позовів стосовно порушення справи по банкрутство, які в деякій міри характеризували те, що держава не змогла вирішити проблеми у сфері захисту прав суб'єктів господарювання і права особи на здійснення підприємницької діяльності, що й призвело до негативних наслідків.

Також важливою залишається проблема порушення права особи на справедливий суд, що передбачено ч.1 ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що є на жаль актуальною у всіх сферах судочинства України [3].

Висновки. Отже, питання захисту порушених прав людини у сфері господарській діяльності відносять до юрисдикції господарських судів, які шляхом розгляду справ у судовому засіданні встановлюють порушене право людини та вирішують питання про відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, документ 254к/96-ВР, редакція від 01.01.2020 р. *Відомості Верховної Ради України*, 1996. № 30. ст. 141.

2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 листопада 1991 року № 1798-XII, редакція від 16.08.2020 року. *Відомості Верховної Ради України*, 1992. № 6. ст.56.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004

Смаль П. М.
здобувач 2-го курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:Ярошенко А. С.
к. ю. н., доцент кафедри цивільного та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

В сучасному світі розвиток суспільно-правових відносин в Україні у контексті глобальних та євроінтеграційних процесів екологічний правопорядок дуже залежить від рівня забезпечення екологічних прав. Забезпечення екологічних прав здійснюється через конкретні юридичні гарантії, суб'єктивні фактори спрямовані на фактичну реалізацію прав, також на знищення причин та їх обмеження. Право людини на чисте довкілля в конституціях сучасних держав вважається правовою підставою юридичного закріплення екологічної функції держави.

Екологічні права громадян забезпечуються згідно статті 10 Закону України «про охорону навколишнього середовища»:

а) проведенням широкомасштабних державних заходів щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану навколишнього природного середовища;

б) обов'язком центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій здійснювати технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, виконувати екологічні вимоги при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації об'єктів економіки;

в) участю громадських організацій та громадян у діяльності щодо охорони навколишнього природного середовища;

г) здійсненням державного та громадського контролю за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

д) компенсацією в установленому порядку шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

е) невідворотністю відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

є) створенням та функціонуванням мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації [1].

Збереження довкілля для багатьох поколінь, як сучасних так і попередніх в теорії права і конституційній практиці наразі розглядається як спільний

обов’язок людства, держави, та суспільства в цілому. Загальна спрямованість правової доктрини дозволяє вважати забезпечення правового регулювання й охорону одним з основних галузевих принципів екологічного права. Дана ситуація, та актуальність проблеми чипляє всю систему екологічних знань, поєднує, а також визначає весь напрямок правового впливу на екологічні суспільні відносини.

Даний напрямок може виразити масштабне соціальне призначення і відобразить ідеї орієнтації всієї політики стосовно екологічних питань, політики держави на охорону життя і здоров’я своїх громадян шляхом гарантування безпечної якості природного, навколишнього середовища. Політичні права і свободи вважаються одними з найбільш значущих в системі прав і свобод людини. Це можна частково пояснити тим, що ці права призначені в першу чергу для категорії осіб, які мають громадянство, тобто для громадян. Зв'язок політичних прав і свобод з громадянством, проте не означає, що вони вторинні, похідні від волі держави.

Політичні права і свободи виступають як природні права громадянина демократичної держави. Але деякими з прав і свобод цієї категорії можуть користуватися й іноземці. Однак всі політичні права і свободи мають рівний судовий захист і в равного ступеня гарантуються державою, незалежно від їх змісту [2].

Йдеться про наповнення та структуризацію природо ресурсового права новими правовими інститутами, норми яких спрямовані на урегулювання правовідносин, пов’язаних з використанням, відтворенням і забезпеченням рекреаційних, природних лікувальних ресурсів, біологічних та генетичних ресурсів, природних ресурсів континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони, розмежування ресурсів надр (надрових ресурсів) і гірничо-добувних ресурсів, природних ресурсів як «загального надбання людства», особливо режимних природних ресурсів міжнародного значення [3].

Важливим напрямом стає сьогодні вдосконалення правових режимів названих вище природних ресурсів, шляхом розробки та прийняття відповідних законів про зазначені природні ресурси з метою консолідації нормву ніфікованих законодавчих актах, якіб унормували також процедурні питанняна буття, зміни та припинення відповідних прав на природні ресурси на підставі спеціальних дозволів або направі загального природокористування та праві приватної, інших встановлених законодавством форм права власності.

Література

1. Рабінович П.М., Панкевич І.М. Здійснення прав людини: проблеми обмеження. Львів: «Астрон», 2001. С. 108.

2. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики., Монографія, Дніпропетровськ, НГУ 2011, С. 380–381.

3. Попов В.К. Экологический Кодекс Украины. Проблемы совершенствования экологического законодательства и эффективности его реализации. Москва. 1993. С. 47.

Устінова-Бойченко Г. М.
кандидатка юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри кримінально-правових дисциплін Криворізького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»
Зуб О. О.
студентка 2-го курсу Криворізького факультету
Національного університету "Одеська юридична академія"

ПРАВОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

З метою задоволення будь-яких власних побутових потреб кожен з нас майже щодня дня вступає у відносини з різного роду підприємствами, установами, організаціями. Це може стосуватися придбання продуктових і побутових товарів в магазинах роздрібненої торгівлі, послуг побутового обслуговування та задоволення будь-яких інших потреб. При цьому багато хто може пригадати негативні випадки, обумовлені наявністю недоліків у придбаних товарах, неможливістю їх використання протягом гарантійного терміну, незадовільною якістю виконаних робіт тощо.

У більшості подібних випадків, зважаючи на обмаль часу або низьку вартість товару чи послуги, а також необізнаність громадян щодо можливих шляхів врегулювання таких питань, вони просто не вживають ніяких заходів для захисту свої прав у відповідній ситуації. Водночас, правова обізнаність при виборі товару (послуги) дозволить уникнути непорозумінь або врегулювати їх в рамках, передбачених чинним законодавством.

Основним документом, який регулює відносини між споживачами товарів (робіт, послуг) і виробниками, виконавцями, продавцями в умовах різних форм власності, а також встановлює права споживачів та визначає механізм реалізації державного захисту їх прав є Закон України „Про захист прав споживачів" [1].

Відповідно до Закону споживачем є громадянин, який придбаває, замовляє або має намір придбати чи замовити товари (роботи, послуги) для власних побутових потреб. Споживач — фізична особа, яка купує, замовляє, використовує, або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю, або виконанням обов'язків найманого працівника [2].

Споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на:

1) захист своїх прав державою;

2) належну якість продукції та обслуговування;

3) безпеку продукції;

4) необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця);

5) відшкодування шкоди (збитків), завданих дефектною чи фальсифікованою продукцією або продукцією неналежної якості, а також майнової та моральної (немайнової) шкоди, заподіяної небезпечною для життя і здоров'я людей продукцією у випадках, передбачених законодавством;

6) звернення до суду та інших уповноважених органів державної влади за захистом порушених прав;

7) об'єднання в громадські організації споживачів (об'єднання споживачів).

Споживачі також мають інші права, встановлені законодавством про захист прав споживачів. Споживачі зобов'язані:

1) перед початком експлуатації товару уважно ознайомитися з правилами експлуатації, викладеними в наданій виробником (продавцем, виконавцем) документації на товар;

2) в разі необхідності роз'яснення умов та правил використання товару - до початку використання товару звернутися за роз'ясненнями до продавця (виробника, виконавця) або до іншої вказаної в експлуатаційній документації особи, що виконує їх функції;

3) користуватися товаром згідно з його цільовим призначенням та дотримуватися умов (вимог, норм, правил), встановлених виробником товару (виконавцем) в експлуатаційній документації;

4) з метою запобігання негативним для споживача наслідкам використання товару - застосовувати передбачені виробником в товарі засоби безпеки з дотриманням передбачених експлуатаційною документацією спеціальних правил, а в разі відсутності таких правил в документації - дотримуватися звичайних розумних заходів безпеки, встановлених для товарів такого роду.

Споживач при виявленні недоліків чи фальсифікації товару протягом гарантійного терміну в порядку та строки, встановлені законодавством, і на підставі обов'язкових для сторін правил чи договору, має право за своїм вибором вимагати від продавця або виробника:

1. безоплатного усунення недоліків товару або відшкодування витрат на їх виправлення споживачем чи третьою особою;

2. заміни на товар аналогічної марки (моделі, артикулу, модифікації) належної якості;

3. відповідного зменшення його купівельної ціни;

4. заміни на такий же товар іншої марки (моделі, артикулу, модифікації) з відповідним перерахуванням купівельної ціни;

5. розірвання договору та відшкодування збитків, яких він зазнав.

Стосовно непродовольчих товарів, що були у використанні та реалізовані через роздрібні комісійні торговельні підприємства, вимоги споживача, задовольняються за згодою продавця. Задовольняються вимоги споживача щодо товарів, термін гарантії на які не закінчився [3].

Споживач має право пред'явити виробнику вимогу про безоплатне усунення недоліків товару після закінчення гарантійного терміну. Ця вимога може бути пред'явлена протягом установленого терміну служби, а якщо такий не встановлено — протягом 10 років, якщо в товарі були виявлені істотні недоліки, допущені з вини виробника.

Відповідно до норм цивільного законодавства встановлюються способи захисту цивільних прав та інтересів можуть бути: 1) визнання права; 2)визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4)відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9)відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Щодо захисту прав споживачів, крім загальних способів, додатково це регулюється ЗУ "Про захист прав споживачів". Цей Закон регулює відносини між споживачами товарів (крім харчових продуктів, якщо інше прямо не встановлено цим Законом), робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг. Законодавство про захист прав споживачів складається з цього Закону, Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України та інших нормативно-правових актів, що містять положення про захист прав споживачів. Особливості захисту прав споживачів фінансових послуг визначаються відповідними законами.

Отже, захист прав споживачів — гарантований законом контроль за якістю і безпечністю продукції та всіх видів послуг і робіт з боку держави та громадсько-суспільний рух на його підтримку. Захист прав споживачів — складова частина захисту прав людини [4].

Але навіть знаючи всі свої права споживач кожен день залишається незахищеним від недоброякісної продукції, робіт чи послуг.

Література

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України* . 1996. № 30. с. 141. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0% B2% D

2. Іваненко, Л. М. Захист прав споживачів: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 494 с.

3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991р. №1023-XII. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12.

4.Цивільний кодекс України: Закон України від 17.06.2020р. № 720-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст.356.

Устінова-Бойченко Г. М.
кандидатка юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри кримінально-правових дисциплін Криворізького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»
Шірпал Ю. В.
студентка 2 курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ

Правові спори та конфлікти є невід'ємною частиною життя суспільства. І завдання держави – створення умов для вирішення спорів та захист охоронюваних законом прав і інтересів громадян. Вітчизняний та міжнародний досвід свідчить, що запровадження альтернативних методів врегулювання спорів в сучасній державі є найефективнішою передумовою вирішення правових конфліктів та спорів. Більше того, на сьогодні система правосуддя в Україні має низку істотних недоліків: велика завантаженість судів, тривалість і складність судового процесу, значні судові витрати, недостатня розвиненість механізмів змагальності та рівності сторін у процесі, гласність судового розгляду, що призводить до розголошення конфіденційної інформації, брак загальноприйнятних критеріїв справедливості. З огляду на це, рішення суду породжують негативну реакцію у сторін, як наслідок, спір припиняють силовим шляхом або в інший спосіб, але не вирішують.

Дослідження медіації як нового явища в українській сучасній державі в останній час набуває особливої актуальності в зв'язку з європейською інтеграцією України та адаптацією українського законодавства до європейських стандартів. Нами було з'ясовано, що медіація виникла ще задовго до її появи в другій половині XX сторіччя, передусім, у країнах англосаксонського права – США, Австралії, Великобританії, після чого почала поширюватися і в Європі. Перші спроби застосування медіації, як правило, стосувалися вирішення спорів у сфері сімейних відносин. Згодом медіація отримала визнання при вирішенні широкого спектру конфліктів і суперечок, починаючи від конфліктів у місцевих громадах, і закінчуючи складними багатосторонніми конфліктами в комерційній та публічній сфері [1, с. 94].

Термін «медіація» походить від латинського mediatio – посередництво; аналогічне значення мають слова mediation (англ.), médiation (фр.). Кожний у межах свого розуміння може дати свою дефініцію цьому поняттю. У соціальній психології вчені розглядають медіацію як специфічну форму регулювання спірних питань, конфліктів, узгодження інтересів. Учений Х. Бесемер визначив медіацію як технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони [2, с. 12].

Незважаючи на те, що у світовій практиці процедура примирення сторін за сприяння посередника відома протягом багатьох століть, проблема визначення поняття медіації залишається невирішеною. Досі вітчизняні та зарубіжні дослідники не виробили загального, єдиного підходу до визначення поняття медіація.

Г. І. Єрьоменко вважає, що медіація – це процес, під час якого зустрічаються разом дві чи більше сторін у присутності третьої, нейтральної, сторони (медіатора), яка сприяє досягненню сторонами взаємної згоди у вирішенні спору. При цьому фокус зосереджено на інтересах сторін, а не на правових позиціях. У випадку медіації конфліктуючі сторони самі знаходять рішення [3, с.67-70].

Спрощено види медіації можна виокремити за сферою проведення та її учасниками. На підставі цього виділяють такі види медіації:

– кримінальна (застосовується при веденні кримінальних справ у юриспруденції);

– цивільна (застосовується при веденні цивільних справ у юриспруденції);

– сімейна (проводиться між членами сім'ї, в юриспруденції стосується справ розлучень, поділу майна тощо);

– педагогічна (застосовується при вирішенні конфліктів між учнями, учнями та викладачами);

– трудова (застосовується при вирішенні конфліктів між членами трудового колективу, між керівником і підлеглим).

Наведений перелік, безумовно, не є вичерпним, але навіть недостатньо повний говорить про те, наскільки багатьох сфер діяльності стосується медіація.

Врегулювання спору за участю судді можливе до початку розгляду справи по суті, за згодою сторін. Медіацію ж можливо застосувати на будь-якій стадії та також за згодою сторін. Що стосується тривалості процедури необхідно зазначити, що строк медіації визначається за погодженням сторін, а врегулювання спору за участю судді можливе протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про проведення врегулювання. У випадку недосягнення сторонами мирного врегулювання спору за наслідками повторне врегулювання цього спору не допускається. Врегулювання спору за участю судді не допускається у разі, якщо у справу

вступила третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору. Велике навантаження на суддів можна було б зменшити шляхом розвитку інституту мирного врегулювання спору з використанням будь-яких способів мирного врегулювання спору. Це б сприяло вирішенню спору в стислі строки. Тобто, в даному випадку йдеться про ту ж саму судову медіацію, проте медіатором виступає суддя. Це можна пояснити тим, що через відсутність законодавчого врегулювання медіації як такої, деякі її ознаки проявляються в іншому правовому інституті.

Починаючи з 2015 року у ВРУ було зареєстровано кілька проєктів Закону «Про медіацію». Проте на сьогодні законодавча процедура ще триває. У парламенті були представлені два законопроекти, враховуючи висновки Головного науково-експертного управління, обидва мають низку недоліків. Як відомо, законопроект 3665 від 17.12.2015 було прийнято у першому читанні та після другого читання відхилено. Даний Законопроект передбачав, що медіація застосовуватиметься у цивільних, сімейних, трудових, господарських та інших конфліктах (спорах), крім випадків колективних трудових спорів і коли такі спори можуть вплинути на законні інтереси третіх осіб, які не беруть участі в медіації [4]. Автори Законопроекту запропонували добровільну форму здійснення медіації, яка передбачає, що нікого не можна примушувати до врегулювання конфлікту шляхом використання послуг медіатора. Попри це проект передбачав обов'язок інформаційної зустрічі з медіатором, що на думку авторів не виключає принципу добровільності.

Центральним питанням введення медіації в цивільний процес є можливість її застосування як до початку судового процесу, так і під час його проведення. Ст. 21 Законопроекту містить положення про те, що суди на будь-якій стадії судового процесу можуть рекомендувати сторонам у справі звернутися до процедури медіації для вирішення спору в позасудовому порядку. На нашу думку, ця норма є загальною та потребує детальнішої регламентації. Процедура медіації нерозривно пов'язана з особою медіатора, який її здійснює. Законопроектом передбачено вимоги щодо віку, освіти та спеціальної підготовки медіатора. Вказівка щодо наявності вищої освіти має загальний характер та не враховує необхідність володіння знаннями у сфері юриспруденції. Адже, сторони звертаються до медіатора зі спором, в основі якого лежить певна матеріально-правова вимога, тому презюмується, що якісна процедура медіації повинна передбачати наявність у медіатора знань матеріального та процесуального права.

Протягом усього часу існування України як незалежної держави, що розвивається під гаслом «побудови правової держави», судова влада, судова система країни та система захисту прав та свобод перебувають у стані перманентного реформування. У сучасному суспільстві реформи визнаються найкращим шляхом побудови та розвитку. Хоча нині Україна перебуває лише на етапі формування вітчизняної традиції медіації, з упевненістю можна

констатувати, що необхідність запровадження інституту медіації у вітчизняну систему права підтримує широке коло фахівців. Така підтримка ґрунтується, насамперед, на позитивних результатах практики застосування посередництва у багатьох країнах світу, які свідчать про його ефективність.

Варто також зазначити, що нині, попри брак спеціального законодавства, Україна може похвалитися своїм власним досвідом застосування процедури медіації, який підтверджує високу ефективність цього інституту при вирішенні конфліктів. Починаючи з 2003 р. Активно проводять експерименти у судах. Також на території України діє низка Регіональних груп з медіації, які об'єдналися в Асоціацію груп медіації України та Український Центр Медіації, що створений при Києво-Могилянській Бізнес-Школі. На сьогодні головне завдання Центру – донести інформацію про медіацію як ефективний інструмент у вирішенні цивільних конфліктів та продемонструвати успішний досвід її застосування.

На підставі проведеного аналізу проблем впровадження медіації, вважаємо за доцільне здійснити такі заходи:

– проведення правової освіти та виховання населення з метою підвищення рівня правової культури;

– підвищення рівня довіри до послуги шляхом доведення до відома суспільства інформації про переваги медіації та її успішність порівняно з іншими способами вирішення спорів;

– активна інформаційна політика, яка проявлятиметься у постійній цілеспрямованій діяльності органів державної влади та осіб, які здійснюють діяльність у сфері медіації;

– розширення завдань міжнародних проектів із впровадження медіації в Україні, залучення до відповідних програм не лише державних органів, а й громадських організацій медіаторів, які довели ефективність впровадження програм медіації на практиці, задля популяризації медіації в Україні;

– запровадження державного фінансування програм проведення медіації;

– поширення серед юристів знань та практичних навичок про медіацію створення мережі центрів підготовки медіаторів, прийняття відповідного законодавства, яке б закріпило правовий статус професійного медіатора та процедуру формування корпусу медіаторів, сприяння діяльності та налагодженню взаємодії із громадськими організаціями, які займаються підготовкою професійних медіаторів;

– прийняття спеціального закону про медіацію і закріплення в ньому таких питань як: призначення медіації, принципи медіації, визначення вимог до медіаторів та процедури їх обрання, закріплення основних засади та форми проведення медіації, характеристика власне процедури медіації, надання гарантій для сторін та врегулювання інших важливих питань.

Все це, на нашу думку, створить сприятливі умови для подальшого розвитку інституту медіації в Україні.

Література

1. Мазаракі Н. Медіація в Україні: проблеми теорії і практики. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право.* № 1, 2016. С. 94.
2. Матеріали курсу підготовки медіаторів із кола посадовців, які займають керівні посади в органах виконавчої, законодавчої та судової влади. Спільна программа Європейської Комісії та Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи України». Київ, 2010. С. 12.
3. Єрьоменко Г. І. Медіація – альтернативний спосіб розв'язання конфліктів. Київ: Право, 2009.№5. С. 67-70.
4. Проект Закону про медіацію. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463 (Дата звернення 17.05.2021)

Хороленко Ю.О.
студентка 3-го курсу
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Роженко О.В.
к.е.н., доцентка кафедри цивільного та господарського права
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ

В умовах, спричинених світовою фінансовою кризою, яка суттєво загострила проблеми вітчизняної економіки, активізація інвестиційної діяльності набуває особливої актуальності, адже саме вона є рушійною силою розвитку будь-якої економічної системи – від окремого суб'єкту господарювання до економіки країни й світу в цілому. Завдяки глобалізаційним процесам та мобільності капіталу перед підприємствами відкривається можливість використання переваг іноземних інвестицій.

На сьогодні, перед нами постає необхідність уточнення та приведення у відповідність положень Господарського кодексу України з положеннями Закону України «Про режим іноземного інвестування». Конкретизація визначення підприємств з іноземними інвестиціями та їх видів є одним з кроків удосконалення правового регулювання у такій сфері. Адже створення підприємств з іноземними інвестиціями є найбільш розповсюдженою формою іноземного інвестування. Визначення підприємства з іноземними інвестиціями повинно відображати істотні риси такого підприємства та його особливості у порівнянні з іншими суб'єктами господарювання.

Поняття підприємства з іноземним інвестиціями відображено на законодавчому рівні у ч. 1 ст. 116 Господарського кодексу України та у Законі України «Про режим іноземного інвестування».

Частиною 1 статті 116 Господарського кодексу України передбачено, що підприємство з іноземними інвестиціями є підприємство, створене відповідно до вимог Господарського кодексу України, в статутному капіталі якого не менш як десять відсотків становить іноземна інвестиція. Підприємство набуває статусу підприємства з іноземними інвестиціями з дня зарахування іноземної інвестиції на його баланс [1].

Закон України «Про режим іноземного інвестування» дещо по-іншому підходить до визначення такого поняття. «Підприємство з іноземними інвестиціями – підприємство (організація) будь-якої організаційно-правової форми, створене відповідно до законодавства України, іноземна інвестиція в якого, за його наявності, становить не менше 10 відсотків [2].

У ст. 7 Закону України «Про режим іноземного інвестування» визначені особливості правового режиму іноземного інвестування. Зокрема, регламентовано, що для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами. Для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузях економіки, соціальної сфери та територій може встановлюватися пільговий режим [2].

Виходячи з аналізу нормативно-правових актів, можна виокремити наступні ознаки підприємств з іноземними інвестиціями: наявність статутного капіталу, частка у якому іноземних інвестицій перевищує 10%; створення та здійснення діяльності відповідно до вимог Господарського кодексу України та іншого законодавства України; національний режим діяльності; це спільне підприємство, що функціонує за участю іноземного інвестора.

Вищевказані ознаки іноземного інвестування можуть бути узагальнені у наступному визначенні, згідно з яким під ними слід розуміти довгострокове вкладення капіталу, яке не суперечить чинному законодавству, в різні галузі і сфери економіки, інфраструктуру, соціальні програми, охорону середовища як всередині країни, так і за кордоном, з метою розвитку виробництва, соціальної сфери, підприємництва, отримання доходу.

На мою думку, визначення іноземних інвестицій, що міститься в українському законодавстві є досить вдалим, однак потребує розширення шляхом включення у його зміст сфер, у яких воно може здійснюватися, деталізація цілей, заради яких воно здійснюється, зазначення обмежень щодо майна, яке не може бути використане в якості іноземних інвестицій.

Виходячи з редакції ст. 1 Закону України «Про режим іноземного інвестування», підприємство ототожнюється з організацією, але Господарський кодекс України чітко виокремлює поняття підприємства, установи, організації. Також у підприємствах з іноземними інвестиціями є обов'язковою наявність

статутного капіталу, як і у інших підприємств. Тому положення ст. 1 Закону України «Про режим іноземного інвестування» в частині застереження про можливість наявності статутного капіталу не відповідають ч. 1 ст.116 Господарського кодексу України. Підприємство завжди має статутний капітал, тому є помилковим застереження «за його наявності» (ст.116 Господарського кодексу України.).

У науковій літературі неодноразово зверталася увага на декларативність багатьох положень Закону України «Про режим іноземного інвестування». Зокрема О.І. Белова, вказує, що недоліком Закону України «Про режим іноземного інвестування» є перехрещення двох підходів до формування правової бази. Більшість статей цього Закону містять формулювання «згідно з чинним законодавством» без конкретних посилань. У зазначеному Законі відсутні будь-які конкретні положення щодо найважливіших об'єктів регулювання, пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери й територій, що заплутує розв'язання проблем пільгового режиму інвестування, а також положення про кваліфікаційний мінімум іноземної інвестиції, які, на її погляд, були б необхідні для системи іноземного інвестування [3, с. 75].

Також, необхідно зазначити, що беззаперечним плюсом іноземного інвестування є те, що за нього не відбувається збільшення обсягу зовнішнього боргу країни, що має місце при «звичайних» видах іноземної економічної допомоги (транші Міжнародного Валютного Фонду, кредити іноземних банків тощо). У даній ситуації треба зазначити, що навпаки кошти, отримані від іноземного інвестування, при вдалому використанні можуть сприяти зменшенню державного боргу.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що наразі є необхідним привести у відповідність з положеннями Господарського кодексу України визначення підприємства з іноземними інвестиціями, що міститься у Законі України «Про режим іноземного інвестування». З метою покращення інвестиційного клімату та залучення іноземних інвестицій у пріоритетні галузі економіки представляється доцільним виділити як самостійний вид підприємства з іноземними інвестиціями у пріоритетних галузях економіки.

Література

1. Господарський кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. ст.144. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text (дата звернення – 11.05.2021).

2. Про режим іноземного інвестування: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 19. ст. 80. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення – 11.05.2021).

3. Белова О.І, Проблема правового регулювання режиму іноземного інвестування. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского.* 2010 . № 2. С. 75–81.

Щербина К.А.
здобувач 2 курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Ярошенко А. С.
доцент кафедри цивільного та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛІСОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Забезпечення системної й ефективної правової регламентації відносин в інноваційній сфері потребує вдосконалення правового механізму їх регулювання зі встановленням рівня відповідності, відбиття стану, системи й особливостей суспільних відносин, що складаються у зв'язку зі створенням, упровадженням та розповсюдженням інтелектуальних та інноваційних продуктів, а також з окресленням їх розвитку згідно з визначеними державою стратегічними цілями [1, с. 22].

Лісова галузь на сьогодні перебуває в системній кризі, суттєво відстала в розвитку процесу формування і впровадження системних підходів активного збереження природного середовища в умовах його істотної антропогенної трансформованості, зокрема у впровадженні принципу сталого управління лісами. Спостерігається значне зменшення бюджетного фінансування, перехід територіального планування та управління більшою мірою на місцевий рівень, приватна власність на землю тощо. Дія цих факторів посилюється іноді вкрай прагматичним ставленням населення та влади до лісів не як до «зеленого золота» держави, а як «інструмента» та «джерела» одержання прибутків, неадекватними вимогами з боку влади до лісових господарств щодо заробляння коштів у планових обсягах без урахування регіональної й природоохоронної специфіки, дуже слабким утіленням у життя концепції розвитку та управління лісами [2, с. 27].

В умовах трансформаційних змін в країні обговорюються проблеми інвестиційного забезпечення розвитку окремих секторів національної економіки, що обумовлено необхідністю модернізації техніко-технологічної бази промислового виробництва, зокрема лісопромислового; розбудови виробничої та невиробничої інфраструктури; впровадження перспективних форм активізації інноваційної діяльності; використання передового досвіду інформаційного забезпечення суспільного відтворення [3, с. 101].

Розвиток лісогосподарської діяльності залежить від результатів реалізованих проектів та напрямків інноваційного розвитку лісогосподарської діяльності, котрі орієнтовані на зростання лісоресурсного потенціалу та впровадження новітніх технологій деревообробки [4, с. 93].

Важливими напрямками в сфері лісового господарства є:

1) розробка екологічно безпечних систем ведення лісового господарства і лісокористування, вимог до технологічного оснащення, сучасних технологій і технічних засобів охорони, захисту, виявлення вогнищ, пожежогасіння, відтворення лісів та засадження територій;

2) розробка методів отримання швидкорослих і високопродуктивних лісових порід із відповідними властивостями на основі біотехнології, методів лісової генетики й селекції [4, с. 94].

В напрямку розвитку лісопромислового комплексу України планується формування ефективної інноваційної системи, що включає збалансовану структуру наукових організацій, розроблені механізми державного і приватного фінансування, венчурні фонди й інші інститути залучення інвестицій в наукове дослідження. Для отримання запланованих наукових результатів необхідно забезпечити достатнє фінансування за рахунок коштів державного бюджету найважливіших науково-технічних проектів у сфері лісопромислового комплексу на довгострокову перспективу. Для оптимального вирішення завдань у сфері практичного дослідження науково-технічного потенціалу лісової промисловості й реалізації стратегічних завдань, які розроблені науковцями-практиками, необхідно створити об'єднання наукових організацій, що знаходитимуться в державній власності з відповідним науковим та кадровим потенціалом, які й допоможуть реалізувати потенційні плани [5]. Реалізація оптимальних інвестиційних проектів і реформ дозволить істотно збільшити обсяги лісокористування й переробки заготовленої деревини, що стане одним із пріоритетних напрямків ведення лісового комплексу на міжнародний рівень [6].

Інноваційний шлях розвитку лісогосподарського виробництва в плані поліпшення стану навколишнього середовища має реалізуватися за напрямами:

підвищення екологічних і соціальних функцій лісових екосистем;

вибору ефективних форм державно-приватного партнерства у сфері лісогосподарської діяльності та напрямків інвестування ресурсомістких виробництв;

підвищення якості і послуг з використання земель лісового фонду і лісів на основі посилання відповідальності лісогосподарських підприємств за свою діяльність;

забезпечення відповідності якісних характеристик лісогосподарських послуг європейським стандартам;

підвищення екологічних і соціальних функцій лісових екосистем;

установлення стандартів на продукцію лісового господарства та деревообробної промисловості, узгоджених із міжнародними вимогами;

приведення у відповідність до реалій сучасної економічної ситуації відомчого підпорядкування та власнісного статусу лісів;

узгодження породного складу та якісних показників лісових насаджень шляхом реконструкції деревостанів, які не відповідають умовам місцезростання; оптимізації рубок лісу та приведення системи рубок лісу з вимогами їх багатоцільового призначення;

удосконалення технологій лісокористування як основи вирощування високопродуктивних деревостанів;

модернізації обладнання та очисних споруд на підприємствах лісопромислового комплексу з метою зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря [7, с. 50].

Отже, основними проблемами інвестиційного розвитку лісових правовідносин виступають, зокрема: недостатність фінансування зазначеної сфери, модернізація техніко-технологічної бази промислового виробництва, розбудова виробничої та невиробничої інфраструктури; впровадження перспективних форм активізації інноваційної діяльності; використання передового досвіду інформаційного забезпечення суспільного відтворення, розробка та реалізація проектів та напрямків інноваційного розвитку. Вирішення окреслених проблем має бути першочерговим завданням для держави на шляху розвитку інноваційної сфери економіки лісогосподарства.

Література

1. Атаманова Ю. Є. Передумови та зміст систематизації інноваційного законодавства. *Актуальні питання інноваційного розвитку. Науково-практичний журнал.* №1. Харків, 2011. С. 20-31.

2. Єгорова Т. П. До питання впровадження в Україні інноваційної моделі розвитку лісової галузі. *Право та інновації*. 2013. №4. Харків. С. 27-33.

3. Дайнека А. М. Еволюція сталого розвитку лісового господарства та її економіко-правове забезпечення на міжнародному та регіональному рівні. *Регіональна економіка.* 2008. №1. С. 99-105.

4. Ускова Л.В., Коваль О.О., Несен Т.М. Інноваційний розвиток лісогосподарської діяльності в Україні: пріоритетні напрямки фундаментальних та прикладних досліджень. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету.* 2012. Вип. 31 (1). С. 93-96.

5. Синякевич І. М. Державна підтримка лісового господарства в країнах Європейського Союзу. Якою вона має бути в Україні? *Деревообробник.* 2001. №12 (30). 18 черв. – 1 лип.

6. Савченко И. А. Проблемы правового регулирования лесного сектора Украины. *Вісник ЛГУВД ім. Е. О. Дідоренка (спеціальний випуск)*. Частина 1. 2010. №3. С. 262-269.

7. Коваль Я. Пріоритети екологічного та збалансованого лісоресурсного потенціалу.*Економіки природокористування. Економіст*. №12. 2012. С. 49-51.

Янішевська А. О.
студентка 3-го курсу юридичного факультету,
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: Роженко О. В.
к.е.н., доцентка кафедри цивільного та господарського права
КННІ Донецького юридичного інституту МВС України

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЗМІСТ, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Ліцензування є одним із провідних інститутів у системі регулювання господарської діяльності, що набуває важливого значення в процесі переходу від адміністративно – командної до ринкової економіки в Україні. Конституційні основи ліцензування господарської діяльності закладені в статті 41 та 42 Основного закону України. Зазначені норми обмежують підприємницьку діяльність, встановлюючи що використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян.

Основним нормативно – правовим актом, який регулює ліцензування, є Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності». Дія цього закону розповсюджується на всіх суб'єктів господарювання. Ліцензування банківської діяльності, зовнішньоекономічній діяльності, ліцензування каналів мовлення, ліцензування у сфері електроенергетики і використання ядерної енергії, ліцензування у сфері інтелектуальної власності здійснюється згідно із законами, які регулюють відносини в цих сферах [3, с.1].

Новий Закон України від 02.10.2019 р. №139 – IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку ліцензування господарської діяльності» почав діяти наприкінці 2018 року. Основною метою його прийняття проголошено вдосконалення чинного законодавчого поля, зокрема уніфікацію всіх засадничих норм щодо ліцензування окремих видів господарської діяльності та об’єднання їх в одному Законі й більш повне охоплення суспільних відносин, які досі залишалися неврегульованими.

Ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право лі – цензіата на проведення вказаного в ньому виду господарської діяльності протягом певного терміну за умови виконання ліцензійних умов.

Ліцензування – засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, спрямований на забезпечення безпеки та захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства, прав та законних інтересів, життя і здоров’я людини, екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища [3, с.1].

Видача ліцензії – надання суб’єкту господарювання права на провадження виду господарської діяльності або частини виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, шляхом прийняття органом ліцензування

рішення про видачу ліцензії, про що робиться запис у ліцензійному реєстрі [3, с.1].

Суб'єктами відносин, що виникають у зв'язку з ліцензуванням, є, з одного боку, суб'єкт господарювання, а з іншого – орган ліцензування.

Орган ліцензування – орган виконавчої влади, визначений Кабінетом Міністрів України, або спеціально уповноважений виконавчий орган місцевих рад щодо ліцензування певних видів господарської діяльності.

З метою організації в облдержадміністрації роботи щодо ліцензування видів господарської діяльності, відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» функції щодо організації роботи з ліцензування видів господарської діяльності покладено на наступні структурні підрозділи облдержадміністрації:

– з освітньої діяльності, яка ліцензується з урахуванням особливостей, визначених спеціальними законами у сфері освіти – на департамент освіти і науки облдержадміністрації;

- з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення; виробництва теплової енергії, транспортування теплової енергії магістральними і місцевими (розподільчими) тепловими мережами та постачання теплової енергії – на департамент житлово – комунального господарства облдержадміністрації;

– з зовнішньоекономічної діяльності відповідно до статті 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» – на департамент інвестиційно – інноваційного розвитку і зовнішніх відносин облдержадміністрації [4, с.16].

Термін дії ліцензії на проведення певного виду господарської діяльності встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування, але не може бути менше 3 років [6, с.1].

Видача ліцензії на термін менший 3 років або відмову в продовженні терміну ліцензії дають суб'єктові підприємництва право звернутися до суду або господарського суду за захистом своїх інтересів.

Господарська діяльність на підставі ліцензії, виданої органом ліцензування, яким є центральний орган виконавчої влади, здійснюється на всій території України. Господарська діяльність на підставі ліцензії, виданої органом ліцензування, яким є місцевий орган виконавчої влади або спеціально уповноважений виконавчий орган рад, здійснюється на території відповідної адміністративно – територіальної одиниці.

Для кожної філії, кожного відособленого підрозділу ліцензіата, які проводитимуть господарську діяльність на підставі отриманої ним ліцензії, орган ліцензування видає ліцензіату завірені ним копії ліцензії, які підтверджують право філії або іншого структурного підрозділу ліцензіата на проведення певного виду господарської діяльності.

За видачу копії ліцензії стягується плата у розмірі 1 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян. Плата за видачу копії ліцензії зараховується до Державного бюджету України [2, с.123].

Згідно статі 8 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» у разі запровадження ліцензування нового виду господарської діяльності або нової частини виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, ліцензійні умови провадження нового виду господарської діяльності або нової частини виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, набирають чинності у строк, необхідний для приведення суб'єктом господарювання своєї діяльності у відповідність із вимогами ліцензійних умов, але не менш як через два місяці з дня їх опублікування [3, с.8].

За видачу ліцензії справляється разова плата в розмірі одного прожиткового мінімуму, виходячи з розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що діє на день прийняття органом ліцензування рішення про видачу ліцензії, якщо інший розмір плати не встановлений законом [3, с.13].

У ст. 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення введено нові види порушень порядку провадження господарської діяльності. Визначено й покарання за них. Зокрема, порушення ліцензіатом установленого Законом терміну повідомлення органу ліцензування про зміну відомостей, зазначених у заяві та документах, тягне за собою накладення штрафу від 250 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Невиконання ліцензіатом розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов передбачає накладення штрафу від 500 до 1500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5, с.164].

Також до Кодексу додано нову статтю – 166^{12}, якою передбачено стягнення штрафу з посадових осіб органів ліцензування, які порушили законодавство у цій сфері.

У процесі прийняття заяви на отримання ліцензії до розгляду посадовим особам органів ліцензування забороняється вимагати від здобувача ліцензії наявності печатки на поданих ним документах (чи їхніх копіях), а також відбитка чи нотаріального засвідчення достовірності таких копій, якщо цього не встановлено Законом в обов'язковому порядку.

Рішення про відмову у видачі ліцензії набирає чинності з дня його прийняття та підлягає обов'язковому оприлюдненню на офіційному веб – сайті органу ліцензування не пізніше робочого дня, що настає за днем його прийняття. Усі рішення про видачу, переоформлення, відновлення дії ліцензії (повністю або частково), розширення, звуження провадження виду господарської діяльності, який підлягає ліцензуванню, набирають чинності з дня внесення запису про них до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Окрім анулювання ліцензії запроваджується додатковий важіль впливу – призупинення її дії (в повному обсязі або частково). Вважається, що він є ефективнішим, оскільки спрямований на недопущення ліцензіатом подальших порушень і водночас дає йому можливість виправити «помилки» у визначений термін.

Ліцензії видаються окремо за кожною спеціальністю і можуть бути анульовані з підстав, передбачених цим Законом з урахуванням вимог Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності». Інформація про видачу та анулювання ліцензії вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти та Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців [3, с. 166].

Спеціальний порядок ліцензування потребує якщо не наближення до загального порядку, то очищення від застарілих норм та перейняття прогресивного досвіду ліцензування – впровадження електронної форми ліцензій, використання даних державних реєстрів замість подання оригіналів довідок, прозорі процедури накладення та скасування санкцій тощо.

Спеціальний порядок є важливим складником системи ліцензування господарської діяльності, яка за умови належного регламентування може бути ефективним засобом регулювання видів діяльності, що мають особливе суспільне значення. Удосконалення спеціального порядку ліцензування сприятиме розвитку відповідних видів господарської діяльності, забезпечить баланс інтересів держави та ліцензіатів та матиме позитивний вплив на систему ліцензування в цілому.

По кожному з видів господарської діяльності, які підлягають ліцензуванню, можна знайти окремі ліцензійні умови. В них міститься вся необхідна інформація для отримання ліцензії та ведення відповідної діяльності. Зокрема, такими актами встановлені типові форми деяких документів (наприклад, заяви про отримання ліцензії), необхідних для подачі до відповідного органу ліцензування для отримання ліцензії.

Наприклад, є Постанови Кабінету Міністрів, які затверджують ліцензійні умови провадження туроператорської або освітньої діяльності.

Розглядаючи проблеми ліцензування в нашій країні, необхідно зазначити, що перелік видів господарської діяльності, які підлягають ліцензуванню може змінюватися довільно, у силу волевиявлення деяких органів державної влади, без реального урахування необхідності захисту публічних інтересів. Існують недоліки у системі ліцензування певних видів професійної господарської діяльності, зокрема у галузях телекомунікаційних та фінансових послуг. Основні недоліки полягають у процедурі отримання ліцензій для здійснення окремих видів діяльності.

Так, наприклад, для здійснення господарської діяльності на ринку телекомунікаційних послуг операторам, які використовують кабельний зв’язок з метою надання телевізійних програм абонентам, необхідно отримати ліцензію

на мовлення, а також ліцензію провайдера програмної послуги у Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення. Тобто, доводиться проходити подвійне ліцензування – діяльності із здійснення мовлення і із надання послуг кабельного зв'язку. Слід зазначити, що діяльність зі здійснення мовлення й діяльність з надання послуг кабельного зв'язку – це два різних види діяльності.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що ліцензування виступає важливим інститутом господарської діяльності, оскільки є одночасно способом державного регулювання підприємницької діяльності і механізмом реалізації прав суб'єктів господарювання. Слід зазначити, що існують складнощі у правовому регулюванні ліцензування в Україні. Не приділяється достатньої уваги проблемам ліцензування окремих видів господарської діяльності, або не враховуються сучасні тенденції. Їх можна усунути шляхом:

1)прийняття нових нормативно – правових актів, які регулюватимуть дане питання;

2)внесення змін до існуючих норм про ліцензування.

Література

1. Господарський кодекс України. Поточна редакція від 15.05.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436 – 15#Text

2. Господарське право України. Навч. посіб./ за заг. ред. С. В. Несинової . Київ: Центр учбової літератури, 2012. 564 с.

3. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222 – VIII із змін., внес. згідно із законами України: станом на 15.10.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222 – 19

4. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991р. № 959-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959 – 12

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X (Редакція станом на 27.05.2021). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731 – 10

6. Про строк дії ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності, розміри і порядок зарахування плати за її видачу: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2000 року. № 1755. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1755 – 2000 – %D0%BF#Text

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Єпринцев Пилип Сергійович – к.ю.н., доцент, проректор-директор Криворізького навчально-наукового інституту Донецького юридичного інституту МВС України;

Шапарь Артем Олександрович – к.ю.н., заступник директора Криворізького навчально-наукового інституту з освітньої та науково-дослідної діяльності

Червінчук Андрій Васильович – к.ю.н., начальник науково-дослідної лабораторії з проблемних питнь правоохоронної діяльності

Кадала Віталій Віталійович – к.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільного та господарського права факультету №2 КННІ

Кубарев Іван Володимирович – к.ю.н., доцент, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету №2 КННІ

Булгакова Олена Валеріївна – к.е.н., доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін факультету №2 КННІ

Веселов Микола Юрійович – д.ю.н., професор кафедри державно-правових дисциплін факультету №2 КННІ

Скляр Надія Михайлівна – к.е.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін факультету №2 КННІ

Іваненко Дмитро Дмитрович – к.ю.н., доцент кафедри цивільного та господарського права

Пилипенко Дмитро Олексійович - к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін факультету №2 КННІ

Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
(в авторській редакції)
28 травня 2021 року

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Комп'ютерна верстка: Скляр Н.М.

Оригінал-макет підготовлено організаційним комітетом
IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
«РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ»,
проведеної кафедрою кримінально-правових дисциплін, кафедрою державно-правових дисциплін, кафедрою цивільного та господарського права факультету №2
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України
50106, м. Кривий Ріг, вул. Степана Тільги, 21